

PROGRAMACIÓN

DEPARTAMENTO DE:

GEOGRAFÍA E HISTORIA

CURSO 2018- 2019

I.E.S. XESÚS TABOADA CHIVITE

VERÍN

Índice

<u>1º ESO</u> : XEOGRAFÍA E HISTORIA.	003
<u>1º ESO</u> : VALORES ÉTICOS	046
<u>1º ESO</u> : LENGUA CASTELÁ	069
<u>2º ESO</u> : CIENCIAS SOCIAIS, XEOGRAFÍA E HISTORIA	113
<u>2º ESO</u> : VALORES ETICOS.	184
<u>2º ESO</u> : ORATORIA	219
<u>3º ESO</u> : XEOGRAFÍA E HISTORIA	241
<u>4º ESO</u> : XEOGRAFÍA E HISTORIA	270
<u>4º ESO</u> : VALORES ETICOS	287
<u>1º BACHARELATO</u> : HISTORIA DO MUNDO CONTEMPORÁNEO	312
<u>2º BACHARELATO</u> : HISTORIA DE ESPAÑA	340
<u>2º BACHARELATO</u> : XEOGRAFÍA	372
<u>2º BACHARELATO</u> : Hº DA ARTE	415
<u>2º BACHARELATO</u> : ÉTICA E FILOSOFÍA DO DEREITO	488

1º E.S.O.

ASIGNATURA	XEOGRAFÍA E HISTORIA
PROFESOR	ANÍBAL BARREIRA RODRÍGUEZ

1. Introdución e contextualización.

A Programación Didáctica Xeografía e Historia para o Primeiro Curso da Educación Secundaria Obrigatoria está fundamentado no establecido no Real Decreto 126/2014 do Ministerio de Educación, Cultura e Deporte, de 28 de febreiro, polo que se establece o currículo básico da Educación Secundaria Obrigatoria, e no Decreto 86/2015, da Consellería de Educación de Galicia pola que se establece o Currículo de Educación Secundaria Obrigatoria para esta Comunidade.

Entendemos que a función do ensino é facilitar a aprendizaxe dos alumnos e das alumnas, axudándoos a construír, adquirir e desenvolver as Competencias Clave que lles permitan integrarse na sociedade do coñecemento e enfrontar os continuos cambios que impoñen en todas as ordes da nosa vida os rápidos avances científicos e a nova economía global.

Nunha sociedade en constante cambio as demandas que ten un individuo varían dunha situación a outra e dun momento a outro. Por este motivo defendemos un modelo de competencia holístico, dinámico e funcional que xorde da combinación de habilidades prácticas, coñecementos (incluíndo o coñecemento

tácito), motivación, valores éticos, actitudes, emocións e outras compoñentes sociais e de comportamento que se mobilizan conxuntamente para lograr unha acción eficaz.

Ser competente, desde este enfoque, significa ser capaz de activar e utilizar ante un problema o coñecemento que o alumno ou a alumna ten. Esta concepción está alineada cos principios da aprendizaxe significativa e funcional das teorías construtivistas (p.e. Ausubel et al.,1978).

A esta funcionalidade cabe darlle outra dimensión: que os alumnos e alumnas aprendan a aprender. Un aprendiz competente é aquel que coñece e regula os seus procesos de construción do coñecemento, tanto desde o punto de vista cognitivo como emocional, e pode facer un uso estratéxico dos seus coñecementos, axustándoos ás circunstancias específicas do problema ao que se enfronta (Bruer, 1993).

Así, a aprendizaxe das competencias clave, aínda que vai ligada ás áreas de coñecemento e aos estándares de aprendizaxe fixados nelas, é global e adquirírase a partir da súa contextualización en situacións reais e próximas ao alumno para que poida integrar diferentes aprendizaxes, tanto as formais, como as informais e non formais, e utilízalas de forma efectiva cando lle resulten necesarias en diferentes situacións e contextos.

A aplicación ou desenvolvemento dos coñecementos tratados na materia dentro de ámbitos como a Internet, o uso de soportes informáticos ou a análise da información transmitida por medios audiovisuais... constitúense como un elemento gratificante e motivador á vez que nunha aprendizaxe imprescindible para a adaptación do alumnado a futuras incorporacións a distintos ámbitos académicos ou laborais.

Dado que :

A Lei Orgánica para a Mellora da Calidade Educativa (LOMCE) xorde como resposta a unha serie de retos educativos aos que se pretende dar resposta coa consecución dos seguintes obxectivos:

PRINCIPAIS RETOS EDUCATIVOS	OBXECTIVOS DA LOMCE
- Elevadas taxas de abandono escolar temperán. - Baixo nivel formativo en relación cos estándares internacionais (PISA, ...). - Reducido número de alumnos que acada a excelencia. - Inadecuación do sistema educativo ante as novas demandas de formación.	- Encauzar os estudantes cara a traxectorias adecuadas ás súas potencialidades. - Mellorar os resultados aumentando o número de titulados da ESO. - Elevar os niveis de educación e aumentar o número de alumnos excelentes. - Mellorar a empregabilidade e estimular o espírito emprendedor do alumnado.

Para lograr estes obxectivos a LOMCE centra a súa atención na modificación dos seguintes aspectos do Sistema Educativo:

- **Racionalización da oferta educativa.** O currículo simplificarase coa priorización das materias troncais para adquirir as competencias educativas.
- **Flexibilización das traxectorias educativas.** Establecemento de diferentes itinerarios educativos a partir da ESO.
- **Autonomía dos centros educativos.** Permitirá tomar decisións para mellorar a oferta educativa e suporá a rendición de contas dos resultados obtidos.
- **Reforzo da capacidade de xestión da dirección dos centros.** Os directores asumirán o liderado pedagóxico e de xestión.
- **Implantación de avaliacións externas.** Estas levaranse a cabo ao finalizar cada etapa educativa: 6º Curso de Primaria, 4º curso de ESO e 2º curso de Bacharelato.

Ademais, a LOMCE define tres novos ámbitos de actuación que incidirán especialmente na transformación do noso sistema educativo:

- **A incorporación xeneralizada das Tecnoloxías da Información e Comunicación (TIC).** A través das TIC facilitarase a personalización da educación.
- **O fomento do plurilingüismo.** Fixado pola Unión Europea, lograrase pola incorporación no currículo dunha segunda lingua estranxeira.
- **A modernización da Formación Profesional.** Adaptarase ás novas esixencias dos sectores produtivos e implicaranse as empresas na formación.

Para levar a cabo todos os ámbitos de actuación detallados no epígrafe anterior, cóncíbese a LOMCE como unha lei orgánica que só modifica parcialmente a previa Lei Orgánica de Educación (LOE) do ano 2006. Neste sentido, e polo que se refire aos **principios** que inspiran o Sistema Educativo Español, incorporáronse os seguintes:

- **A equidade e a igualdade de dereitos e oportunidades** que garantan o pleno desenvolvemento da personalidade do alumnado a través da educación.
- O recoñecemento dos **proxenitores e titores como primeiros responsables** da educación dos seus fillos.
- **A educación para a prevención e resolución pacífica de conflitos**, así como o fomento da non violencia e a prevención do acoso escolar.
- O desenvolvemento de valores que fomenten **a igualdade efectiva entre homes e mulleres** e que axuden a previr a violencia de xénero.
- **A liberdade de ensino**, que lles recoñece ás familias a elección do tipo de educación e a selección do centro educativo.

2. Contribución ao desenvolvemento das competencias clave.

1. Competencia social e cidadá

- Comprender a achega que as diferentes culturas fixeron á evolución da humanidade.
- Reflexionar de forma crítica sobre os feitos e problemas sociais e históricos.
- Expresar as propias opinións de forma asertiva.
- escoitar activamente; saber poñerse no lugar do outro e comprender o seu punto de vista.
- Relacionarse, cooperar e traballar en equipo.
- Comprender os valores democráticos.
- Entender os comportamentos e as formas de vida en contextos históricos e/ou culturais distintos do propio.

2. Coñecemento e a interacción co mundo físico

- Coñecer as características do espazo físico no que se desenvolven a vida e a actividade humana.
- Localizar no espazo os elementos do medio físico e os acontecementos históricos traballados.
- Analizar a acción do ser humano sobre o medio e interesarse pola conserva do ambiente.
- Aprender a orientarse e a situarse no espazo, utilizando mapas e planos.
- Realizar predicións e inferencias de distinto nivel de complexidade.

3. Competencia cultural e artística.

- Desenvolver a sensibilidade para gozar con distintas expresións do patrimonio natural e cultural.
- Valorar a importancia do patrimonio para acceder ao coñecemento das sociedades do pasado.
- Interesarse por contribuír á conservación do patrimonio cultural e artístico.

4. Tratamento da información e competencia dixital.

- Obter información a través de fontes de distinta natureza: cartográficas, iconográficas, textuais, etc.
- Utilizar os buscadores para localizar información en Internet, seguindo un criterio específico.
- Analizar datos cuantitativos de táboas e gráficas.
- Relacionar, analizar, comparar e sintetizar a información procedente das distintas fontes traballadas.

5. Competencia en comunicación lingüística

- Interpretar textos de tipoloxía diversa, linguaxes icónicas, simbólicas e de representación.
- Saber expresar axeitadamente as propias ideas e emocións, oralmente e por escrito.
- Utilizar diferentes variantes do discurso, en especial a descrición e a argumentación.
- Defender o punto de vista persoal con argumentos coherentes e pertinentes.
- Elaborar definicións dos conceptos estudados, utilizando a terminoloxía máis axeitada en cada caso.
- escoitar, analizar e ter en conta opinións distintas á propia con sensibilidade e espírito crítico.

6. Competencia matemática

- Interpretar escalas numéricas e gráficas.
- Analizar e comparar a información cuantitativa de táboas, listaxes, gráficos e mapas.
- Facer cálculos matemáticos sinxelos para comparar dimensións, calcular distancias e diferenzas horarias.

7. Competencia para aprender a aprender

- Desenvolver o gusto pola aprendizaxe continua e a actualización permanente.
- Buscar explicacións multicausais para comprender un fenómeno e avaliar as súas consecuencias.
- Anticipar posibles escenarios ou consecuencias das accións individuais e sociais.

- Saber comunicar e expresar de forma efectiva os resultados do propio traballo.
- Tomar conciencia do que se aprendeu e o que falta por aprender.

8. Autonomía e iniciativa persoal.

- Comprender as actividades presentadas e planificar a estratexia máis axeitada para resolvelas.
- Saber argumentar de forma lóxica e coherente os propios puntos de vista. Tomar decisións e saber escoller a maneira de recuperar a información máis axeitada en cada caso. Facer un seguimento das aprendizaxes realizadas.

3. Concreción dos obxectivos para o curso.

1. Adquirir e utiliza-lo vocabulario específico da área con precisión e rigor.
2. Obter e relacionar información procedente de fontes de diverso tipo e saber manexar e interpretar correctamente diferentes instrumentos de traballo xeográfico e histórico como as gráficas, os mapas, as series estatísticas, etc.
3. Saber interpreta-la escala gráfica e os signos convencionais que se utilizan nos distintos tipos de mapas e analiza-los cambios que introduciron as novas tecnoloxías de información.
4. Realizar pequenas investigacións de carácter descritivo, organizando os datos e as ideas; e resolver diversos problemas mediante a aplicación de técnicas e procedementos sinxelos de busca propios da Xeografía e da Historia.
5. Valora-lo rigor e a obxectividade na busca de datos e a investigación de todo tipo de informacións xeográficas e históricas.
6. Ordena-los acontecementos históricos en eixes cronolóxicos e localízalos no espazo a fin de adquirir unha perspectiva global da evolución histórica da Humanidade que teña en conta os procesos de cambio e de permanencia.
7. Analizar e comprende-lo conxunto de interrelacións de todo tipo que se produciron entre os elementos culturais, económicos, sociais e políticos que configuraron as sociedades antigas e que condicionaron a súa evolución histórica.
8. Coñece-lo modo de vida dos grupos cazadores - colleiteiros da Prehistoria e analiza-los restos materiais das súas actividades cotiás (ferramentas, vestido, hábitat, etc.) e as súas principais manifestacións artísticas (arte rupestre).
9. Explica-los orixes do Neolítico, o desenvolvemento da agricultura e da gandería e o proceso de sedentarización dos grupos humanos.
10. Recoñece-la importancia do desenvolvemento da metalurxia, a artesanía e o comercio na evolución social e cultural das sociedades prehistóricas.
11. Analiza-las principais características das civilizacións exipcia e mesopotámica (economía, sociedade, arte, etc.) e localizar no tempo as orixes da escritura.
12. Coñece-la evolución histórica da civilización grega desde o nacemento da polis ata a creación dos reinos helenísticos.
13. Recoñece-la herdanza cultural dos gregos (arte, filosofía, política, etc.) e a súa

contribución á configuración da cultura occidental.

14. Coñece-la evolución histórica do Imperio romano, desde a fundación de Roma ata a destitución do último emperador de Occidente. Indica-los trazos distintivos da organización social e económica, os costumes, a relixión e os aspectos da vida cotiá dos romanos, facendo especial fincapé nas características das cidades romanas e as súas obras urbanísticas.
15. Analiza-la organización socioeconómica, o asentamento e a distribución no territorio dos pobos prerromanos da Península Ibérica, facendo especial fincapé no modo de vida dos pobos castrexos.
16. Explica-los elementos característicos do proceso de romanización da Península Ibérica e identifica-los principais testemuños arqueolóxicos de época romana no territorio español e en Galicia.
17. Recoñece-las características da Terra, do Sol e do Sistema Solar; analiza-la estrutura da Terra e identifica-los axentes internos e externos que interveñen na formación do relevo.
18. Identificar e saber localizar no planisferio ríos, océanos, mares e lagos, así como os elementos máis significativos do relevo da Terra (montañas, chairas, accidentes xeográficos...).
19. Recoñece-los factores que determinan o tempo e o clima dun determinado territorio e establece-las características das grandes zonas climáticas da Terra.
20. Describi-lo clima, a vexetación e a fauna das distintas paisaxes da Terra (ecuatorial, tropical, desértica, mediterránea, etc.).
21. Coñece-lo medio físico (relevo, clima, augas, vexetación) da Comunidade de Galicia, de España e de Europa.
22. Reflexionar sobre as repercusións da intervención humana no medio físico tendo en conta os problemas ecolóxicos que nos son máis próximos (contaminación atmosférica, consumo de auga, etc.); e actuar de acordo coas posibilidades de cada individuo para contribuír á protección e mellora do medio ambiente.
23. Recoñece-los riscos ambientais a que está exposta a poboación mundial, analiza-los problemas derivados da sobreexplotación dos recursos e reflexionar sobre a necesidade de adoptar medidas de predición de riscos e políticas orientadas a promove-lo desenvolvemento sostible.

24. Adoptar unha actitude participativa para promover a protección e a conservación do patrimonio natural.
25. Apreciar os dereitos e liberdades das persoas como un logro irrenunciable da humanidade, denunciar as actitudes discriminatorias e inxustas e mostrarse solidario con quen estean privados dos seus dereitos ou dos recursos económicos necesarios.
26. Realizar tarefas en grupo e participar en discusións e debates fundamentando axeitadamente as propias opinións e respectando os principios básicos do funcionamento democrático.
27. Utilizar as novas tecnoloxías da información e da comunicación para a xestión e a análise de datos, a presentación de traballos e informes.

4.1. Concreción para cada estándar de aprendizaxe.

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
	Bloque 1. O medio físico			
B e f g	B1.1. A Terra: a Terra no Sistema Solar.	B1.1. Coñecer o Sistema Solar e establecer as relacións entre os movementos da terra e a existencia das estacións e do día e da noite, e comprender a súa importancia na distribución dos climas e da Biota.	XHB1.1.1. Interpreta como inflúen os movementos astronómicos na distribución da radiación solar e nas zonas bioclimáticas do planeta.	CAA CMCCT CD
			XHB1.1.2. Analiza un mapa de fusos horarios e diferencia zonas do planeta de	CAA CMCCT CD

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
			similares horas.	
B e f g	B1.2. Representación da Terra. Escala e linguaxe cartográfica.	B1.2. Identificar e distinguir os sistemas de representación cartográfica, en soporte analóxico e dixital, e as súas escalas	XHB1.2.1. Clasifica e distingue proxeccións, e compara unha proxección de Mercator con unha de Peters.	CAA CMCCT CD
B e f g	B1.3. Proxeccións e sistemas de coordenadas. Imaxes de satélite e os seus principais usos.	B1.3. Analizar e identificar o mapa, e coñecer as imaxes de satélite e os seus usos principais.	XHB1.3.1. Clasifica e distingue tipos de imaxes de satélite e mapas.	CAA CMCCT CD
B e f g	B1.4. Localización. Latitude e lonxitude.	B1.4. Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou imaxe de satélite, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	XHB1.4.1. Localiza un punto xeográfico nun planisferio e distingue os hemisferios da Terra e as súas principais características.	CAA CMCCT CD
			XHB1.4.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun	CAA CMCCT CD

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
			mapa, utilizando datos de coordenadas xeográficas.	
b e f g h	B1.5. Trazos principais do relevo do mundo. Clima: elementos e factores. Diversidade climática no planeta.	B1.5. Localizar no mapamundi físico as principais unidades do relevo mundiais, os grandes ríos e as grandes zonas climáticas, e identificar as súas características.	XHB1.5.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo europeo e mundial.	CAA CMCCT CD
b e f g h	B1.6. Medio físico do mundo e de Europa: relevo e hidrografía.	B1.6. Ter unha visión global do medio físico europeo e mundial, e das súas características xerais.	XHB1.6.1. Localiza nun mapa físico mundial os elementos e as referencias físicas principais: mares e océanos, continentes, illas e arquipélagos máis importantes, ríos e cadeas montañosas	CAA CMCCT CD CCL

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
			principais.	
			XHB1.6.2. Elabora climogramas e mapas que sitúen os climas do mundo e reflectan os elementos máis importantes.	CAA CMCCT CD CCL
b e f g h m	B1.7. Medio natural europeo: principais trazos.	B1.7. Ser capaz de describir as peculiaridades do medio físico europeo.	XHB1.7.1. Explica as características xerais do relevo europeo.	CAA CMCCT CD CCL CAA
b e f g	B1.8. Unidades do relevo do espazo xeográfico europeo.	B1.8. Situar no mapa de Europa as unidades e os elementos principais do relevo continental.	XHB1.8.1. Localiza no mapa as unidades e os elementos principais do relevo europeo.	CAA CMCCT CD
b e f h m	B1.9. Conxuntos bioclimáticos do espazo xeográfico europeo.	B1.9. Coñecer, comparar e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico	XHB1.9.1. Clasifica e localiza nun mapa os tipos de clima de Europa.	CAA CMCCT CD CCL
			XHB1.9.2. Distingue e localiza nun	CAA CMCCT

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
		europeo.	mapa as zonas bioclimáticas do noso continente.	CD
b e f m	B1.10. Diversidade de espazos naturais europeos.	B1.10. Coñecer os principais espazos naturais do noso continente.	XHB1.10.1. Localiza nun mapa e en imaxes de satélite de Europa os principais espazos naturais.	CAA CMCCT CD
b e f g h m	B1.11. Medio natural: áreas e problemas ambientais.	B1.11. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente e as súas consecuencias.	B1.11.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	CAA CMCCT CD CCL
	Bloque 3. A Historia			
g l ñ	B3.1. Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da	B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que	XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos	CSC CCEC

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
	historia.	determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	que son herdanza do pasado.	
g l ñ	B3.2. Fontes históricas.	B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	CSC CAA
			XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, sexan estas restos materiais ou textuais.	CSC CAA
			XHB3.2.3. Compara dous relatos a distintas escalas temporais sobre as conquistas de Alexandre.	CSC CAA
l ñ	B3.3. Cambio e continuidade.	B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos	XHB3.3.1. Ordena temporalment e algúns feitos históricos e outros feitos	CSC CMCCT

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
		s que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade .	
f I ñ	B3.4. Tempo histórico.	B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	CSC CMCCT
h I ñ	B3.5. Vocabulario histórico e artístico.	B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.	XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	CSC CCL
f I	B3.6. Evolución das especies e a hominización.	B3.6. Entender o proceso de hominización.	XHB3.6.1. Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie humana.	CSC CMCCT

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
f l	B3.7. Periodización da Prehistoria e a Idade Antiga.	B3.7. Datar a Prehistoria e a Idade Antiga, e distinguir a escala temporal de etapas como estas.	XHB3.7.1. Distingue etapas dentro da historia antiga.	CSC CMCCT
f g l	B3.8. Prehistoria e Idade Antiga: visión global.	B3.8. Identificar e localizar no tempo e no espazo os procesos e os acontecementos históricos máis salientables da Prehistoria e da Idade Antiga, para adquirir unha perspectiva global da súa evolución.	XHB3.8.1. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	CSC CMCCT CAA
c g h l n ñ	B3.9.1. Paleolítico: etapas; características das formas de vida; cazadores colectores.	B3.9. Coñecer as características da vida humana correspondentes aos dous períodos en que se divide a Prehistoria: Paleolítico e Neolítico.	XHB3.9.1. Explica a diferenza entre os dous períodos en que se divide a prehistoria e describe as características básicas da vida en cada un.	CSC CCL CAA
	B3.9.2. Neolítico: revolución agraria e expansión das sociedades		XHB3.9.2.	CSC

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
	humanas; sedentarismo; artesanía e comercio; organización social. B3.9.3. Prehistoria galega: megalitos e petróglifos.		Analiza a transcendencia da revolución neolítica e o papel da muller nela.	CAA
Identificación	B3.10. Aparición dos ritos: restos materiais e artísticos; pintura e escultura.	B3.10. Identificar os primeiros ritos relixiosos.	XHB3.10.1. Recoñece as funcións dos primeiros ritos relixiosos como os da "deusa nai".	CSC CCEC
Actualización	B3.11. Idade Antiga: primeiras civilizacións urbanas. Mesopotamia e Exipto. Sociedade, economía e política.	B3.11. Coñecer algunhas características da vida humana neste período, así como o establecemento e a difusión de diferentes culturas urbanas, despois do neolítico.	XHB3.11.1. Describe formas de organización socio-económica e política, novas ata entón, como os imperios de Mesopotamia e de Exipto.	CSC CAA CCL
Grupos	B3.12. Idade Antiga: invención da escritura.	B3.12. Recoñecer a importancia da descuberta da escritura.	XHB3.12.1. Diferencia as fontes prehistóricas	CSC CAA

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
			(restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos).	
f g h l	B3.13. Idade Antiga: historia de Exipto.	B3.13. Explicar as etapas en que se divide a historia de Exipto.	XHB3.13.1. Interpreta un mapa cronolóxico-xeográfico da expansión exipcia.	CSC CMCCT CAA
			XHB3.13.2. Describe as principais características das etapas históricas en que se divide Exipto.	CSC CCL
g h l	B3.14. Idade Antiga: relixión exipcia.	B3.14. Identificar as principais características da relixión exipcia.	XHB3.14.1. Explica como materializaban os exipcios a súa crenza na vida do alén.	CSC CCEC CCL
			XHB3.14.2. Realiza un mapa conceptual cos principais deuses do panteón exipcio.	CSC CCEC CAA

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
g h l	B3.15. Idade Antiga: arte en Mesopotamia e Exipto.	B3.15. Localizar e describir algúns exemplos arquitectónicos de Exipto e de Mesopotamia.	XHB3.15.1. Localiza nun mapa os principais exemplos da arquitectura exipcia e da mesopotámica.	CSC CCEC CAA
a c d g h l	B3.16. Mundo clásico. Grecia: as "polis" gregas e a súa expansión.	B3.16. Coñecer os trazos principais das polis gregas e a transcendencia do concepto de democracia.	XHB3.16.1. Identifica trazos da organización socio-política e económica das polis gregas a partir de fontes históricas de diferentes tipos	CSC CAA
			XHB3.16.2. Describe algunhas das diferenzas entre a democracia grega e as democracias actuais.	CSC CCL CAA
g l	B3.17. Mundo clásico. Grecia: expansión comercial e política das	B3.17. Entender a transcendencia do concepto de colonización.	XHB3.17.1. Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo.	CSC CAA

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
	polis gregas.			
a c d g l	B3.18. Mundo clásico. Imperio de Alexandre Magno e os seus sucesores: helenismo.	B3.18. Distinguir entre o sistema político grego e o helenístico.	XHB3.18.1. Elabora un mapa do imperio de Alexandre.	CSC CAA
			XHB3.8.2. Contrasta as accións políticas da Atenas de Pericles co imperio de Alexandre Magno.	CSC CAA
f g h l n	B3.19. Mundo clásico. Grecia e o helenismo: arte, ciencia, teatro e filosofía.	B3.19. Entender o alcance do clásico na arte e na cultura occidentais.	XHB3.19.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo.	CSC CCEC CCL
			XHB3.19.2. Dá exemplos representativos das áreas do saber grego, e discute por que se considera que a cultura europea parte da Grecia clásica.	CSC CCEC CMCCT CAA CCL
a	B3.20. Mundo	B3.20.	XHB3.20.1.	CSC

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
c d g l	clásico: orixe e etapas da historia de Roma. República e imperio: organización política e expansión colonial polo Mediterráneo. Cristianismo.	Caracterizar os trazos principais da sociedade, a economía e a cultura romanas, e recoñecer os conceptos de cambio e continuidade na historia da Roma antiga.	Confecciona un mapa coas etapas da expansión de Roma.	CAA
			XHB3.20.2. Identifica diferenzas e semellanzas entre as formas de vida republicanas e as do imperio na Roma antiga.	CSC CAA
g l n ñ	B3.21. Mundo clásico. Arte romana: arquitectura, escultura e pintura.	B3.21. Identificar e describir os trazos característicos de obras da arte grega e romana, diferenciando entre os que son específicos.	XHB3.21.1. Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana.	CSC CCEC CAA
g l n ñ	B3.22. Península Ibérica: pobos prerromanos; Hispania romana; Gallaecia. Proceso de romanización. A cidade e o	B3.22. Establecer conexións entre o pasado da Hispania romana e o presente.	XHB3.22.1. Fai un mapa da Península Ibérica onde se reflicten os cambios administrativos en época romana.	CSC CAA

	Xeografía e Historia. 1º ciclo de ESO. 1º curso			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
	campo.		XHB3.22.2. Analiza exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade.	CSC CCEC CAA
			XHB3.22.3. Entende o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos.	CSC CCEC

4.2- Temporalización.

1ª Avaliación.

I. XEOGRAFÍA

I.1. O planeta Terra.

- A Terra, planeta do Sistema Solar.
- Os movementos da Terra e as súas consecuencias: día, noite, equinoccios, solsticios, estacións, fusos horarios.
- A representación da Terra. Mapas e imaxes.
- A latitude e a lonxitude. A representación da terra.
- Concepto de escala, mapa, plano, bosquejo; cartografía básica, topográfica e temática; orientación no mapa e na realidade: puntos cardinais, coordenadas xeográficas.

I.2 O relevo da Terra.

- A capa externa da terra.
- Axentes internos e externos da formación do relevo.
- Os continentes.
- O relevo de Europa. O relevo de España.

I. 3. A hidrosfera: auga doce e auga salgada.

- A auga na natureza. Océanos, mares, ríos e lagos da terra.
- O problema da auga.
- A dinámica oceánica.
- Ríos de Europa e da Península Ibérica.

I.4. O tempo atmosférico.

- Atmosfera e temperatura.
- A humidade do aire e as precipitacións.
- A presión atmosférica e o vento.

I.5. Os climas da Terra.

- A distribución das temperaturas.
- A distribución das precipitacións.
- Climas da terra. Zona cálida, zonas temperadas e zonas frías.

2ª Avaliación.

I. 6 As paisaxes de climas temperados:

- As paisaxes de Europa .
- A paisaxe oceánica.
- A paisaxe mediterránea.
- A paisaxe continental.
- As paisaxes de España.

I.7As paisaxes de climas extremos.

- A paisaxe ecuatorial.
- A paisaxe tropical.
- A paisaxe desértica cálida.
- A paisaxe das zonas frías.

I. 8. Os problemas ambientais.

- A Terra é un ecosistema.
- Riscos e catástrofes..
- O ecosistema urbano.
- Explotación dos recursos naturais.

II. HISTORIA

II.9. A prehistoria.

- Os primeiros seres humanos.
- O Paleolítico: a caza e a recolección.
 - A arte das cavernas.
- Neolítico. A produción de alimentos.
- A idade dos metais.
- A prehistoria na Península Ibérica.
- A Prehistoria de Galicia. Megálitos e petróglifos.

II.10. As primeiras civilizacións. Mesopotamia e Exipto.

- Mesopotamia, terra entre dous ríos.
- A arte mesopotámica.
- Exipto: o Nilo e o deserto.
- O Exipto dos faraóns.
- A relixión exipcia.
- O templo: morada dos deuses.
- As tumbas exipcias.

3ª Avaliación

II.11. Grecia de poles a imperio.

- O nacemento do Mundo grego.
- As Poles gregas.
- As colonizacións gregas.
- A democracia ateniense.
- O esplendor de Atenas.
- O imperio de Alexandre Magno.

II.12.-Colonizacións e pobos prerromanos.

- Fenicios, gregos e cartaxineses.
- Os pobos celtas.
- Os pobos iberos.

II.13 Roma, da República ao Imperio.

- As orixes de Roma.

- A Roma republicana.
- Roma á conquista do Mediterráneo.
- O Imperio Romano.
- Os habitantes do Imperio.
- O cristianismo, unha nova relixión.
- A crise do Imperio Romano.

II.14 O legado da Antigüidade.

- A relixión grega e romana.
- A arquitectura grega.
- Arquitectura romana.
- Escultura, cerámica e pintura e Grecia.
- Escultura, pintura e mosaico en Roma.

II.15. A Hispania romana.

- A conquista Romana de Hispania.
- As provincias de Hispania.
- A romanización de Hispania.
- A riqueza de Hispania.
- O legado de Roma.

4.3 Grao mínimo de consecución para superar a materia.

- Recoñecer os principais elementos que forman parte do Universo e identifica-la Terra como un planeta do Sistema Solar, así como os movementos que realiza, as súas consecuencias e as características da mesma.
- Identificar e usar distintos tipos de mapas como sistema para representa-la terra, recoñecendo as coordenadas xeográficas.
- Distinguir as capas e as principais formas do relevo que ten a Terra, así como diferencia-los axentes que modelan ese relevo.
- Diferenciar os tipos de augas que hai na terra valorando a riqueza de océanos e mares e o seu aproveitamento.
- Situa-la a atmosfera como unha capa da terra, diferenciar tempo e clima e recoñecer os elementos do clima e os principais climas do planeta.
- Identificar os climas e as distintas paisaxes de Europa, España e Galicia.

- Sintetizar información a partir de diversas fontes, sobre os recursos naturais do planeta e os riscos ambientais naturais ou provocados pola acción humana que sofre ou pode sufrir.
- Comprenderlo concepto de desenvolvemento sostible.
- Comprender os aspectos xerais do proceso de hominización.
- Coñecelo xeito de vida das sociedades do paleolítico, neolítico e idade dos metais.
- Situa-las primeiras civilizacións identificando algunha característica de Mesopotamia e de Exipto.
- Caracteriza-la evolución da Grecia Clásica (relixión, cultura e arte). Coñece-las características da Grecia helenística.
- Coñece-la orixe e evolución do mundo romano e recoñecer elementos da súa herdanza (relixión, cultura e arte).
- Identificar os pobos invasores e colonizadores da Península. Coñecela organización socioeconómica de Iberos e Celtas.
- Coñecelas distintas fases da conquista Romana de Hispania e valorar o legado romano.
- Coñecela organización social, económica e cultural da Hispania Visigoda.
- Caracteriza-la prehistoria Galega. Coñecer a cultura castrexa.
- Recoñecer a pegada dos Romanos en Galicia.

4.3-Procedementos e instrumentos de avaliación.

Empezarase na primeira semana de clases con unha proba escrita e/ou oral de avaliación inicial coa finalidade de ter un coñecementos dos contidos, actitudes, vocabulario, exposición, carencias e modos de respostar en Xeografía e Historia de toda a clase.

O longo de cada avaliación, realizaranse un mínimo de dous exames, que farán media. Igualmente o alumno será valorado pola súa participación en clase, polo seu traballo valorándose a realización das tarefas encomendadas para a casa e pola realización de pequenos traballos de investigación que con periodicidade trimestral entregará o profesor.

- Para superar o curso requírese o logro de tódolos obxectivos mínimos. As cualificacións de xuño terán en conta as dúas avaliacións anteriores que serán eliminatorias. Despois de cada avaliación farase unha recuperación para o alumnado que non a superara positivamente.
- O alumno/a que obteña na suma global das tres avaliacións 15 puntos terá a materia aprobada.

O alumno que non acade os contidos mínimos en Xuño fará o exame de Setembro. Consistirá na realización dunha proba escrita sobre os contidos do curso. A proba constará de varias preguntas. En cada pregunta sinalarase o valor de cada unha. (será informado por escrito na propia proba de exame).

Realizaranse actividades adaptadas para os alumnos con altas capacidades.

5-Concrecións metodolóxicas que require a materia.

As primeiras sesións do curso adicarase a explicar ao alumnado, as normas xerais da clase: as normas da materia, os obxectivos, contidos e criterios de avaliación do curso, os mínimos esixibles para obter unha avaliación positiva, os criterios de cualificación, os procedementos de avaliación da aprendizaxe que se van utilizar e os sistemas de cualificación; así como o material necesario e o seu uso. Cada alumno e alumna disporá dunha copia, a maiores doutra copia que permanecerá no taboleiro de anuncios da clase.

Os alumnos e as alumnas deben desenvolver nesta etapa un pensamento e unha actitude críticos que se sustenten en valores morais e éticos recoñecidos. Por iso, farase fincapé na necesidade de analizar, formular e dar solucións a problemas cun fondo ético.

Desde esta perspectiva, a liña metodolóxica que rexerá as accións docentes nesta área desenvolverase a través de métodos activos, indutivos e mixtos; é dicir, métodos eminentemente participativos onde se alterna o traballo individual co traballo en grupo.

A aplicación dos devanditos métodos leva implícita a utilización de estilos de ensino socializadores, cognitivos e creativos para conseguir que os seus xuízos e eleccións dirixan a súa conduta e as súas relacións sociais cara ao benestar común.

Neste contexto metodolóxico, o estudante convértese en protagonista da súa propia aprendizaxe, mentres que o docente vai cedendo terreo para que o alumnado logre maior autonomía nas súas aprendizaxes e cree estruturas cognitivas que lle permitan un pensamento e un proxecto de vida propios, asumindo de modo consciente, crítico e reflexivo o exercicio da liberdade e o control acerca da súa propia existencia.

Á súa vez, a transmisión do coñecemento das características que conforman a imaxe persoal farase a partir de aprendizaxes baseadas na experiencia, onde o alumnado percibe a información a través das súas propias experiencia e respectando sempre o desenvolvemento dos seus diversos estilos de aprendizaxe. Tamén se combinarán técnicas como a ensinanza recíproca, a discusión guiada con técnicas de visualización, de *role play*.

Este abano de accións docentes permitirá ao alumnado comprender e interiorizar os valores éticos de forma holística, comprensiva e significativa.

Os contidos terán unha significatividade lóxica, coherente dende un punto de vista disciplinar e coherente co nivel de madureza cognitiva do alumnado.

Procurarase no alumno unha actitude favorable á aprendizaxe.

Hai que potencia-la memoria, pero sobre todo a memoria comprensiva que é capaz de actualizar, cando os necesitamos, os coñecementos aprendidos.

A presenza de tres tipos de contidos -conceptuais, procedementais e actitudinais e o feito de que non todos se aprenden da mesma forma, fai necesario o deseño de diferentes estratexias de actuación na aula.

Os procedementos considéranse aprendidos cando están automatizados e cando se aplican en situacións similares sen necesidade de grande atención. Por exemplo, filtrar unha mestura faise autonomamente, sen estar cunha especial atención, unha vez adquirida esa destreza. Os procedementos apréndanse a partir da presentación do modelo, mediante a explicación dos pasos que se deben seguir, realizándoos coa axuda do profesor e repetindo de seguido a acción de forma consciente e significativa ata a súa automatización.

Os contidos actitudinais apréndanse mediante o exemplo, a observación, a imitación de modelos e a experiencia directa. É fundamental a componente afectiva xa que contribúen á sociabilidade e o establecemento de vínculos. Non se poden reducir á repetición de actividades, senón que precisan dunha interacción persoal e afectiva.

Antes da explicación dun tema, o profesor fai unhas preguntas relativas a quen coñece algo, escoitou falar ou sabe algo sobre aspectos do tema a tratar. En caso afirmativo, o alumno/a ten ocasión de expoñer os aspectos preguntados. En caso negativo, o profesor fai unha breve introdución enlazando co tema anterior ou con outros dados neste curso ou en anteriores.

Explicación do profesor por medio de esquemas que o alumno/a copiará do encerado (insistencia do profesor en explicalo significado das palabras novas que aparecen).

Análise de gráficos (do libro ou debuxados) demográficos, económicos, sociais, niveis de vida, de rendas, etc. (Outras veces son os alumnos/as quen os elaboran a partir de datos subministrados polo profesor).

Visionado de mapas físicos, mapas mudos relativos o tema explicado. Videos, presentacións en power point , documentais películas etc... cando remata o tema, como reforzo de contidos.

O xeito de avaliar o nivel de competencia alcanzado será a través da aplicación dos coñecementos e as habilidades traballadas.

Procuraranse situacións próximas aos alumnos para que estes poidan aplicar en diferentes contextos os contidos dos catro saberes que conformen cada una das competencias (saber, saber facer, saber ser e saber estar). Así mesmo, crearanse contextos e situacións que representen retos para os alumnos; que os inciten a se cuestionar os seus saberes actuais; que os obriguen a ampliar a súa perspectiva e a contrastar o seu parecer co dos seus compañeiros, a xustificar e a interpretar con rigor, etc.

6. -Materiais e recursos didácticos que se vaian a utilizar.

- Libro de texto. Editorial Vicens Vives
- Libreta de clases.
- Pizarra dixital e canón de proxeccións.
- Encerados tipo veleda.
- Libros da biblioteca e da biblioteca de aula.
- Ordenador de clase.
- Fotocopias proporcionadas polo profesor.
- Mapas de varios tipos.
- Presentacións en Power point e documentais varios.
- O cine na aula.
- Cartografía:
 - Globo terráqueo; mapas do mundo coa rede xeográfica e as escalas gráfica e numérica; mapa de fusos horarios; follas do mapa topográfico nacional e planos urbanos.
- *Atlas do mundo.*
- *Atlas xeográfico e histórico de Galicia e do Mundo.*
- Mapas, fotos e representacións en 3D.

7.-Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado.

O longo de cada avaliación, realizaranse un mínimo de dous exames, que farán media.

- Cada exame constará de varias preguntas de xeografía e/ou historia. En cada pregunta sinalarase o valor correspondente a cada unha. O alumnado será informado por escrito na propia proba do exame.
- Outros aspectos avaliábles con carácter complementario son:
 - Realización dos deberes ou tarefas encomendadas.
 - Participación correcta na clase e a non participación.
 - A non participación nas actividades prácticas así como a reiterada resposta negativa as cuestións teóricas que se plantexen na aula. serán valoradas co criterio de (-0,25). A interpretación é a seguinte. Cada vez que responda negativamente a cuestións de tipo oral ou tarefas de aula ou de casa, poñeráselle un negativo que restará (0,25) da nota final.
 - Pola contra, a participación activa nas actividades prácticas e cuestións teóricas que se realicen na aula serán valorada positivamente (máximo 0,5) e servirán para redondear a nota final.

Tamén se avaliarán:

- A Presentación de traballos escritos a man en lingua Galega ou en power point (1 ou 2 por trimestre) con carácter obrigatorio. Terá un valor de 1 punto sobre a nota dos exames. Esta puntuación establécese do seguinte xeito:

o Traballos valorados como excelente ou moi ben: sumará 1 puntos.

o Traballos valorados como ben: sumará 0,50 puntos.

o Traballos valorados como regular: sumará 0,25 puntos.

o Non presentado: restará 0,50 puntos.

- Presentación do caderno de clase.

Por acordo do Claustro de Profesores do 30 de xullo de 2010, a boa presentación e a carencia de faltas de ortografía en tódalas probas escritas, terán un premio de 0,50 puntos que serán aumentados á cualificación das mencionadas probas sempre que estean aprobadas.

Dáse por suposto que, se un alumno/a fose sorprendido copiando con calquera tipo de dispositivo, automaticamente suspendería exame,e se fose no exame final suspendería a materia.

- Para superalo curso requírese o logro de tódolos obxectivos mínimos.
- As cualificacións de xuño terán en conta as dúas avaliacións anteriores que serán eliminatorias. Despois de cada avaliación farase unha recuperación para o alumnado que non a superara positivamente.
- O alumno/a que obteña na suma global das tres avaliacións 15 puntos terá a materia aprobada.

O alumno que non acade os contidos mínimos en Xuño fará o exame de

Setembro. Consistirá na realización dunha proba escrita sobre os contidos do curso. A proba constará de varias preguntas. En cada pregunta sinalarase o valor de cada unha. (será informado por escrito na propia proba de exame).

Realizaranse actividades adaptadas para os alumnos con altas capacidades.

8.-Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a practica docente.

O alumno/ é capaz de:

1. Localizar lugares ou espazos nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas e obter información sobre o espazo representado a partir da lenda e da simboloxía. Elaborar e interpretar mapas sinxelos iniciándose no emprego de recursos informáticos.
2. Localizar nun mapa os elementos básicos que configuran o medio físico mundial, de España e de Galicia, caracterizando os trazos que predominan nun espazo concreto.
3. Comparar os rasgos físicos máis destacados (relevo, clima, augas e elementos bioxeográficos) que configuran os grandes medios naturais do planeta, con especial referencia a Galicia, localizándoos no espazo representado e analizando exemplos das paisaxes que resultan da actividade humana.
4. Interpretar a paisaxe do seu contorno, identificando os seus trazos característicos e relacionando elementos físicos, recursos e formas de asentamento rurais ou urbanos.
5. Identificar e explicar exemplos de riscos e de impactos que a acción humana ten sobre o medio, analizando as súas causas e efectos, e proporcionando medidas e condutas para prevelos e limitalos, facendo unha especial referencia ao ámbito galego.
6. Utilizar as convencións e unidades cronolóxicas e as nocións de evolución e cambio, aplicándoas a feitos e procesos referidos á prehistoria e historia antiga do mundo, da Península Ibérica e de Galicia.
7. Identificar e expoñer os cambios que supuxo a revolución neolítica na evolución da humanidade e valorar a súa importancia e as súas consecuencias ao comparalos cos elementos que conformaron as sociedades cazadoras e recolectoras.

8. Diferenciar os trazos que caracterizan algunha das primeiras civilizacións urbanas e a civilización grega, identificando os elementos orixinais desta última e valorando aspectos relevantes da súa contribución á civilización occidental.
9. Comprender os trazos característicos da cultura castrexa, a área xeográfica na que se desenvolveu e a súa particular forma de ocupación do territorio.
10. Caracterizar os trazos da organización política, económica e social da civilización romana na súa época de expansión, valorando a transcendencia da romanización na Hispania e na Gallaecia e a pervivencia do seu legado.
11. Realizar unha lectura comprensiva de fontes de información e comunicar a información obtida de forma correcta por escrito.

9-Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes.

O alumnado de 1º de ESO non ten materias pendentes de cursos anteriores.

10.-Organización dos procedementos que lle permitan ao alumnado acreditar os coñecementos necesarios en determinadas materias, no caso do bacharelato.

Non afecta a 1º da ESO

11.-Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados.

Empezarase na primeira quincena de clases cunha avaliación inicial oral ou/e escrita como toma de contacto cos alumnos e para detectar calquera tipo de problemas en canto se refire a coñecementos, actitudes, vocabulario, expresión, etc...

A avaliación inicial facilítanos non só coñecemento acerca do grupo como conxunto, senón que tamén nos proporciona información acerca de diversos aspectos individuais dos nosos estudantes; a partir dela poderemos:

- Identificar os alumnos ou as alumnas que necesitan un maior seguimento ou adaptación de estratexias no seu proceso de aprendizaxe. (Débese ter en conta aquel

alumnado con necesidades educativas, con altas capacidades e con necesidades non diagnosticadas, pero que requira atención específica por estaren en risco, pola súa historia familiar, etc...

- Saber as medidas organizativas que cómpre adoptar. (Planificación de reforzos, situación de espazos, xestión de tempos para cada grupo favorecendo a intervención individual).
- Establecer conclusións sobre as medidas curriculares que cómpre adoptar, así como sobre os recursos que se van empregar.
- Analizar o modelo de seguimento que se vai utilizar con cada un deles.
- Acoutar o intervalo de tempo e o modo en que se van avaliar os progresos destes estudantes.
- Fixar o modo en que se vai compartir a información sobre cada alumno ou alumna co resto de docentes que interveñen no seu itinerario de aprendizaxe; especialmente, co titor.

12. -Medidas de atención á diversidade.

Sabemos que os alumnos non teñen todos un nivel de coñecementos homoxéneo; hai diferenzas moi marcadas no nivel lingüístico (non só nun mesmo grupo, senón entre os distintos grupos) o que provoca grandes desniveis á hora de entender os conceptos, gran parte deles de grande abstracción. Por elo, intentaremos presentar as unidades en dous niveis: nun primeiro nivel presentaremos as ideas xerais básicas sobre o tema concreto, para pasar, nun segundo nivel de profundidade, o estudio de temas máis concretos. O primeiro nivel, deberá ser asimilado por todos os alumnos, en tanto que o segundo nivel poderá ser traballado máis ou menos profundamente segundo as capacidades de cada alumno en concreto.

De acordo con isto, as actividades de cada unidade tamén deben reflectir esta diversidade: unha serie de actividades servirán para comproba-lo grao de comprensión dos contidos básicos por parte do alumno e corrixi-los contidos mal aprendidos; outras actividades deberán comprobar la capacidade de xuízo crítico e de análise de problemas por parte dos alumnos. Desta maneira procurará plantexar ós alumnos actividades moi variadas:

- Os alumnos repetidores serán obxecto dunha atención específica, para, o longo deste curso, e mediante a mesma, buscar que estes alumnos podan superar a materia. O profesor atenderá máis individualmente, sempre que o tempo e o número de alumnos o permita, a estes alumnos, controlando tanto a súa asistencia continua a clase, como a realización das tarefas, etc...
- O Departamento de Xeografía e Historia contempla a necesidade puntual de REFORZO e ADAPTACIÓNS CURRICURAIS naqueles casos nos que haxa alumnos con dificultades de aprendizaxe. Para iso se estudará cada caso particular coa axuda do DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN. No caso de Adaptacións Curriculares estas son aprobadas pola Inspección correspondente.

No caso das ACTIVIDADES DE AMPLIACIÓN intentarase proporcionar todas aquelas que sexan necesarias e posibles. Cada profesor dispón de materias axeitadas para cada ciclo.

En todos os casos intentarase aplicar as Novas Tecnoloxías como parte dos instrumentos e competencias básicas que deben conseguir os alumnos.

13.-Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso que corresponda.

Os temas transversais abranguen contidos de varias disciplinas e o seu tratamento debe ser abordado dende a complementariedade.

Non poden formularse como un programa paralelo ao desenvolvemento do currículo senón inserido na dinámica diaria do proceso de ensino-aprendizaxe.

Son transversais porque deben impregnar a totalidade das actividades do centro.

Estes temas son:

Educación ambiental

Educación para a paz

Educación do consumidor

Educación vial

Educación para a igualdade de oportunidades entre sexos

Educación para a saúde

Educación na sexualidade

Educación cívica e moral

14.-Actividades complementarias e extraescolares programadas por cada departamento didáctico.

Podemos definir as actividades complementarias e extraescolares como aquelas que contribúen de forma importante ao desenvolvemento integral da personalidade do alumno e constitúen un campo específico para a iniciativa e a capacidade de organización do Centro.

As actividades complementarias e extraescolares deben considerarse como accións complementarias que teñen como finalidade primordial, propiciar o pleno desenvolvemento da personalidade do alumno, a cuxo fin é imprescindible que trascendan o ámbito puramente académico estendendo a acción formativa dos alumnos ata o medio en que o Centro Educativo se ache inserto e incidindo nos seus aspectos económicos, culturais, sociolaborais, etcétera, polo que non deben enfocarse como actividades imprescindibles para a consecución dos obxectivos específicos asignados ás determinadas materias, senón como un complemento da acción instrutiva e formativa destas.

Realizarase de acordo coa vice- dirección do centro as saídas didácticas que se propoñan. Tamén se cooperará con outros Departamentos nas actividades que se realicen.

15. -Programación da educación en valores.

- Toma de conciencia da fragilidade da Terra como ecosistema global.
- Manter unha actitude positiva ante a existencia de vida na Terra e cara ás plantas e aos animais que a poboan.
- Adoptar unha actitude favorable ante o avance do coñecemento científico da Terra e do sistema solar.
- Mostrar interese por coñecer o medio natural.
- Preocupación polas consecuencias das catástrofes naturais.
- Valorar a importancia das medidas de protección de riscos naturais.
- Mostrar interese por coñecer a realidade social do seu municipio.
- Predisposición favorable á análise de documentos visuais de contido xeográfico.
- Toma de conciencia da fragilidade da Terra como ecosistema global.
- Analizar o excesivo consumo de auga e actuar en consecuencia.
- Mostrar curiosidade por coñecer de xeito científico outros continentes da Terra.
- Toma de conciencia da importancia do coñecemento do tempo e do clima.
- Curiosidade científica por coñecer as relacións do clima cos seres humanos.
- Comprender a importancia da vexetación para a vida na Terra.

- Toma de conciencia da fragilidade dos medios naturais da Terra.
- Toma de conciencia da fragilidade dos medios naturais de España e de Galicia.
- Interese por coñecer modos de vida distintos dos propios.
- Actitude favorable cara á conservación da natureza española e galega.
- Interese por coñecer o problema da orixe do ser humano e das teorías que o explican.
- Apreciar a singularidade das distintas culturas prehistóricas.
- Rexeitamento do racismo, da intolerancia e da discriminación por razón de sexo.
- Recoñecer e valorar a importancia do achado da escritura.
- Tolerancia con outras formas de pensamento relixiosas.
- Mostrar interese polo coñecemento do legado cultural e artístico de Mesopotamia.
- Recoñecer a necesidade de conservación do patrimonio histórico herdado do pasado.
- Mostrar interese polo coñecemento do legado cultural e artístico de Exipto.
- Tolerancia con outras formas de pensamento e manifestacións relixiosas.
- Recoñecer a necesidade de conservación do patrimonio histórico herdado do pasado.
- Curiosidade por coñecer aspectos do pasado, como a momificación.
- Mostrar interese polo coñecemento do legado cultural e artístico de Grecia.
- Valoración dos principios e institucións democráticos.
- Recoñecer a necesidade de conservación do patrimonio histórico herdado do pasado.
- Desenvolvemento de criterios de valoración e gozo estético.
- Curiosidade por coñecer aspectos do pasado.
- Valorar a importancia do legado cultural e artístico de Roma.
- Curiosidade por coñecer aspectos do pasado.
- Rexeitamento da escravitude en todas as súas manifestacións.
- Valoración dos principios e institucións democráticos.
- Recoñecer a necesidade de conservación do patrimonio histórico herdado do pasado.
- Disposición favorable á conservación do patrimonio arqueolóxico.
- Curiosidade por coñecer a historia da Hispania romana.
- Respecto polo patrimonio artístico e cultural procedente desta época histórica.

16. -Accións de contribución ao proxecto lector.

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender

Os textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. Nunha área como Xeografía e Historia a falta de competencia lingüística convértese nun dos principais obstáculos. Parece, polo tanto, preciso fomentar a lectura para garantir a comprensión lingüística dos alumnos.

En primeiro lugar, potenciarase a lectura dos libros de texto así como as páxinas específicas dedicadas á lectura.

Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan Xeografía e Historia non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos históricos dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.

En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.

En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, testimoniais, literarios, etc.

En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán . Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:

- Actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.
- Actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.
- Actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre

as ideas (causa-efecto, comparación, semellanza ...), difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.

- Actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son moi útiles para comprender e estudar.

- Actividades en que se pide ós alumnos que dean a súa opinión persoal e que implican a transformación do estudado en coñecemento propio.

Participación do profesor desta materia no Plan Lector do Centro de acordo ao calendario recomendado polo/a responsable do Proxecto Lector. Este Plan Lector que contempla 50 minutos de lectura semanal e no cal participaremos

O profesor cooperará guiando, informando, interpretando, aclarando, explicando todas as dificultades que se orixinen na lectura ao longo da clase . O mesmo tempo dará exemplo nesta actividades de toda a clase.

A lectura será realizada mantendo as normas de clase (en silencio, boa postura, etc).

O alumnado pode usar os dicionarios da clase ou solicitar a información do profesor.

17. -Accións de contribución ao plan TIC

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que Iles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías ábrenlles novos camiños e formas de traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico. As posibilidades de traballar coas novas tecnoloxías son varias, cada profesor pode elixir, segundo os seus gustos e necesidades.

- Pódese recorrer a Internet para buscar información sobre actividades ou diversos aspectos da materia.

- Empregaránse recursos multimedia, con presentacións audiovisuais para cada un dos temas do libro. Estas presentacións poden proxectarse de dúas maneiras: ben nun encerado dixital, se o houbera, ben simplemente cun ordenador e un canón. Estas presentacións poden incluír animacións, vídeos, imaxes, esquemas, textos e actividades que poden proxectarse ao longo da explicación na clase e que, sen dúbida, farán máis rica e interesante a exposición.
- Pódense empregar proxectos específicos de investigación en Internet: as WebQuests. Trátase de grandes propostas de investigación que os alumnos realizarán en grupo e que ocuparán varias clases. Cada investigación supón a elaboración dun traballo sobre un tema do curso cuxa información debe buscarse en Internet. As WebQuests poden servir para traballar algúns temas do curso cunha metodoloxía indagadora, diferente da tradicional metodoloxía expositiva común na nosa materia, ao mesmo tempo que lles ensinan aos alumnos a procurar información en Internet e a traballar en grupo.
- Visualización de diferentes videos, CD-Rom etc...

18.-Accións de contribución ao plan de convivencia.

A escola ten por función educar e formar a persoas para a vida e na vida é necesario saber convivir para adaptarse á sociedade na que nacemos ou vivimos. A convivencia resulta, con moita frecuencia, problemática: a escola, a rúa, a sociedade son, a veces, un territorio adverso para que os nosos alumnos/as aprendan a convivir. Por iso, o ensino e a práctica da convivencia escolar ten unha esixencia de actualidade.

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. A aparición de Internet supón unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que o profesorado lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para ser cidadán do mundo e abrir ventás a realidade actual ou novos camiños e enfoques didácticos.

A lectura e a practica de actividades democráticas dentro da aula convértense en prioritarias para comprender, expresar e comprender a realidade de forma axeitada.

Na área de Xeografía e Historia podemos realizar as seguintes accións favorecedoras da convivencia escolar.

- Fomentar a lectura, en coordinación co plan Lector, de libros que fagan fincapé nos valores democráticos, a información sobre outras culturas, relixións, sociedades, a convivencia democrática, a igualdade de dereitos, a tolerancia de ideas e a cultura da paz.
- Favorecer as actitudes dialogantes, de tolerancia, mediación de conflitos e de respecto aos demais dentro e fora das clases.
- Buscar e seleccionar, por parte do alumnado, de imaxes (presentacións) e textos motivadores, de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan a valorar e respectar as diferenzas culturais e relixiosas. Defensa dos propios valores, ideas e opinións diante o grupo-clase por medio da exposición oral ou visual dos temas tratados.
- Visionar películas, documentais ou imaxes das redes sociais en clases de cidadanía, ética e titorías, que fagan fincapé nos valores democráticos de igualdade, dereitos humanos, cultura do entendemento, respecto a toda manifestación cultural e social.
- Realizar debates de xeito democrático sobre temas de actualidade da prensa diaria (cando o tema da actualidade coincida con coa materia que se está impartindo).
- Corrixir por medio do diálogo ao alumnado que manifeste con feitos, ditos ou xestos contrarios a o espírito de convivencia escolar.

19.-Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.-

-A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunións do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico..

-A partir da análise dos resultados da avaliación final do curso anterior introducíranse as medidas oportunas.

- Consensuaranse fórmulas de atención a diversidade.
- Avaliaranse os procesos de aprendizaxe e de ensinanza.
- Para evitar o fracaso escolar controlárase o absentismo do alumnado de etnia xitana.
- Nas probas obxectivas que realicen os alumnos faranse modelos semellantes aos da avaliación de diagnóstico.
- Tratarase de que todo o alumnado traia o material a clase.
- Inculcaranse e ensínanse hábitos de estudo.
- Mantemento dos grupos de reforzo.

ASIGNATURA	VALORES ÉTICOS
PROFESOR	CARMEN RIVERO GALLEGO

1. Introdución e contextualización.

A Educación Secundaria Obrigatoria contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes; coñecer e exercer os seus dereitos no respecto aos demais; practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e grupos; exercitarse no diálogo afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións cos demais e resolver pacificamente os conflitos, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información para, con sentido crítico, incorporar novos coñecementos. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.

- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en distintas disciplinas, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas nos diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza nun mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua castelá e, se a houbese, na lingua cooficial da comunidade autónoma, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, a lectura e o estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de xeito apropiado.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e a historia propias e dos demais, así como o patrimonio artístico e cultural.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o dos outros, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o ambiente, e contribuír así á súa conservación e mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das distintas manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.

2. Contribución ao desenvolvemento das competencias clave.

Na área de Valores Éticos incidiremos no adestramento de todas as competencias de xeito sistemático, facendo fincapé nos descritores máis afíns á área.

Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía

O desenvolvemento desta competencia nesta área permítenos afondar no eixe sobre o que xira todo o currículo básico e o carácter específico do saber ético, xa que todo problema ou situación implica unha demostración racional. Así mesmo, esta

competencia ofrece a oportunidade de realizar argumentacións, considerar e realizar xuízos morais e aplicar estratexias de resolución de problemas.

Os descritores que podemos traballar son:

- Comprometerse co uso responsable dos recursos naturais para promover un desenvolvemento sostible.
- Tomar conciencia dos cambios producidos polo ser humano no contorno natural e as súas repercusións na vida futura.
- Xerar criterios persoais sobre a visión social da estética do corpo humano fronte ao coidado saudable.
- Aplicar métodos científicos rigorosos para mellorar a comprensión da realidade circundante en distintos ámbitos (biolóxico, xeolóxico, físico, químico, tecnolóxico, xeográfico...).
- Manexar os coñecementos sobre ciencia e tecnoloxía para solucionar problemas, comprender o que acontece arredor nosa e responder preguntas.
- Coñecer e utilizar os elementos matemáticos básicos: operacións, magnitudes, porcentaxes, proporcións, formas xeométricas, criterios de medición e codificación numérica, etc.
- Organizar a información utilizando procedementos matemáticos.
- Resolver problemas seleccionando os datos e as estratexias apropiadas.
- Aplicar estratexias de resolución de problemas a situacións da vida cotiá.

Comunicación lingüística

Para o bo desenvolvemento desta competencia, será decisivo o fomento da lectura, a análise e a reflexión sobre libros e textos relacionados cos contidos curriculares. Deste xeito, desenvolveranse a comprensión lectora e a expresión oral e escrita, á vez que se adquiren coñecementos sobre os valores éticos e os dereitos humanos.

Por outro lado, contribuírase conxuntamente á comunicación lingüística e á transmisión de valores a través da exposición e da resolución de dilemas morais, pois estes esixen poñer en práctica habilidades como a escoita activa, a empatía e a expresión de ideas e de sentimentos, utilizando a linguaxe verbal e a non verbal.

Os descritores que podemos utilizar serán:

- Comprender o sentido dos textos escritos e orais.

- Manter unha actitude favorable cara á lectura.
- Expresarse oralmente con corrección, adecuación e coherencia.
- Utilizar o vocabulario adecuado, as estruturas lingüísticas e as normas ortográficas e gramaticais correctas para elaborar textos escritos e orais.
- Manexar elementos de comunicación non verbal en diferentes rexistros e nas diversas situacións comunicativas.
- Respetar as normas de comunicación en calquera contexto: quenda de palabra, escoita atenta ao interlocutor...
- Compoñer distintos tipos de textos de forma creativa con sentido literario.
- Producir textos escritos de diversa complexidade para o seu uso en situacións cotiás ou en materias diversas.

Competencia dixital

Desenvolver a competencia dixital desde esta área axudaranos a manexar ferramentas que posibiliten o acceso ao coñecemento de feitos sociais, de documentos históricos e de tratados internacionais que poñan de relevo a contribución dos valores éticos á sociedade. Á súa vez, proporcionará ao alumnado a oportunidade de entender a relación que existe entre a tecnoloxía e os valores éticos, para que aprenda a facer un bo uso dela no seu tempo libre.

Podemos adestrar os seguintes descritores:

- Empregar distintas fontes para a busca de información.
- Seleccionar o uso das distintas fontes segundo a súa fiabilidade.
- Elaborar información propia derivada de información obtida a través de medios tecnolóxicos.
- Manexar ferramentas dixitais para a construción de coñecemento.
- Comprender as mensaxes elaboradas en códigos diversos.
- Actualizar o uso das novas tecnoloxías para mellorar o traballo e facilitar a vida diaria.
- Aplicar criterios éticos no uso das tecnoloxías.

Conciencia e expresións culturais

Esta área contribúe á competencia de conciencia e expresións culturais na medida que posibilita a adquisición de pautas persoais, interpersoais e interculturais que permiten

participar de forma eficaz e construtiva en calquera sociedade democrática, respectando os valores e os dereitos socialmente recoñecidos.

Os descritores que adestraremos nesta competencia son:

- Valorar a interculturalidade como unha fonte de riqueza persoal e cultural.
- Expresar sentimentos e emocións desde códigos artísticos.
- Apreciar a beleza das expresións artísticas e as manifestacións de creatividade e fomentar o gusto pola estética no ámbito cotián.
- Elaborar traballos e presentacións con sentido estético.

Competencias sociais e cívicas

A área de Valores Éticos é, sen dúbida, a materia desde onde se traballan de forma máis directa as competencias sociais e cívicas do alumnado. As habilidades sociais e de colaboración increméntanse cando se reflexiona sobre o fundamento ético da sociedade e se toma conciencia da importancia dos seus valores éticos e morais. Á súa vez, ofrece a posibilidade de resolver conflitos interpersoais de forma construtiva, polo que o alumnado non só fortalece a súa identidade persoal, senón que desenvolve actitudes como a tolerancia, a asertividade, a solidariedade e o respecto á pluralidade cultural, política, relixiosa ou de calquera outra natureza.

Os indicadores desta competencia poden facilitar o adestramento de cada un dos descritores que enunciámos a continuación:

- Coñecer as actividades humanas, adquirir unha idea da realidade histórica a partir de distintas fontes e identificar as implicacións que ten vivir nun Estado social e democrático de dereito referendado por unha constitución.
- Aplicar dereitos e deberes da convivencia cidadá no contexto da escola.
- Desenvolver a capacidade de diálogo cos demais en situacións de convivencia e de traballo, e para a resolución de conflitos.
- Mostrar dispoñibilidade para a participación activa en ámbitos de participación establecidos.
- Recoñecer a riqueza da diversidade de opinións e de ideas.
- Aprender a comportarse desde o coñecemento dos distintos valores.
- Concibir unha escala de valores propia e actuar conforme a ela.

- Evidenciar preocupación polos máis desfavorecidos e respecto aos distintos ritmos e potencialidades.
- Involucrarse ou promover accións cun fin social.

Sentido de iniciativa e espírito emprendedor

Para exercer dun modo consciente, crítico e reflexivo o exercicio da liberdade e emprender accións que beneficien a sociedade, resulta necesario que os alumnos e as alumnas desenvolvan aspectos como a autonomía, o liderado, a creatividade ou a iniciativa persoal.

Desde esta área considéranse tarefas e situacións reais e hipotéticas que permiten o adestramento das devanditas habilidades. Isto vai posibilitar que o alumnado expoña as súas ideas, inicie accións novas, asuma responsabilidades ou xestione os recursos materiais e persoais que ten ao seu alcance.

Neste caso, os descritores que cumpriría adestrar serían:

- Optimizar recursos persoais apoiándose nas fortalezas.
- Asumir as responsabilidades encomendadas e dar conta delas.
- Ser constante no traballo superando as dificultades.
- Dirimir a necesidade de axuda en función da dificultade da tarefa.
- Xestionar o traballo do grupo coordinando tarefas e tempos.
- Asumir riscos no desenvolvemento das tarefas ou dos proxectos.
- Actuar con responsabilidade social e sentido ético no traballo.
- Mostrar iniciativa persoal para iniciar ou promover accións novas.
- Optimizar o uso de recursos materiais e persoais para a consecución dos obxectivos.
- Atopar posibilidades no contorno que outros non aprecian.
- Xerar novas e diverxentes posibilidades desde coñecementos previos dun tema.

Aprender a aprender

A competencia de aprender a aprender implica ser consciente das necesidades e dos procesos de aprendizaxe, o recoñecemento de oportunidades e a habilidade de superar dificultades para poder aprender con éxito. Esta promóvese na área de Valores Éticos mediante o exercicio de procesos cognitivos como analizar, sintetizar, relacionar, comparar ou argumentar, así como favorecendo o interese por descubrir a verdade e os valores que impregnan as experiencias da súa vida cotiá.

Os descritores que poderíamos utilizar para adestrar esta competencia serían:

- Identificar potencialidades persoais como aprendiz: estilos de aprendizaxe, intelixencias múltiples, funcións executivas...
- Xestionar os recursos e as motivacións persoais en favor da aprendizaxe.
- Xerar estratexias para aprender en distintos contextos de aprendizaxe.
- Aplicar estratexias para a mellora do pensamento creativo, crítico, emocional, interdependente...
- Desenvolver estratexias que favorezan a comprensión rigorosa dos contidos.
- Planificar os recursos necesarios e os pasos que se deben realizar no proceso de aprendizaxe.
- Avaliar a consecución dos obxectivos de aprendizaxe.
- Tomar conciencia dos procesos de aprendizaxe.

3. -Concreción dos obxectivos para o curso

1. Valorar a dignidade humana para entender o que significa ser persoa e poder valorarse a si mesmo e aos que o rodean.
2. Descubrir a importancia dos valores éticos na formación da personalidade e a autoestima.
3. Comprender o concepto de virtude en Aristóteles para establecer relacións entre os actos, os hábitos e o carácter no desenvolvemento da personalidade.
4. Coñecer o concepto e as causas da crise de identidade que xorde na adolescencia.
5. Tomar conciencia da importancia que ten o desenvolvemento da autonomía e o control persoais no crecemento persoal e nas crises de identidade adolescentes, para poder identificar as súas causas e detectar as influencias que exercen os grupos sociais na personalidade.
6. Identificar os trazos máis característicos dos grupos de adolescentes reflexionando sobre a influencia que exercen sobre o individuo.
7. Recoñecer a diferenza entre autonomía e heteronomía desde a concepción kantiana.
8. Tomar conciencia da importancia que teñen o desenvolvemento da autonomía e o control da conduta no crecemento moral da persoa cara á vida adulta.
9. Identificar as aptitudes que posúe o ser humano para construír un autoconcepto positivo e potenciar a súa autoestima.
10. Reflexionar sobre as propias emocións para recoñecelas en situacións cotiás e poder mellorar as habilidades emocionais.
11. Comprender o concepto de intelixencia emocional e valorar a súa importancia na personalidade e no carácter moral do ser humano para mellorar as súas habilidades emocionais.

12. Recoñecer a relación do ser humano co contorno e os axentes sociais que o conforman, entendendo a súa influencia no desenvolvemento moral da persoa e valorando a vida en sociedade desde valores éticos recoñecidos.
13. Desenvolver certas habilidades sociais e técnicas de comunicación para dominar formas e xestos habituais que favorezan tanto as relacións interpersoais como o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas.
14. Entender a influencia das virtudes e dos valores éticos no establecemento respectuoso e comprensivo de relacións interpersoais, así como no exercicio da liberdade individual e social.
15. Sinalar os límites entre a liberdade persoal e a social, marcados pola ética e os dereitos humanos.
16. Valorar a importancia das habilidades emocionais, sociais e asertivas, co fin de moldear a personalidade a través de valores e virtudes éticos que favorezan as relacións interpersoais positivas e respectuosas, asegurando así unha vida en sociedade máis xusta e enriquecedora.
17. Recoñecer a vida privada e pública das persoas para trazar os límites da liberdade individual e social.
18. Apreciar o efecto que producen os valores na conduta individual e social, identificar os problemas derivados da súa ausencia e promovelos en beneficio das persoas e da sociedade.
19. Describir as semellanzas e as diferenzas que existen entre a moral e a ética, valorando a importancia desta última para actuar de forma racional.
20. Identificar a liberdade como base que sostén a moral da persoa e a intelixencia, a vontade e as normas éticas como medios que rexen a súa conduta.
21. Explicar a función dos valores éticos na vida persoal e social do ser humano, destacando a importancia de ser respectados.
22. Coñecer como se creou a ONU e o momento histórico que impulsou a elaboración da DUDH, destacando o seu valor como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.
23. Entender e valorar o contido da DUDH, facendo especial fincapé no respecto á dignidade humana como base de todos os dereitos humanos.
24. Coñecer o panorama actual respecto ao exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, coñecendo as causas da situación e tomando conciencia delas, co fin de promover a súa solución.

4. Concreción para cada estándar de aprendizaxe.

4.1 - Temporalización.

1ª Avaliación. Tems 1-2

.1.- A dignidade da persoa

- A persoa e a súa dignidade ética.
 - O concepto de persoa e as súas características.
 - A autonomía moral.
- A intelixencia emocional e a súa importancia na vida moral.

2.-Vivimos en sociedade

- Por que somos sociables.
- Valores para convivir.
- As habilidades sociais.
- Poñerse no lugar do outro.

2ª Avaliación, Temas 3-4

3.-Ética e moral

- Da moral a ética.
- Cuestión de Valores.
- Os valores morais.
- En que consiste actuar ben.

4.-Vivir en democracia.

- Que significa vivir ben.
- Valores para convivir.
- De súbditos a cidadáns.
- Como funciona a democracia?

3ª Avaliación... Temas 5-6

5.-Cidadáns con dereitos

- É o mesmo xusto que legal.
- O Dereito e os dereitos.
- Por que temos dereitos.

6.-Ciencia, técnica e valores.

- As dúas caras da ciencia e da técnica.
- O progreso.

4.2 Grao mínimo de consecución para superar a materia.

- Construír un concepto de persoa, consciente de que esta é indefinible,

valorando a dignidade que posúe polo feito de ser libre.

- Apreciar a capacidade do ser humano para influír de xeito consciente e voluntario na construción da propia identidade conforme os valores éticos, e así mellorar a súa autoestima.
- Comprender a crise da identidade persoal que xorde na adolescencia e as súas causas, describindo as características dos grupos que forman os mozos e a influencia que exercen sobre os seus membros, co fin de tomar conciencia da necesidade que teñen, para seguir crescendo moralmente e pasar á vida adulta, do desenvolvemento da súa autonomía persoal e do control da súa conduta.
- Describir en que consiste a personalidade e valorar a importancia de enriquecela con valores e virtudes éticas mediante o esforzo e a vontade persoal.
- Analizar en que consiste a intelixencia emocional e valorar a súa importancia no desenvolvemento moral do ser humano.
- Estimar a importancia do desenvolvemento da intelixencia emocional, o seu carácter moral e a súa influencia na construción da personalidade, sendo capaz de utilizar a introspección para recoñecer emocións e sentimentos, co fin de mellorar as súas habilidades emocionais.
- Describir e valorar a importancia da influencia do contorno social e cultural no desenvolvemento moral da persoa mediante a análise do papel que desempeñan os axentes sociais.
- Distinguir, na persoa, os ámbitos da vida privada e da vida pública, a primeira regulada pola ética e a segunda polo dereito, co fin de identificar os límites da liberdade persoal e social.
- Utilizar a conduta asertiva e as habilidades sociais co fin de incorporar á súa personalidade algúns valores e virtudes éticas necesarios no desenvolvemento dunha vida social máis xusta e enriquecedora.
- Utilizar de xeito habitual formas e xestos que favorecen o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas nas relacións interpersoais, mediante o exercicio e o desenvolvemento dalgunhas habilidades sociais e técnicas de comunicación.
- Xustificar a importancia que teñen os valores e as virtudes éticas para conseguir unhas relacións interpersoais xustas, respectuosas e satisfactorias.
- Distinguir entre ética e moral, sinalando as semellanzas e as diferenzas entre elas e estimando a importancia da reflexión ética como un saber práctico necesario para guiar de forma racional a conduta do ser humano cara á súa plena realización..
- Xustificar e apreciar o papel dos valores na vida persoal e social, resaltando as súas características, clasificación e xerarquía, co fin de comprender a súa natureza e a súa importancia.
- Resaltar a importancia dos valores éticos, as súas especificacións e a súa influencia na vida persoal e social do ser humano, destacando a necesidade de

que sexan recoñecidos e respectados por todos.

- Tomar conciencia da importancia dos valores e das normas éticas como guía da conduta individual e social, asumindo a responsabilidade de difundilos e de promovelos polos beneficios que achegan á persoa e á comunidade.
- Analizar o momento histórico e político que impulsou a elaboración da DUDH e a creación da ONU, co fin de entendela como unha necesidade do seu tempo cuxo valor continúa vixente como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.
- Comprender o desenvolvemento histórico dos dereitos humanos como unha conquista da humanidade e estimar a importancia do problema que presenta na actualidade o exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, tomando conciencia dela co fin de promover a solución deses problemas.

4.3-Procedementos e instrumentos de avaliación.

Empezarase na primeira semana de clases con unha proba escrita e/ou oral de avaliación inicial coa finalidade de ter unha "radiografía" dos coñecementos, actitudes, vocabulario,, exposición e modos de responder de toda a clase.

O longo de cada avaliación, realizarase cando menos un traballo de investigación. Igualmente o alumno será valorado pola súa participación en clase e pola realización das tarefas encomendadas para a casa. Os traballos expóñanse en clases para ser obxecto de debates por parte da mesma.

Para superalo curso requírese o logro de tódolos obxectivos mínimos. As cualificacións de xuño terán en conta as dúas avaliacións anteriores que serán eliminatorias. Despois de cada avaliación farase unha recuperación para o alumnado que non a superara positivamente.

O alumno/a que obteña na suma global das tres avaliacións 15 puntos terá a materia aprobada.

O alumno que non acade os contidos mínimos en Xuño fará o exame de Setembro. Consistirá na realización dunha proba escrita sobre os contidos do curso. A proba constará de varias preguntas. En cada pregunta sinalarase o valor de cada unha. (será informado por escrito na propia proba de exame).

5-Concrecións metodolóxicas que require a materia.

Os alumnos e as alumnas deben desenvolver nesta etapa un pensamento e unha actitude críticos que se sustenten en valores morais e éticos recoñecidos. Por iso, farase fincapé na necesidade de analizar, formular e dar solucións a problemas cun fondo ético.

Desde esta perspectiva, a liña metodolóxica que rexerá as accións docentes nesta área desenvolverase a través de métodos activos, indutivos e mixtos; é dicir, métodos eminentemente participativos onde se alterna o traballo individual co traballo en grupo.

A aplicación dos devanditos métodos leva implícita a utilización de estilos de ensino socializadores, cognitivos e creativos para conseguir que os seus xuízos e eleccións dirixan a súa conduta e as súas relacións sociais cara ao benestar común. Neste contexto metodolóxico, o estudante convértese en protagonista da súa propia aprendizaxe, mentres que o docente vai cedendo terreo para que o alumnado logre maior autonomía nas súas aprendizaxes e cree estruturas cognitivas que lle permitan un pensamento e un proxecto de vida propios, asumindo de modo consciente, crítico e reflexivo o exercicio da liberdade e o control acerca da súa propia existencia.

Á súa vez, a transmisión do coñecemento das características que conforman a imaxe persoal farase a partir de aprendizaxes baseadas na experiencia, onde o alumnado percibe a información a través das súas propias experiencia e respectando sempre o desenvolvemento dos seus diversos estilos de aprendizaxe. Tamén se combinarán técnicas como a ensinanza recíproca, a discusión guiada con técnicas de visualización, de *role play*.

Este abano de accións docentes permitirá ao alumnado comprender e interiorizar os valores éticos de forma holística, comprensiva e significativa.

6. -Materiais e recursos didácticos que se vaian a utilizar.

- Encerado dixital e canón de proxeccións.
- Encerados tipo veleda.
- Libros da biblioteca e da biblioteca de aula.
- Ordenador de clase.
- Aula de informática.
- Fotocopias proporcionadas polo profesor.
- Mapas de varios tipos.
- Presentacións en Power point e documentais varios.
- O cine na aula.
- Diferentes libros e textos axeitados para a área de Valores Éticos de 1.º ESO.
- Os cadernos de estratexias metodolóxicas.
- As monografías didácticas.

7. -Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado.

O alumno/a é capaz de:

1. *Construír un concepto de persoa, consciente de que esta é indefinible, valorando a dignidade que posúe polo feito de ser libre.*
2. *Apreciar a capacidade do ser humano para influír de xeito consciente e voluntario na construción da propia identidade conforme os valores éticos, e así mellorar a*

súa autoestima.

3. *Comprender a crise da identidade persoal que xorde na adolescencia e as súas causas, describindo as características dos grupos que forman os mozos e a influencia que exercen sobre os seus membros, co fin de tomar conciencia da necesidade que teñen, para seguir crescendo moralmente e pasar á vida adulta, do desenvolvemento da súa autonomía persoal e do control da súa conduta.*
4. *Identificar os conceptos de heteronomía e de autonomía da persoa, co fin de valorar a súa importancia e aplicala na realización da vida moral.*
5. *Describir en que consiste a personalidade e valorar a importancia de enriquecela con valores e virtudes éticas mediante o esforzo e a vontade persoal.*
6. *Xustificar a importancia que ten o uso da razón e da liberdade no ser humano para determinar «como quere ser», elixindo os valores éticos que desexa incorporar a súa personalidade.*
7. *Entender a relación que existe entre os actos, os hábitos e o desenvolvemento do carácter mediante a comprensión do concepto de virtude en Aristóteles e, en especial, o relativo ás virtudes éticas pola importancia que teñen no desenvolvemento da personalidade.*
8. *Analizar en que consiste a intelixencia emocional e valorar a súa importancia no desenvolvemento moral do ser humano.*
9. *Estimar a importancia do desenvolvemento da intelixencia emocional, o seu carácter moral e a súa influencia na construción da personalidade, sendo capaz de utilizar a introspección para recoñecer emocións e sentimentos, co fin de mellorar as súas habilidades emocionais.*
10. *Comprender e apreciar a capacidade do ser humano para influír de xeito consciente e voluntario na construción da súa propia identidade conforme os valores éticos, e así mellorar a súa autoestima.*
- 1.1 *Coñecer os fundamentos da natureza social do ser humano e a relación dialéctica que se establece entre este e a sociedade, estimando a importancia dunha vida social dirixida polos valores éticos.*
12. *Describir e valorar a importancia da influencia do contorno social e cultural no desenvolvemento moral da persoa mediante a análise do papel que desempeñan os axentes sociais.*
- 1 3. *Distinguir, na persoa, os ámbitos da vida privada e da vida pública, a primeira regulada pola ética e a segunda polo dereito, co fin de identificar os límites da liberdade persoal e social..*
- 1 4. *Relacionar e valorar a importancia das habilidades da intelixencia emocional, en relación coa vida interpersoal e establecer o seu vínculo con*
- 1 5. *Utilizar a conduta asertiva e as habilidades sociais co fin de incorporar á súa personalidade algúns valores e virtudes éticas necesarios no desenvolvemento dunha vida social máis xusta e enriquecedora.*

16. *Utilizar de xeito habitual formas e xestos que favorecen o respecto á dignidade e aos dereitos das persoas nas relacións interpersoais, mediante o exercicio e o desenvolvemento dalgunhas habilidades sociais e técnicas de comunicación.*
17. *Xustificar a importancia que teñen os valores e as virtudes éticas para conseguir unhas relacións interpersoais xustas, respectuosas e satisfactorias.*
18. *Distinguir entre ética e moral, sinalando as semellanzas e as diferenzas entre elas e estimando a importancia da reflexión ética como un saber práctico necesario para guiar de forma racional a conduta do ser humano cara á súa plena realización.*
19. *Destacar o significado e a importancia da natureza moral do ser humano, analizando as súas etapas de desenvolvemento e tomando conciencia da necesidade que ten de normas éticas, libres e racionalmente asumidas, como guía do seu comportamento.*
20. *Recoñecer que a liberdade constitúe a raíz da estrutura moral da persoa e apreciar o papel que a intelixencia e a vontade teñen como factores que incrementan a capacidade de autodeterminación.*
21. *Xustificar e apreciar o papel dos valores na vida persoal e social, resaltando as súas características, clasificación e xerarquía, co fin de comprender a súa natureza e a súa importancia.*
22. *Analizar o momento histórico e político que impulsou a elaboración da DUDH e a creación da ONU, co fin de entendela como unha necesidade do seu tempo cuxo valor continúa vixente como fundamento ético universal da lexitimidade do dereito e dos Estados.*
23. *Comprender o desenvolvemento histórico dos dereitos humanos como unha conquista da humanidade e estimar a importancia do problema que presenta na actualidade o exercicio dos dereitos da muller e da infancia en gran parte do mundo, tomando conciencia dela co fin de promover a solución deses problemas.*
- 24.-. *Avaliar, utilizando o xuízo crítico, a magnitude dos problemas aos que se enfronta a aplicación da DUDH na actualidade, apreciando o labor que realizan institucións e ONG que traballan na defensa dos dereitos humanos auxiliando aqueles que non teñen a oportunidade de exercerlos.*

➤ Ó longo de cada avaliación, realizaranse un mínimo dun traballo de investigación con carácter obrigatorio, escrito a man, en lingua galega ou ben en power point . O traballo valorarase de 0 a 10 puntos.

➤ Outros aspectos avaliáveis con carácter complementario son:

- Realización dos deberes ou tarefas encomendadas.

- Participación positiva na clase e a non participación.

- A non participación nas actividades prácticas, así como a reiterada resposta negativa as cuestións teóricas que se realicen na aula serán valoradas co criterio de (-0,25). A interpretación é a seguinte. Cada vez que un alumna/o

responda negativamente a cuestións de tipo oral ou tarefas de aula ou de casa poñeráselle un negativo que restará (0,25) da nota final. Pola contra, a participación activa nas actividades prácticas e cuestións teóricas que se realicen na aula serán valorada positivamente (máximo 0,5) e servirán para redondear a nota final.

- Presentación do caderno de clase.

Por acordo do Claustro de Profesores do 30 de xullo de 2010, a boa presentación e a carencia de faltas de ortografía en tódalas probas escritas, terán un premio de 0,50 puntos que serán aumentados á cualificación das mencionadas probas sempre que estean aprobadas.

Dáse por suposto que, se un alumno/a fose sorprendido copiando con calquera tipo de dispositivo, automaticamente suspendería exame, e se fose no exame final suspendería a materia.

Para superalo curso requírese o logro de tódolos obxectivos mínimos. As cualificacións de xuño terán en conta as dúas avaliacións anteriores que serán eliminatorias.

O alumno que non acade os contidos mínimos en Xuño fará o exame de

Setembro. Consistirá na realización dunha proba escrita sobre os contidos do curso. A proba constará de varias preguntas. En cada pregunta sinalarase o valor de cada unha. (será informado por escrito na propia proba de exame).

Realizaranse actividades adaptadas para os alumnos con altas capacidades.

Igualmente o alumno será valorado pola súa participación en clase e pola realización das tarefas encomendadas para a casa. Os traballos expóñanse en clases para ser obxecto de debates por parte da mesma.

Por acordo do Claustro de Profesores do 30 de xullo de 2010, a boa presentación e a carencia de faltas de ortografía en tódalas probas escritas, terán un premio de 0,50 puntos que serán aumentados á cualificación das mencionadas probas sempre que estean aprobadas.

Dáse por suposto que, se un alumno/a fose sorprendido copiando con calquera tipo de dispositivo, automaticamente suspendería exame, e se fose no exame final suspendería a materia

8.-Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a practica docente.

Trataremos de reflexionar e autoevaluar a realización e o desenvolvemento da programación didáctica. Para iso, ao finalizar cada unidade didáctica faremos unha autoevaluación para ver o funcionamento do programado na aula e establecer estratexias de mellora para a propia unidade.

Trataremos de reflexionar e autoevaluar a realización e o desenvolvemento da programación didáctica. Para iso, ao finalizar cada unidade didáctica faremos unha autoevaluación para ver o funcionamento do programado na aula e establecer estratexias de mellora para a propia unidade.

Para rexistrar as evidencias de aprendizaxe vinculadas aos estándares, utilizaremos un rexistro de aprendizaxe na aula. Ao longo das distintas unidades didácticas iremos planificando a realización e recollida de produtos que mostre o nivel de consecución do estándar e a súa evolución ao longo do curso.

Este rexistro é unha ferramenta de avaliación do proceso de aprendizaxe que consiste, fundamentalmente, na recollida de evidencias da evolución do alumnado. Pode pautarse a recollida de evidencias ou deixar a cada estudante que seleccione cales quere mostrar. Cada evidencia leva unha reflexión engadida sobre o traballo realizado, as dificultades atopadas e os obxectivos de mellora persoal.

As evidencias que podemos recoller na área de Valores Éticos poden ser:

- Actividades do libro do alumnado ou da proposta didáctica que traballen explicitamente sobre os estándares definidos na unidade.
- Mapas mentais ou conceptuais elaborados polos estudantes.
- Produtos de aprendizaxe deseñados en tarefas de aplicación nun contexto real.
- Problemas de aplicación de contidos nos que é necesario o desenvolvemento do razoamento lóxico.

9-Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes.

O alumnado de 1º de ESO non ten materias pendentes de cursos anteriores.

10.-Organización dos procedementos que lle permitan ao alumnado acreditar os coñecementos necesarios en determinadas materias, no caso do bacharelato.

Non afecta a 1º da ESO

11.-Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados.

Empezarase na primeira quincena de clases con unha avaliación inicial oral ou escrita como toma de contacto cos alumnos e para detectar calquera tipo de problemas en canto se refire a coñecementos, actitudes, vocabulario, expresión, etc...

A avaliación inicial facilítanos non só coñecemento acerca do grupo como conxunto, senón que tamén nos proporciona información acerca de diversos aspectos individuais dos nosos estudantes; a partir dela poderemos:

- Identificar os alumnos ou as alumnas que necesitan un maior seguimento ou personalización de estratexias no seu proceso de aprendizaxe. (Débese ter en conta aquel alumnado con necesidades educativas, con altas capacidades e con necesidades non diagnosticadas, pero que requira atención específica por estaren en risco, pola súa historia familiar, etc.).
- Saber as medidas organizativas que cómpre adoptar. (Planificación de reforzos, situación de espazos, xestión de tempos grupais para favorecer a intervención individual).
- Establecer conclusións sobre as medidas curriculares que cómpre adoptar, así como sobre os recursos que se van empregar.
- Analizar o modelo de seguimento que se vai utilizar con cada un deles.
- Acoutar o intervalo de tempo e o modo en que se van avaliar os progresos destes estudantes.
- Fixar o modo en que se vai compartir a información sobre cada alumno ou alumna co resto de docentes que interveñen no seu itinerario de aprendizaxe; especialmente, co titor.

12. -Medidas de atención á diversidade.

Á hora de formular as medidas de atención á diversidade e inclusión debemos solicitar, en primeiro lugar, diversa información sobre cada grupo de alumnos e alumnas; como mínimo debe coñecerse a relativa a:

- O número de alumnos e alumnas.
- O funcionamento do grupo (clima da aula, nivel de disciplina, atención...).
- As fortalezas que se identifican no grupo en canto ao desenvolvemento de contidos curriculares.

- As necesidades que se puidesen identificar; convén pensar nesta fase en como se poden abordar (*planificación de estratexias metodolóxicas, xestión da aula, estratexias de seguimento da eficacia de medidas, etc.*).
- As fortalezas que se identifican no grupo en canto aos aspectos competenciais
- Os desempeños competenciais prioritarios que hai que practicar no grupo nesta materia.
- Os aspectos que se deben ter en conta ao agrupar os alumnos e as alumnas para os traballos cooperativos.
- Os tipos de recursos que se necesitan adaptar no nivel xeral para obter un logro óptimo do grupo.

Necesidades individuais

A avaliación inicial facilítanos non só coñecemento acerca do grupo como conxunto, senón que tamén nos proporciona información acerca de diversos aspectos individuais dos nosos estudantes; a partir dela poderemos:

- Identificar os alumnos ou as alumnas que necesitan un maior seguimento ou personalización de estratexias no seu proceso de aprendizaxe. (Débese ter en conta aquel alumnado con necesidades educativas, con altas capacidades e con necesidades non diagnosticadas, pero que requira atención específica por estaren en risco, pola súa historia familiar, etc.).
- Saber as medidas organizativas que cómpre adoptar. (Planificación de reforzos, situación de espazos, xestión de tempos grupais para favorecer a intervención individual).
- Establecer conclusións sobre as medidas curriculares que cómpre adoptar, así como sobre os recursos que se van empregar.
- Analizar o modelo de seguimento que se vai utilizar con cada un deles.
- Acoutar o intervalo de tempo e o modo en que se van avaliar os progresos destes estudantes.

13.-Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso que corresponda.

Os temas transversais abranguen contidos de varias disciplinas e o seu tratamento debe ser abordado dende a complementariedade.

Non poden formularse como un programa paralelo ao desenvolvemento do currículo senón inserido na dinámica diaria do proceso de ensino-aprendizaxe.

Son transversais porque deben impregnar a totalidade das actividades do centro.

Estes temas son:

Educación ambiental

Educación para a paz

Educación do consumidor

Educación vial

Educación para a igualdade de oportunidades entre sexos

Educación para a saúde

Educación na sexualidade

Educación cívica e moral

14. -Actividades complementarias e extraescolares programadas por cada departamento didáctico.

Realizarase de acordo coa vicedirección do centro saídas didácticas .

Tamén se cooperará con outros Departamentos nas actividades que se realicen con carácter complementario.

15. -Programación da educación en valores.

Os descritores que podemos traballar son:

- Comprometerse co uso responsable dos recursos naturais para promover un desenvolvemento sostible.
- Tomar conciencia dos cambios producidos polo ser humano no contorno natural e as súas repercusións na vida futura.
- Xerar criterios persoais sobre a visión social da estética do corpo humano fronte ao coidado saudable.
- Aplicar métodos científicos rigorosos para mellorar a comprensión da realidade circundante en distintos ámbitos (biolóxico, xeolóxico, físico, químico, tecnolóxico, xeográfico...).
- Manexar os coñecementos sobre ciencia e tecnoloxía para solucionar problemas, comprender o que acontece arredor nosa e responder preguntas.
- Resolver problemas seleccionando os datos e as estratexias apropiadas.
- Aplicar estratexias de resolución de problemas a situacións da vida cotiá.
- Valorar a interculturalidade como unha fonte de riqueza persoal e cultural.
- Coñecer as actividades humanas, adquirir unha idea da realidade histórica a partir de distintas fontes e identificar as implicacións que ten vivir nun Estado social e democrático de dereito referendado por unha constitución.

- Aplicar dereitos e deberes da convivencia cidadá no contexto da escola.
- Desenvolver a capacidade de diálogo cos demais en situacións de convivencia e de traballo, e para a resolución de conflitos.

16. - Accións de contribución ao proxecto lector.

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. En primeiro lugar, potenciarase a lectura dos libros de texto así como as páxinas específicas dedicadas á lectura.

Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan , comprendan e valoren non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler diferentes textos dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a seleccionar as ideas principais e a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información

En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.

En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, testemuñais, literarios, etc.

En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán . Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:

O profesor cooperará guiando, informando, interpretando, aclarando, explicando todas as dificultades que se orixinen na lectura ao longo da clase . O mesmo tempo dará exemplo nesta actividades de toda a clase.

A hora de Ler todos xuntos ten unha duración de 50 minutos.

A lectura será realizada mantendo as normas de clase (en silencio, boa postura, etc.).

O alumnado pode usar os dicionarios da clase ou solicitar a información do profesor.

17. -Accións de contribución ao plan TIC

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías ábrenlles novos camiños e formas de traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico. As posibilidades de traballar coas novas tecnoloxías son varias, cada profesor pode elixir, segundo os seus gustos e necesidades

- Pódese recorrer a Internet para buscar información sobre actividades ou diversos aspectos da materia
- Pódense empregar recursos multimedia, con presentacións audiovisuais para cada un dos temas do libro. Estas presentacións poden proxectarse de dúas maneiras: ben nun encerado dixital, se o houbera, ben simplemente cun ordenador e un canón. Estas presentacións poden incluír animacións, vídeos, imaxes, esquemas, textos e actividades que poden proxectarse ao longo da explicación na clase e que, sen dúbida, farán máis rica e interesante a exposición.
- Pódense empregar proxectos específicos de investigación en Internet: as WebQuests. Trátase de grandes propostas de investigación que os alumnos realizarán en grupo e que ocuparán varias clases. Cada investigación supón a elaboración dun traballo sobre un tema do curso cuxa información debe buscarse en Internet. As WebQuests poden servir para traballar algúns temas do curso cunha metodoloxía indagadora, diferente da tradicional metodoloxía expositiva común na nosa materia, ao mesmo tempo que lles ensinan aos alumnos a procurar información en Internet e a traballar en grupo.

18. -Accións de contribución ao plan de convivencia.

A escola ten por función educar e formar a persoas para a vida e na vida é necesario saber convivir para adaptarse á sociedade na que nacemos ou vivimos. A convivencia

resulta, con moita frecuencia, problemática: a escola, a rúa, a sociedade son, a veces, un territorio adverso para que os nosos alumnos/as aprendan a convivir. Por iso, o ensino e a práctica da convivencia escolar ten unha esixencia de actualidade.

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. A aparición de Internet supón unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que o profesorado lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para ser cidadán do mundo e abrir ventás a realidade actual ou novos camiños e enfoques didácticos.

A lectura e a práctica de actividades democráticas dentro da aula convértese en prioritarias para comprender, expresar e comprender a realidade de forma axeitada. Nesta materia Historia podemos realizar as seguintes accións favorecedoras da convivencia escolar.

Fomentar a lectura, en coordinación co plan Lector, de libros que fagan fincapé nos valores democráticos, a información sobre outras culturas, relixións, sociedades, a convivencia democrática, a igualdade de dereitos, a tolerancia de ideas e a cultura da paz.

Favorecer as actitudes dialogantes, de tolerancia, mediación de conflitos e de respecto aos demais dentro e fora das clases.

Buscar e seleccionar, por parte do alumnado, de imaxes (presentacións) e textos motivadores, de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan a valorar e respectar as diferenzas culturais e relixiosas. Defensa dos propios valores, principios e opinións diante o grupo clase por medio da exposición oral ou visual dos temas tratados.

Visionar películas, documentais ou imaxes das redes sociais na clase de ética e tutorías, que fagan fincapé nos valores democráticos de igualdade, dereitos humanos, cultura do entendemento, respecto a toda manifestación cultural e social.

Realizar debates de xeito democrático sobre temas de actualidade da prensa diaria (cando o tema da actualidade coincida con coa materia que se está impartindo).

Corrixir por medio do diálogo ao alumnado que manifeste con feitos, ditos ou xestos contrarios a o espírito de convivencia escolar.

19.-Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.-

-A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunión do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico..

-A partir da análise dos resultados da avaliación final do curso anterior introduciranse as medidas oportunas.

--Consensuar fórmulas de atención a diversidade.

- Avaliaranse os procesos de aprendizaxe e de ensinanza.

-Para evitar o fracaso escolar controlárase o absentismo do alumnado.

ASIGNATURA	LINGUA CASTELÁ (REFORZO EDUCATIVO)
PROFESOR	CARMEN RIVERO GALLEGO ANÍBAL BARREIRA RODRÍGUEZ

I. 1º ESO (COMPETENCIAS CLAVE, OBXECTIVOS, ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE, CRITERIOS DE AVALIACIÓN E CONTIDOS TEMPORALIZADOS, GRAO MÍNIMO DE CONSECUCIÓN)

1.1.1 Contribución ao desenvolvemento das competencias clave.

Nas distintas unidades didácticas procurarase coma obxectivo primordial afianza-la adquisición e mais ou desenvolvemento por parte do alumnado das competencias clave mencionadas polo currículo oficial. A competencia máis vinculada á área de Lingua Castelá e Literatura é a Competencia en comunicación lingüística, así como a Competencia en conciencia e expresións culturais. Pero tamén pódese relacionar coa Competencia para aprender a aprender, pois o acceso ao saber e a construción do coñecemento realízase basicamente a través da linguaxe, e co Sentido da iniciativa e espírito emprendedor, pois unha das funcións da linguaxe é regular e orientar a nosa propia actividade. Tampouco podemos esquecer a contribución da nosa área ao fomento doutras capacidades: Competencia dixital e Competencias sociais e cívicas.

De que forma se logran cada unha das competencias clave dende esta materia. Imos expoñer sucintamente os aspectos máis relevantes, ordenadas as competencias de maior a menor presenza nesta materia:

- **Competencia en comunicación lingüística**

Esta competencia é a de maior relevancia que pode adquirirse nesta materia, xa que todos os seus contidos están orientados á adquisición dos coñecementos, destrezas e actitudes propios das destrezas comunicativas (procedementos de uso e reflexión sobre o seu funcionamento), aspectos todos eles que se aplicarán para adquirir coñecementos noutras áreas.

- **Competencia dixital**

Nesta materia, a busca de información ten un papel relevante, polo que o alumno debe ser capaz de seleccionar aquela que lle proporcione uns coñecementos que, á súa vez, lle permitan a mellora das súas destrezas comunicativas. O uso de Internet convértese, como non podía ser doutra forma, nun instrumento privilexiado, aínda que non único, para esa finalidade.

Pero, ademais, outros soportes electrónicos (DVD, CD-ROM,...) e os procesadores de texto serán aliados na mellora da capacidade comunicativa do alumno, sobre todo porque lle animarán a mellorar en dúas das facetas en que máis dificultades adoita atoparse: a de escribir e a de ler.

- **Competencias sociais e cívicas**

O uso da lingua como instrumento de comunicación axudará a que o alumno desenvolva a competencia social e cidadá, en canto que lle permitirá poñer en práctica habilidades sociais como a convivencia, o respecto, a tolerancia, etc., froito das súas relacións con outras persoas que non necesariamente han de ter visións do mundo iguais á súa (interactuar socialmente). Se ben unha das finalidades desta materia é aprender lingua, tamén o é comprender e valorar as mensaxes que se transmiten a través do código lingüístico, e mesmo apreciar ese código cando non é o propio dun (caso do estudo doutras linguas españolas ou estranxeiras). Desta forma, a lingua como sistema de comunicación pode facilitar que o alumno coñeza realidades distintas á do contexto social en que vive e favorecer, en consecuencia, unha visión aberta doutras realidades.

- **Competencia en conciencia e expresións culturais**

Esta competencia adquirese, fundamentalmente, cando se achega ao alumno á produción literaria, de modo que coñeza os grandes temas que a literatura tratou ao longo do tempo como expoñentes das preocupacións que interesaron ao ser humano. Pero ademais, e no estudo do contexto en que se elaborou unha obra literaria, poderá coñecer outras manifestacións artísticas e culturais que darán todo o seu sentido, precisamente, á creación literaria.

- **Competencia en aprender a aprender**

Esta competencia mostra como uns determinados contidos (lingüísticos neste caso, e para a mellorar a capacidade comunicativa) serven para adquirir novos coñecementos de diferentes áreas, non en van no código lingüístico está a base do pensamento e do coñecemento, en suma, a representación do mundo. Mentres o alumno aprende contidos dunha determinada materia está a aprender, tamén, os propios da comunicación lingüística, só que en diferentes tipos de textos.

- **Competencia en sentido da iniciativa e espírito emprendedor**

O uso da lingua en contextos determinados non fai senón enfrontar ao alumno a diversas situacións nas que debe analizar e resolver problemas relacionados coas destrezas comunicativas, o que redonda na súa capacidade para actuar reflexiva e autonomamente.

Anteriormente indicabamos cales son as competencias clave que recolle noso sistema educativo, competencias que pola súa propia formulación son, inevitablemente, moi xenéricas. Se queremos que sirvan como referente para a acción educativa e para demostrar a competencia real do alumno, debemos concretalas moito máis, analizalas, sempre en relación cos demais elementos do currículo. Sen pretender chegar a

abranguer todas as posibles, si recollemos aquelas que maior relación teñen co currículo da materia e maior presenza en todas as materias polo seu carácter interdisciplinar:

Comunicación lingüística

- Expresar oralmente pensamentos, emocións, vivencias e opinións de xeito coherente.
- Adecuar a fala a situacións comunicativas variadas, controlando os elementos non verbais e respectando as regras propias do intercambio comunicativo.
- Ter conciencia das convencións sociais e culturais á hora de producir textos.
- Buscar, recompilar e procesar información en fontes escritas.
- Comprender distintos tipos de textos propios do ámbito académico recoñecendo a súa intención comunicativa e os seus trazos formais.
- Comprender distintos tipos de textos propios da vida cotiá e das relacións sociais recoñecendo a súa intención comunicativa e os seus trazos formais.
- Comprender os principais tipos de textos que aparecen nos medios de comunicación recoñecendo a súa intención comunicativa e os seus trazos formais.
- Gozar da lectura e, a través dela, descubrir outros ámbitos, idiomas e culturas.
- Tomar conciencia da necesidade de respectar as normas ortográficas na produción de textos escritos.
- Coñecer os principais procedementos de formación de palabras como instrumento para ampliar o léxico.
- Utilizar un vocabulario suficientemente amplo para expresarse oralmente e por escrito con propiedade e precisión.
- Coñecer as regras de combinación das distintas clases de palabras en sintagmas e oracións para a comprensión e produción de textos.
- Compoñer textos propios do ámbito académico axeitados ao propósito comunicativo.
- Compoñer textos propios da vida cotiá e das relacións sociais axeitados ás condicións da situación comunicativa.
- Compoñer textos propios dos medios de comunicación axeitados ás convencións dos distintos subxéneros e subxéneros xornalísticos.
- Escribir textos para expresar ideas, sentimentos e experiencias.

Competencia dixital

- Buscar, obter, procesar e comunicar información para transformala en coñecemento utilizando sistemas informáticos ou Internet.
- Analizar de xeito crítico a información obtida.

Social e cívica

- Coñecer e practicar o diálogo como ferramenta básica de comunicación interpersoal e de resolución de conflitos.
- Coñecer os valores que caracterizan unha sociedade democrática: liberdade, solidariedade, participación, cidadanía, tolerancia.
- Valorar a pluralidade lingüística de España como unha riqueza cultural

Conciencia e expresións culturais

- Comprender e valorar criticamente textos literarios de distintas épocas e tradicións culturais.
- Recoñecer e comprender os procedementos retóricos propios da linguaxe literaria.
- Coñecer as convencións características dos principais xéneros e subxéneros literarios.
- Coñecer os temas e motivos recorrentes na tradición literaria.
- Coñecer as obras e autores máis destacados do patrimonio literario.
- Ter conciencia da evolución das correntes estéticas e literarias
- Cultivar a expresión de ideas, experiencias ou sentimentos a través da literatura.

Aprender a aprender

- Coñecer e utilizar de xeito habitual as principais estratexias e técnicas que favorecen o traballo intelectual (resumo, esquema, mapas conceptuais, ...).
- Utilizar diferentes recursos e fontes para a recollida e tratamento da información.

Autonomía e iniciativa persoal

- Actuar con iniciativa e creatividade persoal.
- Desenvolver as habilidades sociais

1.1.2. Obxectivos da ESO

Segundo o currículo oficial, a educación secundaria obrigatoria contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.

- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira axeitada.
- l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- m) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social.
Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- ñ) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

1.1.2.1. Obxectivos do curso

Como concreción destes obxectivos xerais, os plantexados para o curso desde o Dpto. de Lingua castelá e Literatura son os seguintes:

- * Comprender discursos orais e escritos nos diversos contextos da actividade sociocultural.
- * Utilizar a lingua para expresarse de forma coherente e adecuada nos diversos contextos da actividade social e cultural, para tomar conciencia dos propios sentimentos e ideas e para controlar a propia conduta.
- * Coñecer a realidade plurilingüe de España e as variedades do castelán e valorar esta diversidade como unha riqueza cultural.

- * Utilizar a lingua oral na actividade social e cultural de forma adecuada ás distintas situacións e funcións, adoptando unha actitude respectuosa e de cooperación.
- * Empregar as diversas clases de escritos mediante os que se produce a comunicación coas institucións públicas, privadas e da vida laboral.
- * Utilizar a lingua eficazmente na actividade escolar para buscar, seleccionar e procesar información e para redactar textos propios do ámbito académico.
- * Utilizar con progresiva autonomía e espírito crítico os medios de comunicación social e as tecnoloxías da información para obter, interpretar e valorar informacións de diversos tipos e opinións diferentes.
- * Facer da lectura unha fonte de pracer, de enriquecemento persoal e de coñecemento do mundo e consolidar hábitos lectores.
- * Comprender textos literarios utilizando coñecementos básicos sobre as convencións de cada xénero, os temas e motivos da tradición literaria e os recursos estilísticos.
- * Aproximarse ao coñecemento de mostras relevantes do patrimonio literario e valoralo como un modo de simbolizar a experiencia individual e colectiva en diferentes contextos histórico-culturais.
- * Aplicar con certa autonomía os coñecementos sobre a lingua e as normas do uso lingüístico para comprender textos orais e escritos e para escribir e falar con adecuación, coherencia, cohesión e corrección.
- * Analizar os diferentes usos sociais das linguas para evitar os estereotipos lingüísticos que supoñen xuízos de valor e prexuízos clasistas, racistas ou sexistas.

1.1.1.3. Estándares de aprendizaxe, contidos e criterios de avaliación

A distribución de contidos que propoñemos a continuación baséase no guión do libro de texto que empregaremos neste curso, pero non pretende ser algo ríxido, senón que poderá ser alterado ata un límite razoable segundo as necesidades do alumnado e outras circunstancias. En todo caso, dado que no curso practicaremos unha avaliación continua, suponse que o final dunha unidade didáctica en ningún caso significará o seu esquecemento, senón que continuamente faranse actividades de repaso, sempre procurando que non choque co necesario avance na materia e buscando a maior harmonía posible entre os vellos temas e os novos.

Están distribuídos en doce unidades didácticas que se desenvolverán aproximadamente ao longo de dúas ou tres semanas cada unha, de xeito que cada trimestre traballaranse catro destas unidades. Cada unidade didáctica integra contidos pertencentes aos distintos bloques propostos polo Currículo aprobado pola Xunta de Galicia, que son os seguintes:

BLOQUE 1: Comunicación oral. Escoltar, falar e conversar.

BLOQUE 2: Comunicación escrita: Ler e escribir.

BLOQUE 3: Coñecemento da lingua.

BLOQUE 4: Educación literaria.

O grado de adquisición destes contidos medirase según un criterio de avaliación e as especificacións destes criterios, os estándares de aprendizaxe avaliábeles.

Presentamos unas tablas que relacionan cada contido co criterio de avaliación e o estándar de aprendizaxe avaliábeles relacionado.

1.1.3.1.Temporalización de estándares de aprendizaxe relacionados con contidos, competencias e criterios de avaliación.

Primer trimestre

Unidade didáctica 1

bloq	Estándares aprendizaxe	Contidos	Criterios avaliación
1	Produce textos orais de diversa tipoloxía seguindo o esquema introdución, desenvolvemento e desenlace, sen divagacións, cunha pronunciación clara adaptada á finalidade do texto e empregando un léxico adecuado. <i>C. Sociais e cívicas.</i> Analiza e reflexiona sobre a súa produción oral e a doutros compañeiros para mellorar as súas prácticas orais. <i>C. Aprender a aprender - C. Sociais e cívicas.</i> Establece relacións entre o contido das lecturas e as imaxes que acompañan o texto. <i>C. Aprender a aprender - C. Sociais e cívicas.</i>	- Interpretación e produción de presentacións orais. - Adecuación da linguaxe á situación comunicativa. - Realización de hipóteses a partir de elementos lingüísticos e extralingüísticos. - Comprensión e definición de palabras en función do seu contexto. - Interese por ampliar o propio léxico a partir do coñecemento de novas palabras. - Aprendizaxe de estratexias para falar correctamente en público. - Esfuerzo por conseguir claridade e coherencia nas nosas comunicacións	·Producir textos orais adecuados a diferentes situacións comunicativas da vida cotiá ou académica. ·Analizar e interpretar adecuadamente as producións orais propias e alleas. ·Interpretar de forma adecuada os diferentes elementos dunha lectura.
2	Produce textos escritos seguindo unha proposta de planificación previa. <i>C. Lingüística - Aprender a aprender.</i> Coñece diferentes fontes de información e utiliza o dicionario de forma habitual. <i>C. Aprender a aprender - Dixital - Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i>	- Elaboración dun texto narrativo persoal a partir dun texto modelo. - Desenvolvemento de estratexias de planificación para a produción de textos escritos. - Exercitación de destrezas necesarias para unha rápida e eficaz consulta do dicionario e doutras fontes de información.	Redactar textos útiles en situacións da propia vida cotiá ou do ámbito académico expresando coñecementos con corrección. Ampliar o vocabulario e a información solicitada consultando diferentes fontes de forma eficaz.
3	Identifica diferentes categorías gramaticais e as súas características e aplica este coñecemento para a corrección de inadecuacións. <i>C. Aprender a aprender.</i> Coñece diferentes clases de palabras e os diferentes procesos para a súa formación. <i>C. Aprender a</i>	Aplicación das normas gramaticais de concordancia. - Formación de palabras a partir da composición de prefixos, lexemas e sufixos. - Construción de palabras compostas a partir doutras simples. - Identificación dos xéneros literarios. - Análise de textos narrativos e dramáticos a partir de cuestionarios. - Recoñecemento das funcións comunicativas presentes nunha serie de textos literarios.	Aplicar coñecementos gramaticais para corrixir e revisar textos de forma autónoma. Identificar diferentes clases de palabras a partir da súa estrutura. Identificar tipoloxías textuais analizando os elementos lingüísticos predominantes e a

	<i>aprender.</i> Distingue diferentes tipoloxías textuais e as súas características e incorpóraas nas súas producións escritas.		súa función comunicativa concreta.
4	Emite xuízos de valor sobre diferentes lecturas e comparte a súa experiencia lectora. <i>C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor - C. Sociais e cívicas.</i> Comprende textos literarios de distinta época e tipoloxía. C. Lingüística.	- Valoración da lectura como fonte de pracer e de enriquecemento persoal. - Lectura comprensiva e en voz alta dun texto poético, narrativo e teatral breve. - Reflexión sobre as características distintivas dos diferentes fragmentos literarios lidos.	Expresar a opinión persoal sobre a lectura e compartir a experiencia de ler por pracer. Ler e comprender fragmentos literarios de diversa tipoloxía.

Unidade didáctica 2

Blq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	Escoita e interpreta adecuadamente textos orais breves. <i>Aprender a aprender - C. Sociais e cívicas.</i> Intervén oralmente de forma non planificada para expresar a súa opinión. <i>C. Aprender a aprender.</i> Valora activamente outras perspectivas en situacións comunicativas escolares. <i>C. Sociais e cívicas.</i> É consciente das características dos discursos orais e analízaos conscientemente. C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor. Aprender a aprender.	- Diálogo e resposta oral a preguntas sobre as ilustracións e o argumento dunha lectura. - Escoita comprensiva de relatos e identificación das súas partes. - Análise e mellora da propia produción oral. - Narración planificada de relatos orais a partir dunha serie de imaxes. - Emprego das estratexias entonativas adecuadas no relato de historias orais. -Exposición oral dun tema específico integrando os coñecementos da unidade	Descodificar de forma adecuada textos orais de diferente tipoloxía. Producir textos orais adecuados a diferentes situacións comunicativas da vida cotiá ou académica. Analizar e interpretar adecuadamente o contido de textos orais.
2	Comprende o contido de relatos breves a partir de preguntas e exercicios de comprensión lectora. <i>C. Aprender a aprender.</i> Observa imaxes e axúdase delas para completar a descrición dos	Lectura comprensiva, en voz alta e en silencio, de textos narrativos. - Análise do argumento e reflexión dun relato a través de preguntas ou de actividades de comprensión. - Observación de ilustracións durante unha lectura comprensiva. - Identificación das partes descritivas dun relato.	Ler textos de forma comprensiva para favorecer a reflexión. Empregar diferentes estratexias que favorezan a comprensión lectora.

	personaxes das lecturas- <i>C. Aprender a aprender - Conciencia e expresións culturais.</i> Produce textos escritos seguindo unha serie de pasos a modo de planificación previa. <i>C. Aprender a aprender.</i> Coñece e utiliza diferentes fontes de información de forma habitual. C. Aprender a aprender - Dixital - Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.	– Procura e análise de información en fontes diversas. – Producción de textos descritivos e narrativos propios. - Revisión e corrección de textos propios	Producir textos escritos de diferente tipoloxía seguindo unhas establecidas. Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento.
3	Recoñece os nomes nun texto e diferencia distintos tipos, o xénero e o número. <i>C. Aprender a aprender.</i> Recoñece e emprega palabras compostas e siglas. <i>C. Aprender a aprender.</i> Identifica e analiza os verbos dun texto. <i>C. Aprender a aprender.</i> Recoñece e aplica normas gramaticais nun conxunto de enunciados erróneos. C. Aprender a aprender.	- Recoñecemento e clasificación dos diferentes tipos de substantivos. – Identificación do xénero e do número dos substantivos. – Identifica e compón siglas de forma adecuada. – Crea novas palabras de forma lóxica. – Emprega os tempos verbais de forma correcta- - Detecta e corrixe enunciados incorrectos e enunciados agramaticais.	Coñecer os diferentes tipos de substantivos e aplicar con corrección as normas de concordancia. Coñecer e aplicar diferentes mecanismos de formación de palabras. Recoñecer os diferentes tempos verbais e empregarlos correctamente segundo o contexto. Aplicar correctamente as normas ortográficas e gramaticais básicas na redacción de textos.
4	Comparte o seu punto de vista sobre lecturas co grupo-clase. <i>C. Sociais e cívicas.</i> Traballa en grupo determinados aspectos das lecturas propostas. <i>C. Sociais e cívicas.</i>	- Compartir experiencias propias sobre lecturas, series ou películas cos compañeiros. – Identificar as características que definen a protagonistas e antagonistas. – Reflexionar sobre libros e autores.	Promover a lectura de obras de carácter literario próximas aos gustos e preferencias dos alumnos. Incentivar a reflexión entre a literatura e outras artes, en grupo ou individualmente.

Unidade didáctica 3

Blq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	Escoita e interpreta adecuadamente textos orais breves. <i>C. Aprender a aprender - C. Sociais e</i>	Comprensión do argumento e das ideas principais dun texto oral. – Expresión oral de reflexións e de opinións	Presta atención e comprende adecuadamente textos orais breves de diferente tipoloxía.

	<i>cívicas.</i> Comprende as instrucións orais e respecta as normas xerárquicas ou de xogo formuladas. C. Sociais e cívicas.	persoais. – Desenvolvemento de estratexias de escoita activa de textos orais.	Comprende e interpreta os roles e as regras explícitas e implícitas nos exercicios e xogos en grupo.
2	Le de forma comprensiva textos breves e é capaz de completar adecuadamente actividades de comprensión lectora. C. <i>Aprender a aprender.</i> Elabora textos narrativos propios para transmitir sucesos e sentimentos. C. <i>Aprender a aprender.</i> Desenvolve estratexias para comprender e incorporar léxico novo no seu vocabulario. C. <i>Aprender a aprender.</i> Cóñece e utiliza diferentes fontes de información de forma habitual. C. Dixital	- Lectura comprensiva, en voz alta e en silencio, de relatos. – Análise de elementos do argumento dun relato. – Observación de ilustracións durante unha lectura comprensiva. – Coñecemento e uso de técnicas de prelectura e lectura comprensiva. – Familiarización cos aspectos fantásticos dunha serie de relatos. – Ampliación de léxico e coñecementos a partir de textos expositivos.	Ler textos en silencio e de forma comprensiva interpretando adecuadamente o seu contido. Elaborar textos de tipoloxía narrativa relacionados co ámbito académico. Adquire novo vocabulario e emprégao con regularidad de forma adecuada. Empregas as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento.
3	Cóñece as normas básicas da correlación entre os elementos da narración. C. <i>Aprender a aprender.</i> Recoñece e emprega palabras derivadas e os seus constituíntes. C. <i>Aprender a aprender.</i> Cóñece as normas básicas da concordancia dos substantivos e dos artigos. C. <i>Aprender a aprender.</i> Diferencia numerais ordinais e cardinais. C. Aprender a aprender.	Produción de textos narrativos con esceas en momentos narrativos diversos. – Identificación e emprego de sufixos e prefixos para a creación de léxico novo. – Adquisición das normas ortográficas e gramaticais básicas dos determinantes. – Escritura de números ordinais e cardinais. –	Producir textos narrativos cunha correlación verbal adecuada. Adquirir os mecanismos de formación de palabras. Cóñecer e aplicar con corrección as normas de concordancia. Aplicar correctamente as normas ortográficas e gramaticais básicas na escritura de numerais.
4	Le textos propios de forma expresiva e distingue as principais características da linguaxe narrativa. C. <i>Conciencia e expresións culturais.</i> Identifica características básicas de textos da literatura popular. C.	Lectura de textos persoais de forma expresiva. – Comprensión de textos literarios diversos. – Reflexión sobre temas universais a partir da lectura de textos de diferentes épocas. – Coñecemento das características propias dos contos infantís tradicionais.	Ler en voz alta e en silencio textos literarios breves de forma comprensiva. Gozar da lectura de textos literarios infantís e familiarizarse con algúns dos seus trazos característicos. Incentivar a lectura e reflexión

	<i>Conciencia e expresións culturais.</i> Le textos literarios e interpreta o seu contido. C. Conciencia e expresións culturais.		literaria, en grupo ou individualmente, a partir de textos de diferentes épocas

Unidade didáctica 4

Bloq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	Intervén en debates e diálogos escoitando as intervencións alleas e aprendendo dos demais. <i>C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i> Expressa a súa opinión sobre diversos temas a partir da observación de información en diferentes formatos. <i>C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i> Escoita e interpreta adecuadamente textos orais breves. <i>C. Aprender a aprender - C. Sociais e cívicas.</i> Analiza a súa produción oral atendendo a cuestións de cohesión, claridade e adecuación expositiva. C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.	Diálogo e resposta oral a preguntas sobre ilustracións, vídeos e imaxes que apoian unha lectura. – Reflexión oral sobre unha serie de temas propostos. – Uso de léxico adquirido en lecturas nas intervencións orais. – Audición comprensiva dunha noticia radiofónica. –	Participar en debates e actividades escolares con atención e interese por aprender e respectando as achegas dos seus compañeiros. Opinar de forma aberta sobre diferentes temas a partir de fotografías, imaxes e vídeos. Analizar e interpretar adecuadamente o contido de textos orais alleos e propios. Autoavaliar na súa produción oral aspectos de claridade, entoación e adecuación.
2	Diferencia textos de diversa tipoloxía a partir dila comprensión das súas características. <i>C. Aprender a aprender.</i> Elabora textos explicativos para transmitir coñecementos e información seguindo unha serie de pasos. <i>C. Aprender a aprender.</i> Amplía coñecementos sobre diferentes áreas temáticas a partir da consulta de webs. <i>C. Dixital.</i> Recorre ao dicionario de	- Comparación e diferenciación de relatos e noticias. – Análise da estrutura dunha noticia e das súas características estruturais. – Redacción paso a paso dunha noticia. – Busca e análise de información en fontes diversas.	Identificar as características de diferentes tipoloxías textuais. Redactar, planificar e revisar textos expositivos seguindo unha serie de pasos. Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento. Ampliar o vocabulario consultando dicionarios en diversos formatos eficazmente.

	forma habitual. C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.		
3	Asimila e aprende as diferentes categorías gramaticais da lingua. <i>C. Aprender a aprender.</i> Comprende os procesos de composición léxica. <i>C. Aprender a aprender.</i> Emprega os signos de puntuación en textos de diferente tipoloxía. C. Aprender a aprender.	- Recoñecemento dos pronomes persoais, demostrativos e posesivos. - Uso dos pronomes nas súas producións escritas. - Identificación, clasificación e formación de palabras compostas. - Comprensión do uso do punto e coma e incorporación nas súas producións escritas.	Identificar as diferentes categorías gramaticais e aprender os seus trazos característicos. Coñecer e aplicar os procesos de composición léxica. Coñecer e empregar os signos de puntuación con corrección e autonomía
4	Aprende as características dos distintos tipos de novela. <i>C. Aprender a aprender.</i> Elabora un texto de ficción a partir dos modelos lidos. C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor..	- Recoñecemento de diferentes tipos de novelas. - Redacción dun texto de ficción. - Potenciación da escritura creativa e persoal.	Identificar diversos tipos de novelas a partir da reflexión sobre as lecturas persoais e prescritivas. Escribir un texto de ficción de forma creativa e persoal a partir das lecturas persoais ou prescritivas

Segundo trimestre

Unidade didáctica 5

Blq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	Segue instrucións orais respectando as normas do xogo. <i>C. Sociais e cívicas.</i> Comprende o contido global de textos orais de diversa tipoloxía. C. Aprender a aprender.	- Desenvolvemento da habilidade da escoita activa. - Escoita comprensiva de relatos. - Respecto da quenda de palabra e das xerarquías. - Compleción de exercicios de comprensión sobre textos orais.	Participar en actividades grupais seguindo as instrucións e roles propostos. Prestar atención e comprender adecuadamente textos orais breves.
2	Diferencia textos de diversa tipoloxía a partir da comprensión das súas características. <i>C. Aprender a aprender.</i> Elabora textos descritivos seguindo unha serie de pasos para desenvolver a creatividade. <i>C. Aprender a aprender.</i> Amplía coñecementos sobre diferentes áreas temáticas a partir da consulta de webs. <i>C. Dixital.</i>	- Lectura comprensiva, en voz alta e en silencio, de textos descritivos. - Análise da estrutura dun texto descritivo e dos seus elementos lingüísticos propios. - Redacción dun texto fantástico paso a paso. - Busca e análise de información sobre vampiros en fontes diversas. - Ampliación de léxico e adquisición do hábito do uso do dicionario.	Identificar as características de diferentes tipoloxías textuais. Documentarse, redactar e revisar textos descritivos seguindo unha serie de pasos. Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento. Ampliar o vocabulario consultando dicionarios en diversos formatos eficazmente.

	Recorre ao dicionario de forma habitual. C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.		
3	identifica os diferentes tipos de adxectivos e comprende os seus usos como recurso lingüístico e literario. C. <i>Aprender a aprender.</i> Separa sílabas correctamente. C. Aprender a aprender.	Recoñecemento e diferenciación dos adxectivos explicativos e calificativos. – Uso dos elementos valorativos nas súas producións escritas. – Identificación, clasificación e formación de xentilicios. – Comprensión da división silábica e incorporación nas súas producións escritas.	Identificar as diferentes categorías gramaticais e aprender os seus trazos característicos. Coñecer as normas de división silábica e empregalas con corrección e autonomía.
4	Le textos literarios breves e interpreta o seu contido. C. <i>Lingüística – Conciencia e expresións culturais.</i> Reflexiona sobre outras manifestacións artísticas e a súa interrelación.. C. <i>Conciencia e expresións culturais.</i> Desenvolve unha actitude artística e creativa ante a escritura. C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.	- Lectura comprensiva de textos poéticos breves. – Recoñecemento das características propias da linguaxe poética. – Redacción de textos poéticos breves.	Ler en voz alta e en silencio textos poéticos breves de forma comprensiva. Desenvolver unha actitude crítica ante outras manifestacións artísticas. Crear textos breves de carácter literario con gusto estético e corrección lingüística.

Unidade didáctica 6

Blq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	Le textos de diversa tipoloxía e extensión cunha fluidez, entoación e dicción adecuadas. C. <i>Conciencia e expresións culturais.</i> Escoita e interpreta adecuadamente textos orais breves. C. <i>Aprender a aprender.</i> Comprende un poema a partir dunha serie de frases clave. C. <i>Aprender a aprender.</i> Desenvolve estratexias de comprensión lectora. C. Aprender a aprender.	- Representación dramatizada de textos cunha expresión oral adecuada. – Escoita comprensiva de descrições reais e imaxinarias. – Lectura e comprensión dunha serie de textos líricos. – Asimilación de estratexias e pautas para mellorar a comprensión lectora.	Ler textos en voz alta cunha dicción e cunha pronuncia adecuada. Analizar e interpretar adecuadamente o contido de textos orais. Empregar diferentes estratexias que favorezan a comprensión lectora
2	Elabora textos descriptivos para transmitir coñecementos e información C. <i>Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i> Recorre ao dicionario de forma	Lectura comprensiva, en voz alta e en silencio, de textos descriptivos obxectivos e subxectivos, reais e imaxinarios. – Análise da estrutura dun texto descriptivo e dos seus elementos lingüísticos propios.	Redactar textos útiles en situacións da propia vida cotiá ou do ámbito académico expresando coñecementos con corrección. Ampliar o vocabulario e a información solicitada consultando

	habitual. C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.	– Redacción dunha descrición paso a paso.	diferentes fontes de forma eficaz.
3	Identifica e analiza os verbos dun texto. <i>C. Aprender a aprender</i> Recoñece e emprega palabras sinónimas. <i>C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i> Amplía coñecementos sobre diferentes áreas temáticas a partir da consulta de webs. C. Dixital.	Recoñecemento e clasificación das diferentes formas verbais, por tempo, modo e conxugación verbal. – Identificación de sinónimos. – Repaso e práctica das normas de acentuación. – Identificación de erros ortográficos e gramaticais no seo de oracións.	Identificar as diferentes categorías gramaticais e aprender os seus trazos característicos. Comprender as relacións de igualdade que se establecen entre as palabras. Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento.
4	Le textos literarios breves e interpreta o seu contido. <i>C. Lingüística – Conciencia e expresións culturais.</i> Reflexiona sobre outras manifestacións artísticas e a súa interrelación. <i>C. Conciencia e expresións culturais.</i> Desenvolve unha actitude artística e creativa ante a escritura. C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor	– Valoración da lectura como fonte de pracer e de enriquecemento persoal. – Lectura comprensiva e en voz alta dun texto poético breve. – Reflexión sobre as características distintivas das diferentes manifestacións artísticas.	Ler e comprender fragmentos literarios de diversa tipoloxía e expresar a opinión persoal sobre a lectura. Desenvolver unha actitude crítica ante outras manifestacións artísticas. Crear textos breves de carácter literario con gusto estético e corrección lingüística.

Unidade didáctica 7

Blq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	Conversa e debate sobre unha serie de temas respectando as intervencións dos demais. <i>C. Sociais e cívicas.</i> Formula hipóteses sobre un tema a partir dunha serie de imaxes. <i>C. Sentido de iniciativa espírito emprendedor.</i> Estuda as características propias da conversación. <i>C. Aprender a aprender.</i> Amplía coñecementos sobre diferentes áreas temáticas a partir da consulta de webs. C. Dixital.	– Conversación e resposta oral a preguntas sobre as lecturas. – Anticipación de ideas e hipóteses a partir de linguaxe non verbal. – Emprego dos acenos e da expresión corporal no relato de historias. – Audición comprensiva dun texto oral dialogado.	Realizar intercambios comunicativos sobre diferentes temas e cuestións propostas. Interpretar e valorar unha serie de imaxes para anticipar o tema que quere tratar. Adquirir progresivamente as ferramentas necesarias para comprender textos de forma adecuada. Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento.
2	Coñece as características dos textos dialogados. <i>C. Aprender a aprender.</i> Elabora textos dialogados breves. <i>C. Aprender a aprender.</i> Identifica o estilo directo e indirecto e emprégao nas súas producións escritas. C. Aprender a aprender.	– Lectura comprensiva e expresiva de monólogos e diálogos. – Identificación e análise de diálogos. – Elaboración dun diálogo persoal a partir dun texto modelo paso a paso.	Adquirir progresivamente as ferramentas necesarias para escribir correctamente diálogos. Redactar textos útiles en situacións da vida cotiá ou do ámbito académico transmitindo coñecementos con corrección. Empregar o estilo directo e o indirecto de forma coherente nas

			súas producións escritas.
3	Identifica e analiza os verbos dun texto. <i>C. Aprender a aprender.</i> Recoñece e emprega palabras antónimas. <i>C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i> Coñece as normas básicas da concordancia entre os elementos da oración. <i>C. Aprender a aprender.</i> Identifica modalidades textuais nas lecturas. <i>C. Aprender a aprender.</i>	Recoñecemento e clasificación das diferentes formas verbais, por tempo, modo e conxugación verbal. – Identificación de antónimos. – Coñecemento e aplicación das irregularidades do verbo <i>haber</i>. - Identificación de erros ortográficos e gramaticais no seo de oracións.	Identificar as diferentes categorías gramaticais e aprender as súas propiedades. Comprender as relacións de contrariedade que se establecen entre as palabras. Aplicar coñecementos gramaticais para corrixir e revisar textos de forma autónoma. Identificar a intención comunicativa dunha serie de textos ou fragmentos.
4	Le textos de diversa tipoloxía e extensión cunha fluidez, entoación e dicción adecuadas. <i>C. Conciencia e expresións culturais.</i> Le textos literarios breves e interpreta o seu contido. <i>C. Aprender a aprender.</i> Elabora poemas breves de forma creativa e persoal. <i>C. Conciencia e expresións culturais.</i>	Lectura expresiva de monólogos e poemas. – Estudo da estrutura dun poema e comprensión da súa sentenza. – Producción creativa de poemas. – Memorización e recitado de monólogos.	Ler textos en voz alta cunha dicción e unha pronuncia adecuadas. Coñecer e aplicar con corrección as normas de concordancia. Ler e comprender fragmentos literarios de diversas tipoloxías. Crear textos breves de carácter literario con gusto estético e corrección lingüística

Unidade didáctica 8

Blq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	Conversa a partir de preguntas relacionadas coa lectura do tema. <i>C. Sociais e cívicas.</i> Escoita e interpreta adecuadamente textos orais. <i>C. Aprender a aprender.</i> Realiza exposicións orais. <i>C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i> Coñece as características de textos orais diversos e pode valorar a adecuación e coherencia. <i>C. Aprender a aprender.</i>	- Diálogo e resposta oral a preguntas previas sobre unha lectura. – Preparación e exposición oral dun tema. – Realización de entrevistas orais.	Realizar intercambios comunicativos expresando a súa opinión sobre o contido de diferentes textos propostos. Prestar atención e comprender adecuadamente textos orais breves. Aprender a falar en público de forma individual ou en grupo. Avaliar a adecuación, a claridade, a coherencia, etc. propias dos textos orais.
2	Le un texto breve e usa diversas técnicas de comprensión lectora eficaces para sinalar as ideas principais. <i>C. Lingüística.</i> Coñece as características dos textos expositivos. <i>C. Aprender a aprender.</i>	Emprego da técnica do subliñado na identificación de ideas principais e secundarias dun texto. – Análise da estrutura dos textos expositivos. – Ampliación de léxico e coñecementos a partir de textos expositivos. – Exercitación de destrezas necesarias para unha rápida e eficaz consulta do dicionario e	Aplicar técnicas de comprensión lectora. Adquirir progresivamente as ferramentas necesarias para escribir correctamente textos expositivos.

	Elabora textos expositivos propios do ámbito escolar e persoal. <i>C. Aprender a aprender.</i> Coñece diferentes fontes de información e utiliza o dicionario de forma habitual. C. Dixital.	doutras fontes de información.	Redactar textos útiles para a vida cotiá ou académica transmitindo coñecementos con corrección. Usar o dicionario como ferramenta de aprendizaxe da lingua e de adquisición de coñecemento.
3	Coñece os tempos verbais e reflexiona sobre a súa formación. <i>C. Aprender a aprender.</i> Recoñece e emprega palabras homónimas. <i>C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i> Coñece as diferenzas básicas entre estruturas gramaticais concretas. <i>C. Conciencia e expresións culturais.</i> Coñece as normas de acentuación. C. Aprender a aprender.	Recoñecemento e clasificación das diferentes formas verbais, por tempo, modo e conjugación verbal. – Identificación de homónimos. – Comprensión e distinción entre <i>deber</i> e <i>deber de</i>. – Identificación de erros ortográficos e gramaticais no seo de oracións. – Práctica da acentuación de ditongos e tritongos.	Identificar as diferentes categorías gramaticais e aprender as súas propiedades. Comprender as relacións de contrariedade que se establecen entre as palabras. Aplicar coñecementos gramaticais para corrixir e revisar textos de forma autónoma. Coñecer as normas de acentuación e aplicalas nas súas producións escritas.
4	Le textos de diversa tipoxía e extensión cunha fluidez, entoación e dicción adecuadas. <i>C. Conciencia e expresións culturais.</i> Elabora poemas breves de forma creativa e persoal. C. Conciencia e expresións culturais.	- Lectura expresiva de sonetos e romances. - Estudo da estrutura de poemas e romances. - Producción creativa de poemas de tipoloxía diversa.	Ler e comprender fragmentos literarios de diversa tipoloxía. Crear textos breves de carácter literario con gusto estético e corrección lingüística

Terceiro trimestre

Unidade didáctica 9

Blq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	Intervén en debates e diálogos escoitando as intervencións alleas e aprendendo dos demais. <i>Comp. Sociais e cívicas.</i> Aprende novas palabras a partir da interpretación da etimoloxía. <i>C. Aprender a aprender.</i> Escoita e interpreta adecuadamente textos orais breves. <i>C. Aprender a aprender.</i> Elabora textos orais en diferentes	- Intercambio de opinións sobre cartas e mensaxes electrónicas. – Respecto polas opinións as quendas de palabra. – Comprensión de etimoloxía léxica e adquisición de novo léxico. – Producción dun radioteatro en grupo.	Realizar intercambios comunicativos sobre diferentes temas e cuestións propostas. Comprender e interpretar novo vocabulario. Analizar e interpretar adecuadamente o contido de textos orais. Producir textos orais adecuados a

	contextos sociais e académicos. C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor		diferentes situacións comunicativas da vida cotiá ou académica.
2	Produce textos de diversa tipoloxía e extensión seguindo os modelos traballados. <i>C. Lingüística - C. Aprender a aprender.</i> Amplía coñecementos sobre diferentes áreas temáticas a partir da consulta de webs. C. Dixital.	– Escritura de textos breves en forma de noticia, nota, aviso ou carta. – Análise da estrutura e características noticias, notas, avisos ou cartas. – Producción de correos electrónicos.	Producir textos adecuados a diferentes situacións comunicativas da vida cotiá ou académica. Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento
3	Identifica e emprega correctamente os diferentes tipos de palabras. <i>C. Aprender a aprender.</i> Coñece e utiliza diferentes dicionarios en liña e en papel e recorre a eles de forma habitual. C. Dixital.	Recoñecemento e clasificación de adverbios e locucións adverbiais. – Comparación entre adverbios, determinantes e pronomes. – Uso do dicionario.	Identificar as diferentes categorías gramaticais e aprender as súas propiedades. Usar o dicionario como ferramenta de aprendizaxe da lingua e de adquisición de coñecemento.
4	Le textos de diversa tipoloxía e extensión cunha fluidez, entoación e dicción adecuadas. <i>C. Conciencia e expresións culturais.</i> Le textos literarios breves e interpreta o seu contido. C. Aprender a aprender.	– Identificación de textos teatrais e as súas características. – Representación de textos teatrais.	Identificar e representar textos teatrais.

Unidade didáctica 10

Blq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	.Comprende as instrucións dadas e séguelas respectando as normas e a xerarquía. <i>C. Sociais e cívicas.</i> Produce textos orais de forma comprensiva, coherente e sen rodeos. C. Aprender a aprender	- Seguimento de instrucións orais para levar a cabo diferentes actividades. – Producción de textos orais instrutivos.	Comprender e seguir instrucións. Elaborar textos instrutivos orais.
2	Realiza unha lectura comprensiva de textos diversos. <i>C. Aprender a aprender.</i> Produce textos instrutivos de diversa extensión seguindo os modelos traballados. <i>C. Aprender a aprender.</i> Amplía coñecementos sobre diferentes áreas temáticas a partir da consulta de webs. <i>C. Dixital.</i> Adquire novo vocabulario ao analizar fontes de procedencia non verbal, axudándose do dicionario. C. Aprender a aprender.	– Lectura comprensiva de textos instrutivos. – Análise da estrutura dun texto instrutivo. – Planificación e realización de textos instrutivos. – Ampliación de léxico e coñecementos sobre o mundo teatral.	Ler textos de diversa tipoloxía de forma comprensiva. Elaborar textos de diversa tipoloxía relacionados co ámbito académico. Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento. Usar o dicionario como ferramenta de aprendizaxe da lingua e de adquisición de coñecemento

3	Identifica e emprega correctamente os diferentes tipos de palabras. <i>C. Aprender a aprender.</i> Coñece as normas de acentuación. <i>C. Aprender a aprender.</i> Toma conciencia da corrección gramatical e ortográfica – C. Conciencia e expresións culturais.	- Recoñecemento e clasificación de conxuncións e preposicións. – Identificación de prefixos preposicionais. – Práctica da acentuación de diacríticos monosílabos. – Corrección de erros ortográficos e gramaticais.	Identificar as diferentes categorías gramaticais e aprender as súas propiedades. Coñecer as normas de acentuación e aplicalas nas súas producións escritas Aplicar coñecementos gramaticais para corrixir e revisar textos de forma autónoma
4	Realiza lecturas expresivas de textos teatrais, poéticos e literarios en xeral. <i>C. Conciencia e expresións culturais.</i> Identifica aspectos básicos dos textos literarios. <i>C. Conciencia e expresións culturais.</i> Elabora textos teatrais breves de forma creativa e persoal. C. Conciencia e expresións culturais.	- Estudo da linguaxe figurada. – Representación de textos dramáticos.	Ler textos en voz alta cunha dicción e unha pronunciación adecuadas. Recoñecer propiedades dos textos literarios. Crear textos breves de carácter literario con gusto estético e corrección lingüística.

Unidade didáctica 11

Blq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	Comprende as instrucións dadas e séguelas respectando as normas e a xerarquía. <i>C. Sociais e cívicas.</i> Produce textos orais de forma comprensiva, coherente e sen rodeos. C. Aprender a aprender	- Aprende as normas de desenvolvemento dun debate. – Exposición oral das opinións e reflexións propias. – Formulación de hipóteses. – Audición comprensiva de programas de radio.	Analizar e interpretar adecuadamente o contido de textos orais. Producir textos orais adecuados a diferentes situacións comunicativas da vida cotiá ou académica.
2	Realiza unha lectura comprensiva de textos diversos. <i>C. Aprender a aprender.</i> Resume textos de diversa extensión seguindo as instrucións dadas. <i>C. Aprender a aprender.</i> Produce actas de diversa extensión seguindo os modelos traballados. <i>C. Aprender a aprender.</i> Amplía coñecementos sobre diferentes áreas temáticas a partir da consulta de webs. C. Dixital.	- Lectura comprensiva, en voz alta e en silencio, de textos dramáticos. – Análise da estrutura e tamén do contido dun texto teatral dado. – Práctica da produción de resumos. – Redactado de actas de reunións. – Ampliar a información e o seu coñecemento sobre as actas en diferentes webs.	Interpretar adecuadamente o contido de textos lidos en voz alta e en silencio. Sintetizar textos integrando a información máis relevante. Producir textos útiles da vida cotiá e académica. Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento.
3	Analiza e comprende a estrutura básica da	- Identificación de suxeitos e predicados. – Comprensión da concordancia entre o	Identificar os elementos que constitúen unha oración

	oración simple. <i>C. Aprender a aprender.</i> Identifica e emprega correctamente os diferentes tipos de palabras. <i>C. Aprender a aprender.</i> Aprende os diferentes tipos de modalidade subxacente a cada texto. <i>C. Aprender a aprender</i> Toma conciencia da corrección gramatical e ortográfica – C. Conciencia e expresións culturais.	suxeito e o predicado. – Análise de tempos verbais. – Distinción das diferentes modalidades textuais. – Acentuación de interrogativos e exclamativos. –Detección de erros ortográficos e gramaticais	simple. Identificar as diferentes categorías gramaticais e aprender as súas propiedades. Sinalar a intención comunicativa dun texto. Aplicar coñecementos gramaticais para corrixir e revisar textos de forma autónoma.
4	Comprende o contido de textos literarios respondendo actividades de comprensión lectora. <i>C. Aprender a aprender.</i> Axúdase de recursos TIC para afianzar coñecementos lingüísticos. <i>C. Dixital</i> Elabora poemas breves de forma creativa e persoal. C. Conciencia e expresións culturais.	- Estudo das características dos textos dramáticos. – Ampliar a información e o seu coñecemento sobre Shakespeare en diferentes webs. –Produción de textos poéticos de forma individual e creativa.	Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento. Comprender e empregar adecuadamente as estruturas sintácticas básicas da lingua.

Unidade didáctica 12

Blq	Estándares de aprendizaxe	Contidos	Criterios de avaliación
1	Realiza unha lectura expresiva de textos diversos, modulando a voz e a entoación. <i>C. Aprender a aprender.</i> Escoita e interpreta adecuadamente textos orais breves. C. Aprender a aprender	– Lectura expresiva de poemas, trabalinguas e adiviñas. – Escoita activa de adiviñas. – Audición comprensiva de textos orais.	Ler textos en voz alta cunha dicción e unha pronunciación adecuadas. Prestar atención e comprender adecuadamente textos orais breves.
2	Le textos e formula hipóteses coas preguntas de comprensión. <i>C. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i> Interpreta a información contida en esquemas, mapas conceptuais, imaxes... <i>C. Aprender a aprender.</i>	– Formulación de hipóteses. – Comprensión de diferentes tipos de esquemas. – Elaboración de esquemas a partir de modelos. – Práctica de técnicas para mellorar a comprensión lectora. –Ampliación de vocabulario.	Producir textos orais adecuados a diferentes situacións comunicativas da vida cotiá ou académica. Interpretar de forma adecuada os diferentes elementos dunha lectura. Empregar diferentes estratexias que favorezan

	Aplica diversas técnicas de comprensión lectora. C. <i>Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i> Amplía o vocabulario. C. <i>Sentido de iniciativa e espírito emprendedor</i>		a comprensión lectora. Adquire novo vocabulario e emprégao con regularidade de forma adecuada
3	Recoñece e emprega os mecanismos de formación de palabras. C. <i>Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i> Recoñecer a realidade lingüística de España. C. <i>C. Sociais e cívicas.</i> Amplía coñecementos sobre diferentes áreas temáticas a partir da consulta de webs. C. <i>Dixital.</i>	Formación e uso de xentilicios. – Análise e estudo da realidade lingüística de España. – Reflexión sobre as distintas linguas que se falan en España. – Situación das zonas bilingües de España. – Coñecemento das diferentes linguas de España a través de cancións e exercicios.	Coñecer e aplicar diferentes mecanismos de formación de palabras. Coñecer e valorar a realidade lingüística de España. Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento
4	Comparte a súa opinión e valoración de obras literarias. C. <i>Sociais e cívicas.</i> Reflexiona sobre outras manifestacións artísticas e a súa interrelación.. C. <i>Conciencia e expresións culturais.</i> Amplía coñecementos sobre diferentes áreas temáticas a partir da consulta de webs. C. <i>Dixital.</i> Desenvolve unha actitude artística e creativa ante a escritura. C. <i>Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.</i>	– Expresión e valoración de obras teatrais ás que pode acudir ou acudiu. – Visionado de diferentes manifestacións artísticas, como óperas, zarzuelas e musacais. – Relacionar manifestacións artísticas diversas. – Coñecemento e uso de refráns. - Creación e representación dunha peza teatral en grupo.	Reflexionar sobre as producións culturais. Desenvolver unha actitude crítica ante outras manifestacións artísticas. Empregar as TIC en diversos campos e áreas do coñecemento. Crear textos breves de carácter literario con gusto estético e corrección lingüística.

1.1.4. Grao mínimo de consecución para superar a materia

O alumno deberá conseguir:

- Distinguir tipoloxías textuais. A narración. A descrición. O diálogo (formas do diálogo nos diferentes xéneros e nos medios de comunicación).
- Coñecer a realidade plurilingüe de España.

- Distinguir sílabas e recoñecer sílabas tónicas. Ten nocións básicas de pronunciación e acentuación.
- Usar o punto, a coma e os dous puntos.
- Coñecer cuestións morfosintácticas básicas: formación do xénero e ou número.
- Distinguir clases de palabras: o substantivo e o adxectivo (características); o pronome (clasificación); o artigo (clasificación); o verbo e a conxugación.
- Estruturar a oración simple en suxeito e predicado
- Usar o dicionario e enciclopedias.
- Integrar a información procedente de diversas fontes.
- Ler reflexivamente e resumir as ideas principais dun texto sinxelo.
- Distinguir xéneros literarios.
- Recoñecer e crear recursos literarios ritmicos e semánticos básicos.
- Comprender a idea xeral e a intención comunicativa en textos orais sinxelos dos ámbitos social e académico. Seguir instrucións pouco complexas para realizar tarefas de aprendizaxe.
- Comprender a idea xeral e a intención comunicativa en textos escritos sinxelos do ámbito social. Identificar a enunciación explícita do tema e ás partes do texto; así como seguir instrucións sinxelas.
- Narrar, expoñer e resumir, en soporte papel ou dixital, cunha organización clara e un rexistro adecuado, aplicando a planificación e revisión de textos, e respectando ás normas gramaticais e ortográficas.
- Realizar narracións orais claras e ben estruturadas de experiencias vividas, con axuda de medios audiovisuais e das tecnoloxías da información e da comunicación.
- Expoñer unha opinión persoal sobre a lectura dunha obra literaria axeitada á idade do alumnado; recoñecer vos trazos globais do xénero e diferenciar de forma sinxela ou contido literal e ou sentido da obra, establecendo relacións coa súa experiencia.
- Identificar en distintos tipos de textos orais e escritos toda aquela representación ou expresión que denote algunha forma de discriminación social, racial, sexual, etc.
- Aplicar os coñecementos literarios na comprensión e valoración de fragmentos.
- Compoñer textos, en soporte papel ou dixital, tomando como modelo un texto literario lido e comentado na aula ou realizar algunha transformación sinxela neses textos.
- Aplicar os coñecementos sobre a lingua e ás normas de uso lingüístico para solucionar problemas de comprensión de textos orais e escritos e para a composición e revisión dirixida dúas textos propios deste curso.
- Coñecer unha terminoloxía lingüística básica baseada en actividades de reflexión sobre o uso.

II. METODOLOXÍA DIDÁCTICA

As pautas metodolóxicas que se seguirán na Área de Lingua Castelá e Literatura deberán partir dos principios psicopedagóxicos e didácticos seguintes:

- O método que se seguirá, na medida do posible e do aconsellable en cada caso, será fundamentalmente constructivista, a fin de que sexa o alumno suxeito activo da propia aprendizaxe e vaia incorporando novos coñecementos aos acadados na etapa precedente.

- Partirase do nivel de desenvolvemento do alumno procurando que actualice os seus coñecementos previos, investigue para adquirir outros novos, reflexione sobre a información que recibe e non sexa un receptor pasivo do que o profesor lle di. Tratarase de que o alumno potencie a memorización comprensiva.
- Para coñecer a realidade da que se parte e aplicar a metodoloxía de maneira máis rigorosa, los primeiros días de clase realizaranse probas iniciais de nivel.
- Fomentarase a capacidade de aprender a aprender.
- Propiciaranse situacións de aprendizaxe motivadoras, a reflexión e a xustificación de actuacións e a construción de aprendizaxes significativas.
- Potenciarase o protagonismo do alumno no proceso de aprendizaxe e fomentarase un clima de aceptación mutua.
- Alternaranse as actividades: orais, escritas, de revisión e de reflexión.
- Potenciarase a creatividade do alumnado.
- Fomentarase o traballo en equipo.
- Ademais das exposicións do profesor, os traballos en equipo, a exposición e resolución de problemas, os informes, etc., los alumnos disporán de diversos recursos materiais impresos como enciclopedias, dicionarios de distinto tipo e outras fontes de coñecemento.
- Tamén o alumno disporá do libro de texto fixado polo departamento. É indispensable que o alumno dispoña deste libro e, polotanto, é obrigatorio que o teña e o leve a clase.
- Igualmente o alumno deberá ler os libros e textos que explicitamente o departamento fixe como lectura obrigatoria.
- Inculcaráselle ao alumno a importancia de preparar e conservar coidadosamente os seus materiais de traballo.

Óptase nas unidades didácticas por un método de aprendizaxe esencialmente activa. Sen abandonar o método expositivo-instrutivo, utilizarase con frecuencia o método indutivo para que sexa o propio alumno quen despois de observar e practicar, reflexione e saque conclusións.

Da mesma maneira, para conseguir unha mellor aprendizaxe significativa, a secuenciación dos contidos, baixo o principio de globalización, procede do mais xeral e simple ao mais particular e complexo, presentándose de forma recorrente ó longo dos cursos, de maneira que o alumno poida relacionalos cos que posuía anteriormente. Ao mesmo tempo, para motivalo e integrar os novos coñecementos, pártese de situacións que lle son próximas; con isto preténdese lograr que a aprendizaxe significativa do alumnado sexa funcional, é dicir, que sexa capaz de aplicar os coñecementos cando o necesite.

Xa que aprender lingua significa aprender a comunicarse, las actividades de clase organizaranse basicamente arredor de textos ou unidades lingüísticas de comunicación. Do mesmo xeito, os textos que se utilicen estarán a miúdo extraídos

da realidade cotiá co fin de que a lingua que se aprende sexa real e contextualizada. Deste xeito, o uso da lingua permitirá ao alumnado desenvolver extensamente as catro habilidades básicas: falar, escoitar, ler e escribir.

- Una vez que se teñan traballado os tipos de textos e los coñecementos gramaticais, débense poñer en práctica estas aprendizaxes en diferentes situacións comunicativas.

- Intentaremos interpretar, explicar e valorar o que di cada texto, co que iniciaremos ao alumnado (fundamentalmente de 4º) na práctica do comentario de contidos en textos de actualidade, e na do comentario literario, que basicamente deberá seguir as seguintes pautas:

1.- SITUACIÓN (ETAPA EXTERNA)

- 1.1.- Tipo de texto (literario, periodístico, científico-técnico, humanístico, xurídico)

- 1.2.- Xénero (Lírico, Épico, Dramático)

- 1.3.- Tipo de discurso ou forma de expresión (narración, descrición, diálogo...)

- 1.4.- Autor, obra, período.

2.- CONTIDO.

- 2.1.- Tema central.

- 2.2.- Esquema argumental.

- 2.3.- Esquema estrutural (partes, subpartes)

- 2.4.- Tono: optimista, pesimista, obxectivo, subxectivo, intelectual, realista, irónico...

3.- NIVEL FONÉTICO-FONOLÓXICO.

- 3.1.- Análise métrica.

4.- NIVEL MORFOSINTÁCTICO.

- 4.1.- Categoría dominante (substantivos, adxectivos ou verbos) e análise.

5.- NIVEL LÉXICO-SEMÁNTICO.

- 5.1.- Rexistro e nivel.

- 5.2.- Campos semánticos.

- 5.3.- Sinonimia, Polisemia, Antonimia, Homonimia, Hiponimia...

6.- NIVEL PRAGMÁTICO.

- 6.1.- Texto como proceso de comunicación.

- 6.2.- Función lingüística dominante.

7.- RECURSOS LITERARIOS.

8.- VALORACIÓN PERSOAL.

III. PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN E CUALIFICACIÓN

A avaliación da área de Lingua Castelá e Literatura terá como función principal elaborar ou reformular a programación do curso e deseñar as actividades de recuperación, reforzo e ampliación necesarias. Para iso partírase dos obxectivos de cada ciclo ou curso, valorando o grao de consecución dos mesmos por parte de cada alumno/a e grupo. Asemade, avaliarase o proceso de ensinanza, de forma que o profesor/a poda ir modificando a súa práctica docente en función do observado durante o proceso educativo e o diálogo cos alumnos.

Posto que a avaliación actúa como un dos instrumentos que guían a práctica educativa, debe iniciarse ao comezo de cada curso con actividades ou controis relacionados cos obxectivos do curso ou ciclo anterior, cuxos resultados proporcionarán o punto de partida para a programación da materia.

Ao longo de todo o curso, o profesor/a controlará a evolución dos seus alumnos/as mediante a observación do traballo diario, na aula ou na casa, e a corrección periódica das actividades, exames e controis que considere oportunos.

De cara á cualificación, terase en conta tanto o grao de consecución dos obxectivos como o traballo que o alumno realicea ao longo do curso de modo que na nota final influan valores como o esforzo, constancia, petición de axuda, colaboración co grupo, implicación persoal na aprendizaxe, etc.

Para a **superación da materia** deberán acadarse os **obxectivos mínimos** establecidos para cada ciclo ou curso. En todos os alumnos, pero especialmente naqueles que requiran reforzo educativo ou adaptacións curriculares, a cualificación estará especialmente vinculada ao desenvolvemento das habilidades comunicativas básicas de comprensión e expresión, por enriba de contidos máis teóricos ou analíticos, e terá en conta o punto de partida, capacidades e necesidades individuais de cada alumno/a.

En xeral, primará a práctica sobre a teoría: comprensión (oral e escrita) e redacción de textos.

Lecturas:

- Mínimo unha lectura obrigatoria por avaliación. Para aprobar a avaliación será indispensable ler e ter alomenos unha nota mínima de 3 para poder facer media co resto.
- Cualificación da proba de lectura obrigatoria: **aprobado na cualificación de 5.**

No caso dos alumnos con reforzo educativo, poderán realizar as mesmas lecturas propostas para o seu grupo de referencia ou ben o profesor decidirá lecturas axeitadas ao nivel do grupo.

Avaliación inicial:

A avaliación, como parte integrante do proceso de educación dos alumnos, orienta de forma permanente a súa aprendizaxe, polo que contribúe en si mesma á mellora do rendemento. Para logralo é necesario partir dunha avaliación inicial dos alumnos que servirá para detectar os seus coñecementos previos e para adecuar o proceso de ensino ás súas posibilidades. Esta avaliación inicial, coa que se abrirá o curso en todos os grupos, realizarase por medio dunha proba específica axustada ó curso correspondente, e incluírá os seguintes aspectos: comprensión lectora, expresión escrita (puntuación, ortografía e coherencia expresiva), gramática (clasificación morfolóxica de palabras e análise sintáctica) e literatura (períodos literarios, obras e autores representativos, recursos literarios, análise métrica...) acorde aos seus coñecementos previos.

Exames:

- Realizarase como mínimo un exame por avaliación.
- Os exames cualificaranse sobre 10, estando o **aprobado na cualificación de 5**. En cada pregunta estará especificada a puntuación concreta que lle corresponde.
- En caso de realizarse máis dunha proba por avaliación, farase media a partires de 3 puntos nos catro cursos da ESO. Os alumnos que non acaden o mínimo de puntuación esixida en algunha das probas non poderá aprobar a avaliación.
- Farase un exame de recuperación final en xuño, tendo en conta o seguinte: aqueles alumnos que teñan suspenso unha soa avaliación farán a recuperación desta parte, mentres que aqueles que teñan suspensas dúas ou tres avaliacións deberán presentarse a esta proba de recuperación final con toda a materia. Tamén se podera distribuír a materia do xeito que estipule cada profesor.
- A aqueles alumnos que superen a materia nas tres avaliacións sen necesidade de acudir á recuperación final, faráselles a nota media do curso.
- A aqueles alumnos que non superen a materia na proba ordinaria de xuño (tanto contidos coma libros de lectura), deberán presentarse con toda a materia do curso á proba extraordinaria de setembro (incluídas lecturas).
- A asistencia os exames nas datas e horas especificadas polo profesor é obrigatoria. En casos excepcionais (enfermidade, falecemento dun familiar cercano, declaracións en xulgados) o profesor poderá valorar a posibilidade de facer unha proba equivalente noutra data para o alumno afectado, sempre que este presente antes da nova data un xustificante con validez oficial. En caso contrario, a cualificación no exame será a de NON PRESENTADO.
- Se se descubre copiando a un alumno nalgunha das probas, a primeira vez retiraráselle o exame e quedaralle suspenso a avaliación automaticamente. A segunda vez, suspenderá a avaliación e irá directamente a proba ordinaria de xuño ou a extraordinaria de setembro (se o alumno comete a falta na proba de xuño).
- Se o alumno é portador de calquera aparato electrónico (móbil, MP3, MP4...) cando se estea a examinar, retiraráselle o exame e aplicaráselle as medidas citadas no punto anterior.

- Se o profesor ten sospeitas fundadas de que o alumno copiou no exame, repetiráselle a proba no momento que decida o profesor oralmente ou por escrito.

IV. CRITERIOS DE CORRECCIÓN E CUALIFICACIÓN:

- Premiarase unha boa expresión, redacción e presentación, así como a total omisión de faltas ortográficas e gramaticais, con 0'5 puntos en cada proba realizada, sempre que se teña acadado un mínimo de 5 nos contidos do exame.
- Descontarase da cualificación global obtida no exame ata un máximo de 1'5 puntos por erros ortográficos e por erros no uso do léxico (tanto por emprego inadecuado de termos como por interferencias doutras linguas). Descontarase 0'1 punto por cada falta de ortografía non repetida e por cada erro no léxico, e 0'1 por cada dous erros non repetidos no uso do acento gráfico (acentos que faltan ou que sobran)
- Valoraranse nun 70% os exames de contidos.
- Valoraranse nun 20% as lecturas obrigatorias.
- Valoraranse nun 10% o traballo diario (tanto na aula coma na casa), caderno e participación, exposicións orais e traballos escritos entregados. Cada negativo que reciba o alumno nalgún destes campos restará 0'25 neste apartado.

V. MATERIAIS E RECURSOS DIDÁCTICOS

Como material didáctico básico contarase co libro de texto correspondente a cada curso:

- 1º ESO: *LCL: Lengua castellana e literatura, 1º Secundaria, Aula 3* D.Ed. Vicens Vives.
- 2º ESO: *Lengua castellana e literatura, 2º Secundaria, Proyecto Saber Hacer-serie Comenta*, Ed. Santillana
- 3º ESO: *LCL: Lengua castellana e literatura, 3º Secundaria, Aula 3D*. Ed. Vicens Vives.
- 4º ESO: *Lengua castellana e literatura, 4º Secundaria, Proyecto Saber Hacer-serie Comenta*, Ed. Santillana

De tódolos xeitos, o profesor poderá completar con fotocopias ou outros libros cando ou considere oportuno. En todo caso, o libro de texto é un apoio do que se deberá facer un uso libre, sen permitir que condicione completamente o proceso de ensino-aprendizaxe.

Contarase, ademais, para actividades concretas, co manexo de medios audiovisuais e informáticos, para facer uso tanto do libro de texto electrónico coma de outras fontes. A utilización do canón e da internet permitirá traballar textos orais da vida real (mesas redondas, conferencias, debates...) e gravacións de películas, series, documentais e montaxes sobre textos literarios ou autores concretos, moi útiles para as unidades de Literatura.

Os medios creados polos propios escolares (producións escritas ou orais gravadas) poden ser de grande utilidade para motivalos a corrixir erros e superarse

na súa capacidade comunicativa, observando os modelos de realización dos seus compañeiros.

Aproveitaremos na medida do posible os recursos bibliográficos facilitados pola biblioteca do centro, tanto á hora de propoñer lecturas obrigatorias como para utilizar os seus fondos como material complementario para as actividades de clase, e como recurso que familiarice aos alumnos na procura, manexo e consulta de fontes bibliográficas. Ademais, procurarase incentivar aos alumnos a aproveitar os libros dous que alí dispoñen para gozar da lectura de forma persoal, lúdica e libre.

O estudo dos medios de comunicación fai necesario ou manexo de prensa escrita, podendo traer exemplares os propios alumnos, aínda que sexan atrasados, creándose así "un recuncho da prensa" ao que todos puidesen acceder.

Tamén farase uso de materiais sinxelos de manualidades para a realización por parte dos alumnos de cartéis, comics, monicreques, etc.

LECTURAS OBRIGATORIAS NA ESO 2018/2019

Neste capítulo, dada a insistencia dos pais en que se fixesen os mínimos cambios posibles para evitar incrementar os gastos das familias e a boa acollida da meirande parte dos títulos entre os alumnos, vital para acadar os obxectivos das lecturas, mantense a escolla do curso anterior.

1º ESO

- ❖ 1ª AVAL.- Gómez Cerdá, Alberto; *Un amigo en la selva*. Edelvives
- ❖ 2ª AVAL.- Fisher, Robert; *El caballero de la armadura oxidada*. Obelisco
- ❖ 3ª AVAL.- Gallego, Laura; *El valle de los lobos*. SM

2º ESO

- ❖ 1ª AVAL.- Gallego, Laura; *Donde los árboles cantan*. SM
- ❖ 2ª AVAL.- Sierra e Fabra, Jordi; *Campos de fresa*. SM
- ❖ 3ª AVAL.- Menéndez- Ponte, María; *Nunca seré tu héroe*. SM

3º ESO

- ❖ 1ª AVAL.- Barceló, E; *Cordeluna*. Edebé
- ❖ 2ª AVAL.- Mallorquí, César; *Las lágrimas de Shiva*. Edebé
- ❖ 3ª AVAL.- Jardiel Poncela, Enrique; *Cuatro corazones con freno e marcha atrás*.

4º ESO

- ❖ 1ª AVAL.- Ruiz Zafón, Carlos.; *El príncipe da niebla*. Edebé
- ❖ 2ª AVAL.- García Márquez, Gabriel; *Relato de un naufragio*.
- ❖ 3ª AVAL.- Buero Vallejo, Antonio; *Historia de una escalera*.

En función das necesidades concretas do grupo ou de alumnos concretos, por exemplo alumnos repetidores, os profesores do departamento poderán realizar cambios puntuales na lista de lecturas.

VI. PLAN DE TRABAJO E PROCEDEMENTO DE CUALIFICACIÓN PARA A RECUPERACIÓN DE MATERIAS PENDENTES. (ALUMNADO ORDINARIO, REFORZO E ACI)

Dado que as materias Lingua Castelá e Literatura de 1º, 2º, 3º e 4º da ESO son materias de contidos progresivos, o alumno que realice satisfactoriamente os traballos marcados polo departamento dentro do prazo establecido para a súa entrega e/ou supere a 2ª avaliación do curso no que se atope, terá superada a materia pendente. En todo caso, ter aprobada dita avaliación suporá o aprobado automático da materia pendente, independentemente de traballos e exames.

Estes traballos (farase unha 1ª entrega na 1ª avaliación e outra na 2ª) poden ser de varios tipos, dende a lectura e comentario escrito de obras literarias ata baterías de exercicios gramaticais ou ortográficos, pero sempre centraranse máis nos aspectos prácticos e funcionais da materia que na mera teoría. En principio, deberanse realizar fora do horario lectivo, salvo no caso dos alumnos que requiran un apoio constante, especialmente dos que teñen adaptación curricular, que poderán facelos no aula, baixo a supervisión dun profesor (o de Lingua Castelá ou o profesor de apoio específico designado do Departamento de Orientación). Na primeira e na segunda avaliación valoraranse os resultados dos mesmos.

Os alumnos con ACI farán traballos axeitados ó seu nivel académico, segundo o recomendado polo Departamento de Orientación.

Os alumnos que non superasen a pendente de acordo cos criterios anteriores, terán a posibilidade de asistir a unha proba ordinaria en maio sobre os contidos mínimos do curso correspondente especificados na Programación. Os alumnos que non recuperasen a materia na proba de maio, terán a posibilidade de realizar unha proba extraordinaria en setembro.

VII. PLAN DE ACTUACIÓN COS ALUMNOS REPETIDORES NA ESO

Por outra banda, na nosa área, coma en todas as demais que se imparten na ESO, desenvolverase un plano específico para controlar e apoiar dun modo mais exhaustivo ós alumnos que repitan curso e que non aprobaran Lingua Castela o primeiro ano. Este plano desenvolverase en coordinación co plano de acción tutorial e pretenderá, sobre todo, a superación dos problemas que levaron ó alumno a suspender esta asignatura a primeira vez que a cursou no curso correspondente. Teranse en conta, os informes presentados, se é posible, polo profesor que lle deu clases o ano anterior, onde constarán as dificultades observadas durante dito ano, así coma o resultado da avaliación inicial (onde constará se esas dificultades permanecen inalteradas ou xa están en proceso de mellora) e os informes aportados polo tutor e/ou polo Dpto de Orientación sobre o alumno (entorno sociocultural e familiar que poida influír negativamente sobre o alumno, faltas de asistencia, posibles dificultades específicas, mesmo considerando a posibilidade de realizarlle ó alumno unha adaptación curricular ou de tomar calquera outra medida de atención á diversidade, etc.). Durante a marcha do curso, ese alumno será observado, e os seus resultados serán analizados, dun xeito especial, atendendo a se segue igual ou a se presenta melloras significativas.

Se a problemática do alumno nesta materia tivera relación especial cunha parte concreta da mesma (ortografía, redacción, lectura...), cabe a posibilidade de que o profesor lle mande facer exercicios (ou lecturas) especiais de reforzo, relacionados con eses puntos concretos da materia, sen prexuízo de que o alumno realice tamén os mesmos exercicios que fan os seus compañeiros. Esta atención especial será sempre flexible e autocrítica, de xeito que as medidas poidan ser cambiadas, reforzadas ou atenuadas segundo a progresión do alumno durante o curso.

Segundo o PEC, a secuenciación destas medidas sería a seguinte:

-Durante a reunión de preavaliación de outubro:

-Analizar o perfil de cada alumno repetidor. Diagnóstico da súa situación académica e persoal.

-Elaborar medidas de atención:

1. Contemplar medidas pedagóxicas, metodolóxicas e de organización curricular específicas nas programacións didácticas das distintas áreas.

2. Atención á diversidade con apoio, de ser preciso, de profesores de AL e PT.

3. Agrupamentos específicos nas áreas instrumentais (Lingua Castelá, entre elas).

4. Reforzo educativo con profesorado voluntario.

-Durante o resto do curso:

-Coordinación de todo o equipo docente baixo a supervisión do titor e co apoio do Departamento de Orientación.

-Contacto coas familias para elaborar pautas de actuación favorables ó progreso dos alumnos.

-Analizar nas distintas avaliacións o futuro inmediato de cada alumno. Deberase estudar a posibilidade de que coas medidas tomadas poida superar as súas carencias e continuar polas canles normais. De non ser así, poderase incluílo, sempre que cumpra os requisitos legais, nos PDC no curso seguinte.

VIII. DISEÑO DA AVALIACIÓN INICIAL E MEDIDAS INDIVIDUAIS OU COLECTIVAS QUE SE POIDAN ADOPTAR COMO CONSECUENCIA DOS RESULTADOS

A avaliación, como parte integrante do proceso de educación dos alumnos, orienta de forma permanente a súa aprendizaxe, polo que contribúe en si mesma á mellora do rendemento. Para logralo é necesario partir dunha **avaliación inicial** dos alumnos que servirá para detectar os seus coñecementos previos e para adecuar o proceso de ensino ás súas posibilidades. Esta avaliación inicial, coa que se abrirá o curso en todos os grupos, realizarase por medio dunha proba específica axustada ó curso correspondente, e incluírá os seguintes aspectos: comprensión lectora, expresión escrita (puntuación, ortografía e coherencia expresiva), gramática (clasificación morfolóxica de palabras e análise sintáctica) e literatura (períodos literarios, obras e autores representativos, recursos literarios, análise métrica...).

Terá lugar ao longo do mes de setembro ou outubro. Valorábase os coñecementos previos que se teñen sobre cada un dos aspectos avaliados establecéndose: se son suficientes, se deben mellorar ou se se descoñecen.

A partires dos resultados obtidos realizaranse actividades diversas para reforzar ou ampliar aqueles aspectos ou contidos que o/s alumno/s non lograron asimilar dun xeito favorable.

IX . MEDIDAS DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE

Na adolescencia faise especialmente palpable a crecente diversificación do alumnado en canto a actitudes, capacidades e intereses. A programación de cada curso e o traballo diario na aula deben, pois, ter presente dita diversidade, ofrecendo uns camiños suficientemente variados, dentro do posible, para conseguir os obxectivos do curso e da etapa. Así pois, no deseño das diferentes unidades didácticas procurábase presentar aos alumnos, sempre que sexa posible, exercicios de diferente nivel de complexidade, intentando adecuarnos ao máximo aos diferentes ritmos e estilos de aprendizaxe.

Haberá que ter en conta, ademais, a posibilidade de asimilar os mesmos contidos mediante diferentes métodos e actividades, suscitando exercicios suficientemente variados para cada aspecto tratado.

Doutra banda, no traballo diario na aula, a realización de actividades por parellas ou grupos de alumnos pode permitir en moitas ocasións equilibrar as diferenzas entre eles, ademais de permitir a colaboración e apoio entre os membros do grupo.

Ademais, no traballo con textos tanto orais como escritos, nuclear na nosa área, ofrece un amplo abano de posibilidades na elección de temas e niveis de elaboración e complexidade. Na selección dos mesmos, o profesor tentará, xa que logo, ofrecer unha selección de temas ou textos de lectura o suficientemente variada, tendo en conta tanto os intereses como as capacidades do grupo e presentando, sempre que sexa posible, as máximas posibilidades de elección.

Por outra banda, prestaremos especial atención ás peculiaridades de cada estudante, procurando ofrecer a cada alumno e alumna a axuda pedagóxica que necesite, adaptando a intervención educativa á súa individualidade. Respecto dos alumnos / ás que requirirán unha atención especial, convén destacar tres tipos que necesitarán unha adaptación curricular específica:

- Alumnos con defectos de audición, visión ou mobilidade, sen serios problemas intelectuais ou emocionais. Deben aprender técnicas adicionais para superar a súa minusvalidez, Requirirán un tempo específico e adicional para a adquisición das técnicas.
- Alumnos con dificultades significativas de aprendizaxe. Necesitan uns procedementos de ensino e aprendizaxe flexibles e adaptados á súa madurez intelectual e persoal.
- Alumnos con dificultades emocionais e conductuais. Son os que experimentaron o fracaso escolar e a frustración, e requiren un maior cultivo do seu desenvolvemento

cognitivo e emocional-social. Precisan máis que outros dese equilibrio básico entre actividade-confianza e esixencia-responsabilidade.

Se un alumno/a mostrácese incapaz de acadar os obxectivos mínimos do curso malia ás medidas de reforzo suscitarase a posibilidade de realizar unha adaptación curricular e ata, de ser necesario, de incluílo nun programa de diversificación curricular. Para iso, o profesor de Lingua Castelá e Literatura debe contrastar as súas consideracións co titor e co departamento de orientación, en colaboración cos cales decidiranse e levarán a cabo ás medidas a tomar. Para devandita decisión, teranse especialmente en conta as dificultades dos alumnos en canto á comprensión e expresión oral e escrita. Aínda que nestes casos adoita ser necesaria a modificación de elementos esenciais do currículo, intentarán manterse, na medida do posible, os obxectivos mínimos de cada nivel, e especialmente os da etapa, de maneira que as modificacións oportunas afecten maioritariamente ás actividades e aos contidos. En calquera caso, calquera modificación, ampliación, reaxuste ou supresión debe favorecer os obxectivos e contidos máis directamente relacionados coa capacidades xerais de comprensión e expresión, eliminando preferentemente os coñecementos e habilidades máis teóricos ou analíticos.

- Alumnos con altas capacidades. Estes alumnos poden sentirse desmotivados se o dominio dos contidos e as actividades específicas lles resultan demasiado sinxelos. No caso de detectar algún alumno con estas características, procederase a diseñar actividades específicas axeitadas ás súas características, sempre baixo as indicacións do departamento de orientación. Estas medidas, en xeral, poderán consistir no cambio dos libros de lectura obrigatoria, e o fomento da capacidade de comprensión lectora e expresión escrita con textos e actividades que supoñan un reto maior.

REFORZO EN 1º E 2º DE ESO.

Estes reforzos pretenden apoiar ó alumnado con dificultades significativas de aprendizaxe, que debido á súa inmadurez intelectual ou persoal dificilmente poderán seguir o ritmo de aprendizaxe da aula con simples medidas de reforzo educativo, e necesitarán una atención e uns tempos específicos para o tratamento das súas principais e máis básicas lagoas e dificultades.

Os agrupamentos, trala oportuna avaliación inicial, recollerán alumnos con distintos grados de coñecementos, con diferentes grados de autonomía e responsabilidade ou con dificultades en procesos anteriores. Os alumnos que formen parte destes grupos deben ter os mesmos obxectivos e contidos mínimos que o seu grupo de referencia; **aínda que no caso dos** contidos se poidan adaptar algúns as etapas anteriores (**aqueles nos que amosen máis carencias**), insistir noutros do propio curso ou obviar aqueles que non consideremos imprescindibles para acadar os obxectivos propostos.

Polo que respecta á **metodoloxía**, deberá basearse en proxectos de traballo nos que prime o carácter práctico e funcional dos contidos

Así insistirase en:

- Lectura, comprensión e análise de textos adaptados aos distintos niveis.
- Elaboración de esquemas, mapas conceptuais, resumos...

- Captación de ideas clave.
- División de textos en partes.
- Creación de textos aplicando os coñecementos lingüísticos propios.
- Interpretación de textos literarios.
- Análise morfolóxica.
- Iniciación ao comentario de textos literarios.
- Actividades sobre ortografía.

En canto aos **materiais**, serán de uso habitual na aula, ademais dos libros de texto mencionados na programación xeral, todos aqueles que poidamos considerar necesarios para reforzar a aprendizaxe e paliar as carencias que os alumnos puidesen ter. Así, serán de uso frecuente:

- Caderniños de ortografía.
- Caderniños de creación.
- Manuais sobre técnicas de aprendizaxe.
- Cadernos de lectura eficaz.
- Cadernos sobre morfoloxía, sintaxe ou semántica.

Por outra banda, valorarase a conveniencia de cambiar as lecturas obrigatorias para alumnos de reforzo, repetidores ou estranxeiros, polo que o departamento e a biblioteca contan con un pequeno banco de lecturas especiais.

- Lecturas graduadas para estranxeiros, que siguen a clasificación do Marco Europeo de Referencia para as Linguas. As lecturas son dos niveis A2, A1 e B2.

- Lecturas sinxelas, curtas, con apoio gráfico e tipografía moi clara para alumnos de reforzo e apoio.

- Títulos de lectura para adolestes para alumnos repetidores.

X.PROGRAMA DA EDUCACIÓN EN VALORES.

A área de Lingua e Literatura é un espazo privilexiado para incorporar o tratamento dos temas transversais na práctica educativa e aínda que estes temas estean continuamente presentes, o seu tratamento maniféstase en especial a través da selección de textos e o traballo con eles, xa que os textos ofrecen situacións que reflicten actitudes, valores, modos de pensar.

No caso concreto da nosa disciplina, era irrenunciable o obxectivo fundamental de rechazar os usos da lingua oral e escrita que denotan unha discriminación clasista, social, sexual... e será tarefa do profesorado comentalos cando aparezan na aula.

Pero, ademais, tivemos en conta, sempre que foi posible, o tratamento de temas como:

- Educación moral e cívica: as lecturas permítennos reflexionar sobre actitudes de respecto e valoración, referidos ás linguas, ás súas variedades e ós seus falantes; pero tamén nos permiten insistir na necesidade de que

valores como a tolerancia ou o respecto, deben rexer a convivencia. Algún exemplo:

- A lectura "El sabor dos libros" (Tema 1, 2º de ESO), faranos analizar o valor da cultura como patrimonio colectivo e a importancia da súa transmisión entre xeracións.
- Convivencia: o respecto á autonomía dos demais e o diálogo como modo de resolver os conflitos trabállanse especialmente ó fio dalgúns temas como o debate, o coloquio ou a reclamación, e tamén nalgúns temas e lecturas, por exemplo:
 - A reflexión sobre o código e a organización da lingua permite facer fincapé na coexistencia de distintas linguas como un factor de enriquecemento cultural (Tema 1, 2º ESO)
 - Os temas que se abordan nos textos de Larra (Tema 2, 4º ESO), permiten comparar a sociedade decimonónica coa actual. Verase así que moitos de ses temas (as diferencias sociais entre clases, a falta de intereses máis alá do lecer e o consumo...) teñen unha vixencia atemporal e universal.
 - Os textos de *Historia de una escalera*, de Buero Vallejo (Tema 10, 4º ESO), permiten ofrecer un retrato das duras condicións de vida durante a posguerra española e analizar como inciden os conflitos bélicos na vida das xeracións posteriores.
- Solidariedade: a pobreza, o reparto desigual da riqueza, o altruismo, etc. son temas tratados en diversas unidades
- A xustiza: saber onde se atopa o equilibrio, ónivelar a balanza entre o mal e o ben, facendo que esta se incline a favor deste último. Tratámolo en:
 - A lectura "Robinson Crusoe"(unidad 2 2º ESO)
- Educación para a paz: contidos actitudinais referidos o aprecio e valoración da diversidade como amosa a pluralidade e riqueza culturais, pretenden transmitir valores como a non violencia, a tolerancia e a resolución pacífica dos conflitos. Así en:
 - A imaxe desoladora que da guerra ofrece o texto titulado "El capitán Alatriste" (Tema 9, 3º ESO) permitirá promover os valores da convivencia pacífica e a resolución de conflitos por medio do diálogo.
- Multiculturalidade: A literatura actúa como un crisol no que se mesturan diversas tradicións. Cada texto é o resultado da influencia de libros e de autores que poden ter moi distinta procedencia, intereses e ideas. É preciso resaltar o papel crítico que tivo a literatura fronte á sociedade ó longo dos séculos.
- Medio ambiente: a toma de conciencia sobre os problemas que afectan ó medio ambiente desenvólvese con debates, conversacións, publicidade... e textos.

- Saúde: diversos textos invitan a analizar temas como a hixiene, a vida sá, a alimentación, o deporte, a enfermidade... Falar sobre os hábitos alimenticios e insistir na importancia de seguir unha dieta saudable é fundamental a estas idades para que comprendan os perigos das enfermidades relacionadas con trastornos alimenticios e saiban recoñecer os seus síntomas. Ademais, pode servir como punto de partida para abrir un debate sobre os canons estéticos impostos pola sociedade actual.

Coidamos tamén de forma especial as prácticas de expresión oral, nas que se debe exercitar o respecto ós demais e ás opinións alleas e a autocrítica. Aproveitaremos estas actividades para demostrar a falta de xustificación das actitudes intolerantes, insolidarias, racistas...

XI. ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PROXECTO LECTOR

Na nosa área traballárase en coordinación cos restantes departamentos didácticos, a lectura, elemento fundamental na maduración integral da persoa, dentro do **Plan Lector** promovido polo centro. Por iso, dedicarase á lectura dentro da aula un **tempo mínimo de 15 minutos diarios en todos os cursos da ESO**, ademais de fomenta-la lectura por parte do alumnado fora do horario lectivo.

Tendo en conta a natureza da nosa área, practícarase e fomentárase de forma especial, aínda que non exclusivamente, a lectura de textos literarios, fonte de pracer e de gozo estético para o lector, pero tamén medios de transmisión de valores humanos e culturais aplicables á vida individual e social da persoa. Ademais de colaborar co Plan Lector, na nosa área practicaremos a lectura, preferentemente de textos literarios, pero tamén de textos periodísticos e folclóricos, en tódolos niveis. Nos cursos de tres sesións semanais consideramos que polo menos se lle debería adicar á lectura unha hora semanal (coincidindo cunha sesión de clase ou repartíndoa entre varias e salvo que non sexa viable se o temario vai atrasado, o cal en principio non é agradable na ESO), cantidade mínima que podería aumentar sensiblemente cando se estude unha parte do temario centrada exclusivamente na literatura. En 1º da ESO (con catro horas semanais), e mesmo nos agrupamentos flexibles de 2º da ESO, onde se tratan con máis insistencia os rudimentos da competencia comunicativa, poderíase adicar á lectura un par de horas semanais.

A actividade lectora será observada polo profesor e contará dentro dese 20% da nota relacionado coa actitude xeral na aula. Teranse en conta a presenza e o coidado do material, a comprensión, a voluntariedade para ler en voz alta e responder preguntas orais sobre a lectura, o interese, etc., ademais dos controles escritos sobre os libros de lectura programados, necesarios para o aprobado da materia. Tamén cabe a posibilidade de subir as calificacións na materia mediante a realización de lecturas voluntarias, excepto no curso de 2º de Bacharelato.

No Bacharelato potenciarase a comprensión lectora desde as diferentes áreas do currículo. Os alumnos lerán en voz alta os textos que son obxecto de análise gramatical e de reflexión crítica (modelos de exames da PAAU, artigos de opinión do xornal, textos propostos nas actividades do libro de texto, fragmentos das obras de lectura obrigatoria, etc.).

Tanto na ESO como no Bacharelato tentarase de formar ós alumnos como usuarios activos da biblioteca, que coñezan o seu funcionamento e fagan uso dos seus servizos; buscar, seleccionar e aproveitar diferentes fontes de información e comunicación para a realización de traballos nas distintas áreas. A tal efecto organizaremos durante o primeiro trimestre actividades lúdicas de búsqueda de información na biblioteca, para que os alumnos do primeiro ciclo da ESO se familiaricen coa biblioteca.

As profesoras do departamento colaboraron no deseño das lecturas e actividades para a asignatura alternativa á Relixión en 1º de Bacharelato, que busca fundamentalmente traballar en torno a lectura de diferentes obras. Tamén colaboraremos coa biblioteca no deseño e implementación de actividades de animación á lectura relacionadas con efemérides coma a publicación da segunda parte do *Quijote*. Consideramos fundamental crear un clima lector no centro mediante a implicación de toda a comunidade educativa.

XII. ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN TIC

A LOE plantexa como un dos obxectivos básicos da ESO e do Bacharelato o coñecemento das novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC). Utilizando as ferramentas que nos ofrecen, especialmente os procesadores de textos, o correo electrónico e Internet, preténdese traballar os contidos da nosa materia e algunhas aplicación na nosa área serían:

- Ampliación extraordinaria de todo tipo de información en texto, imaxe e son.
- Utilización de novas formas de expresión e comunicación, novos códigos e linguaxes e novas ferramentas didácticas. Cabe destacar, entre outros, os seguintes:
 - o Correo electrónico.
 - o Páxinas web específicas da área e programas informáticos.
 - o Utilización do procesador de textos. (Word)
- Coñecemento directo e aplicación na aula dun conxunto de sistemas comunicativos de gran impacto social e cultural, cunha repercusión a curto e medio prazo na formación do alumnado totalmente obvia.

As posibilidades de realización de actividades son amplas, aínda que sempre estarán en función da dispoñibilidade da aula de informática (agás as aulas ABALAR en 1º e 2º de ESO), sirvan como exemplo as que se mencionan a continuación:

- Acceso inmediato ós contidos e programas de todos os medios de comunicación de masas: prensa, revistas, televisión, radio, publicidade, etc.
- Produción, recepción e publicación de textos. Participación en todo tipo de experiencias literarias de carácter dixital e interativo.
- Estudio asistido por ordenador de contidos do currículo da área, tales como: morfosintaxe, autocorrección de ortografía, actividades de expresión escrita e realización de actividades variadas en unidades didácticas completas.

- Audición de recitaciones de textos clásicos e de autores de literatura contemporánea.
- Acceso a textos, obras e autores pertencentes a nosa tradición literaria.
- Comunicación, a través do correo electrónico, con colegas e institucións de calquera nivel e en calquera punto do planeta.
- Adquisición de destrezas suficientes en: procesador de textos, programas didácticos de distintos ámbitos do currículo, navegación por Internet e uso axeitado de Enciclopedias dixitais.
- Realización dun proxecto en rede, para o que os alumnos disporán da axuda do propio libro de texto e de distintos sistemas electrónicos de almacenamento da información, especialmente da Internet; tamén terán que utilizar outras ferramentas informáticas, especialmente un procesador de textos e o correo electrónico.

Algún dos proxectos posibles será:

- Escribir mensaxes por SMS (sin faltas). Para o que deberán consultar un diccionario de linguaxe SMS: <http://diccionariosms.com/contidos/>
- Escribir un artigo para a Wikipedia.
- Realizar unha presentación en Power Point e expoñela na aula.
- Realizar un spot publicitario, un noticiero ou unha reportaxe e gravala en vídeo.
- VISITAR UN CORRAL DE COMEDIAS do século XVII.
 - Ler información sobre os espectáculos no século XVII e realizar unha visita virtual a un corral de comedias da época en <http://www.artehistoria.jcyl.es/>

Ademáis dos mencionados serán así sitios web básicos:

- Diccionario de sinónimos e antónimos: <http://tradu.scig.uniovi.es/sino.html>
- Recursos educativos da Xunta: <http://www.edu.xunta.es/contidos/> que remite a variados enlaces de interese como:
 - *A ortografía da lingua castelá.*
 - *Archarón:* páxina con materiais e recursos para a clase, tanto para o profesorado como para o alumnado.
 - *Cíceros:* material curricular complementario con introduccións teóricas e series de exercicios en Hot Potatoes.
 - *Itinerario da lectura.* Do conto popular á narración contemporánea Este recurso ofrece relatos de autores actuais acompañados da súa correspondente análise lingüística e literaria.

- *Aprender a aprender*. Guía imprimible de técnicas de traballo (uso do dicionario; selección, recollida e análise de información; resumo, etc.)
- *Biblioteca de obras e autores clásicos*: contén diferentes webs adicadas ó estudo dos principais títulos e escritores clásicos.
- *Biblioteca Imaginaria*: reúne textos literarios en formato dixital e ilustrados por cualificados dibuxantes.
- *Clásicos hispánicos*. Obras de literatura clásica en edicións críticas con textos depurados e fiables preparados por acreditados especialistas.
- *Coñecer os xornais*: Web quest que pretende acercar ó alumnado ó mundo da prensa escrita.
- *Don Quijote Webquest* sobre Miguel de Cervantes e a súa obra máis importante.
- DRAE Dicionario da Real Academia Española.
- Exercicios de ortografía.
- *Historia do teatro*: Información e test sobre a historia do teatro con capítulos adicados ó teatro grego, ó teatro romano e á dramaturxia española do século XVII.
- *La aventura literaria*. Recurso adicado á literatura castelá dos séculos XI ó XVIII. Contén información sobre o contexto histórico e social, os movementos literarios, as obras e autores, ademais de actividades (test, comentarios de texto, xogos, etc.) e un glosario.
- *Apágina de Lengua Castellana e Literatura*: recolle dende conxugadores verbais ata analizadores sintácticos cos que poderemos realizar e corrixir actividades e exercicios de gramática.
- *Libros clásicos*: contén unha biblioteca de clásicos da literatura universal. Cada obra vai acompañada das seguintes ferrameentas para facilitar a súa comprensión: caderno para tomar notas, test de comprensión lectora, exercicios e ampliación de información sobre o autor ou o texto.
- *Taller de Lengua*: obradoiro de lectura, de escritura e de comunicación oral.
- *Vamos a ser periodistas*: Esta webquest proponlles ós alumnos un traballo de investigación sobre a noticia xornalística.
- *Wordreference*: dicionarios gratuitos en línea, de definicións e de sinónimos e bilingües español-inglés/francés/portugués, inglés-español/francés/italiano, francés-español/inglés e italiano-inglés.

- www.cervantes.es (Instituto Cervantes)
- www.cervantesvirtual.com (Biblioteca virtual Cervantes)
- www.cuadernos cervantes.com (Cuadernos Cervantes)
- www.verblog.com (Instituto de Verbología Hispánica)
- www.google.es (buscador de direccións en internet)
- www.yahoo.es (buscador de direccións en internet)
- www.lycos.es (buscador de direccións en internet)
- www.ya.com (buscador de direccións en internet)
- www.terra.es (buscador de direccións en internet).
- <http://mimosa.pntic.mec.es> (Ejercicios sencillos para repasar o visto na clase).
- *Axencia Efe e Vademecum do español urgente.*
- <http://www.auladeletras.net/activi.html> (Ejercicios interactivos sobre a comunicación, categorías gramaticais, repaso de sintaxe, etc.)
- <http://rinconcastellano.com> (Literatura española).

Por outra banda, é imprescindible citar a utilización dos ordenadores nas aulas ABALAR de 1º e 2º de ESO para a realización de diferentes actividades.

Xa para finalizar con este apartado adicado ás TIC non podemos pasar por alto o feito de que o centro conta cunha excelente dotación de equipamento informático, xa que cada aula dispón dun ordenador co seu correspondente canón. Do mesmo xeito, contamos con varias pizarras dixitais

XIII. ACCIÓN DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN DE CONVIVENCIA

En estreita relación coa educación en valores que xa desenvolvemos nun dos puntos anteriores, está a contribución da materia de Lingua Castelá ao plan de convivencia do centro.

O noso rol de educadores non é soamente o de transmitir o noso alumnado unha serie de coñecementos, senón que debemos ensinalles a convivir nun ambiente pacífico e democrático. Para lograr este propósito levaremos a cabo diferentes actividades como:

- Intentar que o clima de clase sexa o axeitado desde o primeiro día.
- Reforzar as Habilidades sociais en aqueles alumnos que presenten dificultades nas súas relacións interpersoais en colaboración co Departamento de Orientación.
- Participación do noso Departamento no "Día escolar da Paz e Non Violencia" a través de diferentes actividades.

Así, como medio de representación que é, a lingua reflicte a realidade do individuo e da sociedade. Por esto, a área de Lingua é un espazo privilexiado para incorporar o tratamento dos temas relacionados coa convivencia, especialmente de dos xeitos:

a) A través dos textos e o traballo con eles, porque ofrecen situacións que reflicten actitudes, valores, modos de pensar sobre os que se incita á reflexión, e dos que se pode partir para extraer conclusións. A partir dunha serie de textos cuidadosamente seleccionados, os alumnos deberán crear outros textos nos que expliquen e argumenten as súas reflexións sobre o tema proposto, co que se traballará a madurez da expresión, ademais de fomentar o desenvolvemento do pensamento e do espírito crítico. Recordemos que mediante a transversalidade estaremos sobre todo fomentando o desenvolvemento dalgunhas competencias básicas, entre a que cabría destacar a "competencia para a autonomía e iniciativa persoal".

b) Mediante exposicións e debates orais guiados, favorecendo a participación dos alumnos, e aproveitando diversos contidos que xurdan ó fío das clases e que permitan reproducir na aula os temas, as vivencias e os valores do mundo exterior. La realización destes debates implicará, ademais do desenvolvemento de posturas persoais previamente reflexionadas, a observación de normas sociais básicas, como son o respecto e a tolerancia cara as opinións alleas, a conciencia da diversidade de puntos de vista como algo enriquecedor do que podemos aprender, a capacidade de escoitar ó outro e de respetar os turnos de palabra.

Por outra banda, o Dpto. coordina o grupo de teatro do centro, un espazo privilexiado para mellorar as relacións dos alumnos cos seus compañeiros e co centro en xeral. Ademais, tres das profesoras do Dpto. están a participar no curso de formación sobre clima de aula que se celebra no centro, feito que sen dúbida repercutirá positivamente.

XIV. ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLARES

Está prevista a realización de actividades complementarias e extraescolares vinculadas ao noso departamento e en colaboración coa vicedirección e a biblioteca, tales como diversas saídas para asistir a representacións teatrais ou visitar as instalacións dun periódico ou museos vinculados á Lingua e á Literatura. A organización e realización das mesmas dependerá da oferta dispoñible así como dos recursos materiais ao longo do curso. Debemos salientar aquí a contribución financeira do Plan PROA ó desenvolvemento destas actividades. Estas actividades, do tipo que sexan, sempre procurarán favorecer a cohesión do grupo de clase e, no seu caso, a cohesión entre grupos e cursos diferentes.

Así, dependendo da obtención de fondos para a súa realización, están previstas:

- Asistencia a algunha representación teatral en Ourense.
- Visita ás instalacións de un periódico, ben *La Región*, ben o *Faro de Vigo*.

Como actividades que se desenvolverán no centro, temos previsto:

- Obradoiro de teatro, baixo a coordinación das profesoras Elisa Vilela (xa xubilada) e Sonia Sanz.
- Participación nas actividades literarias organizadas pola biblioteca do centro.

Logo de ter presentado o proxecto ó MEC das **Rutas científicas, artísticas e literarias** xunto co Dpto de Física e Química para 4º de ESO estamos á espera de que se nos concedan.

XV.INDICADORES DE LOGRO PARA AVALIAR O PROCESO DE ENSINO E PRÁCTICA DOCENTE

Para ganar en sistematicidade e rigor levaremos a cabo o **seguimiento e valoración** do noso traballo apoiándonos nos seguintes **indicadores de logro**:

- Identifica na programación obxectivos, contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe adaptados ás características do grupo de alumnos aos que vai dirixida a programación.
- Describe as medidas para atender tanto aos alumnos con ritmo máis lento de aprendizaxe como aos que presentan un ritmo máis rápido.
- Emplea materiais variados en canto a soporte (impreso, audiovisual, informático) e en canto ao tipo de texto.
- Emplea materiais "auténticos" para favorecer o desenvolvemento das competencias clave e a transferencia dos aprendizaxes do entorno escolar ao sociofamiliar e profesional.
- Estimula tanto o pensamento lóxico coma o pensamento creativo.
- Fomenta, a través da súa propia conduta e as súas propostas de experiencias de ensinanza-aprendizaxe, a educación en valores.
- Favorece a participación activa do alumno, para estimular a implicación na construción dos seus propios aprendizaxes.
- Enfrenta ao alumno á resolución de problemas complexos da vida cotidiá que existen aplicar de forma conxunta os coñecementos adquiridos.
- Establece cauces de cooperación efectiva coas familias para o desenvolvemento da educación en valores e no establecemento de pautas de lectura, estudo e esforzo en casa, condicións para favorecer a iniciativa e autonomía persoal.
- Propón actividades que estimulen as distintas fases do proceso da construción dos contidos (identificación de coñecementos previos, presentación, desenvolvemento, profundización, síntese).
- Da resposta aos distintos tipos de intereses, necesidades e capacidades dos alumnos.
- Orienta as actividades ao desenvolvemento de capacidades e competencias, tendo en conta que os contidos non son o eixo exclusivo das tarefas de planificación, senon un elemento máis do proceso.
- Estimula a propia actividade constructiva do alumno, superando o énfase na actividade do profesor.

Asemade, velaremos polo **axuste** da nosa programación a través dos seguintes **indicadores**:

- a) Recoñecemento e respecto polas disposicións legais que determinan os seus principios e elementos básicos.

- b) Adecuación da secuencia e distribución temporal das unidades didácticas e, nelas, dos obxectivos, contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe.
- c) Validez dos perfís competenciais e da súa integración cos contidos da materia.
- d) Avaliación do tratamento dos temas transversais.
- e) Pertinencia das medidas de atención á diversidade e as adaptacións curriculares aplicadas.
- f) Valoración das estratexias e instrumentos de avaliación dos aprendizaxes do alumnado.
- g) Pertinencia dos criterios de calificación.
- h) Avaliación dos procedimentos, instrumentos de avaliación e indicadores de logro do proceso de ensinanza.
- i) Idoneidade dos materiais e recursos didácticos utilizados.
- j) Adecuación das actividades extraescolares e complementarias programadas.
- k) Detección dos aspectos mellorables e indicación dos axustes que se realizarán en consecuencia.

XVI. MECANISMOS DE REVISIÓN, AVALIACIÓN E MODIFICACIÓN DAS PROGRAMACIÓNS DIDÁCTICAS EN RELACIÓN COS RESULTADOS ACADÉMICOS E PROCESOS DE MELLORA

Unha vez levada á práctica a Programación didáctica, é necesario proceder á verificación de se o traballo de planificación realizado permite acadar os obxectivos previstos, tanto na organización dos tempos como, en último término, na adquisición das competencias. A finalidade principal desta avaliación é a de axustar a programación as necesidades concretas e tomara decisións que favorezan a calidade da ensinanza.

Para garantir a obxetividade da avaliación, buscaremos:

- Variedade, de xeito que os procedimentos permitan contrastar datos de avaliación obtidos a través de distintos instrumentos e en diferentes momentos.
- **Concreción** sobre o que se pretende avaliar, sin introducir variables que distorsionen os datos.
- **Flexibilidade e versatilidade**, serán aplicables en distintos contextos e situacións.
- **Participación e consenso** de todos os membros do departamento.

As técnicas usadas serán fundamentalmente:

- **Observación** directa do proceso de aprendizaxe dos alumnos.
- **Entrevista** con alumnos e titores, que permitirannos obter información sobre a opinión, actitudes, problemas, motivacións etc. dos alumnos e das súas familias. Ademais de en momentos e casos puntuais que se consideren

oportunos, recolleremos opinións dos alumnos sobre a marcha do curso ao menos unha vez por trimestre.

- **Cuestionarios** complementarán a información obtida a través da observación e entrevistas periódicas. Os alumnos opinarán sobre algúns elementos da programación: que iniciativas metodolóxicas foron máis útiles e amenas, con que formula de avaliación se sinten máis cómodos, etc.

Na avaliación da nosa **práctica docente** teremos en conta a estimación tanto de **aspectos** relacionados co propio **documento de programación** (adecuación dos sus elementos ao contexto), como os relacionados coa súa **aplicación** (actividades desenvoltas, resposta aos intereses dos alumnos, selección de materiais, etc).

A avaliación do proceso de ensinanza terá un **carácter formativo**, orientado a **facilitar** a toma de **decisións** para introducir as modificacións oportunas que nos permitan a **mellora do proceso de xeito continuo**. A tal efecto empregárase un formulario común para todos os integrantes do departamento despois das avaliacións, e nas reunións de departamento valorárase globalmente a marcha da programación en relación cos resultados, co fin de establecer conclusións válidas a ter en conta na programación do curso seguinte ou introducir modificacións durante a marcha do curso. Para esta valoración intentaremos responder ás preguntas dos seguintes formularios:

Rúbrica para avaliar e indicar PROPOSTAS DE MELLORA DA NOSA PRÁCTICA DOCENTE a partir dos resultados académicos:

Elementos avaliados	Avaliación (1-5)	Propostas de mellora
Logrouse impartir toda a programación		
Lográronse en xeral os obxectivos marcados.		
As actividades referentes aos contidos das unidades son axeitadas ao nivel e teñen diferente grao de dificultade.		
As tarefas propostas son variadas e axudan a desenvolver competencias e lograr estándares		
Funciona a metodoloxía aplicada		
Dispónse de recursos e material abondo para a práctica docente prevista.		
As actividades de reforzo e ampliación que se propuxeron resultaron aptas para o logro dos obxectivos propostos		
Lógrase traballar en grupo coas		

actividades propostas, atendendo normas de cortesía e traballo colaborativo.		
Aténdese en xeral a diversidade co proposto.		
Logrouse coa metodoloxía bo clima de aula		

Esta táboa pódese avaliar numericamente de 1-5 sendo 1 nada, 2 regular, 3 suficiente, 4 ben e 5 moi ben. Cada profesor pódela cubrir a final de e levala á reunión departamental para tomar as medidas precisas de cara ó curso seguinte.

Modelo para a nosa avaliación por parte do alumnado:

EL PROFESOR/A	VALORA DE 1-5	
El profesor cumple adecuadamente con el horario de clase.		
El profesor relaciona los conceptos teóricos con ejemplos, ejercicios y problemas		
Las explicaciones del profesor me han ayudado a entender mejor la materia explicada.		
El profesor muestra disposición a enseñar y aclarar dudas, tanto dentro como fuera de la hora de clases.		
El profesor procura saber si entendemos lo que explica.		
El método de evaluación del curso está claro desde el principio.		
¿Aparecía en los exámenes la puntuación de cada pregunta?		
El profesor me proporciona la posibilidad de conocer y comentar la valoración de mis exámenes.		
La información sobre el programa, plan de trabajo y evaluación es suficiente.		
La proporción de teoría/problemas es adecuada.		
Se han dado todos los temas programados.		
Los materiales de estudio (libro, apuntes, ejercicios extra...) son adecuados.		
El profesor utiliza medios audiovisuales que hacen las explicaciones más atractivas y claras.		
El profesor utiliza con frecuencia ejemplos, esquemas o gráficos, para apoyar las explicaciones		
En general, estoy satisfecho/a con la labor docente de este/a profesor/a.		
Considero que he aprendido mucho a lo largo del curso con esta materia.		
SUGERENCIAS		

Se a moitas das respostas fosen negativas, procederase á revisión e reformulación dalgúns aspectos do proceso. Tamén, de ser o caso, introduciranse modificacións no propio cuestionario.

Todos os logros e dificultades atopados serán recollidos na Memoria Final de curso, xunto coas correspondentes Propostas de Mellora, para que cada curso escolar, a práctica docente aumente o seu nivel de adecuación.

ASIGNATURA	XEOGRAFÍA E HISTORIA
PROFESOR	CARMEN RIVERO GALLEGO MARICARMEN PÉREZ RODRÍGUEZ

2. **Introdución e contextualización.**

A Programación Didáctica de Xeografía e Historia para o Segundo Curso da Educación Secundaria Obrigatoria está fundamentada no establecido no Real Decreto 1105/2014 do Ministerio de Educación, Cultura e Deporte, do 26 de decembro, polo que se establece o currículo básico da Educación Secundaria Obrigatoria e do Bacharelato, e no Decreto 86/2015, do 25 de xuño, polo que se establece o currículo da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato na Comunidade Autónoma de Galicia.

Entendemos que a función da ensinanza é facilitar a aprendizaxe dos alumnos e das alumnas, axudándoos a construír, adquirir e desenvolver as Competencias Clave que lles permitan integrarse na sociedade do coñecemento e enfrontar os continuos cambios que impoñen en todas as ordes da nosa vida os rápidos avances científicos e a nova economía global.

Por competencias enténdese, nun sentido amplo, a concatenación de saberes que articulan unha concepción do ser, do saber, saber facer e saber convivir. Neste sentido DeSeCo (2003) define competencia como "a capacidade de responder a demandas complexas e levar a cabo tarefas diversas de forma adecuada". A competencia supón unha combinación de habilidades prácticas, coñecementos, motivación, valores éticos, actitudes, emocións, e outros compoñentes sociais e de comportamento que se mobilizan conxuntamente para lograr unha acción eficaz».

A inclusión das competencias clave no currículo ten como finalidade que as alumnas e os alumnos a) poidan facer posible o pleno exercicio da cidadanía no marco da sociedade de referencia; b) constrúan un proxecto de vida satisfactorio; c) alcancen un desenvolvemento persoal emocional e afectivo equilibrado; e d) accedan a outros procesos educativos e formativos posteriores con garantías de éxito.

Nunha sociedade en constante cambio as demandas que ten un individuo varían dunha situación a outra e dun momento a outro. Por este motivo defendemos un modelo de competencia holístico, dinámico e funcional que xorde da combinación de habilidades prácticas, coñecementos (incluíndo o coñecemento tácito), motivación, valores éticos,

actitudes, emocións e outros compoñentes sociais e de comportamento que se mobilizan conxuntamente para lograr unha acción eficaz.

Ser competente, desde este enfoque, significa ser capaz de activar e utilizar ante un problema o coñecemento que o alumno ou a alumna ten. Desde esta perspectiva ser competente supón "mobilizar os coñecementos, destrezas, actitudes e valores para responder as situacións formuladas, dotar de funcionalidade as aprendizaxes e aplicar o que se aprende desde unha formulación integradora" (*Orde ECD/65/2015 do Ministerio de Educación e Ciencia, pola que se desenvolven as Competencias Clave*).

Só a partir destas premisas pensamos que é posible a aplicación dun dos eixes fundamentais desta programación: a funcionalidade das aprendizaxes.

Por aprendizaxe funcional entendemos que as competencias poidan ser aplicadas e transferidas a situacións e contextos diferentes para lograr diversos obxectivos, resolver diferentes tipos de problemas e levar a cabo diferentes tipos de tarefas.

A esta funcionalidade cabe darlle outra dimensión: que os alumnos e alumnas aprendan a aprender. A eficacia destes principios quedaría incompleta se non foramos capaces de presentar os contidos das diferentes materias de forma articulada para facilitar o proceso de aprendizaxe e o desenvolvemento das Competencias Clave a través dos Estándares de aprendizaxe fixados para cada materia.

Esta programación adopta unha perspectiva globalizadora á vez que pon a atención naquelas aprendizaxes que se consideran imprescindibles desde unha formulación integradora e orientada á aplicación dos saberes adquiridos.

Nesta liña quixemos incidir con especial énfase na relación dos contidos e materiais tratados ao longo da nosa Programación Didáctica para o Segundo Curso da Educación Secundaria Obrigatoria coas novas realidades tecnolóxicas tan próximas e atractivas para o alumnado.

A aplicación ou desenvolvemento dos coñecementos tratados na materia dentro de ámbitos como a Internet, o uso de soportes informáticos ou a análise da información transmitida por medios audiovisuais... constitúense como un elemento gratificante e motivador á vez que nunha aprendizaxe imprescindible para a adaptación do alumnado a futuras incorporacións a distintos ámbitos académicos ou laborais.

Se ao que antecede lle engadimos a presenza duns contidos que por especial importancia na nosa sociedade deben impregnar moitas das actividades de aprendizaxe así como o interese por fomentar a capacidade do alumnado para regular o seu propio proceso de aprendizaxe e seguir aprendendo ao longo da vida, temos os piares sobre os cales elaboramos a presente Programación Didáctica

Contextualización

1.1 Obxectivos e ámbitos de actuación da LOMCE

A Lei Orgánica para a Mellora da Calidade Educativa (LOMCE) xorde como resposta a unha serie de retos educativos aos que se pretende dar resposta coa consecución dos seguintes obxectivos:

PRINCIPAIS RETOS EDUCATIVOS	OBXECTIVOS DA LOMCE
- Elevadas taxas de abandono escolar temperán. - Baixo nivel formativo en relación cos estándares internacionais (PISA, ...). - Reducido número de alumnos que acada a excelencia. - Inadecuación do sistema educativo ante as novas demandas de formación.	- Encauzar os estudantes cara a traxectorias adecuadas ás súas potencialidades. - Mellorar os resultados aumentando o número de titulados da ESO. - Elevar os niveis de educación e aumentar o número de alumnos excelentes. - Mellorar a empregabilidade e estimular o espírito emprendedor do alumnado.

Para lograr estes obxectivos a LOMCE centra a súa atención na modificación dos seguintes aspectos do Sistema Educativo:

- **Racionalización da oferta educativa.** O currículo simplificarase coa priorización das materias troncais para adquirir as competencias educativas.
- **Flexibilización das traxectorias educativas.** Establecemento de diferentes itinerarios educativos a partir da ESO.
- **Autonomía dos centros educativos.** Permitirá tomar decisións para mellorar a oferta educativa e suporá a rendición de contas dos resultados obtidos.
- **Reforzo da capacidade de xestión da dirección dos centros.** Os directores asumirán o liderado pedagóxico e de xestión.
- **Implantación de avaliacións externas.** Estas levaranse a cabo ao finalizar cada etapa educativa: 6º Curso de Primaria, 4º curso de ESO e 2º curso de Bacharelato.

Ademais, a LOMCE define tres novos ámbitos de actuación que incidirán especialmente na transformación do noso sistema educativo:

- **A incorporación xeneralizada das Tecnoloxías da Información e Comunicación (TIC).** A través das TIC facilitarase a personalización da educación.
- **O fomento do plurilingüismo.** Fixado pola Unión Europea, lograrase pola incorporación no currículo dunha segunda lingua estranxeira.
- **A modernización da Formación Profesional.** Adaptarase ás novas esixencias dos sectores produtivos e implicaranse as empresas na formación.

Segundo as recomendacións das institucións europeas a LOMCE incorpora a educación cívica e constitucional como contido transversal en todas as materias da educación básica. O obxectivo é transmitir e pór en práctica valores como a liberdade individual, a responsabilidade, a cidadanía democrática, a solidariedade, a tolerancia ou a igualdade.

1.2- PRINCIPIOS DO SISTEMA EDUCATIVO

Para levar a cabo todos os ámbitos de actuación detallados no epígrafe anterior, cóncíbese a LOMCE como unha lei orgánica que só modifica parcialmente a previa Lei

Orgánica de Educación (LOE) do ano 2006. Neste sentido, e polo que se refire aos **principios** que inspiran o Sistema Educativo Español, incorporáronse os seguintes:

- **A equidade e a igualdade de dereitos e oportunidades** que garantan o pleno desenvolvemento da personalidade do alumnado a través da educación.
- O recoñecemento dos **proxenitores e titores como primeiros responsables** da educación dos seus fillos.
- **A educación para a prevención e resolución pacífica de conflitos**, así como o fomento da non violencia e a prevención do acoso escolar.
- O desenvolvemento de valores que fomenten **a igualdade efectiva entre homes e mulleres** e que axuden a previr a violencia de xénero.
- **A liberdade de ensino**, que lles recoñece ás familias a elección do tipo de educación e a selección do centro educativo.

Para garantir o desenvolvemento destes principios defínese o Sistema Educativo como o conxunto de Administracións educativas, profesionais da educación e outros axentes, públicos e privados, que desenvolven funcións de regulación, de financiamento ou de prestación de servizos para o exercicio do dereito á educación en España.

Ademais establécense os órganos de participación da comunidade educativa na programación e asesoramento do goberno.

1.3 -ELEMENTOS DO CURRÍCULO NA LOMCE

A LOMCE modifica os elementos que compoñen o currículo como regulador dos procesos de ensino e aprendizaxe para cada unha das etapas educativas.

Estes elementos pasan a ser os seguintes:

- Os **obxectivos** de cada ensino e etapa educativa.
- As **competencias** ou capacidades para aplicar os contidos de cada ensino e etapa educativa.
- Os **contidos**, ou conxuntos de coñecementos, habilidades, destrezas e actitudes que contribúen ao logro dos obxectivos e á adquisición de competencias.
Os contidos ordénanse en **materias**, que se clasifican en materias, ámbitos, áreas e módulos en función das ensinanzas e as etapas educativas.
- Os **estándares e resultados de aprendizaxe avaliáveis**, que permiten definir os resultados das aprendizaxes en cada materia.
- Os **criterios de avaliación** do grao de adquisición das competencias e do logro dos obxectivos de cada ensino e etapa educativa.
- A **metodoloxía didáctica**, que comprende tanto a descrición das prácticas docentes como a organización do traballo dos docentes.

2.-Contribución ao desenvolvemento das competencias clave. Concreción que recolla a relación dos estándares de aprendizaxe avaliábles da materia que forman parte dos perfís competenciais.

A aprendizaxe da Xeografía e Historia na etapa da ESO debe contribuír á adquisición, por parte dos alumnos e as alumnas, das competencias clave, tal e como se recolle no Real Decreto 1105/2014 do Ministerio de Educación, Cultura e Deporte, de 26 de decembro, polo que se establece o currículo básico da Educación Secundaria Obrigatoria e do Bacharelato.

A aprendizaxe da Xeografía e Historia no Segundo Curso da ESO centrarase no desenvolvemento dos seguintes obxectivos competenciais para cada unha das competencias:

1. Competencias sociais e cívicas

Comprender o concepto de tempo histórico.

Identificar a relación multicausal dun feito histórico e as súas consecuencias.

Coñecer as grandes etapas e os principais acontecementos da Idade Media.

Comprender o funcionamento das sociedades, o seu pasado histórico, a súa evolución e transformacións.

Desenvolver a empatía mediante a comprensión das accións humanas do pasado.

Expresarse de forma asertiva e amosar unha actitude favorable ao diálogo e ao traballo cooperativo.

2. Conciencia e expresións culturais

Comprender a función que as artes tiveron e teñen na vida dos seres humanos.

Recoñecer os diferentes estilos da arte medieval e moderna e os valores estéticos que expresan.

Analizar obras de arte de forma técnica e identificar o contexto histórico que explica a súa aparición.

Desenvolver unha actitude activa en relación coa conservación e a protección do patrimonio histórico.

3. Comunicación lingüística

Utilizar adecuadamente o vocabulario propio das ciencias sociais para construír un discurso preciso.

Desenvolver a empatía e interesarse por coñecer e escoitar opinións distintas á propia.

Utilizar diferentes variantes do discurso, en especial, a descrición e a argumentación.

Ler e interpretar textos de tipoloxía diversa, linguaxes icónicas, simbólicas e de representación.

4. Competencia dixital

Relacionar e comparar a información procedente de diversas fontes: escritas, gráficas, audiovisuais, etc.

Contrastar a información obtida e desenvolver un pensamento crítico e creativo.

Elaborar a información transformando os datos recollidos e traducíndoos a outro formato ou linguaxe.

Empregar as posibilidades que ofrecen as tecnoloxías da información e a comunicación na procura e o procesamento da información.

5. Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía

Elaborar e interpretar eixes cronolóxicos.

Analizar e comprender os datos cuantitativos recollidos en táboas, gráficos e diagramas.
Facer cálculos matemáticos de números enteiros e porcentaxes para chegar a conclusións cuantitativas.

Identificar e localizar os ámbitos xeopolíticos, económicos e culturais nos que se enmarcan os acontecementos da Idade Media.

Coñecer os distintos usos do espazo e dos recursos que fixeron as sociedades ao longo dos períodos históricos estudados.

6. Aprender a aprender

Desenvolver unha visión estratéxica dos problemas, anticipar posibles escenarios e consecuencias futuras das accións individuais e/ou sociais.

Buscar explicacións multicausais para comprender os fenómenos sociais e avaliar as súas consecuencias.

Utilizar distintas estratexias para organizar, memorizar e recuperar a información: esquemas, resumos, etc.

Participar en debates e contrastar as opinións persoais coas do resto dos compañeiros.

Desenvolver o gusto pola aprendizaxe continua e a actualización permanente.

7. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor

Asumir responsabilidades e tomar decisións con respecto á planificación do proceso de resolución das actividades propostas.

Interpretar adecuadamente as particularidades de cada situación e de cada problema estudado.

Saber argumentar de forma lóxica e coherente as explicacións dos conceptos e fenómenos estudados.

Autorregular a propia aprendizaxe: tomar conciencia do que se sabe e do que falta por aprender; e realizar autoavaliacións do propio traballo.

COMUNICACIÓN

LINGÜÍSTICA

INDICADORES	DESCRITORES
1. Expresar e comprender textos orais.	Captar o sentido das expresións orais: ordes, explicacións, indicacións, relatos...
	Expresar oralmente de forma ordenada e clara calquera tipo de información.
	Desenvolver a dicción, a expresividade e a capacidade para representar textos literarios.
2. Ler e comprender textos.	Gozar coa lectura.
	Entender textos nunha lectura comprensiva.
	Utilizar estratexias para comprender.
	Desenvolver a afición pola lectura.
	Adquirir hábitos de lectura de forma autónoma.
3. Redactar textos breves.	Escribir textos a partir do coñecemento das tipoloxías textuais e da aplicación de pautas.
	Utilizar estratexias para redactar correctamente un texto.
	Empregar as Tecnoloxías da Información na redacción e presentación de textos.
4. Identificar e aplicar os aspectos básicos da lingua.	Coñecer os elementos da comunicación.
	Asumir a importancia do coñecemento gramatical e a súa aplicación.
	Familiarizarse coas estruturas sintácticas básicas da lingua.
	Asumir a importancia de coñecer e empregar correctamente as normas ortográficas.
5. Desenvolver a capacidade e o interese para expresarse en diversas linguas	Manter conversas noutras linguas sobre temas cotiáns en distintos contextos.
	Valorar positivamente a realidade plurilingüe.

COMPETENCIA MATEMÁTICA E COMPETENCIAS BÁSICAS EN CIENCIA E TECNOLOXÍA

a) A competencia matemática

INDICADORES	DESCRITORES
1. Coñecer e empregar elementos matemáticos básicos.	Aplicar as operacións que debe realizar con números enteiros.
	Establecer relacións de proporcionalidade directa e inversa.
	Coñecer e utilizar os elementos matemáticos básicos: operacións, magnitudes, porcentaxes, proporcións, formas xeométricas, criterios de medición e codificación numérica, etc.
	Expresarse con propiedade na linguaxe matemática.
2. Desenvolver o razoamento lóxico-matemático	Realizar argumentacións en calquera contexto con esquemas lóxico-matemáticos.
	Seguir pasos lóxicos e de operatividade matemática na resolución de problemas.
3. Utilizar conceptos e procedementos matemáticos para resolver problemas cotiáns ou de diferentes áreas de coñecemento.	Utilizar técnicas de rexistro e de representación gráfica e numérica.
	Empregar escalas e sistemas de representación.
	Aplicar estratexias de resolución de problemas a situacións da vida cotiá.
	Organizar a información utilizando procedementos matemáticos.
	Aplicar técnicas de orientación en mapas e planos.

b) As competencias básicas en ciencia e tecnoloxía

INDICADORES	DESCRITORES
1. Comprender e explicar o mundo natural e tecnolóxico	Recoñecer os aspectos básicos dos ecosistemas e o medio natural.
	Desenvolver a propia conciencia medioambiental e pautas de consumo sostible.
	Recoñecer a importancia da ciencia na nosa vida cotiá.
2. Recoñecer os trazos claves da ciencia e da tecnoloxía	Familiarizarse cos criterios que debe cumprir unha disciplina para ser considerada científica.
	Asimilar os aspectos e elementos básicos dunha ciencia e do coñecemento científico.
3. Entender e empregar o pensamento, a metodoloxía e os coñecementos científicos.	Desenvolver a capacidade para formular hipóteses e teorías de forma razoada.
	Manexar os coñecementos sobre o funcionamento dos obxectos e aparatos para solucionar problemas e comprender o que ocorre ao noso redor.
	Aplicar métodos científicos rigorosos para mellorar a comprensión da realidade circundante en diferentes áreas de coñecemento.
	Manexar os coñecementos sobre ciencia e tecnoloxía para solucionar problemas, comprender o que ocorre ao noso redor e responder preguntas.

COMPETENCIA DIXITAL

INDICADORES	DESCRITORES
1. Interpretar a información obtida por diversos medios e transformala en coñecemento	Interpretar e utilizar correctamente a información obtida da Internet.
	Realizar pequenas investigacións ou procuras de información.
2. Utilizar correctamente as TIC e as súas linguaxes	Empregar correctamente diferentes procesadores de texto.
	Editar información en follas de cálculo para organizar a información.
	Redactar e enviar correos electrónicos.
	Empregar presentacións dixitais como medio de apoio na transmisión de coñecementos.
	Aplicar criterios éticos no uso das tecnoloxías.
3. Familiarizarse de forma crítica cos medios de comunicación.	Utilizar os distintos canais de comunicación audiovisual para transmitir informacións diversas.
	Comprender as mensaxes que veñen dos medios de comunicación.
	Desenvolver o espírito crítico ante as mensaxes publicitarias.

APRENDER A APRENDER

INDICADORES	DESCRITORES
1. Regular as propias capacidades académicas e de aprendizaxe.	Organizar os espazos e os tempos dedicados ao estudo e ao traballo de forma autónoma.
	Desenvolver estratexias que favorezan a comprensión rigorosa dos contidos.
	Realizar unha autoavaliación dos procesos de aprendizaxe e dos seus resultados.
2. Identificar e estimular as propias capacidades intelectuais e persoais.	Aplicar estratexias para a mellora do pensamento creativo, crítico, emocional e interdependente.
	Identificar as inclinacións vocacionais e as propias motivacións.
	Desenvolver as distintas intelixencias múltiples.

COMPETENCIAS SOCIAIS E CÍVICAS

a) A competência social

INDICADORES	DESCRITORES
1. Desenvolver as habilidades básicas de relación social.	Realizar traballos e actividades de forma colaborativa e cooperativa.
	Dialogar en grupo respectando as normas.
	Desenvolver actitudes de respecto cara ás opinións e formas de ser alleas.
2. Asumir capacidades e sentimentos de empatía e solidariedade.	Adoptar unha actitude flexible e dialogante en situacións problemáticas.
	Cumprir os acordos adoptados.
	Amosar disposición de axuda e solidariedade en relación aos problemas doutras persoas.
	Analizar as consecuencias do incumprimento das normas.
	Desenvolver actitudes e estratexias de comunicación asertiva.
	Recoñecer e potenciar as propias habilidades sociais e de empatía.

b) A competencia cívica

INDICADORES	DESCRITORES
1. Coñecer e interpretar a realidade social en diferentes escalas: local, nacional e internacional	Coñecer as actividades humanas e adquirir unha idea da realidade histórica a partir de distintas fontes.
	Identificar as implicacións que ten vivir nun Estado social e democrático de dereito refrendado por unha constitución
	Valorar positivamente a democracia e coñecer o seu funcionamento e institucións básicas.
2. Desenvolver o exercicio activo da cidadanía.	Aplicar dereitos e deberes da convivencia cidadá no contexto da escola.
	Asumir os valores e normas de convivencia democráticos en diferentes ámbitos.

SENTIDO DE INICIATIVA E ESPÍRITO EMPREENDEDOR

INDICADORES	DESCRITORES
1. Desenvolver a propia autonomía persoal.	Tomar conciencia das propias capacidades e das estratexias para potencialas.
	Optimizar recursos persoais apoiándose nas fortalezas propias.
	Dirimir a necesidade de axudas en función da dificultade da tarefa.
	Asumir as responsabilidades encomendadas e dar conta delas.
2. Entender e asumir en que consiste o emprendemento	Optimizar o uso de recursos materiais e persoais para a consecución de obxectivos.
	Amosar iniciativa persoal para iniciar ou promover accións novas.
	Asumir riscos no desenvolvemento das tarefas ou proxectos.
3. Asumir e potenciar a propia creatividade.	Adoptar unha actitude de curiosidade e procura de solucións imaxinativas ante problemas diversos.
	Realizar investigacións e proxectos de forma autónoma e creativa.

CONCIENCIA E EXPRESIÓNS CULTURAIS

INDICADORES	DESCRITORES
1. Coñecer e apreciar diferentes manifestacións artísticas.	Coñecer e valorar as linguaxes artísticas.
	Describir o contido ou a intencionalidade dunha obra artística.
	Amosar respecto cara ao patrimonio cultural mundial nas súas distintas vertentes e cara ás persoas que contribuíron ao seu desenvolvemento.
	Gozar das manifestacións artísticas.
2. Realizar diferentes expresións culturais e artísticas	Empregar correctamente diferentes linguaxes artísticas na elaboración das propias producións.
	Apreciar a beleza das expresións artísticas e das manifestacións de creatividade e gusto pola estética no ámbito cotián.
	Elaborar traballos e presentacións con sentido estético.

3. Concreción de ser o caso dos obxectivos para o curso:

1. Ordenar os acontecementos históricos en eixes cronolóxicos e localizalos no espazo coa fin de adquirir unha perspectiva global da evolución histórica da Humanidade que teña en conta os procesos de cambio e de permanencia.

 - Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Aprender a aprender.
2. Describir a evolución de Europa e Hispania tras a fragmentación do Imperio romano prestándolle especial atención ao imperio carolinxio e analizar os elementos que, tras a morte de Carlomagno, propiciaron o nacemento do feudalismo.

 - Comunicación lingüística.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Aprender a aprender.
3. Caracterizar a orixe e evolución do reino suevo de Galicia, os seus trazos sociais, económicos e políticos máis destacados e os motivos da súa desaparición.

 - Comunicación lingüística.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Aprender a aprender.
4. Coñecer as orixes do Islam, a conquista musulmá da Península e a evolución histórica de Al-Andalus.

 - Comunicación lingüística.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Aprender a aprender.
5. Explicar a composición e os trazos distintivos dos distintos estamentos da sociedade medieval: xeito de vida, nivel de riqueza, actividades económicas, etc. e as características do feudo.

 - Comunicación lingüística.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Aprender a aprender.
6. Describir as características da monarquía feudal e caracterizar os pactos de fidelidade e vasalaxe que establecían os distintos grupos sociais que integraban o sistema feudal.

 - Comunicación lingüística.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Aprender a aprender.

7. Coñecer as orixes da cidade medieval e caracterizar a composición e as formas de vida dos distintos grupos sociais que habitaban a cidade medieval, facendo especial fincapé na nova clase social: a burguesía.
- Comunicación lingüística.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Aprender a aprender.
8. Describir a situación de Europa na Baixa Idade Media prestándolles especial atención ás causas das crises que viviu o territorio europeo neste período.
- Comunicación lingüística.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Aprender a aprender.
9. Explicar os trazos distintivos da arte románica e da arte gótica en Europa e na Península Ibérica nas súas diversas manifestacións: arquitectura, escultura e pintura.
- Conciencia e expresións culturais.
 - Comunicación lingüística.
 - Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
10. Analizar as causas, a evolución e as diferentes fases da expansión territorial dos primeiros reinos cristiáns peninsulares así como o proceso de repoboamento dos territorios ocupados, localizando no mapa as etapas máis importantes e prestándolle unha atención especial á conquista e repoboación do territorio galego
- Comunicación lingüística.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Aprender a aprender.
11. Identificar as características e a evolución dos reinos cristiáns desde as súas orixes no século VIII até finais da Idade Media.
- Aprender a aprender.
 - Competencias sociais e cívicas.
 -
12. Describir a forma de goberno e as institucións dos Estados cristiáns da Península e a súa evolución ao longo da Idade Media.
- Comunicación lingüística.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Aprender a aprender.

- 13.** Identificar a distribución da poboación no planeta, España e Galicia, entender o concepto de densidade de poboación e especificar os factores que condicionan a distribución da poboación (factores físicos, políticos, históricos e económicos).
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Competencia dixital.
 - Aprender a aprender.
- 14.** Explicar as consecuencias do progresivo envellecemento da poboación mundial e valorar as posibles consecuencias dos desequilibrios actuais e futuros.
- Competencias sociais e cívicas.
 - Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
 - Aprender a aprender.
- 15.** Reflexionar sobre as consecuencias que xeran os movementos migratorios nos territorios emisores e receptores de inmigrantes, valorando a necesidade de adoptar políticas migratorias que favorezan a integración e que eviten os conflitos entre a sociedade emisora e receptora.
- Conciencia e expresións culturais.
 - Comunicación lingüística.
 - Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
 - Competencias sociais e cívicas.
- 16.** Caracterizar a cidade actual, prestándolle especial atención á morfoloxía e ás funcións urbanas e describir a tipoloxía e a xerarquía mundial de cidades.
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
 - Competencias sociais e cívicas.
 - Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- 17.** Valorar o impacto medioambiental da acción humana sobre o medio e asumir pautas de conduta acordes co desenvolvemento sostible, a conciencia medioambiental e o respecto ao medio natural.
- Competencias sociais e cívicas.
 - Competencia dixital.
 - Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
 - Aprender a aprender.
 - Comunicación lingüística.

4.Concreción para cada estándar de aprendizaxe:

COMPET CLAVE	CRITERIO DE AVALIACIÓN ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE	TE- MAS	ACTIV.
1. Com. lingüíst.	Bloque 3 Crit. AvalB3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais. Est. Apr. XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	T. 02	P. 043
1. Com. lingüíst.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado. Est. Apr. XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	T. 03	P. 062
1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 09	P. 183-189.
1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 10	P. 201
1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	T. 10	P. 207
1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios. Est. Apr. XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	T. 10	P. 209
1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 11	P. 217
1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	T. 11	P. 223

1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios. Est. Apr. XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	T. 11	P. 229
1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	T. 12	P. 237
1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	T. 12	P. 245
1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas, e as formas de ocupación do espazo urbano. Est. Apr. XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	T. 12	P. 249
1. Com. lingüíst.	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 12	P. 253
1. Com. lingüíst.	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 13	P. 261 - 267,271
1. Com. lingüíst.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.10. Coñecer e analizar os problemas e os retos ambientais que afronta España, a súa orixe e as posibles vías para afrontar estes problemas. Est. Apr. XHB2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.	T. 13	P. 271
1. Com. lingüíst.	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 13	P. 271 - 274

2. Mat. e Cienc. e Tecn.	Bloque 3 Crit. Aval B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais. Est. Apr. XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	T. 02	P. 044
2. Mat. e Cienc. e Tecn.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións. Est. Apr. XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	T. 09	P. 173
2. Mat. e Cienc. e Tecn.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	T. 09	P. 190
2. Mat. e Cienc. e Tecn.	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	T. 10	P. 207
2. Mat. e Cienc. e Tecn.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	T. 11	P. 231
2. Mat. e Cienc. e Tecn.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	T. 12	P. 237
2. Mat. e Cienc. e Tecn.	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 12	P. 251
2. Mat. e Cienc. e Tecn.	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	T. 12	P. 254
2. Mat. e Cienc. e Tecn.	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 13	P. 271

3. Comp. Dixital	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	T. 09	P. 173
3. Comp. Dixital	Bloque 2 Crit. Aval. B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións. Est. Apr. XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	T. 09	P. 174
3. Comp. Dixital	Bloque 2 Crit. Aval. B2.3. Analizar as características da poboación española e europea a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios. Est. Apr. XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e Europa e das súas comunidades autónomas.	T. 10	P. 209-214
3. Comp. Dixital	Bloque 2 Crit. Aval. B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios. Est. Apr. XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	T. 11	P. 229
3. Comp. Dixital	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	T. 11	P. 232
3. Comp. Dixital	Bloque 2 Crit. Aval. B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	T. 12	P. 243
3. Comp. Dixital	Bloque 2 Crit. Aval. B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas, e as formas de ocupación do espazo urbano. Est. Apr. XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	T. 12	P. 249
3. Comp. Dixital	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 12	P. 251 - 253

3. Comp. Dixital	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 13	P. 261 - 265
3. Comp. Dixital	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	T. 13	P. 269
3. Comp. Dixital	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 13	P. 271
3. Comp. Dixital	Bloque 2 Crit. Aval. B2.9. Identificar as principais paisaxes humanizadas españolas e galegas, e identificalas por comunidades autónomas. Est. Apr. XHB2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.	T. 13	P. 271
3. Comp. Dixital	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 13	P. 276
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 01	P. 009
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos. Est. Apr. XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	T. 01	P. 013
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 01	P. 017 - 023

4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	T. 01	P. 023
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 02	P. 029
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus. Est. Apr. XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiás na Península Ibérica.	T. 02	P. 031-033
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 02	P. 044
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos. Est. Apr. XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	T. 03	P. 049
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 03	P. 051 - 062
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	T. 03	P. 063
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período. Est. Apr. XHB3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.	T. 04	P. 069
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus. Est. Apr. XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiás na Península Ibérica.	T. 04	P. 071 - 075

4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 04	P. 075 A. 04
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus. Est. Apr. XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.	T. 04	P. 079 e 085
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 04	P. 086
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus. Est. Apr. XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.	T. 04	P. 087
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 05	P. 099, 101, 106, 107, 113, 114, 117.
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus. Est. Apr. XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.	T. 07	P. 133, 135, 139, 141, 143, 148
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 07	P. 149, 150, 156
4. Apr. a Apr.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 08	P. 159, 161.
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	T. 09	P. 173 A. 05

4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 09	P. 182 ,188
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios. Est. Apr. XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	T. 10	P. 197
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 10	P. 201
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 10	P. 202
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	T. 10	P. 210
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 10	P. 211
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	T. 11	P. 219
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios. Est. Apr. XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	T. 11	P. 230
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	T. 11	P. 231 ,232

4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	T. 12	P. 237 ,239
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións. Est. Apr. XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	T. 12	P. 241 ,243
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	T. 12	P. 243 ,245
4. Apr. a Apr.	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 12	P. 247 ,251,255
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	T. 12	P. 256
4. Apr. a Apr.	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 13	P. 260 ,265,267
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	T. 13	P. 269
4. Apr. a Apr.	Bloque 2 Crit. Aval. B2.8. Coñecer os principais espazos naturais protexidos a nivel peninsular e insular. Est. Apr. XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.	T. 13	P. 273

4. Apr. a Apr.	Bloque 1 Crit. Aval. B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.	T. 13	P. 275
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos. Est. Apr. XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	T. 01	P. 007 ,009
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía). Est. Apr. XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	T. 01	P. 007
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación. Est. Apr. XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	T. 01	P. 009
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos. Est. Apr. XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	T. 01	P. 011 ,017
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	T. 01	P. 013 ,019
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación. Est. Apr. XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	T. 01	P. 015
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período. Est. Apr. XHB3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.	T. 01	P. 015

5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía). Est. Apr. XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	T. 01	P. 022
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación. Est. Apr. XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	T. 01	P. 023
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 01	P. 024
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período. Est. Apr. XHB3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.	T. 01	P. 024
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais. Est. Apr. XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	T. 02	P. 029 ,031
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación. Est. Apr. XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	T. 02	P. 033
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais. Est. Apr. XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	T. 02	P. 033
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 02	P. 033
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais. Est. Apr. XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	T. 02	P. 035

5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 02	P. 035
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais. Est. Apr. XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	T. 02	P. 037 ,042
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 02	P. 037 ,041,043
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación. Est. Apr. XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	T. 02	P. 041,042
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	T. 03	P. 049 ,051,055, ,057,059, ,061,062, ,063,064
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos. Est. Apr. XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos	T. 03	P. 051
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 03	P. 055 ,064
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.11. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais. Est. Apr. XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.	T. 03	P. 063
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus. Est. Apr. XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.	T. 04	P. 069 ,071,073, ,075,081, ,083,085

5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 04	P. 071 ,088
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	T. 04	P. 083
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 05	P. 093 ,095,097, 101,103, 105,108
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus. Est. Apr. XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiás na Península Ibérica.	T. 05	P. 093
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	T. 05	P. 093,097 ,101,107
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación. Est. Apr. XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	T. 06	P. 113
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	T. 06	P. 113, 116,117, 119,121, 123,027
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía). Est. Apr. XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	T. 06	P. 117
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	T. 06	P. 119 ,128

5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 06	P. 120 127
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.11. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais. Est. Apr. XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.	T. 06	P. 123 ,125,126
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación. Est. Apr. XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	T. 06	P. 128
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	T. 07	P. 135 ,139,145
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus. Est. Apr. XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.	T. 07	P. 135 ,137,141, 143,145
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía). Est. Apr. XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	T. 07	P. 137 A. 04
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles. Est. Apr. XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	T. 07	P. 139
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.11. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais. Est. Apr. XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.	T. 07	P. 143,148 ,149
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación. Est. Apr. XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	T. 07	P. 145 ,150

5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía). Est. Apr. XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	T. 07	P. 147
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias. Est. Apr. XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.	T. 08	P. 155 ,159,167
5. Soc. e Cívicas	Bloque 3 Crit. Aval. B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas. Est. Apr. XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiaisou textuais.	T. 08	P. 163,167 ,168
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	T. 09	P. 173
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cida des mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións. Est. Apr. XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	T. 09	P. 174
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 09	P. 177 ,179
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	T. 09	P. 181
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 09	P. 181 ,182,185
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	T. 09	P. 183

5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica.	T. 09	P. 185
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 09	P. 185
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	T. 09	P. 187
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios. Est. Apr. XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas.	T. 10	P. 194, 197,199, 201,202, 203,209
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 10	P. 199, 216
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus pros e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	T. 10	P. 205, 207
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación. Est. Apr. XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea.	T. 11	P. 216, 217,221, 225
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus pros e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	T. 11	P. 219
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	T. 11	P. 223, 225

5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.3. Analizar as características da poboación española, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios. Est. Apr. XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España.	T. 11	P. 227 ,229
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	T. 12	P. 237
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus pros e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa.	T. 12	P. 239 241
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas, e as formas de ocupación do espazo urbano. Est. Apr. XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita.	T. 12	P. 249
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus pros e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	T. 12	P. 251
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións. Est. Apr. XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	T. 13	P. 263 ,269
5. Soc. e Cívicas	Bloque 2 Crit. Aval. B2.8. Coñecer os principais espazos naturais protexidos a nivel peninsular e insular. Est. Apr. XHB2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.	T. 13	P. 273
5. Soc. e Cívicas.	Bloque 2 Crit. Aval B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa. Est. Apr. XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente.	T. 12	P. 243
7. Conc. e expr. cult.	Bloque 3 Crit. AvalB3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais. Est. Apr. XHB3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.	T. 01	P. 021
7. Conc. e expr. cult.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles. Est. Apr. XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	T. 02	P. 035

7. Conc. e expr. cult.	Bloque 3 Crit. Aval B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais. Est. Apr. XHB3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.	T. 02	P. 039,041,044
7. Conc. e expr. cult.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus. Est. Apr. XHB3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.	T. 04	P. 077,83
7. Conc. e expr. cult.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media. Est. Apr. XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.	T. 04	P. 086,093,095
7. Conc. e expr. cult.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles. Est. Apr. XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.	T. 04	P. 088 A. 06
7. Conc. e expr. cult.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media. Est. Apr. XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.	T. 05	P. 099,101,103,105,106,108
7. Conc. e expr. cult.	Bloque 3 Crit. Aval. B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media. Est. Apr. XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.	T. 08	P. 155,156,160,165,166,167,168
2	Bloque 1 Crit. Aval B1.1. Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou nunha imaxe de satélite, utilizando datos de coordenadas xeográficas. Est. Apr. XHB1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas.		
	Bloque 1 Crit. Aval. B1.2. Ter unha visión global do medio físico de España e de Galicia, e das súas características xerais. Est. Apr. XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.		

	Bloque 1 Crit. Aval. B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos. Est. Apr. XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.		
	Bloque 1 Crit. Aval. B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos. Est. Apr. XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.		
2	Bloque 1 Crit. Aval. B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos. Est. Apr. XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.		
	Bloque 1 Crit. Aval. B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos. Est. Apr. XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia.		
	Bloque 1 Crit. Aval. B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego. Est. Apr. XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.		
	Bloque 1 Crit. Aval. B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego. Est. Apr. XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes.		
	Bloque 1 Crit. Aval. B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego. Est. Apr. XHB1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.		
	Bloque 1 Crit. Aval. B1.6. Coñecer os principais espazos naturais de España e de Galicia. Est. Apr. XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.		
	Bloque 2 Crit. Aval B2.4. Analiza as características da poboación de Galicia, a súa distribución, dinámica e evolución, e os movementos migratorios Est. Apr. XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais.		

4-1.Temporalización:

Primeiro trimestre:

UNIDADE 1. A FRAGMENTACIÓN DO MUNDO ANTIGO

1. Que aconteceu co antigo Imperio romano?
2. O reino suevo de Galicia .
3. Un reino xermánico: os visigodos en Hispania.
4. Bizancio, o Imperio romano en Oriente.
5. O Imperio carolinxio.
6. Como gobernou o seu Imperio Carlomagno?
- 7.. A aparición do Islam.

UNIDADE 2. AL-ANDALUS

1. Como se expandiu o Islam?
2. A conquista de Al-Andalus.
3. A evolución de Al-Andalus (929-1492)
4. As cidades de Al-Andalus.
5. A arte andalusí.

UNIDADE 3. A EUROPA FEUDAL

1. Como se organizaba a sociedade medieval?
2. A monarquía feudal.
3. Os privilexiados: a nobreza e o clero.
4. O feudo: señores e campesinos.

UNIDADE 4. A ORIXE DOS PRIMEIROS REINOS PENINSULARES (SÉCULOS VIII-XIII)

1. Como se formaron os primeiros reinos e condados cristiáns?
2. De reino de Asturias a reino de León
- 3.. O reino de Galicia
4. Os condados e reinos pirenaicos.
- 5.. O Camiño de Santiago
6. O avance dos reinos cristiáns.
7. Sociedade e economía en Galicia.
8. A consolidación dos reinos peninsulares

UNIDADE 5. A CULTURA E A ARTE DO ROMÁNICO

1. Foi o Románico unha arte esencialmente relixiosa?
2. A arquitectura románica.
3. A pintura románica.
4. O Románico na Península Ibérica.
5. A arte románica en Galicia.

Segundo trimestre:

UNIDADE 6. AS CIDADES DA EUROPA MEDIEVAL

1. Por que medraron as cidades?
2. As cidades medievais.
3. Os grupos sociais .
4. A expansión comercial.
5. Europa na Baixa Idade Media.
6. Que foi a Peste Negra?

UNIDADE 7. OS GRANDES REINOS PENINSULARES (XIII-XV)

1. Por que foi decisiva a batalla das Navas de Tolosa?
- 2.. A repoboación dos novos territorios.
3. A Coroa de Castela .
4. A Coroa de Aragón.
5. Por que houbo guerras civís en Castela e Aragón?
6. A revolta irmandiña en Galicia.
7. A Península Ibérica: crisol de culturas.

UNIDADE 8. A CULTURA E A ARTE DO GÓTICO

1. Como se orixinou a arte gótica?
2. A arquitectura gótica.
3. A escultura e a pintura góticas.
4. O Gótico na Península Ibérica.
5. A arte gótica en Galicia .

UNIDADE 9. OS HABITANTES DO PLANETA

1. A poboación do planeta.
2. Os países e as cidades máis poboados do mundo
3. A estrutura da poboación.
4. Como son os tipos de pirámides de poboación .
5. Dinámicas e tendencias da poboación mundial.
6. Os modelos ou réximes demográficos.
7. A poboación europea.

UNIDADE 10. A POBOACIÓN ESPAÑOLA

Repasa. A organización territorial de España

1. O volume da poboación española
2. A distribución da poboación española
- 3.. A estrutura da poboación española
4. Dinámicas e tendencias da poboación española
5. O poboamento rural e o poboamento urbano

Terceiro trimestre:

UNIDADE 11. AS SOCIEDADES HUMANAS E OS FENÓMENOS MIGRATORIOS

1. A organización das sociedades.
2. A evolución da sociedade humana.
3. A diversidade das sociedades europea e española.
4. As migracións hoxe .
5. Os efectos das migracións .
6. España: país de emigrantes, país de inmigrantes

UNIDADE 12. AS CIDADES E OS PROCESOS DE URBANIZACIÓN

1. Que se entende por cidade?
2. A morfoloxía urbana.
3. As funcións urbanas.
4. Tipoloxía e xerarquía mundial das cidades .
5. As paisaxes urbanas .
7. O espazo urbano español.

UNIDADE 13. NATUREZA E SOCIEDADE: HARMONÍAS, CRISES E IMPACTOS

1. As relacións entre natureza e sociedade .
2. O gozo desigual dos recursos do planeta.
3. Problemas, impactos e retos ambientais.
4. Desenvolvemento sustentable e xestión de residuos .
5. Países desenvolvidos e países subdesenvolvidos.
6. Problemáticas das paisaxes humanizadas españolas.
7. Os espazos naturais protexidos de España.

4.2 Grao mínimo de consecución para superar a materia.

Informarase ao comezo do período lectivo sobre os contidos mínimos esixibles para a superación das diferentes materias del dependentes, os procedementos de recuperación e de apoio previstos, e os criterios de avaliación e procedementos de calificación aplicables.

A continuación, e para cada unha das unidades deste curso, indícanse os contidos mínimos esixibles que o alumnado deberá ter adquirido para superar a materia de Xeografía e Historia no Segundo Curso da ESO:

UNIDADE 1. A FRAGMENTACIÓN DO MUNDO ANTIGO

Os principais reinos xermánicos europeos tras a fragmentación do Imperio romano de Occidente.

A chegada dos visigodos a España e o reino suevo de Galicia.
Recoñecemento e localización do Imperio romano de Oriente.
Identificación de Carlomagno como emperador.

UNIDADE 2. AL-ANDALUS

A expansión do Islam.
A conquista musulmá da Península Ibérica.
A economía e a organización social de Al-Andalus.
Trazos xerais da arte islámica e andalusí e identificar os monumento.

UNIDADE 3. A EUROPA FEUDAL

As funcións da monarquía feudal.
A composición dos estamentos da sociedade medieval.
Os trazos distintivos do estamento nobiliario, a súa dedicación á guerra e o armamento que utilizaba.
O feudo e a vida dos campesiños durante a Idade Media.
A importancia da Igrexa na Idade Media.

UNIDADE 4. A ORIXE DOS PRIMEIROS REINOS PENINSULARES (SÉCULOS VIII-XIII)

A evolución das fronteiras entre o mundo cristián e musulmán na Península Ibérica entre os séculos VIII e XII.
A creación e a evolución do primeiro reino independente aparecido dentro do dominio islámico: o reino de Asturias.
Os condados e os reinos pirenaicos.
O reino de León e o reino de Castela e León.
A Idade Media en Galicia: séculos VIII ao XIII.

UNIDADE 5. A CULTURA E A ARTE DO ROMÁNICO

O carácter relixioso da arte románica.
As características básicas da arte románica.
A pintura, a escultura e a arquitectura románica.
As mostras máis destacadas do Románico na Península Ibérica e en Galicia.

UNIDADE 6. AS CIDADES DA EUROPA MEDIEVAL

As razóns que estimularon o renacemento da vida urbana.
Os principais espazos da cidade medieval.
As actividades económicas que se realizaban na cidade medieval.
Os grupos sociais que habitaban a cidade medieval.
As causas da crise da Baixa Idade Media.

UNIDADE 7. OS GRANDES REINOS PENINSULARES (XIII-XV)

A relevancia da batalla das Navas de Tolosa.
As repoboacións entre os séculos XIII e XV.
Formación e institucións da Coroa de Castela e a Coroa de Aragón.
A diversidade de culturas na Península durante a Idade Media.

UNIDADE 8. A CULTURA E A ARTE DO GÓTICO

A orixe e a conxetualización histórica do Gótico.
As características básicas da arte gótica.
A pintura, a escultura e a arquitectura góticas.
As mostras máis destacadas do Gótico na Península Ibérica.

UNIDADE 9. OS HABITANTES DO PLANETA

A distribución da poboación no planeta.
As pirámides de poboación.
Principais características dos diferentes modelos ou réximes demográficos.
A distribución e as características da poboación en Europa.

UNIDADE 10. A POBOACIÓN ESPAÑOLA

Distribución e estrutura da poboación española.
O poboamento rural e o poboamento urbano en España.
A pirámide de idade na demografía española.
O problema do envellecemento da poboación en España.

UNIDADE 11. AS SOCIEDADES HUMANAS E OS FENÓMENOS MIGRATORIOS

Características dos principais modelos de organización das sociedades.
A diversidade cultural e social nas sociedades europea e española.
As migracións no mundo actual.
Emigración e inmigración na España actual.

UNIDADE 12. AS CIDADES E OS PROCESOS DE URBANIZACIÓN

O concepto de cidade.
A morfoloxía e as funcións urbanas.
A xerarquía mundial de cidades.
O espazo urbano español e os problemas das grandes cidades.

UNIDADE 13. NATUREZA E SOCIEDADE: HARMONÍAS, CRISES E IMPACTOS

O goce desigual dos recursos do planeta.
O desenvolvemento sostible e a conciencia ambiental.
A reflexión sobre os modelos de consumo e as relacións entre natureza e sociedade.
Os espazos naturais protexidos de España.

4.3- Procedementos e instrumentos de avaliación.

O longo de cada avaliación, realizaranse un mínimo de dous exames.

- Cada exame constará de varias preguntas de xeografía e/ou historia, breves e longas, relativas a definición de palabreas relativas a vocabulacio explicado en cada tema, análise de mapas, de obras de arte, etc. En cada pregunta sinalarase o valor correspondente a cada unha. O alumnado será informado por escrito na propia proba do exame.
- A non asistencia a un exame implica, de non estar documentalmente xustificada (asinada polos pais, titor legal ou médico) , a cualificación de 0 no mesmo, tendo o alumno a posibilidade de recuperar a materia cando o grupo teña a recuperación da respectiva avaliación.
- Outros aspectos avaliábles con carácter complementario son:
 - Realización dos deberes ou tarefas encomendadas.
 - Participación correcta na clase e a non participación.
 - A non participación nas actividades prácticas así como a reiterada resposta negativa as cuestións teóricas que se fagan na aula. serán valoradas co criterio de (-0,25). A interpretación é a seguinte. Cada vez que responda negativamente a cuestións de tipo oral ou a tarefas de aula ou de casa, poñeráselle un negativo que restará (0,25) da nota final, de cada avaliación.
 - Pola contra, a participación activa nas actividades prácticas e cuestións teóricas que se realicen na aula serán valorada positivamente (máximo 0,5) e servirán para redondear a nota final, de cada avaliación.

Tamén se avaliarán:

- A Presentación de traballos escritos a man en lingua Galega ou en power point (1 ou 2 por trimestre) con carácter obrigatorio. Terá un valor de 1 punto sobre a nota dos exames. Esta puntuación establécese do seguinte xeito:
 - o Traballos valorados como excelente ou moi ben: sumará 1 puntos.
 - o Traballos valorados como ben: sumará 0,50 puntos.
 - o Traballos valorados como regular: sumará 0,25 puntos.
 - o Non presentado: restará 0,50 puntos.
- Presentación do caderno de clase (ata un máximo de 0,50 puntos)

Por acordo do Claustro de Profesores do 30 de xullo de 2010, a boa presentación e a carencia de faltas de ortografía en tódalas probas escritas,

terán un premio de 0,50 puntos que serán aumentados á cualificación das mencionadas probas sempre que estean aprobadas.

Dáse por suposto que, se un alumno/a fose sorprendido copiando con calquera tipo de dispositivo, automaticamente suspendería exame,e se fose no exame final suspendería a materia.

- Para superalo curso requírese o logro de tódolos obxectivos mínimos. As cualificacións de xuño terán en conta as dúas avaliacións anteriores que serán eliminatorias. Despois de cada avaliación faráse unha recuperación para o alumnado que non a superara positivamente.
- O alumno/a que obteña na suma global das tres avaliacións 15 puntos terá a materia aprobada.

O alumno que non acade os contidos mínimos en Xuño fará o exame de

Setembro. Consistirá na realización dunha proba escrita sobre os contidos do

curso. A proba constará de varias preguntas. En cada pregunta sinalarase o valor de cada unha. (será informado por escrito na propia proba de exame).

Realizaranse actividades adaptadas para os alumnos con altas capacidades.

5.Concrecións metodolóxicas que require a materia.

As primeiras sesións do curso dedicarase a explicar ao alumnado, as normas xerais da clase: as normas da materia, os obxectivos, contidos e criterios de avaliación do curso, os mínimos esixibles para obter unha avaliación positiva, os criterios de cualificación, os procedementos de avaliación da aprendizaxe que se van utilizar e os sistemas de cualificación; así como o material necesario e o seu uso. Cada alumno e alumna disporá dunha copia, a maiores doutra copia que permanecerá no taboleiro de anuncios da clase.

Os alumnos e as alumnas deben desenvolver nesta etapa un pensamento e unha

actitude críticos que se sustenten en valores morais e éticos recoñecidos. Por iso, farase fincapé na necesidade de analizar, formular e dar solucións a problemas cun fondo ético.

Desde esta perspectiva, a liña metodolóxica que rexerá as accións docentes nesta área desenvolverase a través de métodos activos, indutivos e mixtos; é dicir, métodos eminentemente participativos onde se alterna o traballo individual co traballo en grupo. A aplicación dos devanditos métodos leva implícita a utilización de estilos de ensino socializadores, cognitivos e creativos para conseguir que os seus xuízos

e eleccións dirixan a súa conduta e as súas relacións sociais cara ao benestar común.

Neste contexto metodolóxico, o estudante convértese en protagonista da súa propia aprendizaxe, mentres que o docente vai cedendo terreo para que o alumnado logre maior autonomía nas súas aprendizaxes e cree estruturas cognitivas que lle permitan un pensamento e un proxecto de vida propios, asumindo de modo consciente, crítico e reflexivo o exercicio da liberdade e o control acerca da súa propia existencia.

Á súa vez, a transmisión do coñecemento das características que conforman a imaxe persoal farase a partir de aprendizaxes baseadas na experiencia, onde o alumnado percibe a información a través das súas propias experiencias e respectando sempre o desenvolvemento dos seus diversos estilos de aprendizaxe. Tamén se combinarán técnicas como a ensinanza recíproca, a discusión guiada con técnicas de visualización, de role play.

Este abano de accións docentes permitirá ao alumnado comprender e interiorizar os valores éticos de forma holística, comprensiva e significativa. Os contidos terán unha significatividade lóxica, coherente dende un punto de vista disciplinar e coherente co nivel de madurez cognitiva do alumnado.

Procurarase no alumno unha actitude favorable á aprendizaxe.

Hai que potencia-la memoria, pero sobre todo a memoria comprensiva que é capaz de actualizar, cando os necesitamos, os coñecementos aprendidos.

A presenza de tres tipos de contidos -conceptuais, procedementais e actitudinais- e o feito de que non todos se aprenden da mesma forma, fai necesario o deseño de diferentes estratexias de actuación na aula.

Os procedementos considéranse aprendidos cando están automatizados e cando se aplican en situacións similares sen necesidade de grande atención.

Antes da explicación dun tema, o profesor fará unhas preguntas relativas sobre quen

sabe algo sobre aspectos do tema a tratar. En caso afirmativo, o alumno/a ten ocasión de expoñer os aspectos preguntados. En caso negativo, o profesor fai unha breve introdución enlazando co tema anterior ou con outros dados neste curso ou en anteriores.

Explicación do profesor por medio de esquemas que o alumno/a copiará do encerado (insistencia do profesor en explicalo significado das palabras novas que aparecen).

Análise de gráficos (do libro ou debuxados) demográficos, económicos, sociais, niveis de vida, de rendas, etc. (Outras veces son os alumnos/as quen os elaboran a partir de datos subministrados polo profesor).

Visionado de mapas físicos, mapas mudos relativos o tema explicado.

Videos, presentacións en power point , documentais películas etc... cando remata o tema, como reforzo de contidos.

O xeito de avaliar o nivel de competencia alcanzado será a través da aplicación dos coñecementos e as habilidades traballadas.

Procuraranse situacións próximas aos alumnos para que estes poidan aplicar en diferentes contextos os contidos dos catro saberes que conformen cada una das competencias (saber, saber facer, saber ser e saber estar). Así mesmo, crearanse contextos e situacións que representen retos para os alumnos; que os inciten a se cuestionar os seus saberes actuais; que os obriguen a ampliar a súa perspectiva e a contrastar o seu parecer co dos seus compañeiros, a xustificar e a interpretar con rigor, etc

6. -Materiais e recursos didácticos que se vaian a utilizar.

- Libro de texto.Editorial Vicens Vives.
- Caderno de actividades (láminas de cada tema).
- Libreta de clases.

- Pizarra dixital e canón de proxeccións.
- Encerados tipo veleda.
- Libros da biblioteca e da biblioteca de aula.
- Ordenadores de clase.
- Ordenadores aula de informática.
- Fotocopias proporcionadas polo profesor.
- Mapas de varios tipos.
- Presentacións en Power point e documentais varios.
- O cine na aula.
- Cartografía:
- Globo terráqueo; mapas do mundo coa rede xeográfica e as escalas gráfica e numérica; mapa de fusos horarios; follas do mapa topográfico nacional e planos urbanos.
- Atlas do mundo.
- Atlas xeográfico e histórico de Galicia e do Mundo.
- Mapas, fotos e representacións en 3D

7.-Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado.

O longo de cada avaliación, realizaranse un mínimo de dous exames, (orais ou escritos)

- Cada exame constará de varias preguntas de xeografía e/ou historia, breves e longas, relativas a definición de palabreas relativas a vocabulario explicado en cada tema, análise de mapas, de obras de arte, etc. En cada pregunta sinalarase o valor correspondente a cada unha. O alumnado será informado por escrito na propia proba do exame.
- Outros aspectos avaliábeis con carácter complementario son:
- Realización dos deberes ou tarefas encomendadas.

- Participación correcta na clase e a non participación.
- A non participación nas actividades prácticas así como a reiterada resposta negativa as cuestións teóricas que se fagan na aula. serán valoradas co criterio de (-0,25). A interpretación é a seguinte. Cada vez que responda negativamente a cuestións de tipo oral ou a tarefas de aula ou de casa, poñeráselle un negativo que restará (0,25) da nota final, de cada avaliación.
- Pola contra, a participación activa nas actividades prácticas e cuestións teóricas que se realicen na aula serán valorada positivamente (máximo 0,5) e servirán para redondear a nota final, de cada avaliación.

Tamén se avaliarán

- A Presentación de traballos escritos a man en lingua Galega ou en power point (1 ou 2 por trimestre) con carácter obrigatorio. Terá un valor de 1 punto sobre a nota dos exames. Esta puntuación establécese do seguinte xeito:

- o Traballos valorados como excelente ou moi ben: sumará 1 puntos.

- o Traballos valorados como ben: sumará 0,50 puntos.

- o Traballos valorados como regular: sumará 0,25 puntos.

- o Non presentado: restará 0,50 puntos.

- Presentación do caderno de clase (ata un máximo de 0,50 puntos)

Por acordo do Claustro de Profesores do 30 de xullo de 2010, a boa presentación e a carencia de faltas de ortografía en tódalas probas escritas,

terán un premio de 0,50 puntos que serán aumentados á cualificación das mencionadas probas sempre que estean aprobadas.

Dáse por suposto que, se un alumno/a fose sorprendido copiando con calquera tipo de dispositivo, automaticamente suspendería exame,e se fose no exame final suspendería a materia.

- Para superalo curso requírese o logro de tódolos obxectivos mínimos. As cualificacións de xuño terán en conta as dúas avaliacións anteriores que serán eliminatorias. Despois de cada avaliación farase unha recuperación para o alumnado que non a superara positivamente.
- O alumno/a que obteña na suma global das tres avaliacións 15 puntos terá a materia aprobada.

O alumno que non acade os contidos mínimos en Xuño fará o exame de

Setembro. Consistirá na realización dunha proba escrita sobre os contidos do

curso. A proba constará de varias preguntas. En cada pregunta sinalarase o valor de cada unha. (será informado por escrito na propia proba de exame).

Realizaranse actividades adaptadas para os alumnos con altas capacidades.

8. -Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a practica docente.

O alumno é capaz de:

1. Describir os trazos sociais, económicos, políticos, culturais e artísticos que caracterizan a Europa medieval a partir das funcións desempeñadas pola nobreza, o clero e o campesiñado e recoñecer a súa evolución ata a aparición do Estado moderno.
2. Situar no tempo e no espazo as diversas unidades políticas que coexistiron na península Ibérica durante a Idade Media, distinguindo as súas peculiaridades e recoñecendo na España actual exemplos da supervivencia do seu legado cultural e artístico, particularmente no mundo urbano.
3. Valorar a identidade do período medieval galego nos seus momentos fundamentais, destacando o papel hexemónico que exerce a Igrexa na economía, na cultura ou na articulación do poboamento e establecendo unha relación entre as súas crises sociais e a xeral do feudalismo.

4. Distinguir os principais momentos na formación e evolución do Estado moderno destacando as características máis relevantes da monarquía hispánica e do imperio colonial español.

5. Identificar e localizar os principais estilos artísticos do Medievo e da Idade Moderna, e aplicar ese coñecemento á análise dalgunhas obras e autores representativos destes estilos.

6. Describir os factores que condicionan os comportamentos e movementos demográficos, utilizando os conceptos e indicadores básicos, caracterizando as tendencias predominantes e aplicando este coñecemento á análise do actual réxime demográfico de Galicia e España.

7. Identificar os trazos que caracterizan as sociedades actuais distinguindo a diversidade de grupos sociais que as configuran, e expoñendo algunha situación que reflecta a desigualdade social.

utilizando fontes diversas (prensa, bibliografía, páxinas web, etc.), seleccionando a información máis relevante, integrándoa nun esquema ou guión e comunicando os resultados do estudo de forma intelixible

8. Analizar o crecemento das áreas urbanas e as súas novas modalidades, a diferenciación social e funcional do espazo urbano e algúns dos seus problemas, aplicando este coñecemento a exemplos de cidades españolas e galegas.

9. Realizar de forma individual e tamén en grupo, coa axuda do profesor, un traballo

sinxelo de carácter descritivo sobre algún pazo , mosteiro ou monumento da comarca,

9-Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes.

Os alumnos de 2º de E.S.O. que teñan a materia de Ciencias Sociais pendente do curso

anterior deberán realizar, para a superación de dita materia, o seguinte:

1. Elaborar un Traballo o longo do curso que consistirá na realización dun traballo que se centrará nos contidos máis relevantes do 1º curso.

O seguimento deste traballo levarase a cabo polo profesor correspondente de cada curso e pola xefa do Departamento.

O alumno deberá entregar dito traballo, fragmentado en tres partes, unha por cada avaliación, a man e en lingua galega, nas datas establecidas. Non se recollerán traballos fora do prazo marcado.

O traballo valorarase de 0 a 10 puntos.

➤ Todos os alumnos que realizaron o traballo e obtiveron un mínimo de 5 en cada unha das partes, é dicir, aprobaron os tres traballos entregados, teñen a obriga de facer unha proba final no mes de maio nas datas establecidas por xefatura de estudos.

➤ Esta proba centrarase nas actividades de recuperación (traballos feitos) propostas polo departamento. O alumno para aprobar a materia ten que obter nesta proba unha puntuación mínima de 5 .

➤ Se non obtén unha nota mínima de 5 na proba non recuperará a materia pendente.

➤ A nota final será: Se aproba o exame, a media entre, a media dos tres traballos e a nota de dito exame. Se non aproba o exame, figurará a nota do exame.

2. Para aqueles alumnos que non acaden o aprobado co traballo (é dicir os que teñan

unha nota inferior a un 5) ou non o presenten haberá un Exame final en Maio. Este exame elaborárase a partir dos contidos mínimos establecidos para o 1º curso na Programación e constará de dez preguntas (cada pregunta valerá un punto).

3. Para aqueles alumnos que non superen a Materia en Maio haberá unha proba extraordinaria en Setembro, que se elaborará cos mesmos criterios que o Exame de

Xuño.

10. -Organización dos procedementos que lle permitan ao alumnado acreditar os coñecementos necesarios en determinadas materias, no caso do bacharelato.

Non afecta a este departamento nin a este curso nin a esta materia.

11. -Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados.

Empezarase na primeira quincena de clases con unha avaliación inicial como toma de contacto cos alumnos para detectar calquera tipo de problemas en canto se refire a coñecementos, actitudes, vocabulario, expresión oral e escrita etc...

Posteriormente nunha reunión de avaliación de todo o equipo docente póñense en contacto os resultados e

adóptanse as medidas oportunas de forma individual ou colectiva.

12. -Medidas de atención á diversidade.

Sabemos que os alumnos non teñen todos un nivel de coñecementos homoxéneo;

hai diferenzas moi marcadas no nivel lingüístico (non só nun mesmo grupo, senón entre

os distintos grupos) o que provoca grandes desniveis á hora de entender os conceptos, gran parte deles de grande abstracción. Por elo, intentaremos presentar as unidades en dous niveis: nun primeiro nivel presentaremos as ideas xerais básicas sobre o tema concreto, para pasar, nun segundo nivel de profundidade, o estudo de temas máis concretos. O primeiro nivel, deberá ser asimilado por todos os alumnos, en tanto que o segundo nivel poderá ser traballado máis ou menos profundamente segundo as capacidades de cada alumno en concreto.

De acordo con isto, as actividades de cada unidade tamén deben reflectir esta diversidade: unha serie de actividades servirán para comprobar o grao de comprensión dos contidos básicos por parte do alumno e corrixi-los contidos mal aprendidos; outras actividades deberán

comproba-la capacidade de xuízo crítico e de análise de problemas por parte dos alumnos. Desta maneira procurará expoñer ós alumnos actividades moi variadas:

Os alumnos repetidores serán obxecto dunha atención específica, para, o longo deste

curso, e mediante a mesma, buscar que estes alumnos podan superar a materia. O

profesor atenderá máis individualmente, sempre que o tempo e o número de alumnos o

permita, a estes alumnos, controlando tanto a súa asistencia continua a clase, como a

realización das tarefas, etc...

O Departamento de Xeografía e Historia contempla a necesidade puntual de REFORZO e ADAPTACIÓNS CURRICURAIS naqueles casos nos que haxa alumnos con dificultades de aprendizaxe. Para iso se estudará cada caso particular coa

axuda do DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN. No caso de Adaptacións Curriculares estas son aprobadas pola Inspección correspondente.

No caso das ACTIVIDADES DE AMPLIACIÓN intentarase proporcionar todas aquelas que sexan necesarias e posibles. Cada profesor dispón de materias axeitados para cada ciclo.

En todos os casos se intentará aplicar as Novas Tecnoloxías como parte dos instrumentos e competencias básicas que deben conseguir os alumnos.

13. -Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso que corresponda.

Os temas transversais abranguen contidos de varias disciplinas e o seu tratamento debe ser abordado dende a complementariedade.

Non poden formularse como un programa paralelo ao desenvolvemento do currículo senón inserido na dinámica diaria do proceso de ensino-aprendizaxe.

Son transversais porque deben impregnar a totalidade das actividades do centro.

Estes temas son:

Educación ambiental.

Educación para a paz

Educación do consumidor.

Educación vial.

Educación para a igualdade de oportunidades entre sexos.

Educación para a saúde.

Educación na sexualidade.

Educación cívica e moral.

14. -Actividades complementarias e extraescolares programadas por cada departamento didáctico.

Podemos definir as actividades complementarias e extraescolares como aquelas que contribúen de forma importante ao desenvolvemento integral da personalidade

do alumno e constitúen un campo específico para a iniciativa e a capacidade de organización do Centro.

As actividades complementarias e extraescolares deben considerarse como accións complementarias que teñen como finalidade primordial, propiciar o pleno desenvolvemento da personalidade do alumno, a cuxo fin é imprescindible que trascendan o ámbito puramente académico estendendo a acción formativa dos alumnos ata o medio en que o Centro Educativo se ache inserto e incidindo nos seus aspectos económicos, culturais, sociolaborais, etcétera, polo que non deben enfocarse como actividades imprescindibles para a consecución dos obxectivos específicos asignados ás determinadas materias, senón como un complemento da acción instrutiva e formativa destas.

Realizarase de acordo coa vice - dirección do centro as saídas didácticas que se propoñan. Tamén se cooperará con outros Departamentos nas actividades que se realicen.

15. -Programación da educación en valores.

Interese por coñecer e explicar os antecedentes históricos do mundo actual.

- Fomentar a tolerancia e o respecto cara a crenzas distintas á propia.
- Apreciar a singularidade da arte islámica.
- Recoñecer a importancia da conservación do patrimonio arquitectónico e artístico.
- Fomento da igualdade entre os membros da sociedade.
- Valoración do papel da muller e da igualdade entre os sexos.
- Aprecio da singularidade da arte románica.
- Valoración do patrimonio histórico procedente da Idade Media.
- Interese por coñecer os períodos de coexistencia pacífica entre civilizacións e culturas.
- Aprecio da singularidade da arte prerrománica e do románico español.

- Valoración do patrimonio histórico procedente da Idade Media.
- Recoñecemento da importancia de conservar o patrimonio cultural, arquitectónico e artístico procedente doutras épocas históricas.
- Valoración da convivencia entre culturas e relixións.
- Mostrar interese por coñecer as edificacións españolas de orixe andalusí.
- Valorar o nacemento do sistema parlamentario e as institucións e principios democráticos.
- Aprecio da singularidade da arte gótica e da arte mudéjar.
- Valoración do patrimonio histórico procedente da Idade Media.
- Recoñecemento da importancia de conservar o patrimonio cultural, arquitectónico e artístico procedente doutras épocas históricas.
- Aprecio da singularidade da arte renacentista.
- Valoración do patrimonio histórico procedente da Idade Moderna.
- Aprecio da singularidade da arte barroca.
- Mostrar interese por coñecer as diferenzas entre sexos en épocas históricas distintas á propia.
- Valoración dos sistemas democráticos.
- Valoración do patrimonio histórico procedente do século XVII.
- Rexeitamento do racismo e a xenofobia causado, na maioría das ocasións, pol inmigración.
- Sensibilizar os estudantes sobre os problemas dos máis necesitados.
- Mostrar rexeitamento á discriminación laboral da muller.
- Interese por coñecer a organización das sociedades actuais e as súas diferenzas.
- Valoración dos sistemas democráticos e dos seus principios e institucións.

- Valoración da idea de Europa e da pertenza á UE.
- Mostrar rexeitamento polas formas de goberno autoritarias.
- Fomento do respecto polos principios e institucións democráticos.
- Aprecio da importancia das transformacións sociais contemporáneas.
- Valoración da incorporación da muller ao mundo laboral e actitude favorable ante tal situación.
- Actitude crítica ante os medios de comunicación, valorando as opinións achegadas por eles relacionadas coa estratificación social.
- Curiosidade por coñecer cidades distintas á propia.
- Interese por coñecer as causas e as consecuencias do fenómeno urbano.
- Aprecio da importancia por conservar os vestixios urbanos do pasado.
- Recoñecemento da importancia de axudar á non contaminación urbana.

16. -Accións de contribución ao proxecto lector.

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. Nunha área como Xeografía e Historia a falta de competencia lingüística convértese nun dos principais obstáculos. Parece, polo tanto, preciso fomentar a lectura para garantir a comprensión lingüística dos alumnos.

En primeiro lugar, potenciarase a lectura dos libros de texto así como as páxinas específicas dedicadas á lectura.

Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan Xeografía e Historia non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos históricos dun xeito pautado. Os alumnos

aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.

En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.

En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, testimoniais, literarios, etc.

En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán . Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:

- Actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.
- Actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.
- Actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre as ideas (causa-efecto, comparación, semellanza ...), difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.
- Actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son moi útiles para comprender e estudar.
- Actividades en que se pide ós alumnos que dean a súa opinión persoal e que implican a transformación do estudado en coñecemento propio.

Por outra banda o centro conta cun Plan Lector que contempla 50 minutos de lectura semanal e no cal participaremos de acordo ao calendario recomendado polo/a responsable do Proxecto Lector.

A hora de Ler todos xuntos ten unha duración de 50 minutos.

A lectura será realizada mantendo as normas de clase (en silencio, boa postura, etc).

O alumnado pode usar os dicionarios da clase ou solicitar a información do profesor.

17. -Accións de contribución ao plan TIC

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que Iles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías ábrenlles novos camiños e formas de traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico. As posibilidades de traballar coas novas tecnoloxías son varias, cada profesor pode elixir, segundo os seus gustos e necesidades.

- Pódese recurrir a Internet para buscar información sobre actividades ou diversos aspectos da materia.
- Empregaranse recursos multimedia, con presentacións audiovisuais para cada un dos temas do libro. Estas presentacións poden proxectarse de dúas maneiras: ben nun encerado dixital, se o houbera, ben simplemente cun ordenador e un canón. Estas presentacións poden incluír animacións, vídeos, imaxes, esquemas, textos e actividades que poden proxectarse ao longo da explicación na clase e que, sen dúbida, farán máis rica e interesante a exposición.
- Pódense empregar proxectos específicos de investigación en Internet: as WebQuests. Trátase de grandes propostas de investigación que os alumnos realizarán en grupo e que ocuparán varias clases. Cada investigación supón a elaboración dun traballo sobre un tema do curso cuxa información debe buscarse

en Internet.

- Visualización de diferentes videos , CD-Rom etc...

18. -Accións de contribución ao plan de convivencia.

A escola ten por función educar e formar a persoas para a vida e na vida é necesario saber convivir para adaptarse á sociedade na que nacemos ou vivimos. A convivencia resulta, con moita frecuencia, problemática: a escola, a rúa, a sociedade son, a veces, un territorio adverso para que os nosos alumnos/as aprendan a convivir. Por iso, o ensino e a práctica da convivencia escolar ten unha esixencia de actualidade.

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. A aparición de Internet supón unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que o profesorado lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para ser cidadán do mundo e abrir ventás a realidade actual ou novos camiños e enfoques didácticos.

A lectura e a práctica de actividades democráticas dentro da aula convértense en prioritarias para comprender, expresar e comprender a realidade de forma axeitada.

Na área de Xeografía e Historia podemos realizar as seguintes accións favorecedoras da convivencia escolar.

.Fomentar a lectura, en coordinación co plan Lector, de libros que fagan fincapé nos valores democráticos, a información sobre outras culturas, relixións, sociedades, a convivencia democrática, a igualdade de dereitos, a tolerancia de ideas e a cultura da paz.

.Favorecer as actitudes de diálogo e de tolerancia, mediación de conflitos e de

respecto aos demais dentro e fora das clases.

.Buscar e seleccionar, por parte do alumnado, de imaxes (presentacións) e textos motivadores, de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan a valorar e respectar as diferenzas culturais e relixiosas. Defensa dos propios valores, ideas e opinións diante o grupo- clase por medio da exposición oral ou visual dos temas tratados.

.Visionar películas, documentais ou imaxes das redes sociais en clases de cidadanía, ética e titorías, que fagan fincapé nos valores democráticos de igualdade, dereitos humanos, cultura do entendemento, respecto a toda manifestación cultural e social.

.Realizar debates de xeito democrático sobre temas de actualidade da prensa diaria (cando o tema da actualidade coincida con coa materia que se está impartindo).

.Corrixir por medio do diálogo ao alumnado que manifeste con feitos, ditos ou xestos contrarios a o espírito de convivencia escolar.

19.-Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.-

-A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunións do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico.

-A partir da análise dos resultados da avaliación final do curso anterior introducíranse as medidas oportunas.

--Consensuáranse fórmulas de atención a diversidade.

- Avaliáranse os procesos de aprendizaxe e de ensinanza.

-Para evitar o fracaso escolar controlárase o absentismo do alumnado de etnia xitana ou de calquera outro alumno/a.

-Nas probas obxectivas que realicen os alumnos faranse modelos semellantes aos da avaliación de diagnóstico.

- Tratarase de que todo o alumnado traia o material a clase.
- Inculcaranse e ensínanse hábitos de estudo ao alumnado de a través de conversas coas familias.
- Mantemento dos grupos de reforzo.
- Mantemento dos grupos de IMEI, para a adquisición da lingua galega, vital para a comprensión da materia (impartida en lingua galega)
- Mantemento do profesorado de Pedagogía terapéutica, para reforzar a comprensión e asimilación dos contidos así como as estratexias de aprendizaxe.

	VALORES ÉTICOS
PROFESOR	CARMEN RIVERO GALLEGO ANIBAL BARREIRA RODRIGUEZ

2. Introducción e contextualización.

- A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal. A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade. Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.
- No plano didáctico, Valores Éticos contribúe á consecución das competencias clave. Resulta evidente que o obxectivo de alcanzar maiores competencias sociais e cívicas está na súa propia constitución como materia. Pero a reflexión ética tamén require a posta en práctica da competencia comunicación lingüística, pola necesidade de rigor e claridade na exposición das propias ideas, e da capacidade dialóxica para comprender os puntos de vista alleos e aprender deles. Tamén resulta indispensable fomentar tanto a competencia de aprender a aprender como a de sentido da iniciativa e espírito emprendedor, pois ambas inciden na necesidade de crecemento persoal, tanto na orde do exercicio dos procesos cognitivos como na do aprecio pola creatividade, o sentido crítico e o non-estancamento. Para a reflexión ética, ademais, é necesario coñecer e dialogar con pensadores/as que, coas súas teorías antropolóxicas, éticas e políticas, foron moldeando tanto a nosa cultura como os valores de respecto, non-violencia, liberdade, igualdade entre as persoas, solidariedade e pluralismo; valores que son o corazón da Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH). É desde eses valores como tamén se

analiza o traballo científico e tecnolóxico, polo que tamén se traballa a competencia matemática e as competencias básicas en ciencia e tecnoloxía, non desde unha perspectiva substantiva, pero si desde a análise da actividade científico-tecnolóxica como actividade que debe ser acorde a valores éticos universais, tanto nos seus procedementos como nos resultados que dela se poidan obter. Por último, a materia préstase a desenvolver nos alumnos e nas alumnas, tanto en traballos colaborativos como en tarefas individuais, a competencia dixital, que lles permita acceder e seleccionar información, procesala e plasmar as súas creacións en produtos cunha innegable capacidade para a comunicación.

- Apúntase, tamén, a oportunidade que brinda a materia para pór en práctica metodoloxías didácticas activas e contextualizadas que faciliten a participación do alumnado en traballos cooperativos, a realización de tarefas, a aprendizaxe baseada en problemas, o estudo de casos, o traballo por retos, etc., metodoloxías todas elas que lle confiren ao alumnado o papel de axente activo da súa propia formación.

- Poucas materias afondan no tratamento dos elementos transversais do currículo como a de Valores Éticos, tendo algún deses elementos, como a educación cívica e constitucional, como parte nuclear, e necesitando o concurso dos outros, como a comprensión de lectura, a corrección na expresión oral e escrita, o uso de ferramentas para a comunicación audiovisual e outros elementos de TIC, ou a aposta polo emprendemento como antítese do estancamento e a pasividade. Pero, ademais, na materia abórdanse temas como o desenvolvemento sustentable, o abuso e o maltrato de persoas con discapacidade, ou o fomento da igualdade de oportunidades, porque nestes e en outros é a reflexión ética a quen ten que orientar a nosa conduta.

- O currículo da materia está estruturado en seis bloques temáticos con enfoques, perspectivas e niveis de fondura diferente. Son os seguintes: "A dignidade da persoa", "A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais", "A reflexión ética", "A xustiza e a política", "Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos" e, por último, "Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía". As diferenzas entre bloques e o ter en conta os diversos momentos do desenvolvemento cognitivo do alumnado nesta etapa foron os motivos determinantes de que, no currículo do primeiro ciclo, os alumnos e as alumnas de primeiro de ESO traballen o referido á personalidade e á súa constitución, a ineludibilidade dos problemas morais e a introdución á reflexión ética e política. En segundo de ESO abórdanse as achegas que, no campo da reflexión moral, fixeron os/as grandes pensadores/as e filósofos/as da historia, así como as conexións necesarias entre o campo da ética, o do dereito e o da

política; conexións nas que o concepto de xustiza ocupa un papel central. En terceiro de ESO, curso final do ciclo, os temas atinxen á configuración da vida social e política, pondo como criterio ético básico dunha sociedade xusta o respecto á DUDH e os valores que a conforman, e vendo que tanto a Constitución Española como o Estatuto de Autonomía de Galicia se axustan a este criterio e o enriquecen. No cuarto curso da etapa retómanse xa, pero desde un nivel de afondamento superior, todos os temas que foron xurdindo nos cursos previos, tendo como horizonte que o alumnado, ao final da etapa, estea xa capacitado para levar a cabo o proxecto máis importantes de aqueles nos que se embarcarán: o dunha vida persoal e social digna e satisfactoria.

2.-Contribución ao desenvolvemento das competencias clave.

Concreción que recolla a relación dos estándares de aprendizaxe avaliados da materia que forman parte dos perfís competenciais:

Na descrición do modelo competencial inclúese o marco de descritores competenciais, no que aparecen os contidos reconfigurados desde un enfoque de aplicación que facilita o adestramento das competencias; lembremos que estas non se estudan, nin se ensinan: adéstranse. Para iso, é necesaria a xeración de tarefas de aprendizaxe que permitan ao alumnado a aplicación do coñecemento mediante metodoloxías de aula activas.

Abordar cada competencia de xeito global en cada unidade didáctica é imposible; debido a iso, cada unha destas divídese en **indicadores de seguimento** (entre dous e cinco por competencia), grandes piares que permiten describila dun xeito máis preciso; dado que o carácter destes é aínda moi xeral, o axuste do nivel de concreción esixe que os devanditos indicadores se dividan, á súa vez, no que se denominan **descritores da competencia**, que serán os que «describan» o grao competencial do alumnado. Por cada indicador de seguimento atoparemos entre dous e catro descritores, cos verbos en infinitivo.

En cada unidade didáctica cada un destes descritores concrétase en **desempeños competenciais**, redactados en terceira persoa do singular do presente de indicativo. O desempeño é o aspecto específico da competencia que se pode adestrar e avaliar de xeito explícito; é, polo tanto, concreto e obxectivo. Para o seu desenvolvemento, partimos dun marco de descritores competenciais definido para o proxecto e aplicable a todas as materias e cursos da etapa.

Respectando o tratamento específico nalgúñas áreas, os **elementos transversais**, como a comprensión lectora, a expresión oral e escrita, a comunicación audiovisual, as tecnoloxías da información e a comunicación, o emprendemento e a educación cívica e constitucional, traballaránse desde todas as áreas, posibilitando e fomentando que o proceso de ensinanza-aprendizaxe do alumnado sexa o máis completo posible. Por outra parte, o desenvolvemento e a aprendizaxe dos **valores**, presentes en todas as áreas, axudará a que os nosos alumnos e alumnas aprendan a desenvolverse nunha sociedade ben consolidada na que todos poidamos vivir, e en cuxa construción colaboren.

A diversidade dos nosos alumnos e alumnas, cos seus estilos de aprendizaxe diferentes, debera conducirnos a traballar desde as **diferentes potencialidades** de cada un deles, apoiándonos sempre nas súas fortalezas para poder dar resposta ás súas necesidades.

Na área de Valores Éticos

Na área de Valores Éticos incidiremos no adestramento de todas as competencias de xeito sistemático facendo fincapé nos descritores máis afíns á área.

➤ Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía

O desenvolvemento desta competencia nesta área permítenos debullar o eixe no que xira todo o currículo básico e o carácter específico do saber ético, xa que todo problema ou situación implica unha demostración racional. Así mesmo, esta competencia ofrece a oportunidade de realizar argumentacións propias ou baseadas en teorías éticas e filosóficas. Ademais, permite considerar e realizar xuízos morais ou aplicar estratexias de resolución de problemas e de conflitos.

Os descritores que podemos traballar son:

- Interactuar co contorno natural de xeito respectuoso.
- Comprometerse co uso responsable dos recursos naturais para promover un desenvolvemento sostible.
- Respectar e preservar a vida dos seres vivos do seu contorno.

- Tomar conciencia dos cambios producidos polo ser humano no contorno natural e das súas repercusións para a vida futura.
- Recoñecer a importancia da ciencia na nosa vida cotiá.
- Manexar os coñecementos sobre ciencia e tecnoloxía para solucionar problemas, comprender o que acontece arredor nosa e responder preguntas.
- Resolver problemas seleccionando os datos e as estratexias apropiadas.
- Aplicar estratexias de resolución de problemas a situacións da vida cotiá.

➤ **Comunicación lingüística**

Para o bo desenvolvemento desta competencia, será decisivo o fomento da lectura, a análise e a reflexión de libros e textos relacionados cos contidos curriculares. Deste modo, desenvolveranse a comprensión lectora e a expresión oral e escrita, ao mesmo tempo que se adquiren coñecementos sobre as teorías e os valores éticos, a moral, a liberdade, a xustiza, os dereitos humanos e a vida en sociedade.

Por outro lado, contribuírase conxuntamente á comunicación lingüística e á transmisión de valores a través da reflexión individual e grupal sobre situacións pasadas e actuais, da busca de información, da elaboración e exposición de traballos en colaboración que esixen poñer en práctica habilidades como a escoita activa, a empatía e a expresión de ideas e sentimentos, utilizando as linguaxes verbal, corporal e artística.

Os descritores que podemos utilizar son:

- Comprender o sentido dos textos escritos e orais.
- Manter unha actitude favorable cara á lectura.
- Expresarse oralmente con corrección, adecuación e coherencia.
- Utilizar o vocabulario adecuado, as estruturas lingüísticas e as normas ortográficas e gramaticais correctas para elaborar textos escritos e orais.
- Compoñer distintos tipos de textos creativamente con sentido literario.
- Respectar as normas de comunicación en calquera contexto: quenda de palabra, escoita atenta ao interlocutor...
- Manexar elementos de comunicación non verbal en diferentes rexistros e nas diversas situacións comunicativas.

➤ **Competencia dixital**

Desenvolver a competencia dixital desde esta área axudaranos a manexar ferramentas que posibiliten o acceso ao coñecemento de feitos sociais, de documentos históricos, de teorías éticas e científicas e de tratados internacionais que poñan de relevo a contribución dos valores éticos á sociedade. Á súa vez, proporcionará ao alumnado a oportunidade de entender a relación que existe entre a tecnoloxía, os valores éticos e a sociedade, para que aprenda a facer un bo uso dela ao longo da súa vida.

Os descritores que podemos utilizar son:

- Empregar distintas fontes para a busca de información.
- Elaborar e publicitar información propia derivada de información obtida a través de medios tecnolóxicos.
- Utilizar as distintas canles de comunicación audiovisual para transmitir informacións diversas.
- Comprender as mensaxes que veñen dos medios de comunicación.
- Manexar ferramentas dixitais para a construción de coñecemento.
- Actualizar o uso das novas tecnoloxías para mellorar o traballo e facilitar a vida diaria.
- Aplicar criterios éticos no uso das tecnoloxías.

➤ **Conciencia e expresións culturais**

Esta área contribúe á competencia de conciencia e expresións culturais na medida en que se reflexiona sobre o fundamento ético da sociedade e se toma conciencia da importancia dos seus valores culturais. Á súa vez, posibilita a adquisición de pautas persoais, interpersoais e interculturais que permiten participar de forma eficaz e construtiva en calquera sociedade democrática, respectando os valores éticos e os dereitos e os deberes socialmente recoñecidos.

Os descritores que adestraremos nesta competencia son:

- Valorar a interculturalidade como unha fonte de riqueza persoal e cultural.
- Apreciar os valores culturais do patrimonio natural e da evolución do pensamento científico.
- Expresar sentimentos e emocións mediante códigos artísticos.

- Apreciar a beleza das expresións artísticas e as manifestacións de creatividade, e fomentar o gusto pola estética no ámbito cotián.
- Elaborar traballos e presentacións con sentido estético.

➤ ***Competencias sociais e cívicas***

A área de Valores Éticos é, sen dúbida, a materia desde onde se traballan de forma máis directa as competencias sociais e cívicas do alumnado. As habilidades sociais e de colaboración increméntanse cando se reflexiona sobre o fundamento ético da sociedade e se toma conciencia da importancia dos seus valores éticos e morais. Á súa vez, ofrece a posibilidade de resolver conflitos interpersoais de forma construtiva, polo que o alumnado non só fortalece a construción da súa personalidade, senón que desenvolve actitudes como a tolerancia, a asertividade, a solidariedade ou o respecto á pluralidade cultural, política e relixiosa, favorecendo a socialización e a adquisición de comportamentos morais significativos.

Os descritores que adestraremos nesta competencia son:

- Coñecer as actividades humanas, adquirir unha idea da realidade histórica a partir de distintas fontes e identificar as implicacións que ten vivir nun Estado social e democrático de dereito referendado por unha constitución.
- Aplicar dereitos e deberes da convivencia cidadá no contexto da escola.
- Desenvolver capacidade de diálogo cos demais en situacións de convivencia e traballo, e para a resolución de conflitos.
- Mostrar dispoñibilidade para a participación activa en ámbitos de participación establecidos.
- Recoñecer riqueza na diversidade de opinións e de ideas.
- Aprender a comportarse desde o coñecemento dos distintos valores.
- Concibir unha escala de valores propia e actuar conforme a ela.
- Evidenciar preocupación polos máis desfavorecidos e respecto aos distintos ritmos e potencialidades.
- Involucrarse ou promover accións cun fin social.

➤ ***Sentido de iniciativa e espírito emprendedor***

Para exercer dun modo consciente, crítico e reflexivo o exercicio da liberdade e da xustiza, e emprender accións que beneficien a sociedade, resulta necesario que

os alumnos e as alumnas desenvolvan aspectos como a autonomía, o liderado, a capacidade de innovación, a creatividade ou a iniciativa persoal.

Desde esta área formúlanse tarefas e situacións reais e hipotéticas que permiten o adestramento das devanditas habilidades. Isto vai posibilitar que o alumnado expoña as súas ideas, inicie accións novas, investigue, asuma responsabilidades ou xestione os recursos materiais, dixitais e persoais que ten ao seu alcance.

Neste caso, os descritores que cómpre traballar son:

- Xestionar o traballo do grupo coordinando tarefas e tempos.
- Priorizar a consecución de obxectivos grupais sobre os intereses persoais.
- Xerar novas e diverxentes posibilidades desde coñecementos previos dun tema.
- Configurar unha visión de futuro realista e ambiciosa.
- Atopar posibilidades no contorno que outros non aprecian.
- Optimizar o uso de recursos materiais e persoais para a consecución de obxectivos.
- Mostrar iniciativa persoal para iniciar ou promover accións novas.
- Asumir riscos no desenvolvemento das tarefas ou dos proxectos.
- Actuar con responsabilidade social e sentido ético no traballo.

➤ ***Aprender a aprender***

A competencia de aprender a aprender implica ser consciente das necesidades e dos procesos de aprendizaxe, o recoñecemento de oportunidades e a habilidade de superar dificultades para poder aprender con éxito. Esta promóvese na área de Valores Éticos mediante o exercicio de procesos cognitivos como analizar, sintetizar, relacionar, comparar ou argumentar, así como favorecendo o interese por descubrir a verdade dos feitos históricos e os valores que impregnan as experiencias da súa vida cotiá.

Os descritores que se poden utilizar son:

- Identificar potencialidades persoais como aprendiz: estilos de aprendizaxe, intelixencias múltiples, funcións executivas...
- Xerar estratexias para aprender en distintos contextos de aprendizaxe.

- Aplicar estratexias para a mellora do pensamento creativo, crítico, emocional, interdependente...
- Desenvolver estratexias que favorezan a comprensión rigorosa dos contidos.
- Planificar os recursos necesarios e os pasos que se deben realizar no proceso de aprendizaxe.
- Seguir os pasos establecidos e tomar decisións sobre os pasos seguintes en función dos resultados intermedios.
- Avaliar a consecución de obxectivos de aprendizaxe.
- Tomar conciencia dos procesos de aprendizaxe.

3. -Concreción dos obxectivos para o curso

OBXECTIVOS	COMPETENCIAS CLAVE
a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.	competencias sociais e cívicas. ntido de iniciativa e espírito emprendedor.
b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.	competencias sociais e cívicas. ntido de iniciativa e espírito emprendedor. render a aprender
c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.	competencias sociais e cívicas. ntido de iniciativa e espírito emprendedor. render a aprender municación lingüística.
d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da	competencias sociais e cívicas.

- personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- ntido de iniciativa e espírito emprendedor.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- Comunicación lingüística.
Competencia dixital
Aprender a aprender.
Competencias sociais e cívicas.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía
Comunicación lingüística.
Aprender a aprender.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
Aprender a aprender.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- Comunicación lingüística.
Conciencia e expresións culturais.
Competencias sociais e cívicas.
Aprender a aprender.
- i) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- Conciencia e expresións culturais.
Comunicación lingüística.
Competencias sociais e cívicas.
- m) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
Competencias sociais e cívicas

4. Concreción para cada estándar de aprendizaxe.

Os contidos da área de Valores Éticos agrúpanse en seis bloques e ligados a eles propóñense os criterios de avaliación e os estándares de aprendizaxe.

O alumnado deberá adquirir uns coñecementos e unhas destrezas básicas que lle permitan mellorar a súa autonomía, priorizar os seus valores e prepararse para converterse no principal axente do seu propio desenvolvemento.

4.-Contidos e Criterios de Avaliación do Bloque 1: A dignidade da persoa

CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES
B1.1. Conceptos de persoa achegados pola filosofía.	1.1. Construír un concepto de persoa, consciente de que esta é indefinible, valorando a dignidade que posúe polo feito de ser libre.
B1.2. Visión kantiana: a persoa como suxeito autónomo e como un fin en si mesma.	'EB1.1.1. Sinala as dificultades para definir o concepto de persoa, analizando algunhas definicións achegadas por filósofos/as. 1.2. Identificar os conceptos de heteronomía e autonomía, mediante a concepción kantiana da persoa, coa finalidade de valorar a súa importancia e aplicala na realización da vida moral.
B1.3. Noción aristotélica da virtude: relación cos actos, os hábitos e o carácter. Virtudes éticas.	'EB1.2.1. Explica a concepción kantiana do concepto de persoa, como suxeito autónomo capaz de ditar as súas propias normas morais. 'EB1.2.2. Comenta e valora a idea de Kant ao concibir a persoa como un fin en si mesma, rexeitando a posibilidade de ser tratada por outros como instrumento para alcanzar fins alleos a ela. 1.3. Entender a relación entre os actos, os hábitos e o desenvolvemento do carácter, mediante a comprensión do concepto de virtude en Aristóteles e, en especial, o relativo ás virtudes éticas, pola importancia que teñen no desenvolvemento da personalidade. 'EB1.3.1. Sinala en que consiste a virtude e as súas características en Aristóteles, indicando a súa relación cos actos, os hábitos e o carácter. 'EB1.3.2. Enumera algúns dos beneficios que, segundo Aristóteles, achegan as virtudes éticas ao ser humano, identifica algunhas destas e ordénaas segundo un criterio racional.

Contidos e Criterios de Avaliación do Bloque 2: A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais

CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES
B2.1. Diferenzas entre ética e dereito.	B2.1. Distinguir, na persoa, os ámbitos da vida privada e da vida pública, a primeira regulada pola ética e a segunda polo dereito, coa finalidade de identificar os límites da liberdade persoal e social.
B2.2. Posibles conflitos entre os valores que regulan a vida privada e os que regulan a vida pública.	VEB2.1.1. Distingue entre os ámbitos de acción que corresponden á ética e ao dereito, e expón as súas conclusións mediante unha presentación elaborada con medios informática. VEB2.1.2. Reflexiona arredor do problema da relación entre estes dous campos, o privado e o público, e a posibilidade de que exista un conflito de valores éticos entre ambos, así como a forma de atopar unha solución baseada nos valores éticos, exemplificando de maneira concreta tales casos, e expón as súas posibles solucións fundamentadas eticamente.

Contidos e Criterios de Avaliación do Bloque 3: A reflexión ética

CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES DE
B3.1. Diferenza entre ética e moral.	B3.1. Distinguir entre ética e moral, sinalando as semellanzas e as diferenzas entre elas, e estimando a importancia da reflexión ética como un saber práctico necesario para guiar de xeito racional a conduta do ser humano á súa plena realización.
B3.2. Reflexión ética como guía racional de conduta.	EB3.1.1. Recoñece as diferenzas entre a ética e a moral, no que se refire á súa orixe e á súa finalidade.
B3.3. Estrutura moral da	

persoa.	'EB3.1.2. Achega razóns que xustifiquen a importancia da reflexión ética, como unha guía racional de conduta necesaria na vida do ser humano, expresando de forma apropiada os argumentos en que se fundamenta.
B3.4. Etapas do desenvolvemento moral en Piaget e Kohlberg. Paso da heteronomía á autonomía moral.	3.2. Destacar o significado e a importancia da natureza moral do ser humano, analizando as súas etapas de desenvolvemento e tomando conciencia da necesidade que ten de normas éticas, libre e racionalmente asumidas, como guía do seu comportamento.
B3.5. A liberdade como raíz da estrutura moral da persoa.	'EB3.2.1. Sinala en que consiste a estrutura moral da persoa como ser racional e libre, razón pola que esta é responsable da súa conduta e das consecuencias desta.
B3.6. Características distintivas dos valores éticos.	'EB3.2.2. Explica as tres etapas do desenvolvemento moral na persoa, segundo a teoría de Piaget ou a de Kohlberg, e as características propias de cada unha, destacando como se pasa da heteronomía á autonomía moral.
B3.7. Valores éticos e dignidade Humana	3.3. Recoñecer que a liberdade constitúe a raíz da estrutura moral na persoa, e apreciar o papel da intelixencia e da vontade como factores que incrementan a capacidade de autodeterminación.
B3.8. Normas. Especificidade das normas éticas.	'EB3.3.1. Describe a relación entre a liberdade e os conceptos de persoa e estrutura moral.
B3.9. Relativismo moral dos sofistas.	3.4. Resaltar a importancia dos valores éticos, as súas especificacións e a súa influencia na vida persoal e social do ser humano, destacando a necesidade de ser recoñecidos e respectados por todos.
B3.10. Intellectualismo moral en Sócrates e Platón.	'EB3.4.1. Describe as características distintivas dos valores éticos, utilizando exemplos concretos de eles e apreciando a súa relación esencial coa dignidade humana e a conformación dunha personalidade xusta e satisfactoria.
B3.11. Relativismo moral fronte a obxectivismo moral.	'EB3.4.2. Emprega o espírito emprendedor para realizar, en grupo, unha campaña destinada a difundir a importancia de respectar os valores éticos, tanto na vida persoal como na social.
B3.12. Clasificación das teorías éticas: éticas de fins e éticas procedementais.	3.5. Establecer o concepto de normas éticas e apreciar a súa importancia, identificando as súas características e a natureza da súa orixe e validez, mediante o coñecemento do debate ético que existiu entre Sócrates e os sofistas.
B3.13. A ética de Epicuro como ética de fins.	'EB3.5.1. Define o concepto de norma e de norma ética, distinguíndoa das normas xurídicas, relixiosas, etc.
B3.14. O eudemonismo aristotélico como ética de fins.	'EB3.5.2. Sinala quen foron os sofistas e algúns dos feitos e das razóns en que se fundamentaba a súa teoría relativista da moral, destacando as consecuencias que esta ten na vida das persoas.
B3.15. O ben supremo da	3.6. Explicar as características e os obxectivos das teorías éticas, así como a súa clasificación en éticas de fins e procedementais, sinalando os principios máis destacados do hedonismo de

persoa en Aristóteles e as tres tendencias da alma.

B3.16. O utilitarismo como ética de fins: principio de utilidade; concepto de pracer; compatibilidade do egoísmo individual co altruísmo universal; localización do valor moral nas consecuencias da acción.

Epicuro.

'EB3.6.1. Enuncia os elementos distintivos das "teorías éticas" e argumenta a súa clasificación en éticas de fins e éticas procedementais, e elabora un esquema coas súas características máis destacadas.

'EB3.6.2. Enuncia os aspectos fundamentais da teoría hedonista de Epicuro e os valores éticos que defende, destacando as características que a identifican como unha ética de fins.

'EB3.6.3. Elabora, en colaboración co grupo, argumentos a favor e/ou en contra do epicureísmo, e expón as súas conclusións cos argumentos racionais correspondentes.

3.7. Entender os principais aspectos do eudemonismo aristotélico, identificándoo como unha ética de fins e valorando a súa importancia e a vixencia actuais.

'EB3.7.1. Explica o significado do termo "eudemonismo" e o que para Aristóteles significa a felicidade como ben supremo, e elabora e expresa conclusións.

'EB3.7.2. Distingue os tres tipos de tendencias que hai no ser humano, segundo Aristóteles, e a súa relación co que el considera como ben supremo da persoa.

'EB3.7.3. Achea razóns para clasificar o eudemonismo de Aristóteles dentro da categoría da ética de fins.

3.8. Comprender os elementos máis significativos da ética utilitarista e a súa relación co hedonismo de Epicuro, clasificándoa como unha ética de fins e elaborando argumentos que apoién a súa valoración persoal arredor desta formulación ética.

'EB3.8.1. Fai unha recensión das ideas fundamentais da ética utilitarista: o principio de utilidade, o concepto de pracer, a compatibilidade do egoísmo individual co altruísmo universal e a localización do valor moral nas consecuencias da acción, entre outras.

'EB3.8.2. Enumera as características que fan do utilitarismo e do epicureísmo unhas éticas de fins.

'EB3.8.3. Argumenta racionalmente as súas opinións sobre a ética utilitarista.

Contidos e Criterios de Avaliación do Bloque 4: A xustiza e a política

CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES
B4.1. Relación entre ética, política e xustiza no pensamento aristotélico.	4.1. Comprender e valorar a importancia da relación entre os conceptos de ética, política e xustiza, mediante a análise e a definición destes termos, destacando o vínculo entre eles no pensamento de Aristóteles.
B4.2. Semellanzas,	'EB4.1.1. Explica e aprecia as razóns que dá Aristóteles para establecer un vínculo necesario

diferenzas e relacións entre valores éticos e valores cívicos.	entre ética, política e xustiza. 'EB4.1.2. Utiliza e selecciona información sobre os valores éticos e cívicos, identificando e apreciando as semellanzas, as diferenzas e as relacións entre eles.
B4.3. A política de Aristóteles.	4.2. Coñecer e apreciar a política de Aristóteles e as súas características esenciais, e entender o seu concepto de xustiza e a súa relación co ben común e a felicidade, elaborando un xuízo crítico sobre a perspectiva deste filósofo.
B4.4. Concepto aristotélico de xustiza e a súa relación co ben común e a felicidade.	'EB4.2.1. Elabora, recorrendo á súa iniciativa persoal, unha presentación con soporte informático, sobre a política aristotélica como unha teoría organicista, cunha finalidade ética e que atribúe a función educativa ao Estado. 'EB4.2.2. Selecciona e usa información, en colaboración co grupo, para entender e apreciar a importancia que Aristóteles lle dá á xustiza como valor ético no que se fundamenta a lexitimidade do Estado e a súa relación coa felicidade e o ben común, e expón as súas conclusións persoais debidamente fundamentadas.

Contidos e Criterios de Avaliación do Bloque 5: Os valores éticos, o dereito, a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH) e outros tratados internacionais sobre dereitos humanos

CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES
5.1. Relacións entre ética e dereito.	B5.1. Sinalar a vinculación entre a ética, o dereito e a xustiza, a través do coñecemento das súas semellanzas, diferenzas e relacións. VEB5.1.1. Procura e selecciona información en páxinas web, para identificar as diferenzas, as semellanzas e os vínculos entre a ética e o dereito.

Contidos e Criterios de Avaliación do Bloque 6: Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía

CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES
B6.1. Dimensión moral da ciencia e da tecnoloxía polo seu impacto en todos os ámbitos da vida humana.	6.1. Recoñecer a importancia da dimensión moral da ciencia e a tecnoloxía, así como a necesidade de establecer límites éticos e xurídicos, coa finalidade de orientar a súa actividade consonte os valores defendidos pola DUDH
B6.2. Valores recollidos na DUDH como criterio para fixar límites á investigación	'EB6.1.1. Utiliza información de distintas fontes para analizar a dimensión moral da ciencia e a tecnoloxía, avaliando o impacto positivo e negativo que estas poden ter en todos os ámbitos da vida humana (social, económico, político, ético e ecolóxico, etc.).

científico-tecnolóxica.

6.3. Problemas da tecnoddependencia.

B6.4. Dilemas morais que presentan os avances en medicina e biotecnoloxía.

'EB6.1.2. Achea argumentos que fundamenten a necesidade de pór límites éticos e xurídicos á investigación práctica, tanto científica como tecnolóxica, tomando a dignidade humana e os valores éticos recoñecidos na DUDH como criterio normativo.

'EB6.1.3. Recorre á súa iniciativa persoal para expor as súas conclusións sobre o tema tratado, utilizando medios informáticos e audiovisuais, de xeito argumentado e ordenado racionalmente.

6.2. Entender e valorar o problema da tecnoddependencia e a alienación humana á que conduce.

'EB6.2.1. Destaca o problema e o perigo que representa para o ser humano a tecnoddependencia, sinalando os seus síntomas e as súas causas, e estimando as súas consecuencias negativas, como unha adición incontrolada aos dispositivos electrónicos, aos videoxogos e ás redes sociais, que conduce as persoas cara a unha progresiva deshumanización.

6.3. Utilizar os valores éticos contidos na DUDH no campo científico e tecnolóxico, coa finalidade de evitar a súa aplicación inadecuada e solucionar os dilemas morais que ás veces se presentan, nomeadamente no terreo da medicina e a biotecnoloxía.

'EB6.3.1. Analiza información seleccionada de diversas fontes, coa finalidade de coñecer en que consisten algúns dos avances en medicina e biotecnoloxía, que formulan dilemas morais (utilización de células nai, clonación, euxeñese, etc.), sinalando algúns perigos que estes encerran de prescindir do respecto á dignidade humana e os seus valores fundamentais.

'EB6.3.2. Presenta unha actitude de tolerancia e respecto ante as opinións que se expresan na confrontación de ideas, coa finalidade de solucionar os dilemas éticos, sen esquecer a necesidade de empregar o rigor na fundamentación racional e ética de todas as alternativas de solución formuladas.

4.1 - Temporalización.

1ª Avaliación..Temas 1-2:

UNIDADE 1. NA BUSCA DA MIÑA IDENTIDADE

1. A crise da adolescencia.
2. A influencia do grupo.
3. Como forxar un bo carácter?
4. Que son as virtudes?
5. Emocións intelixentes.

UNIDADE 2. CRECER COMO PERSOAS

1. O proceso de socialización.
2. O respecto á dignidade humana.
3. A conduta asertiva.
4. As habilidades sociais.

2ª Avaliación..Temas 3-4

UNIDADE 3. DA MORAL Á ÉTICA

1. O instinto e a razón.
2. A lei e a moral.
3. O desenvolvemento da conciencia moral.
4. De onde vén a moral?
5. A ética da felicidade.

UNIDADE 4. A DEMOCRACIA COMO ESTILO DE VIDA

1. O Estado de dereito.
2. Democracia é participación.
3. A democracia e os seus riscos.
4. Os nosos dereitos constitucionais.

3ª Avaliación....Temas 5-6

UNIDADE 5. OS DEREITOS HUMANOS

1. Todos temos dereitos.
2. De onde veñen os nosos dereitos? (I).
3. De onde veñen os nosos dereitos? (II).
4. Clasificando os nosos dereitos.
5. Os dereitos das mulleres.
6. Os dereitos da infancia.

UNIDADE 6. OS RETOS DA CIENCIA

1. A dimensión moral da ciencia e da técnica.
2. O desafío dos dilemas morais.
3. Os retos morais da medicina e da biotecnoloxía.
4. O problema da clonación e da euxenesia.

IV-2: Grao mínimo de consecución para superar a materia.

Coa fin de garantir o dereito do alumnado a que o seu rendemento escolar sexa valorado conforme a criterios de plena obxectividade, deberán facerse públicos os criterios xerais que se aplicaran para a avaliación das aprendizaxes, promoción e titulación.

Informarase ao comezo do período lectivo sobre os contidos mínimos esixibles para a superación das diferentes materias del dependentes, os procedementos de recuperación e de apoio previstos, e os criterios de avaliación e procedementos de calificación aplicables.

A continuación, e para cada unha das unidades deste curso, indícanse os contidos mínimos esixibles que o alumnado deberá ter adquirido para superar a materia de Valores Éticos no Segundo Curso da ESO:

Unidade 1. En busca da miña identidade

As características da etapa da adolescencia e os cambios que se producen durante este período.

As influencias sociais durante a adolescencia.

A comprensión do concepto de virtude e do hábito en Aristóteles.

Unidade 2. Crecer como persoas

As características do proceso de socialización e os distintos axentes de socialización.

A necesidade do respecto á dignidade humana..

A comprensión do concepto de asertividade. A importancia da escoita activa.

Unidade 3. Da moral á ética

As diferenzas entre a conduta dos animais e a conduta do ser humano: a liberdade e a responsabilidade.

Diferenciación entre normas morais e normas legais.

O desenvolvemento da conciencia moral segundo a teoría de Piaget.

A orixe da moral segundo o relativismo moral e o obxectivismo moral.

As características da teoría ética de Aristóteles.

Unidade 4. A democracia como estilo de vida

O Estado de dereito, baseado no imperio da lei,.

A división de poderes de Montesquieu.

A importancia da participación na democracia .

Os riscos da democracia: a ditadura da maioría, a demagogia e o desinterese polos asuntos públicos.

Identificación dos dereitos constitucionais e a súa clasificación.

Unidade 5. Os dereitos humanos

As características dos dereitos humanos.

A orixe dos dereitos humanos .

A dobre clasificación dos dereitos humanos.

Os dereitos das mulleres e as violacións dos dereitos humanos que sofren as mulleres por razón de sexo.

Toma de conciencia das vulneracións que existen en todo o mundo dos dereitos dos nenos.

Unidade 6. Os retos da ciencia

A comprensión da investigación científica e tecnolóxica como un medio para mellorar a vida das persoas.

A necesidade de establecer límites éticos e xurídicos na investigación científica e técnica.

A figura dos comités de ética para debater sobre os dilemas morais no campo da medicina.

Reflexión sobre os principais retos morais da medicina e a biomedicina: a reprodución asistida, a investigación con células nai, a clonación e a euxenesia.

IV-3:Procedementos e instrumentos de avaliación.

Empezarase na primeira semana de clases con unha proba escrita e/ou oral de avaliación inicial coa finalidade de ter unha "radiografía" dos coñecementos, actitudes, vocabulario, exposición e modos de responder de toda a clase.

- Ó longo de cada avaliación, realizaranse un mínimo dun traballo de investigación con carácter obrigatorio, escrito a man, en lingua galega ou ben en power point . O traballo valorarase de 0 a 10 puntos.

- Outros aspectos avaliábeis con carácter complementario son:

- Realización dos deberes ou tarefas encomendadas.

- Participación positiva na clase e a non participación.

- A non participación nas actividades prácticas,, así como a reiterada resposta negativa as cuestións teóricas que se realicen na aula serán valoradas co criterio de (-0,25). A interpretación é a seguinte. Cada vez que un alumno/a responda negativamente a cuestións de tipo oral ou tarefas de aula ou de casa poñeráselle un negativo que restará (0,25) da nota final. Pola contra, a participación activa nas actividades prácticas e cuestións teóricas que se realicen na aula serán valorada positivamente (máximo 0,5) e servirán para redondear a nota final.

- Presentación do caderno de clase.

Por acordo do Claustro de Profesores do 30 de xullo de 2010, a boa presentación e a carencia de faltas de ortografía en tódalas probas escritas, terán un premio de 0,50 puntos que serán aumentados á cualificación das mencionadas probas sempre que estean aprobadas.

Dáse por suposto que, se un alumno/a fose sorprendido copiando con calquera tipo de dispositivo, automaticamente suspendería exame, e se fose no exame final suspendería a materia.

Para superalo curso requírese o logro de tódolos obxectivos mínimos. As cualificacións de xuño terán en conta as dúas avaliacións anteriores que serán eliminatorias.

Os alumnos que suspendan unha ou dúas avaliacións (logo non teñen superados os obxectivos mínimos) poderán superalas nun exame feito en xuño de contidos mínimos.

O alumno que non acade os contidos mínimos en Xuño fará o exame de

Setembro. Consistirá na realización dunha proba escrita sobre os contidos do curso. A proba constará de varias preguntas. En cada pregunta sinalarase o valor de cada unha. (será informado por escrito na propia proba de exame).

Realizaranse actividades adaptadas para os alumnos con altas capacidades.

Igualmente o alumno será valorado pola súa participación en clase e pola realización das tarefas encomendadas para a casa. Os traballos expóñense en clases para ser obxecto de debates por parte da mesma.

Por acordo do Claustro de Profesores do 30 de xullo de 2010, a boa presentación e a carencia de faltas de ortografía en tódalas probas escritas, terán un premio de 0,50 puntos que serán aumentados á cualificación das mencionadas probas sempre que estean aprobadas.

Dase por suposto que, se un alumno/a fose sorprendido copiando con calquera tipo de dispositivo, automaticamente suspendería exame, e se fose no exame final suspendería a materia

5.-Concrecións metodolóxicas que require a materia

Os alumnos e as alumnas deben desenvolver nesta etapa un pensamento e unha actitude críticos que se sustenten en valores morais e éticos recoñecidos. Por iso, farase fincapé na necesidade de analizar, formular e dar solucións a problemas cun fondo ético.

Desde esta perspectiva, a liña metodolóxica que rexerá as accións docentes nesta área desenvolverase a través de métodos activos, indutivos e mixtos; é

dicir, métodos eminentemente participativos onde se alterna o traballo individual co traballo en grupo.

A aplicación dos devanditos métodos leva implícita a utilización de estilos de ensino socializadores, cognitivos e creativos para conseguir que os seus xuízos e eleccións dirixan a súa conduta e as súas relacións sociais cara ao benestar común.

Neste contexto metodolóxico, o estudante convértese en protagonista da súa propia aprendizaxe, mentres o docente vai cedendo terreo para que o alumnado logre maior autonomía nas súas aprendizaxes e cre estruturas cognitivas que lle permitan un pensamento e un proxecto de vida propios, asumindo de modo consciente, crítico e reflexivo o exercicio da liberdade e o control acerca da súa propia existencia.

Á súa vez, a transmisión do coñecemento das características que conforman a imaxe persoal farase a partir de aprendizaxes baseadas na experiencia, onde o alumnado percibe a información a través das súas propias experiencias e respectando sempre o desenvolvemento dos seus diversos estilos de aprendizaxe. Tamén se combinarán técnicas como o ensino recíproco, a discusión guiada con técnicas de visualización, de role play.

Este abano de accións docentes permitiralle ao alumnado comprender e interiorizar os valores éticos de forma holística, comprensiva e significativa.

6. -Materiais e recursos didácticos que se vaian a utilizar.

- Pizarra dixital e canón de proxeccións.
- Encerados tipo veleda.
- Libros da biblioteca e da biblioteca de aula.
- Ordenador de clase.
- Aula de informática.
- Fotocopias proporcionadas polo profesor.
- Mapas de varios tipos.
- Presentacións en Power point e documentales varios.

- O cine na aula.
- O libro do alumnado para a área de Valores Éticos de 2.º ESO. Vicens Vives.
- Os cadernos de estratexias metodolóxicas.
- As monografías didácticas.

7.-Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado.

- Ó longo de cada avaliación, realizaranse un mínimo dun traballo de investigación con carácter obrigatorio, escrito a man, en lingua galega ou ben en power point . O traballo valorarase de 0 a 10 puntos.
- Outros aspectos avaliábeis con carácter complementario son:
 - Realización dos deberes ou tarefas encomendadas.
 - Participación positiva na clase e a non participación.
 - A non participación nas actividades prácticas,, así como a reiterada resposta negativa as cuestións teóricas que se realicen na aula serán valoradas co criterio de (-0,25). A interpretación é a seguinte. Cada vez que un alumna/o responda negativamente a cuestións de tipo oral ou tarefas de aula ou de casa poñeráselle un negativo que restará (0,25) da nota final. Pola contra, a participación activa nas actividades prácticas e cuestións teóricas que se realicen na aula serán valorada positivamente (máximo 0,5) e servirán para redondear a nota final.

- Presentación do caderno de clase.

Por acordo do Claustro de Profesores do 30 de xullo de 2010, a boa

presentación e a carencia de faltas de ortografía en tódalas probas escritas, terán un premio de 0,50 puntos que serán aumentados á cualificación das mencionadas probas sempre que estean aprobadas.

Dáse por suposto que, se un alumno/a fose sorprendido copiando con

calquera tipo de dispositivo, automaticamente suspendería exame, e se fose no exame final suspendería a materia.

Para superalo curso requírese o logro de tódolos obxectivos mínimos.

As cualificacións de xuño terán en conta as dúas avaliacións anteriores que serán eliminatorias.

Os alumnos que suspendan unha ou dúas avaliacións (logo non teñen superados os obxectivos mínimos) poderán superalas nun exame feito en xuño de contidos mínimos.

O alumno que non acade os contidos mínimos en Xuño fará o exame de

Setembro. Consistirá na realización dunha proba escrita sobre os contidos do curso. A proba constará de varias preguntas. En cada pregunta sinalarase o valor de cada unha. (será informado por escrito na propia proba de exame).

Realizaranse actividades adaptadas para os alumnos con altas capacidades.

Igualmente o alumno será valorado pola súa participación en clase e pola realización das tarefas encomendadas para a casa. Os traballos expóñense en clases para ser obxecto de debates por parte da mesma.

Por acordo do Claustro de Profesores do 30 de xullo de 2010, a boa presentación e a carencia de faltas de ortografía en tódalas probas escritas, terán un premio de 0,50 puntos que serán aumentados á cualificación das mencionadas probas sempre que estean aprobadas.

Dase por suposto que, se un alumno/a fose sorprendido copiando con calquera tipo de dispositivo, automaticamente suspendería exame, e se fose no exame final suspendería a materia

8. -Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a practica docente.

Trataremos de reflexionar e autoevaluar a realización e o desenvolvemento da programación didáctica. Para iso, ao finalizar cada unidade didáctica faremos unha autoevaluación para ver o funcionamento do programado na aula e establecer estratexias de mellora para a propia unidade.

Indagaremos se o alumno é capaz de:

1. Valorar a importancia das outras persoas para a construción da propia identidade, tomar conciencia dos vínculos que están na base da convivencia e iniciar a construción dun código de conduta autónomo, a partir do recoñecemento da propia identidade e do respecto e tolerancia polas diferenzas persoais e sociais.
2. Practicar o diálogo para evitar e superar os conflitos nas relacións entre iguais e nas relacións interxeracionais.
3. Identificar e rexeitar, a partir da análise de feitos reais ou figurados, as situacións de discriminación cara a persoas de diferente orixe, xénero, ideoloxía, relixión, orientación afectivo - sexual e outras, respectando as diferenzas persoais e mostrando autonomía de criterio.
4. Participar, de modo democrático e cooperativo, en todas as actividades programadas tanto na aula como fóra dela, e en xeral na vida do centro e do contorno como preparación para o exercicio duna cidadanía activa.
5. Utilizar diferentes fontes de información e considerar as distintas posicións e alternativas existentes nos debates que se formulen sobre problemas e situacións de carácter local ou global.
6. Identificar os principios básicos internacionais dos dereitos humanos e a súa evolución, distinguir situacións de violación destes e recoñecer e rexeitar as desigualdades de feito e de dereito, en particular as que afectan as mulleres.
7. Identificar os conceptos fundamentais (pluralismo político, parlamentarismo, representatividade...) que definen un sistema democrático, os principios e as

institucións fundamentais, así como os dereitos e deberes que establece a Constitución española e o Estatuto de autonomía de Galicia.

8. Identificar os principais servizos públicos que deben garantir as administracións, recoñecer a contribución dos cidadáns no seu mantemento e mostrar, ante situacións da vida cotiá, actitudes cívicas relativas ao coidado do contorno, á seguridade vial, á protección civil e ao consumo responsable.

9. Utilizar e contrastar con rigor información procedente de diversos medios para identificar as causas dalgúns dos problemas de convivencia nas sociedades actuais, elaborar un punto de vista propio e desenvolver actitudes responsables que contribúan á súa mellora.

10. Identificar as características da globalización e o papel que xogan nela os medios de comunicación, recoñecer as relacións que existen entre a sociedade en que vive e a vida das persoas doutras partes do mundo.

11. Recoñecer a existencia de conflitos e o papel que desempeñan neles as organizacións internacionais e as forzas de pacificación. Valorar a importancia da participación humanitaria para paliar as consecuencias dos conflitos.

9-Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes.

O alumnado de 2º de ESO que teña suspensa a materia de Valores éticos do curso anterior deberán realizar, para a superación de dita materia, o seguinte:

1. Elaborar un Traballo o longo do curso que consistirá na realización dun traballo que se centrará nos contidos máis relevantes do 1º curso.

O seguimento deste traballo levarase a cabo polo profesor correspondente de cada curso e pola xefa do Departamento.

O alumno deberá entregar dito traballo, fragmentado en tres partes, unha por cada avaliación, a man e en lingua galega, nas datas establecidas. Non se recollerán traballos fora do prazo marcado.

O traballo valorarase de 0 a 10 puntos.

- Todos os alumnos que realizaron o traballo e obtiveron un mínimo de 5 en cada unha das partes, é dicir, aprobaron os tres traballos entregados, teñen a obriga de facer unha proba final no mes de maio nas datas establecidas por xefatura de estudos.
- Esta proba centrarase nas actividades de recuperación (traballos feitos) propostas polo departamento. O alumno para aprobar a materia ten que obter nesta proba unha puntuación mínima de 5 .
- Se non obtén unha nota mínima de 5 na proba non recuperará a materia pendente.
- A nota final será: Se aproba o exame, a media entre, a media dos tres traballos e a nota de dito exame. Se non aproba o exame, figurará a nota do exame.

2. Para aqueles alumnos que non acaden o aprobado co traballo (é dicir os que teñan unha nota inferior a un 5) ou non o presenten haberá un Exame final en Maio. Este exame elaborárase a partir dos contidos mínimos establecidos para o 1º curso na Programación e constará de dez preguntas (cada pregunta valerá un punto).

3. Para aqueles alumnos que non superen a Materia en Maio haberá unha proba extraordinaria en Setembro, que se elaborará cos mesmos criterios que o Exame de Xuño.

10. -Organización dos procedementos que lle permitan ao alumnado acreditar os coñecementos necesarios en determinadas materias, no caso do bacharelato.

Non afecta a 2º da ESO

11.-Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados.

Empezarase na primeira quincena de clases con unha avaliación inicial oral ou escrita como toma de contacto cos alumnos e para detectar calquera tipo de problemas en canto se refire a coñecementos, actitudes, vocabulario, expresión, etc...

No primeira trimestre do curso realizarase unha proba inicial escrita na que se recollen preguntas sobre contidos da materia, comprensión de textos, vocabulario específico, expresión escrita (ortografía, caligrafía, exposición de textos,etc). Esta proba ten carácter orientativo para o profesor. En función dos resultados, o profesor tomará nota para a evolución do curso.

Na avaliación inicial que se realizará a principios do primeiro trimestre tomaranse medidas educativas co alumnado con necesidades educativas ben cara reforzos, ACI . A.L etc..

12.-Medidas de atención á diversidade.

Descrición do grupo despois da avaliación inicial.

Á hora de formular as medidas de atención á diversidade e inclusión debemos solicitar, en primeiro lugar, diversa información sobre cada grupo de alumnos e alumnas; como mínimo debe coñecerse a relativa a:

- O número de alumnos e alumnas.
- O funcionamento do grupo (clima da aula, nivel de disciplina, atención...).
- As fortalezas que se identifican no grupo en canto ao desenvolvemento de contidos curriculares.
- As necesidades que se puidesen identificar; convén pensar nesta fase en como se poden abordar (*planificación de estratexias metodolóxicas, xestión da aula, estratexias de seguimento da eficacia de medidas, etc.*).
- As fortalezas que se identifican no grupo en canto aos aspectos competenciais.
- Os desempeños competenciais prioritarios que hai que practicar no grupo nesta materia.
- Os aspectos que se deben ter en conta ao agrupar os alumnos e as alumnas para os traballos cooperativos.
- Os tipos de recursos que se necesitan adaptar nivel xeral para obter un logro óptimo do grupo.

Necesidades individuais

A avaliación inicial facilítanos non só coñecemento acerca do grupo como conxunto, senón que tamén nos proporciona información acerca de diversos aspectos individuais dos nosos estudantes; a partir dela poderemos:

- Identificar os alumnos ou as alumnas que necesitan un maior seguimento ou personalización de estratexias no seu proceso de aprendizaxe. (Débese ter en conta aquel alumnado con necesidades educativas, con altas capacidades e con necesidades non diagnosticadas, pero que requiran atención específica por estar en risco, pola súa historia familiar, etc.).
- Saber as medidas organizativas que cómpre adoptar. (Planificación de reforzos, situación de espazos, xestión de tempos grupais para favorecer a intervención individual).
- Establecer conclusións sobre as medidas curriculares que se van adoptar, así como sobre os recursos que se van empregar.
- Analizar o modelo de seguimento que se vai utilizar con cada un deles.
- Acoutar o intervalo de tempo e o modo en que se van avaliar os progresos destes estudantes.
- Fixar a maneira en que se vai compartir a información sobre cada alumno ou alumna co resto de docentes que interveñen no seu itinerario de aprendizaxe; especialmente, co titor.

13. -Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso que corresponda.

Os temas transversais abranguen contidos de varias disciplinas e o seu tratamento debe ser abordado dende a complementariedade.

Non poden formularse como un programa paralelo ao desenvolvemento do currículo senón inserido na dinámica diaria do proceso de ensino-aprendizaxe.

Son transversais porque deben impregnar a totalidade das actividades do centro.

Estes temas son:

Educación ambiental

Educación para a paz

Educación do consumidor

Educación vial

Educación para a igualdade de oportunidades entre sexos

Educación para a saúde

Educación na sexualidade

Educación cívica e moral

14. -Actividades complementarias e extraescolares programadas por cada departamento didáctico.

Podemos definir as actividades complementarias e extraescolares como aquelas que contribúen de forma importante ao desenvolvemento integral da personalidade do alumno e constitúen un campo específico para a iniciativa e a capacidade de organización do Centro.

As actividades complementarias e extraescolares deben considerarse como accións complementarias que teñen como finalidade primordial, propiciar o pleno desenvolvemento da personalidade do alumno, a cuxo fin é imprescindible que trascendan o ámbito puramente académico estendendo a acción formativa dos alumnos ata o medio en que o Centro Educativo se ache inserto e incidindo nos seus aspectos económicos, culturais, sociolaborais, etcétera, polo que non deben enfocarse como actividades imprescindibles para a consecución dos obxectivos específicos asignados ás determinadas materias, senón como un complemento da acción instrutiva e formativa destas.

Os obxectivos para conseguir coa realización de actividades complementarias e extraescolares son:

Favorecer o desenvolvemento persoal dos alumnos e o seu acceso ao patrimonio cultural, sen discriminación ningunha por razóns de sexo, raza, capacidade ou orixe social.

Adaptarse ás peculiaridades e intereses individuais dos alumnos.

Responder ás esixencias dunha sociedade democrática, complexa e tecnificada.

Compensar as desigualdades sociais, culturais ou por razón de sexo, sen incorrer no favoritismo, pero tendo en conta as diversas capacidades dos alumnos.

Preparar a inserción na vida activa, para o desempeño das responsabilidades sociais e profesionais propias da existencia adulta.

Considéranse actividades extraescolares, sinalando algúns aspectos que as caracterizan:

Completan a formación mínima que deben recibir todos os cidadáns e cidadás.

Son actividades que non poden formar parte do horario lectivo, é dicir, do horario que comprende a xornada escolar, incluídos os períodos de descanso que se establecen entre dúas clases consecutivas.

Teñen carácter voluntario, polo que ningún alumno pode ser obrigado a asistir a ditas actividades.

Non forman parte do proceso de avaliación individual polo que pasa o alumnado para a superación das distintas ensinanzas que integran os plans de estudos, aínda que o proxecto debe ser avaliado como parte do plan anual de actuación do centro educativo.

Non poden constituír motivo nin medio de discriminación ningún para ningún membro da comunidade educativa.

Non poden ter carácter lucrativo.

Deben incluírse na programación xeral anual, unha vez aprobadas polo Consello Escolar do centro.

15. -Programación da educación en valores.

- Concepción madura e responsable do exercicio da propia liberdade.
- Autoesixencia de responsabilidade ante as consecuencias que para os demais poden ter os propios actos.
- Adopción dunhas regras claras de evitación de riscos persoais.
- Recoñecemento da importancia da vida familiar e responsabilización ante os seus problemas.
- Autoesixencia de responsabilidade ante as circunstancias da vida familiar e de contribución á súa boa marcha.
- Valoración e, ao mesmo tempo, crítica do feito da amizade.
- Compromiso de respecto ao principio de reciprocidade na amizade.
- Rexeitamento das chantaxes emocionais que poden conducir a consecuencias indesexables.
- Asunción dunha actitude de rexeitamento incondicional cara á violencia que xorde no ámbito máis próximo.
- Crítica e denuncia da violencia no ámbito familiar.
- Aceptación da convivencia en paz como un ben maior que o exercicio dos intereses individuais.
- Aceptación da vinculación entre dereitos e obrigas.
- Compromiso para descubrir e respectar os límites legais que afectan á liberdade individual.
- Valoración e crítica do feito de vivir en sociedades numerosas e do papel que nelas desempeña a crecente similitude de comportamentos sociais.
- Asunción do compromiso de aproveitar as oportunidades que ofrece unha sociedade baseada na igualdade.
- Rexeitamento de calquera tipo de discriminación e compromiso coa práctica da igualdade de oportunidades.
- Posición autocrítica en relación co cumprimento dos deberes de igualdade.

- Comprensión da importancia de compensar os efectos socialmente negativos do desenvolvemento económico.
- Recoñecemento do valor e a responsabilidade de practicar a solidariedade activa para mellorar a convivencia.
- Constatación da relación entre exclusión social e déficit de dereitos, e do seu carácter inxusto.
- Rexeitamento de fórmulas de evasión de deber de contribuír solidariamente ao benestar social.
- Respecto polas regras da democracia en calquera ámbito da convivencia.
- Compromiso de facer bo uso das oportunidades que brinda o Estado para garantir o benestar.
- Valoración da aproximación do poder ás realidades máis próximas ao cidadán e das vantaxes do autogoberno no marco das comunidades autónomas establecido na Constitución.

16.-Accións de contribución ao proxecto lector.

Participación do profesor desta materia no Plan Lector do Centro de acordo ao calendario recomendado polo/a responsable do Proxecto Lector.

O profesor cooperará guiando, informando, interpretando, aclarando, explicando todas as dificultades que se orixinen na lectura ao longo da clase . O mesmo tempo dará exemplo nestas actividades de toda a clase.

A lectura será realizada mantendo as normas de clase (en silencio, boa postura, etc).

O alumnado pode usar os dicionarios da clase ou solicitar a información do profesor.

17.-Accións de contribución ao plan TIC

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías ábrenlles novos camiños e formas de traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico. As posibilidades de traballar coas novas tecnoloxías son varias, cada profesor pode elixir, segundo os seus gustos e necesidades.

- Pódese recurrir a Internet para buscar información sobre actividades ou diversos aspectos da materia.
- Empregaranse recursos multimedia, con presentacións audiovisuais para cada un dos temas do libro. Estas presentacións poden proxectarse de dúas maneiras: ben nun encerado dixital, se o houbera, ben simplemente cun ordenador e un canón. Estas presentacións poden incluír animacións, vídeos, imaxes, esquemas, textos e actividades que poden proxectarse ao longo da explicación na clase e que, sen dúbida, farán máis rica e interesante a exposición.
- Pódense empregar proxectos específicos de investigación en Internet: as WebQuests. Trátase de grandes propostas de investigación que os alumnos realizarán en grupo e que ocuparán varias clases. Cada investigación supón a elaboración dun traballo sobre un tema do curso cuxa información debe buscarse en Internet.
- Visualización de diferentes videos , CD-Rom etc...

18. -Accións de contribución ao plan de convivencia.

A escola ten por función educar e formar a persoas para a vida e na vida é necesario saber convivir para adaptarse á sociedade na que nacemos ou vivimos. A

convivencia resulta, con moita frecuencia, problemática: a escola, a rúa, a sociedade son, a veces, un territorio adverso para que os nosos alumnos/as aprendan a convivir. Por iso, o ensino e a práctica da convivencia escolar ten unha esixencia de actualidade.

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. A aparición de Internet supón unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que o profesorado lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para ser cidadán do mundo e abrir ventás a realidade actual ou novos camiños e enfoques didácticos.

A lectura e a practica de actividades democráticas dentro da aula convértense en prioritarias para comprender, expresar e comprender a realidade de forma axeitada.

Na área de Valores éticos podemos realizar as seguintes accións favorecedoras da convivencia escolar.

- Fomentar a lectura, en coordinación co plan Lector, de libros que fagan fincapé nos valores democráticos, a información sobre outras culturas, relixións, sociedades, a convivencia democrática, a igualdade de dereitos, a tolerancia de ideas e a cultura da paz.
- Favorecer as actitudes dialogantes, de tolerancia, mediación de conflitos e de respecto aos demais dentro e fora das clases.
- Buscar e seleccionar, por parte do alumnado, de imaxes (presentacións) e textos motivadores, de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan a valorar e respectar as diferencias culturais e relixiosas. Defensa dos propios valores, ideas e opinións diante o grupo-clase por medio da exposición oral ou visual dos temas tratados.
- Visionar películas, documentais ou imaxes das redes sociais na aula, de ética

e titorías, que fagan fincapé nos valores democráticos de igualdade, dereitos humanos, cultura do entendemento, respecto a toda manifestación cultural e social.

- Realizar debates de xeito democrático sobre temas de actualidade da prensa diaria (cando o tema da actualidade coincida con coa materia que se está impartindo).
- Corrixir por medio do diálogo ao alumnado que manifeste con feitos, ditos ou xestos contrarios a o espírito de convivencia escolar.

19.-Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.-

-A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunión do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico..

-A partir da análise dos resultados da avaliación final do curso anterior introducíranse as medidas oportunas.

--Consensuar fórmulas de atención a diversidade.

- Avaliaranse os procesos de aprendizaxe e de ensinanza.

-Para evitar o fracaso escolar controlarase o absentismo do alumnado de etnia xitana.

-Nas probas obxectivas que realicen os alumnos faranse modelos semellantes aos da avaliación de diagnóstico.

ASIGNATURA	ORATORIA
PROFESOR	MARICARMEN PÉREZ RODRÍGUEZ

1. Introducción e contextualización

A arte de falar en público conseguiu en moitas ocasións transformar sociedades e persoas. A nosa é a época histórica que máis recorre á oratoria, pois é a que dispón de máis oportunidades e medios para conseguir transformacións e melloras. Nunca como hoxe houbo tantas situacións e tantos contextos nos que calquera persoa poida ou deba actuar como oradora, e nunca como hoxe as mensaxes persuasivos chegaron con tanta insistencia a unha audiencia masiva. Pola contra, xamais a oratoria estivo tan pouco presente como disciplina e materia de estudo na vida académica. Esta materia pretende contribuír a equilibrar tal situación.

Empregar a palabra ante o público é unha habilidade cada vez máis necesaria. A participación democrática activa, o desenvolvemento persoal, a consecución dunha carreira académica de éxito e o exercicio de calquera profesión pasan hoxe en día polo satisfactorio desempeño en situacións variadísimas nas que a oratoria resulta extraordinariamente útil: debates, participacións en órganos de goberno, defensas de teses ou de proxectos de fin de carreira, mesas redondas, breves discursos de inauguración, relatorios, discursos comerciais, comunicacións coa clientela e con outros membros da mesma organización ou empresa, presentacións de ideas ante asociacións e institucións, etc. Todas estas situacións ampliaron o seu alcance grazas a internet e aos medios de comunicación: a oratoria xa non está limitada a determinadas responsabilidades ou profesións, senón que calquera persoa pode comunicarse oralmente ante unha audiencia global só cunha conexión á rede. Xa que logo, necesitamos aprender a falar en público para participar na mellora colectiva e democrática da realidade, para configurar a nosa traxectoria académica e profesional, e para fortalecer unha imaxe propia positiva ante nós mesmos/as e ante as demais persoas.

A oratoria, a arte de falar, é inseparable da retórica, a arte de persuadir. Oratoria e retórica presidiron durante séculos a estrutura educativa occidental e constituíronse como disciplinas cunha decidida vocación práctica: influír nas demais persoas mediante o emprego da palabra. É importante recoñecer a finalidade práctica destas disciplinas, pois a principal acusación que historicamente recaeu sobre elas é que proporcionan artificios e estratagemas para influír mediante a invención de interesadas aparencias de verdade. A didáctica da oratoria debe partir dunha base ética sólida: o lexítimo dereito a influír debe asentarse na honestidade, na procura ou na construción compartida da verdade e no diálogo democrático. O traballo coa oratoria implica, de xeito case inevitable e aínda que sexa nun nivel básico, unha reflexión ética sobre os fins que nos propoñemos os seres humanos e os medios dos que nos valemos para conseguilos, unha valoración das perspectivas coas que nos achegamos a un tema de discusión e unha toma de conciencia respecto á subordinación das ideas e dos intereses propios ao concepto da verdade, aos valores democráticos e aos dereitos fundamentais.

É por iso que esta materia contribúe a desenvolver destrezas vinculadas coas competencias crave, das que aquí destacaremos tres: a comunicación lingüística, xa que permite unha extraordinaria mellora das destrezas comunicativas, sobre todo das de carácter oral; as competencias sociais e cívicas, pois a oratoria carece de sentido si non é para participar de xeito eficaz e construtivo na vida social e profesional; e a competencia do sentido da iniciativa e espírito emprendedor, pois a oratoria fomenta a proactividade, o autocoñecemento e a autoestima. Os contidos da materia distribúense en catro bloques nos que é fácil advertir a clásica división da oratoria en cinco partes: inventio (procura dos materiais necesarios para a conformación do discurso), dispositio (elección e estruturación deses materiais), elocutio (textualización do discurso), memoria (memorización) e actio (posta en escena do discurso).

O primeiro bloque, «O discurso persuasivo», pretende ofrecer ao alumnado un primeiro achegamento a mostras representativas de discursos breves ou de

fragmentos de discurso de índole persuasiva. Trátase de que o alumnado, ademais de poñer en práctica as destrezas fundamentais da comprensión de lectura e de escoita comprensiva, se familiarice con discursos persuasivos variados e de que identifique e valore os seus procedementos construtivos e elocutivos.

Os exemplos de discursos persuasivos escritos servirán para coñecer os procedementos retóricos e estilísticos, e os exemplos de discursos persuasivos orais permitirán identificar os recursos propios da actio. Estes exemplos poden constituír modelos para que o alumnado elabore as súas propias creacións.

No segundo bloque, «Elaboración do discurso persuasivo», están presentes a inventio, a dispositio e a elocutio. Entre os elementos deste bloque teñen unha gran presenza as destrezas de procura e tratamento da información, de comprensión lectora e de expresión escrita. Un coñecemento adecuado do tema do discurso, conseguido grazas á investigación e á aplicación de técnicas de traballo intelectual, é fundamental para adquirir a autoconfianza que todas as persoas precisan para falar ante un auditorio; unha estrutura clara e ordenada do discurso e un manexo adecuado da lingua e das técnicas da retórica son atributos necesarios de calquera discurso oral eficaz. O tratamento destes contidos é, xa que logo, imprescindible, xa que sobre eles asentarase todo o traballo posterior coa oralidade. Agora ben, é no tratamento destes contidos cando podemos aproveitar o traballo interdisciplinar. A colaboración e a coordinación con outras materias permitirá que as tarefas de xestión da información, de lectura e de escritura realícense conxuntamente en actividades ou proxectos compartidos. Trátase de facer máis operativas as estratexias e máis eficaz a xestión do tempo, tendo sempre presente que a temporalización das actividades debe ofrecer un espazo importante para o tratamento da oralidade.

No terceiro bloque, «A presentación do discurso persuasivo», están presentes a memoria e a actio. Malia parecer este bloque cuantitativamente menor que o anterior, precisará maiores esforzos e maior tempo de dedicación, pois a oratoria ten como fin último a presentación oral dun discurso ante un auditorio: en oratoria, nada existe ata que é presentado ao público. Ademais, fai falta reforzar a presenza da oralidade nas aulas, e esta materia parece un ámbito adecuado para facelo. Debe concedérselles especial importancia aos estándares relacionados coa

xestión emocional de o/da orador/a. No aula débese crear un clima emocional de confianza e seguridade que facilite que, progresivamente, o alumnado reforce as súas emocións positivas e controle a conduta asociada ás emocións negativas, evolucionando desde unha posible falta de confianza inicial ata a satisfacción que supón ter a oportunidade de presentar ante un auditorio as propias ideas e opinións. Por outra banda, neste bloque inclúense contidos relacionados co emprego de soportes audiovisuais e informáticos que serven de apoio ao discurso. Os estándares de aprendizaxe vinculados con este contido fan fincapé na necesidade de considerar estes medios como simples apoios á palabra pronunciada. A persoa e o seu discurso deben ser sempre protagonistas.

O cuarto bloque, « Oratoria, valores e educación emocional », pretende facer máis visibles os alicerces éticos nos que debe basearse a oratoria e os beneficios que esta produce para o noso sistema democrático e para o desenvolvemento persoal. O alumnado debe aprender a construír os seus discursos desde a honestidade intelectual e desde a vontade de alcanzar o entendemento entre posturas contrarias. Tamén debe aprender a identificar as estratexas de quen presenta deliberadamente non unha verdade, senón unha aparencia de verdade. Por outra banda, o alumnado debe empregar a palabra e as técnicas da retórica e da oratoria para presentar proxectos, achegas, opinións ou refutacións en foros diversos nos que poida participar (reunións no ámbito escolar, asociativo, etc.) ou en simulacións de foros institucionais ou profesionais (intervencións de tipo político, profesional, académico, etc.), optando por perspectivas innovadoras que transformen positivamente a realidade e defendan os dereitos fundamentais da nosa democracia. Finalmente, a oratoria contribuirá a desenvolver habilidades persoais e sociais imprescindibles para o diálogo desde respéctoo e a convivencia: a autoconfianza, a empatía e a asertividade son elementos emocionais que xeran pontes de entendemento e comprensión entre a persoa oradora e a súa auditorio, e que facilitan un crecemento persoal equilibrado e respectuoso consigo mesmo/a e coas demais persoas.

Fai falta poñer o acento na orientación metodolóxica do tratamento da oratoria nas aulas. En primeiro lugar o traballo debe ser fundamentalmente práctico: poucos contidos de carácter conceptual e moitas actividades que permitan desenvolver as destrezas fundamentais vinculadas coa materia, particularmente aquelas que teñen que ver coa oralidade, sen perder nunca de vista a necesidade de establecer un clima de confianza e seguridade que favoreza a expresión do alumnado. En segundo lugar, débese fomentar o traballo o traballo cooperativo, pois facilita a implicación do alumnado, permite desenvolver as competencias lingüística, social e cívica a través da interacción, e propicia a creación dun clima axeitado para a autoavaliación e a coevaluación.

En terceiro lugar, resulta imprescindible a coordinación e o traballo interdisciplinar con outras materias.

Moitas das habilidades desta materia son comúns a outras (xestión da información, comprensión de lectura, escoita comprensiva, expresión escrita, etc.), polo que o tratamento integrado destes elementos competenciais supoñerá un mellor aproveitamento do tempo e redundará en beneficio da aprendizaxe do alumnado. En cuarto e último lugar, a metodoloxía de traballo por proxectos, sempre orientada á acción, á integración coherente de coñecementos, habilidades, destrezas e actitudes, e á creación dun produto real (un concurso de debate, a organización de conferencias ou presentacións, etc), semella axeitada para mobilizar todos os elementos curriculares da materia.

Como peche, é preciso non esquecer a necesidade de que os instrumentos de avaliación sexan variados para poder atender ás diversas destrezas e competencias que traballa a materia e para valorar a evolución do alumnado.

Como ferramenta, serán moi adecuadas as rúbricas ou escalas de valoración para recoller os datos froito da observación sistemática do seu traballo.

2. Contribución ao desenvolvemento

Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Bloque 1. O discurso persuasivo.				
h i	B1.1. Discursos persuasivos escritos (presentacións e debates). Tipos de discurso persuasivo. Intención comunicativa. Estrutura do texto. Procedementos retóricos. Características estilísticas.	B.1.1 Ler e comprender discursos persuasivos sinxelos de diferentes tipos.	ORB1.1.1. Identifica nos textos escritos os argumentos principais e a tese.	CCL
			ORB1.1.2. Explica a intención do discurso.	CCL
			ORB1.1.3 Identifica a estrutura do texto e a relación entre ideas.	CCL CAA
			ORB1.1.4. Identifica as estratexias para captar a atención da audiencia equilibrando o uso de recursos racionais e emocionais.	CCL
			ORB1.1.5 Contrasta o contido do texto co coñecemento obtido	CCL

			noutras fontes co que sabe.	
h i	B1.2.Discursos persuasivos orais en situacións formais (presentacións e debates) e informais. Tipos de discurso persuasivo. Intención comunicativa. Estrutura do texto. Procedementos retóricos. Características estilísticas. B1.3 Pronunciación, voz, mirada, linguaxe corporal e presenza escénica.	B1.2. Escoitar e ver discursos persuasivos sinxelos	ORB1.2.4 Contrasta o contido do texto co coñecemento obtido noutras fontes co que sabe.	CCL
			ORB1.2.5. Identifica os recursos da linguaxe non verbal e describe o seu valor expresivo.	CCL
Bloque 2.I Elaboración do discurso persuasivo.				
H	B2.1. Concreción dunha mensaxe persuasiva. Rasgos da mensaxe persuasiva: claridade e brevidade.	B2.1. Elaborar unha mensaxe breve e clara.	ORB2.1.1.Condensar nunha frase breve e clara unha mensaxe persuasiva.	CCL
	B2.2. Adaptación do discurso ao contexto. B2.3. Estratexias para captar a atención. B2.4. Adaptación do discurso ao modelo textual ou o xénero elixido. B2.5. Adaptación ao tempo e a canle de comunicación.	B2.2.A adaptar a creación do discurso ao contexto.	ORB2.2.1.Emprega nun texto estratexias comunicativas para captar a atención da audiencia.	CCL CSC
			ORB2.2.2. Planifica o discurso tendo en conta as características do modelo e xénero elixido.	CCL CCA
	B2.6. Documentación e investigación. B2.7-.Tipos de fontes documentais.	B2.3. Identificar	ORB2.3.1. Identificar as fontes das que se	

b e h	B2.8.Estratexias de achados.	ficar e manexar fontes documentais.	pode obter información	CCL
	B2.9. Xestión da información		ORB2.3.2. Seleccionar as fontes documentais máis axeitadas e as súas propias vivencias para sacar contidos e ideas para o discurso.	CCL
	.	B2.4. Obter e organizar a información.	ORB2.4.1. Analiza de xeito crítico a información atopada e avalía a súa idoneidade.	CCL CD CAA
			ORB2.4.2. Organiza os datos para o seu tratamento facendo uso das técnicas de traballo intelectual.	CCL CMCCT CD CAA
	B2.10. Escolla de ideas, Tipos de contidos: contidos lóxicos(datos, teorías, citas) e emocionais (anécdotas, imaxes, vídeos)	B2.5. Escolle as melloras ideas e organizalas.	ORB2.5.1.Escoller as ideas combinando os contidos lóxicos cos emocionais para elaborar unha proposta persoal e orixinal.	CCL CMCCT CAA CCCEC
b e h	B2.11. Recursos argumentais:premisas, teses e siloxismos.	B2.6 Empregar recursos propios da argumentación	ORB2.6.1. Emprega con propiedade os recursos propios da argumentación.	CCL
b e h	B2.12. Estrutura do discurso:introdución,desenrolo e conclusión. Disposición das ideas	B2.7.Organizar nunha estrutura ordenada	ORB2.7.1.Organiza os contidos nunha estrutura clara e eficaz, na que mete unha introdución, conclusión e desenrolo coherente do corpo do	CCL CAA

			discurso.	
b h	B2.13. Textualiación do discurso. B2.14. Coherencia e cohesión. B2.15 Corrección lingüística. B2.16.Figura retóricas: metáfora, antítese, paralelismo, interrogación retórica, etc.	B2.8.Redactar un discurso correcto.	ORB2.8.1. Redactar un discurso con coherencia e cohesión e corrección lingüística.	CCL CAA
			ORB2.8.2. Empregar recursos retóricos básicos de xeito orixinal e persuasivos.	CCL CAA CCEC
e h	B2-17. Proceso de revisión. Correctores.	B2.9.Revisar texto.	ORB2.9.1.Realizar varias revisións e lecturas do texto.	CCL CAA
			ORB2.9.2.Utilizar as TIC nos procesos de revisión e corrección ortográfica.	CD CAA
Bloque 3. A presentación do discurso persuasivo				
b g	B3.1. Memorización do discurso. Regras mnemotécnicas.	B 3.1. Desenrolar estratexias mnemotécnicas do discurso.	ORB3.1.1. Desenrolar estratexias propias para memorizar un texto.	CCL CMCCT CAA
b g	B3.2. Interiorización do discurso.	B 3.2. Memorizar o discurso deixando espazo para a improvisación e a espontaneidade	ORB3.2.1. Presentar un texto aprendido sen perder a improvisación e a espontaneidade.	CCL CAA CSIEE

		de		
d g	B3.3. Xestión emocional para falar en público (entusiasmo, confianza e seguridade).	B 3.3. Potenciar as emocións positivas na exposición diante o público.	ORB3.3.1. Realizar unha exposición na que busca manifestar confianza, seguridade e serenidade para disfrutar da oportunidade de presentar o seu discurso diante un auditorio.	CCL CAA CSC CSIEE
D g	B3.4. Xestión das emocións negativas.	B 3.4. Controlar a conduta asociada ás emocións negativas diante situacións comunicativas con público.	ORB3.4.1. Recoñecer as emocións negativas (medo escénico, inseguridade, nerviosismo, etc.) como unha manifestación natural da exposición en público.	CSIEE
h	B3.5. Dicción: pronunciación, volumen, ritmo, tono, modulación, intensidade, pausas e silencios.	B 3.5. Pronunciar con corrección, claridade e expresión	ORB3.5.1. Pronunciar con corrección e claridade un texto de creación propia.	CCL

		vidade		
			ORB3.5.3. Empregar as pausas, os silencios e os cambios de ton e de ritmo de maneira significativa, para potenciar o poder expresivo de seu discurso.	CL AA C C
h	B3.6. Kinésica: comunicación corporal. Tics. B3.7. Proxémica: espacio escénico. B3.8. Naturalidade fronte a artificiosidade.	B 3.6. Empregar a linguaxe corporal e a presenza escénica como códigos comunicativos.	ORB3.6.1. Emprega nunha exposición a mirada, a posición do corpo e a xestualidade de xeito natural, eliminando progresivamente pequenos vicios e tics inadecuados.	CL AA C C
e h l	B3.9. Soportes informáticos e audiovisuais para apoiar o discurso.	B 3.7. Utilizar programas informáticos e audiovisuais para o deseño de presen	ORB3.7.1. Deseña presentación con diapositivas sinxelas, claras e creativas.	CL D AA CEC C C

		tacións a fin de potenciar o significado e a expresividade do discurso.		
Bloque 4. Oratoria, valores e educación emocional				
a d g l m	B4.1. Oratoria para a construción da veracidade do discurso.	B 4.1. Usar a oratoria como un instrumento ético para a construción da verdade.	ORB4.1.1. Empregar no discurso as estratexias da retórica e da oratoria de maneira ética e honesta, recoñecendo as debilidades do razoamento propio e valorando as achegas do razoamento alleo	CAA CSC CCEC
a d l m o	B4.2. Oratoria para a participación activa na democracia.	B 4.2. Elaborar textos para intervenir en ámbitos de participación social,	ORB4.2.1. Presentar proxectos, achegas, opinións o refutacións en ámbitos orais diversos reais o ficticios. ORB4.2.2. Elabora discursos para a defensa lexítima de dereitos establecidos.	C SC C SIEE

		reais o simulados, con respecto polas normas de convivencia.		
dg	B4.3. Representación das habilidades persoais e sociais no discurso. Autoconfianza, empatía e asertividade.	B 4.3. Desenvolver as relacións interpersonais e a propia personalidade grazas ao uso cívico da palabra.	ORB4.3.2. Presentar as súas ideas desde unha perspectiva empática e sen agredir ás outras persoas.	AA SIEE C C

3. Concreción de ser o caso dos obxectivos para o curso

1. Fomentar a escoita activa
2. Utilizar una conduta non verbal de acordo coa mensaxe verbal
3. Comprender a estrutura de cada tipo de conversa e texto
4. Aprender a diferenciar a información relevante da accesoria
5. Comprender a información explícita e implícita
6. Aprender a inferir o significado das palabras polo seu contexto.

7. Aprender a facer unha valoración crítica dos distintos tipos de texto
8. Practicar a escritura espontánea e adquirir hábitos e actitudes de autor
9. Utilizar a lectura como fonte de información de carácter prioritario na sociedade da información e coñecemento, a través das TIC e como vía para a expresión e a comunicación de ideas e coñecementos
10. Desenvolver unha actitude ética de construción social de valores de solidariedade, tolerancia, igualdade, respecto ás diferenzas e non á discriminación
11. Mellorar a calidade lectora: velocidade e entoación adecuada
12. Mellorar a comprensión lectora utilizando diversos tipos de texto e formato: descritivo, narrativo, dramático, lírico, publicidade, gráficos, etc.
13. Apreciar a calidade dos textos literarios
14. Aumentar o pracer pola lectura como forma de entretemento e de realización persoal.

4. Concreción para cada estándar de aprendizaxe: 1º. Temporalización; 2º. Grao mínimo de consecución para superar a materia; 3º. Procedementos e instrumentos de avaliación.

Estándar	Temporalización	Grao mínimo de consecución dos obxectivos	Procedementos e instrumentos de avaliación
Escoita activa	1º, 2º, 3º trimestre	Expresar e escoitar con actitude positiva e respecto	Falar en primeira persoa, de forma directa e con linguaxe positiva
Ser asertivo	1º, 2º, 3º trimestre	Expresar de forma clara e concisa mensaxes e desexos	Demostrar que escoitamos e entendemos o interlocutor
Recoñece a importancia dos aspectos prosódicos (entoación, pausas, ton, timbre e volume), a linguaxe corporal adecuada (mirada e posición do corpo), así como o autocontrol das emocións ao falar en público.		Recoñecer a importancia dos aspectos prosódicos e manter o autocontrol das emocións ao falar en público	Discurso oral e coherente
Coñece e aplica as normas que rexen a cortesía na comunicación oral e respecta as opinións alleas.	1º, 2º, 3º trimestre	Coñecer as normas de cortesía que rexen na comunicación oral	Facer uso das normas de cortesía na comunicación oral
Distingue o tema principal e os subtemas e xerarquiza as ideas do texto.	1º, 2º, 3º trimestre	Distinguir e xerarquizar ideas principais e secundarias nun texto	Facer resumos e esquemas, tirar as ideas esenciais dunha obra ,fragmento ou texto
Selecciona e presenta os contidos dos seus textos de forma clara e ordenada	1º, 2º, 3º trimestre	Xerarquizar e ordenar ideas e contidos de forma clara e nítida	Facer prácticas orais e por escrito nas que se expresen de forma ordenada as ideas dunha obra, fragmento ou texto
Conoce e axústase ás normas ortográficas e morfolóxicas da lingua.	1º, 2º, 3º trimestre	Conocer as normas ortográficas e morfolóxicas da	Escribir con corrección ortográfica e morfolóxica nas

		lingua	prácticas escritas
Sintetiza e distingue as ideas principais e as secundarias de textos de diferente carácter e estilo.	1º, 2º, 3º trimestre	Sintetizar e ordenar ideas e contidos de forma clara e nítida	Expresar oralmente e por escrito de forma ordenada as ideas dunha obra, fragmento ou texto nas prácticas orais e escritas
Emprega léxico preciso e especializado e evita o uso de coloquialismos e palabras comodín.	1º, 2º, 3º trimestre	Empregar léxico preciso e especializado e fuxir dos coloquialismos	Escribir e falar con precisión léxica evitando os coloquialismos nas intervención de aula
Utiliza o rexistro lingüístico axeitado á situación comunicativa	1º, 2º, 3º trimestre	Empregar un rexistro lingüístico adaptado á situación comunicativa	Realizar na aula prácticas orais e escritas nas que se contemplen diferentes situacións comunicativa
Interpreta gráficos, táboas, textos, ilustracións e información dos medios e das TIC.	1º, 2º, 3º trimestre	Interpretar gráficos, táboas, textos, ilustracións e información dos medios e das TIC.	Análise e interpretación de gráficos, ilustracións, etc.
Emprega nas intervencións orais un léxico rico e variado.	1º, 2º, 3º trimestre	Empregar léxico rico e variado nas intervencións orais	Prácticas de aula orais con léxico rico e variado
Crea textos de intención literaria	1º, 2º, 3º trimestre	Crear textos literarios	Realización na aula de exercicios de intención literaria
Reflexiona e ten unha postura crítica	1º, 2º, 3º trimestre	Desenvolver unha postura crítica	Exposición na aula de pensamento crítico
Lectura expresiva, compresiva e/ou dramatizadamente textos narrativos, poéticos, teatrais e ensaísticos	1º, 2º, 3º trimestre	Ler con velocidade e entoación correctas	Lectura como práctica individual e cooperativa
Le autonomamente obras e	1º, 2º, 3º	Ler con	Lectura como

textos de diferentes estilos e xéneros	trimestre	velocidade e entoación correctas	práctica individual e cooperativa

5. Concrecións metodolóxicas que require a materia

Adoptaranse metodoloxías activas e participativas que faciliten a comunicación e orienten aos alumnos/as cara un pensamento e unha actitude crítica. Un método participativo onde se practique a escoita activa e se desenvolvan condutas verbais acordes a situación de comunicación, e que faciliten a autoestima e a confianza na persoa que transmite a mensaxe.

- Clases expositivas por parte do profesor.
- Lectura de textos en público
- Explicación por parte do alumno dun tema do seu interese
- Debates dirixidos
- Simulación de situacións

6. Materiais e recursos didácticos incluídos os libros de texto.

Empregaranse diversas ferramentas metodolóxicas como, libros completos ou fragmentos e películas fundamentalmente e, artigos de prensa sobre temas de actualidade. Non obstante, ponderase usar calquera recurso didáctico que facilite a consecución dos obxectivos programados.

A elección dos libros de lectura e películas farase no inicio de cada trimestre de forma conxunta entre os alumnos e o profesor, non se contempla a imposición de ningunha obra concreta, porque se considera prioritario desenvolver una actitude positiva cara esta actividade formativa.

7. Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado

Entendemos a avaliación como un seguimento continuo do proceso de ensinanza e aprendizaxe polo que os instrumentos de avaliación deben ser variados segundo o momento ou os contidos que se pretendan avaliar. Previamente realizaremos unha avaliación inicial que nos permita coñecer as peculiaridades de comunicación do alumnado e, a partir de aí, estableceranse as medidas que se estimen oportunas para conseguir os obxectivos marcados. A diario procederemos a unha recollida de datos valorando o traballo diario dos alumnos e a súa participación nas actividades propostas polo profesor.

Para a obtención da cualificación do alumno, valorarase o traballo diario e as tarefas realizadas durante o trimestre:

- Prácticas de comunicación e escoita activa
- Reseñas dos libros lidos e películas visualizadas.
- Exposicións orais e outras actividades que se realicen para avanzar no proceso de comunicación oral e escrito, así coma na escoita activa, elemento esencial do proceso de comunicación.

A nota da avaliación será a suma entre o traballo diario e as actividades realizadas e entregadas.

8. Indicadores de Logro para avaliar o proceso de ensino e a práctica docente

- escoitar e entende a comunicación dende o punto de vista do que fala
- Fomentar a empatía para lograr entender os motivos de quen fala
- Verificar con propias palabras o que o emisor acaba de dicir
- Verbalizar palabras que reforcen el discurso de la outra persoa
- Comprender o discurso emitido
- Desenvolver unha postura asertiva e respectuosa co discurso escoitado
- Le de forma con velocidade e entoación correctas e de forma comprensiva
- Xerarquizar as ideas principais e secundarias
- Comprender o vocabulario descoñecido a través do contexto
- Elaborar diferentes tipos de textos: narrativos, expositivos, poéticos, argumentativos, descritivos e diálogos.
- Expoñer ideas e discursos propios de xeito orixinal

9. Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes

Non hai materias pendentes neste curso.

10. Organización dos procedementos que lle permitan ao alumnado acreditar os coñecementos necesarios en determinadas materias, no caso do bacharelato.

Non afecta a este Departamento

11. Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados

Procederase a lectura dun texto e posterior exposición oral do mesmo

12. Medidas de atención á diversidade

Terase en conta o tratamento da diversidade do alumnado en relación aos diferentes ritmos de aprendizaxe que desenvolve cada alumno e cada alumna na aula. Desenvolveranse diferentes estratexias de ensino co obxecto de facilitar as aprendizaxes dos alumnos e as alumnas en función das súas necesidades concretas.

13. Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso que corresponda

Abordaranse os temas da actualidade e outros que poidan xurdir no transcurso das lecturas e conversas que se traten na aula como a resolución pacífica de conflitos en todos os ámbitos da vida persoal, familiar e social, así como dos valores que sustentan a liberdade, a xustiza, a igualdade, o pluralismo político, a paz, a democracia, o respecto aos dereitos humanos, o respecto por igual aos homes e ás mulleres, e ás persoas con discapacidade, e o rexeitamento da violencia terrorista, a pluralidade, o respecto ao Estado de dereito, o respecto e a consideración ás vítimas do terrorismo, e a prevención do terrorismo e de calquera tipo de violencia. Así mesmo trataranse: resolución pacífica de conflitos en todos os ámbitos da vida persoal, familiar e social, así como dos valores que sustentan a liberdade, a xustiza, a igualdade, o pluralismo político, a paz, a democracia, o respecto aos dereitos humanos, o respecto por igual aos homes e ás mulleres, e ás persoas con discapacidade, e o rexeitamento da violencia terrorista, a pluralidade, o respecto ao Estado de dereito, o respecto e a consideración ás vítimas do terrorismo, e a prevención do terrorismo e de calquera tipo de violencia

14. Actividades complementarias e extraescolares programadas por cada departamento didáctico

Este departamento nesta materia non realiza actividades extraescolares e complementarias.

15. Programación da educación en valores

Considerando que valor é a escala ética e moral que o individuo posúe á hora de actuar, é evidente que está directamente relacionada coa educación que cada quen recibe dende a súa infancia.

A formación de valores que se imparte non pode ser só teórica, senón teórico-práctica, debendo os nosos alumnos formar as súas actitudes e condutas, tendo en conta as súas vivencias e experiencias cotiás.

No proceso educativo para a formación e desenvolvemento de valores é necesario cumprir unha serie de requisitos como:

- Propiciar condutas positivas.
- Entender as condutas negativas
- Escoitar antes de criticar.
- Evitar os prexuizos.
- Crear un clima cooperativo de traballo.
- Aprender a autoavaliarse.
- Formar conviccións.

Os obxectivos da pedagogía dos valores son ensinar a pensar, a decidir, a facer. A súa importancia resáltase ante a presente crise de valores que parece vivir a

sociedade actual, chegando a ser considerados a parte máis importante da formación dos alumnos, por encima dos contidos académicos.

A metodoloxía será, fundamentalmente, participativa y diversa: tormenta de ideas, dramatizacións, estudo de casos, mesas redondas, xogos de cooperación, ...

16. Accións de contribución ao proxecto lector

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada.

Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan Xeografía e Historia non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos históricos dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.

En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.

En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, testimoniais, literarios, etc.

En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán . Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:

Actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.

Actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.

Actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre as ideas (causa - efecto, comparación, semellanza ...). difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.

Actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son moi útiles para comprender e estudar . actividades en que se pide aos alumnos que dean a súa opinión persoal e que implican a transformación do estudado en coñecemento propio.

17. Accións de contribución ao plan TIC

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías ábrenlles novos camiños e formas de

traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico. As posibilidades de traballar coas novas tecnoloxías son varias, cada profesor pode elixir, segundo os seus gustos e necesidades pero tendo sempre en conta a necesidade de compensar a desigualdade no acceso

Recorreremos a Internet para buscar información sobre actividades ou diversos aspectos da materia

Empregaremos recursos multimedia, con presentacións audiovisuais para cada un dos temas do libro. Estas presentacións poden proxectarse de dúas maneiras: ben nun encerado dixital, se o houbera, ben simplemente cun ordenador e un canón. Estas presentacións poden incluír animacións, vídeos, imaxes, esquemas, textos e actividades que poden proxectarse ao longo da explicación na clase e que, sen dúbida, farán máis rica e interesante a exposición.

18. Accións de contribución ao plan de convivencia

Mediante a lectura de textos traballar as diferenzas e favorecer o diálogo como método de mediación e resolución de conflitos.

19. Mecanismos de revisión. Avaliación, e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.

Non se propón ningunha modificación porque esta materia é a primeira vez que se imparte.

ASIGNATURA	XEOGRAFÍA E HISTORIA
PROFESOR	MARÍA DEL CARMEN CUQUEJO BELLO

1. Introdución e contextualización.

A área ten unha recoñecida especificidade nas últimas construcións curriculares e resulta innegable que constitúe unha contribución fundamental para a formación do alumnado na educación secundaria obrigatoria.

Coas materias desta área preténdese profundar no coñecemento da sociedade, da súa organización e funcionamento nun territorio, a través do tempo e na actualidade, utilizando o aprendido polo alumnado na etapa anterior na área de coñecemento do medio natural, social e cultural.

A atención particular que se concede á xeografía e á historia como referentes da área, queda xustificada polo seu acusado carácter integrador e globalizador e pola súa sensibilidade ao interpretar o espazo natural e social e a súa evolución a través do tempo. Por outra parte, a complexidade das sociedades actuais e a aparición de novas temáticas -educación ambiental, cívica, para o consumo, a paz ou o lecer-, recomendan a incorporación de contidos procedentes doutras disciplinas como a socioloxía, a antropoloxía, a economía, ou a ecoloxía, que ofrecen perspectivas de análise diferentes para lograr o obxectivo común, que é o coñecemento da realidade social.

Para a análise da dimensión espacial resulta axeitado o enfoque ecoxeográfico, que permite tomar en consideración as múltiples variables -naturais e antrópicas- que conforman un espazo e, ademais, atende o dinamismo interno de cada variable e das súas interaccións. A paisaxe, como unidade espacial de análise ecoxeográfica, ten especial relevancia e permite abordar o estudo dos problemas a que a xeografía debe dar reposta.

A historia débelle proporcionar ao alumnado un coñecemento global que resulta necesario para entender o presente e para mellorar o futuro. É preciso tamén facer emerxer no seu estudo suxeitos históricos ata hai pouco moi silenciados, como as mulleres, a clase obreira, os pobres... dándolles o protagonismo que lles corresponde e que vai permitir unha renovación do discurso histórico.

En ambas as dúas materias non se debe esquecer o importante que resulta adquirir un vocabulario conceptual propio e a capacidade para utilizalo e xeneralizalo correctamente. Do mesmo xeito, cumpriría enfiar ao longo do currículo de todos os cursos tres elementos de análise que consideramos imprescindibles para comprender a realidade social: a historia, o espazo e os recursos.

Por outra parte, as dúas materias permiten desenvolver unha metodoloxía que compare o inmediato e o afastado, o propio e o alleo, o máis concreto e o máis abstracto, xustificando así a importancia que no currículo debe concederse aos aspectos da xeografía, a historia e a cultura de Galicia.

Non debe esquecerse, á hora de introducir contidos metodolóxicos, a importancia de saber interpretar fontes de diversa tipoloxía, a comprensión da multicausalidade e a intencionalidade na interpretación dos procesos, o uso adecuado da información e o manexo da documentación.

A finalidade destas materias concretaríase en dar unha visión global do mundo e un conxunto de valores para que os alumnos e alumnas adopten unha actitude ética e comprometida dentro dunha sociedade plural e solidaria.

Os contidos e criterios de avaliación organízanse por cursos. Por claridade, os primeiros agrúpanse en bloques, e estes diferencian epígrafes con aspectos concretos. En todos os cursos prevese un bloque inicial denominado Contidos comúns no cal se inclúe a aprendizaxe de aspectos fundamentais no coñecemento xeográfico e histórico, e que valoran, sobre todo, procedementos e actitudes que, en certa forma, condicionan o desenvolvemento dos contidos das outras epígrafes.

Corresponde a terceiro curso a análise do territorio como espazo humanizado nas súas diferentes facetas e ámbitos.

2.Contribución ao desenvolvemento das competencias clave. Concreción que recolla a relación dos estándares de aprendizaxe avaliáveis da materia que forman parte dos perfís competenciais.

- Clasifica e distingue tipos de mapas e imaxes satélite.

CAA/ CMCCT/ CCL/ CD

- Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas.

CAA / CMCCT / CD

- Coñece e interpreta os tipos mapas temáticos

CAA / CMCCT/ CCL / CD

- Distingue nun mapa político a distribución territorial de España: comunidades autónomas, capitais, provincias e illas.

CCL / CMCCT / CD / CAA / CSC

- Compara a poboación activa de cada sector en diversos países e analiza o grao de desenvolvemento que amosan estes datos

CCL / CMCCT / CD / CAA / CSC

- Diferenza os sectores económicos europeos.

CCL / CMCCT / CAA / CSC

- Diferencia aspectos concretos e a súa interrelación dentro dun sistema económico.

CCL / CSIEE / CCL / CAA / CSC

- Define o desenvolvemento sustentable e describe conceptos clave relacionados con el.

CCL / CMCCT / CD / CAA / CSC

- Sitúa no mapa as principais zonas cerealistas, como exemplo de recurso agrario no mundo, e as máis importantes masas forestais do mundo.

CAA / CD / CMCCT

- Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras de minerais no mundo.

CAA / CSIEE / CD / CMCCT

- Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras e consumidoras de enerxía no mundo.

CD / CAA / CSIEE / CMCCT

- Identifica e nomea algunhas enerxías alternativas.

CCL / CAA

- Procura información sobre a sobre-explotación dos caladoiros de pesca, usando recursos impresos e dixitais.

CCL / CMCCT / CD / CAA / CSC / CSIEE

- Localiza nun mapa os países máis industrializados do mundo, a través de lendas e símbolos adecuados.

CCL / CAA / CSIEE

- Traza sobre un mapamundi o itinerario que segue un produto agrario e outro gandeiro desde a súa colleita ata o seu consumo en zonas afastadas, e extrae conclusións.

CD / CAA / CSC / CSIEE

- Define os indicadores que miden os intercambios económicos dun país.

CAA / CD / CCL / CMCCT / CSIEE

- Describe as características do comercio internacional na actualidade.

CAA / CCL / CSC / CSIEE

- Enumera as características dos bloques comerciais e as razóns polas que se constitúen

CAA / CCL / CSC / CSIEE

- Identifica os tipos de turismo e os seus efectos

CAA / CCL / CCEC / CSIEE / CD

- Valora a importancia do turismo na economía española e galega.
CAA / CCL / CCEC / CSIEE / CD
- Comparar as características do consumo interior de países como Brasil e Francia.
CAA / CCL / CSC / CSIEE / CD
- Crea mapas conceptuais, usando recursos impresos e dixitais, para explicar o funcionamento do comercio, e sinala os organismos que agrupan as zonas comerciais.
CAA / CCL / CSIEE / CD
- Describe o funcionamento dos intercambios a nivel internacional, utilizando mapas temáticos e gráficos nos que se reflectan as liñas de intercambio.
CAA / CMCCT / CSIEE / CD / CCL
- Realiza un informe sobre as medidas para tratar de superar as situacións de pobreza.
CAA / CSC / CSIEE / CCL
 - Sinala áreas de conflito bélico no mapamundi e relacións con factores económicos.
CCL / CAA / CSC / CSIEE
- Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado
CSC / CAA / CCEC
- Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.
CSC / CAA
- Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estes restos materiais ou textuais.
CSC / CAA
- Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, dura-ción e simultaneidade.
CSC / CMCCT
- Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.
CSC / CMCCT
- Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.
CSC / CMCCT
- Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.
CSC / CCL
- Distingue modos de periodización histórica (Idade Moderna, Renacemento, Barroco, Absolutismo, etc.).
CSC / CAA
- Identifica trazos do Renacemento e do Humanismo na historia europea, a partir de fontes históricas de diversos tipos.
CSC / CCEC / CAA / CCL
- Coñece obras e legado de artistas, humanistas e científicos da época.

CSC /CCEC /CMCCT / CCL

- Analiza obras, ou fragmentos delas, dalgúns autores desta época no seu contexto.

CSC /CCEC /CAA / CCL

- Distingue as características de réximes monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos.

CSC /CAA

- Comprende os conceptos de cambio e continuidade en relación co reinado dos Reis Católicos.

CSC /CAA

- Explica as causas que conduciron á descuberta de América para Europa, a súa conquista e a súa colonización.

CSC /CMCCT /CAA /CCL

- Coñece os principais feitos da expansión de Aragón e de Castela polo mundo.

CSC

- Sopesa interpretacións conflitivas sobre a conquista e a colonización de América.

CSC /CAA /CCL

- Analiza as relacións entre os reinos europeos que conducen a guerras como a dos "Trinta Anos".

CSC / CAA

3. Concreción de ser o caso dos obxectivos para o curso

1. Entender a relación entre os factores máis significativos de xeografía física e humana de Galicia, de España e de Europa, respectando os aspectos comúns e os de carácter diverso.

2. Observar e describir los principais aspectos do medio físico do Mundo, de España e de Galicia (relevo, recursos hídricos e clima); e descubri-las relacións entre os diversos elementos que o compoñen.

3. Reflexionar sobre as repercusións da intervención humana no medio físico tendo en conta os problemas ecolóxicos que nos son máis próximos (sobreexplotación dos recursos, deforestación, contaminación, etc.).

4. Explicar os fenómenos responsables da contaminación atmosférica (chuvia ácida, redución da capa de ozono, efecto invernadoiro, etc.).

5. Analizar a distribución da poboación mundial no territorio, tendo en conta os factores xeográficos, e históricos que explican as diferenzas rexionais.

6. Comparar o modelo demográfico dos países desenvolvidos e dos países do Terceiro Mundo mediante a interpretación de series estatísticas e de gráficos de poboación e reflexionar sobre os factores que explican as diferenzas entre ambos.

7. Coñecer as características dos movementos migratorios que teñen lugar na actualidade facendo especial fincapé nas migracións internacionais de traballo.

8. Coñecer os distintos criterios que se empregan para definir o concepto de cidade.

9. Identificar os principais elementos da trama urbana (casco antigo, ensanche, barrios periféricos, etc.) e describir a estrutura dos principais modelos de trama urbana,

10. Recoñecer os distintos niveis de xerarquía urbana segundo a súa área de influencia e identificar as cidades que concentran maior poder a escala planetaria.

11. Coñecer as características das distintas etapas de formación e crecemento dos núcleos urbanos e explicar o proceso de urbanización que tiveron lugar nas últimas décadas, establecendo as diferenzas entre os países desenvolvidos e os países en vías de desenvolvemento.

12. Analizar os problemas das grandes cidades.

13. Recoñecer as características dos distintos tipos de paisaxes e zonas agrarias do Mundo.

14. Comparar as características da agricultura de subsistencia e a agricultura de mercado e coñecer a súa distribución no territorio.

15. Coñecer as principais zonas pesqueiras do mundo e reflexionar sobre os problemas que atravesas o sector pesqueiro na actualidade.

16. Clasificar as fontes de enerxía tradicionais e as fontes de enerxía alternativas.

17. Tomar conciencia da limitación dos recursos naturais e da necesidade de adoptar medidas de aforro enerxético como o uso dos recursos renovables.

18. Explicar o paso da produción artesanal á produción industrial.

19. Coñecer e localizar os principais espazos industriais e centros de produción de materias primas e fontes de enerxía, analizando as relacións de intercambio que se establecen entre países desenvolvidos e países subdesenvolvidos.

20. Identificar os tipos de industrias e de empresas industriais e establecer os factores que determinan a localización industrial a escala mundial.

21. Clasificar as actividades terciarias, recoñecer as súas principais características e analizar as transformacións e o desenvolvemento que experimentou o sector terciario na actualidade.

22. Relacionar a expansión do sector terciario co acceso á sociedade do benestar e comparar os indicadores económicos e sociais dos países ricos e dos países pobres.

23. Coñecer os elementos que interveñen no comercio e saber cómo funciona a balanza comercial e a balanza de pagamentos dun país.

24. Coñecer as características das redes de transportes mundiais e establecer a súa relación coas actividades económicas.

25. Explicar as causas do desenvolvemento do turismo, identificar os centros emisores e receptores de turismo.
26. Analizar as distintas fases na evolución da poboación española a partir da interpretación de gráficas e datos demográficos.
27. Coñecer a estrutura da poboación española e galega; e analizar os principais problemas da nosa pirámide de idades.
28. Establecer as diferenzas entre o poboamento rural e urbano no territorio español.
29. Estudar a distribución da poboación española e galega nos diferentes sectores produtivos.
30. Analizar as causas do fenómeno migratorio español e a transformación do noso país nun centro receptor de inmigrantes.
31. Localizar as principais rexións agrícolas e gandeiras de España e de Galicia e comparar as características das principais paisaxes agrarias do noso territorio.
32. Identificar as principais rexións pesqueiras de España e de Galicia; e valorar o peso da pesca na economía española.
33. Explicar o proceso de industrialización de España, identificar os principais sectores industriais e sinalar os factores físicos e humanos que explican a distribución da industria no noso territorio. Identificar os principais sectores produtivos da economía de España e de Galicia, a súa interrelación e a súa distribución no territorio.
34. Analizar a evolución e a situación actual do turismo en España e en Galicia
35. Coñecer a división político administrativa do territorio español e analizar as bases do Estatuto de Autonomía de Galicia.
36. Coñecer as funcións e a composición das institucións que gobernan no estado español e os principios que se establecen na Constitución para guiar a política económica e social do país.
37. Coñecer as distintas fases no proceso de construción da Unión Europea, as funcións e a capacidade de decisión das súas institucións.
38. Identificar os países que forman parte da Unión europea na actualidade e os que estableceron acordos de integración.
39. Identificar as distintas áreas xeopolíticas, económicas e culturais do Mundo.
40. Analizar os problemas derivados do desigual acceso á riqueza no mundo.
41. Coñecer os cambios de roles que se produciron entre homes e mulleres na sociedade do século XXI, así como os principais problemas que afectan á saúde individual e colectiva.

42. Valorar a diversidade cultural e ser respectuosos e tolerantes coas actitudes, crenzas e formas de vida de persoas ou grupos que pertencen a sociedades ou culturas diferentes á propia.
43. Adquirir e utilizar o vocabulario específico de xeografía e historia con rigor e precisión.
44. Obter e relacionar información de fontes de diverso tipo, e saber manexar e interpretar correctamente diversos instrumentos de traballo xeográfico como as gráficas, os mapas, as series estatísticas, etc.
45. Interpretar mapas e diferentes tipos de representacións cartográficas para poder analizar e localizar os principais fenómenos xeográficos que se dan no mundo, en España e en Galicia.
46. Adquirir destrezas básicas na utilización das fontes de información para, con sentido crítico, adquirir novos coñecementos. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
47. Coñecer e entender os fenómenos que configuran a idade moderna
48. Saber interpretar os elementos que configuran a arte do renacemento
49. Entender a formación, evolución e decaemento do Imperio dos Austrias
50. Comprender os cambios políticos que sofre europa no século XVII
51. Interpretar os indicadores da arte barroca e o espírito desta etapa

4. Concreción para cada estándar de aprendizaxe

Estándar	Temporalización	Grao mínimo de consecución para superar a materia (contidos mínimos)	Procedementos e instrumentos de avaliación
Clasifica e distingue tipos de mapas e imaxes satélite	1º trimestre	Localizar e interpretar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou imaxe satélite	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas.	1º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Coñece e interpreta os tipos mapas temáticos Coñece e interpreta os tipos mapas temáticos	1º, 2º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Distingue nun mapa político a distribución territorial de España: comunidades autónomas, capitais, provincias e illas.	1º, 2º, 3º trimestre	Coñecer a organización administrativa e territorial de España.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Compara a poboación activa de cada sector en diversos países e analiza o grao de desenvolvemento que amosan estes datos	1º trimestre	Analizar os datos do peso do sector terciario dun país fronte aos do sector primario e secundario, e extraer conclusións.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Diferenza os sectores económicos europeos	1º trimestre	Recoñecer as actividades económicas que se realizan en Europa nos tres sectores, identificando distintas políticas económicas	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Diferencia aspectos concretos e a súa interrelación dentro dun sistema económico.	1º trimestre	Coñecer as características de diversos tipos de sistemas económicos	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Define o desenvolvemento sustentable e describe conceptos clave relacionados con el.	1º trimestre	Entender a idea de desenvolvemento sustentable e as súas implicacións.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Sitúa no mapa as principais zonas cerealistas, como exemplo de recurso agrario no mundo, e as máis importantes masas forestais do mundo	1º trimestre	Localizar os recursos agrarios e naturais no mapa mundial.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)

Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras de minerais no mundo.	1º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras e consumidoras de enerxía no mundo.	1º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Identifica e nomea algunhas enerxías alternativas.	1º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Procura información sobre a sobre-explotación dos caladoiros de pesca, usando recursos impresos e dixitais	1º trimestre	Explica e localiza os tipos de pesca e os seus problemas.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Localiza nun mapa os países máis industrializados do mundo, a través de lendas e símbolos adecuados	1º trimestre	Explicar a distribución desigual das re-xións industrializadas no mundo.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Traza sobre un mapamundi o itinerario que segue un produto agrario e outro gandeiro desde a súa colleita ata o seu consumo en zonas afastadas, e extrae conclusións	2º trimestre	Analizar o impacto dos medios de trans-porte no seu contorno	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Define os indicadores que miden os intercambios económicos dun país.	2º trimestre	Entender os fluxos e os bloques comerciais	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Describe as características do comercio internacional na actualidade	2º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Enumera as características dos bloques comerciais e as razóns polas que se constitúen	2º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Identifica os tipos de turismo e os seus efectos	2º trimestre	Analizar o desenvolvemento do turismo e a súa importancia económica	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Valora a importancia do turismo na economía española e galega	2º trimestre		Vocabulario Análise teórico

			Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Comparar as características do consumo interior de países como Brasil e Francia.	2º trimestre	Analizar gráficos de barras por países e textos onde se reflectan os niveis de consumo, o comercio desigual e a débeda externa entre países en desenvolvemento e os desenvolvi-dos.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Crea mapas conceptuais, usando recursos impresos e dixitais, para explicar o funcionamento do comercio, e sinala os organismos que agrupan as zonas comerciais.	2º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Describe o funcionamento dos intercambios a nivel internacional, utilizando mapas temáticos e gráficos nos que se reflectan as liñas de intercambio.	2º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Realiza un informe sobre as medidas para tratar de superar as situacións de pobreza.	1º trimestre	Relacionar áreas de conflito bélico no mundo con factores económicos.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Sinala áreas de conflito bélico no mapamundi e relaciónaa con factores económicos.	1º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado	2º trimestre	Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	2º trimestre	Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpre-tacións de fontes diversas.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Comprende que a historia non se pode	2º trimestre		Vocabulario

escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.		Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determi-naron cambios fundamentais no rumbo da his-toria, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	2º trimestre	Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía)	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos	2º trimestre	Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.		Comprender a significación histórica da etapa do Renacemento en Europa.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época	2º trimestre	Relacionar o alcance da nova ollada dos humanistas, artistas e científicos do Renace-mento con etapas anteriores e posteriores.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Distingue modos de periodización histórica (Idade Moderna, Renacemento, Barro-co, Absolutismo, etc.).	2º trimestre	Coñecer a importancia da arte renacentis-ta e barroca en Europa e en América.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Identifica trazos do Renacemento e do Humanismo na historia europea, a partir de fontes históricas de diversos tipos.	2º trimestre	Coñecer a importancia dalgúns autores e obras destes séculos.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Coñece obras e legado de artistas, humanistas e científicos da época.	2º trimestre	Comprender a diferenza entre os reinos medievais e as monarquías modernas.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Analiza obras, ou fragmentos delas, dalgúns autores desta época no seu contexto	2º, 3º trimestre	Analizar o reinado dos Reis Católicos como unha etapa de transición entre a Idade Media e a Idade Moderna.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)

Analiza obras, ou fragmentos delas, dalgúns autores desta época no seu contexto	2º, 3º trimestre	B3.12. Entender os procesos de conquista e colonización, e as súas consecuencias.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Comprende os conceptos de cambio e continuidade en relación co reinado dos Reis Católicos.	3º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Explica as causas que conduciron á descuberta de América para Europa, a súa conquista e a súa colonización.	3º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Coñece os principais feitos da expansión de Aragón e de Castela polo mundo	3º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Sopesa interpretacións conflitivas sobre a conquista e a colonización de América.	3º trimestre		Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)
Analiza as relacións entre os reinos europeos que conducen a guerras como a dos "Trinta Anos".	3º trimestre	Coñecer trazos das políticas internas e as relacións exteriores dos séculos XVI e XVII en Europa.	Vocabulario Análise teórico Análise práctico (textos, gráficos, imaxes, etc)

Procedementos e instrumentos de avaliación

NORMAS XERAIS

- 1- Puntualidade británica.
- 2- Seriedade ben entendida.
- 3- Responsabilidade: atención e traballo.
- 4- Colaboración cos compañeiros
- 5- Quenda para preguntar ou intervir: Imprescindible levantar a man.
- 6- Colocación sempre a mesma desde principio de curso.

LIBRO DE TEXTO

Xeografía e historia. Aula 3D. Editorial Vicens Vives. 2015

CADERNOS

- Un grande de espiral para todas as actividades que se fagan na clase e na casa.

MAPAS

Utilizaremos, ao longo de todo o curso, mapas mudos a cor (32x23 cm.) para facer actividades tanto na casa como na clase: Planisferio físico, Planisferio político, África física, África política, Asia física, Asia política, América física, América política, Oceanía física, Oceanía política, Europa física, Europa política, España física, España política e Galicia física.

EXAMES

Haberá ao longo do curso varias probas de control de coñecementos, tanto orais coma escritas, traballos cooperativos e varias probas globais de avaliación. As probas de control de coñecementos faranse ao longo das tres avaliacións e abarcarán temas concretos. Os traballos cooperativos faranse se é posible en cada tema; se as circunstancias non o permiten, sempre haberá un mínimo de dous por avaliación. As probas globais de avaliación que incluírán o máis salientable de todos os temas vistos ata ese momento na avaliación correspondente, realizaranse en datas previstas coa antelación suficiente e tendo en conta a opinión do alumnado.

RECUPERACIÓN

- Non se prevé facer recuperacións durante o curso agás no mes de xuño.
- No mes de xuño farase unha recuperación final.

- Se o alumno ten unha soa avaliación suspensa e non lle dá a media para aprobar entón fará unha proba desa avaliación. Se lle da a media non é preciso que faga a proba.
- Se o alumno ten máis de unha avaliación suspensa fará unha recuperación de toda a materia (3 avaliacións)

5. Concrecións metodolóxicas que require a materia

Pretendemos aplicar e combinar dous tipos de estratexias metodolóxicas: unha estratexia expositiva nos contidos básicos (o obxectivo é asegurarme de que eses contidos básicos son comprendidos por tódolos alumnos) e unha estratexia indagatoria no caso de contidos específicos, que lles permita ós alumnos profundizar nas súas investigacións segundo sexan as súas distintas capacidades e intereses.

Consideramos necesario o emprego dun caderno de clase por parte do alumno, onde recollerá tódalas actividades realizadas; estes cadernos constitúen o primeiro nivel para a memorización da información; non hai que esquecer que a concepción constructivista da aprendizaxe concede á memoria unha importancia destacada, como actividade cognitiva valiosa sempre que sexa comprensiva e non soamente verbalista.

É importante atopar o equilibrio entre comprensión e memorización e axudar ós alumnos a distinguir con claridade o que son os datos informativos esenciais en cada tema dos que son só de interese conxuntural (os primeiros teñen que ser memorizados mentres que os segundos poden ser esquecidos despois de utilizalos).

6. Materiais e recursos didácticos que se vaian a utilizar

Libro de texto. Editorial Vicens Vives Aula 3D

- Libreta de aula.
- Pizarra dixital e canón de proxeccións.
- Libros da biblioteca e da biblioteca de aula.
- Ordenador de clase.
- Fotocopias proporcionadas polo profesor.
- Mapas de varios tipos.
- Documentos en en Power point e outros soportes.
- O cine na aula.
- Cartografía:
 - Globo terráqueo; mapas do mundo coa rede xeográfica e as escalas gráfica e numérica; mapa de fusos horarios; follas do mapa topográfico nacional e planos urbanos.

- Atlas do mundo.
- Atlas xeográfico e histórico de Galicia e do Mundo.
- Mapas, fotos e representacións en 3D.

Antes da explicación dun tema, o profesor fai unhas preguntas relativas a quen coñece algo, escoitou falar ou sabe algo sobre aspectos do tema a tratar. En caso afirmativo, o alumno/a ten ocasión de expoñer os aspectos preguntados. En caso negativo, o profesor fai unha breve introdución enlazando co tema anterior ou con outros dados neste curso ou en anteriores.

Explicación do profesor por medio de esquemas que o alumno/a copiará do encerado (insistencia do profesor en explicalo significado das palabras novas que aparecen).

Análise de gráficos (do libro ou debuxados) demográficos, económicos, sociais, niveis de vida, de rendas, etc. (Outras veces son os alumnos/as quen os elaboran a partir de datos subministrados polo profesor).

Traballos de investigación individuais sobre diferentes temas (países, organizacións, personaxes históricos, temas transversais).

Visionado de mapas físicos, mapas mudos relativos o tema explicado.

Proxección de diapositivas cando remata o tema, como reforzo de contidos. Ou de presentacións audiovisuais,.

Visionado de vídeos, CD interactivos varias veces ó longo do curso (máis en arte).

Para traballar as competencias básicas relacionadas co dominio emocional e as habilidades sociais terán un especial protagonismo as actividades de planificación e execución de tarefas en grupo que favorezan o diálogo, a escoita, a cooperación e a confrontación de opinións.

O xeito de avaliar o nivel de competencia alcanzado será a través da aplicación dos coñecementos e as habilidades traballadas.

Procuraranse situacións próximas aos alumnos para que estes poidan aplicar en diferentes contextos os contidos dos catro saberes que conformen cada una das competencias (saber, saber facer, saber ser e saber estar). Así mesmo, crearanse contextos e situacións que representen retos para os alumnos; que os inciten a se cuestionar os seus saberes actuais; que os obriguen a ampliar a súa perspectiva e a contrastar o seu parecer co dos seus compañeiros, a xustificar e a interpretar con rigor, etc.

7.Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado.

- Cada día, mandaranse facer actividades de todo tipo para casa. As actividades hai que traelas sempre feitas e serán corrixidas na aula. O non traer as actividades feitas

suporá unha redución, por cada vez que ocorra, de 0,1 puntos que serán descontados da cualificación final do caderno. Antes da avaliación recollerase o caderno para puntualo ata un máximo de 1 puntos (10% da cualificación da avaliación).

Os Traballos cooperativos valoraranse coa cualificación de *moi ben*, *ben*, *regular* e *mal*. *Moi ben* e *ben*, valóranse con 1 punto e 0,5 respectivamente. Para a cualificación de *regular* e *mal* non se contempla ningunha valoración. Tense en conta tanto a elaboración como a exposición. Os criterios de corrección empregados para os traballos escritos individuais ou en grupo serán os seguintes:

- adecuación da resposta á pregunta
- aspectos formais de presentación. Entre outros requisitos, se considerárase a pulcritude, a división en apartados ou epígrafes que faciliten a presentación ordenada de ideas e a organización armónica dos contenidos.
- ortografía correcta: uso adecuado de grafías, tildes e signos de puntuación. Empleo adecuado de maiúsculas e minúsculas.
- Propiedade léxica e riqueza de vocabulario e o seu uso correcto no contexto que se está empregando.
- a corrección sintáctica: concordancia nominal e verbal
- outros aspectos semánticos e textuais. A xusta correspondencia entre o que se quere dicir e o que se dice.
- considerárase o grao de madurez intelectual e cultural alcanzado polol alumno, a súa capacidade para analizar críticamente xuízos alleos e a coherencia rigurosa na redación das conclusións.

Para exposicións orais dos traballos, considerárase:

Aspectos formais:

- Facer un uso adecuado do tempo disponible (o tempo chégalle para un desenvolvemento completo del tema)
- Utilizar a linguaxe con precisión e elegancia (non ten muletillas, usa un léxico amplo o oportuno)
- Comunicarse adecuadamente (mantiene o contacto visual co público, non se pon de costas, transmite unha sensación de seguridade)
- Ter unha boa postura corporal (colocase con naturalidade fronte ó público, non se contorsiona nin ten xestos repetitivos)
- Facer un bo uso da voz (vocaliza con claridade e precisión, faise escoitar por todo o auditorio, non tartamudea)
- empregar adecuadamente as axudas audiovisuais (non se limita a ler o que dicen as ayudas, éstas están ben diseñadas e facilitan o entendemento do tema)

Aspectos de contido

Introducción - presentar o contexto e a idea central. Indicar o recorrido da exposición
Desenvolvemento- Desenvolver os diversos argumentos que sustentan a idea central con corrección e suficiencia. Pertinencia da documentación e as referencias. Corrección e adecuación da estrutura argumental e narrativa global

Conclusión- recapitulación clara, sucinta e retoma la idea central . A exposición prepara para un debate posterior.

- A media da suma de todas as probas de control de coñecementos, orais ou escritas, e os traballos cooperativos, puntuará ata un máximo de 1 puntos (10% da nota da avaliación).
- Os exames globais de avaliación puntuarán ata un máximo de 8 puntos (80% da cualificación da avaliación). Serán unha mestura de cuestións teóricas a desenvolver e exercicios prácticos similares aos feitos na clase.
- A cualificación final de cada avaliación obterase sumándolle a media dos exames globais as cualificacións do caderno e da media da suma de todas as probas de control de coñecementos, orais ou escritas, e traballos cooperativos. A materia apróbase cunha nota mínima de 5 na avaliación.
- Se o resultado da cualificación final de cada avaliación iguala ou supera as cinco décimas, obterase como nota final de avaliación o numero enteiro posterior (exemplo: 5,5, 5,6, 5,7, 5,8 e 5,9 converteranse nun 6).
- A cualificación final de xuño será a media da suma das tres avaliacións. Coma nas avaliacións parciais, se o resultado da cualificación final iguala ou supera as cinco décimas, obterase como nota final de curso o numero enteiro posterior.
- O alumno que non aprobe en xuño terá a oportunidade de presentarse a proba extraordinaria de setembro. Consistirá na realización dunha proba escrita, semellante a das probas globais de avaliación, sobre os contidos do curso. A cualificación de setembro será a obtida nesta proba extraordinaria.
- En todas as probas que se fagan indicárase a puntuación de cada pregunta.
- Por acordo do Claustro de profesores, a boa presentación e a carencia de faltas de ortografía en todas as probas escritas terá un premio de 0,5 puntos que lle serán aumentados á cualificación das mencionadas probas sempre que estean aprobadas.

DATAS DE PROBAS GLOBAIS

As datas das probas globais fixaranse a medida en que se vaia rematando a materia prevista e respectando o acordo maioritario entre o profesor e os alumnos

MATERIA POR AVALIACIÓNS

- 1ª avaliación: Introducción, temas 1 ao 5.
- 2ª avaliación: Temas 6 ao 10.
- 3ª avaliación: Temas 11 ao 15.

A superación da avaliación elimina a materia obxecto da mesma, excepto os mapas físicos e políticos que se consideran materia acumulativa para todas as avaliacións, de

tal maneira que unha parte de todas as probas que se fagan no curso sempre versará sobre estas cuestións

BIBLIOGRAFÍA

A nosa biblioteca ten unha abundante sección de libros e atlas de xeografía e historia. Para as direccións web que se mencionen poderanse utilizar os ordenadores que, para consulta, existen tamén na biblioteca.

8. Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a práctica docente

Indicadores para avaliar o proceso de ensino.

Descritores

- Identificar todos os tipos de imaxes e localiza puntos xeográficos
- Situar e localiza os principais elementos físicos de Galicia, España e do resto do mundo
- Interpretar e identifica climogramas e fotografías de paisaxes naturais dos diferentes medios do planeta e explica as súas principais características
- Situar xeograficamente as CCAA, provincias e illas países UE e do resto do mundo e coñece as súas capitais
- Definir e explica que é o Estado e razoa de forma correcta por que certos territorios poden gozar de autonomía
- Citar e sabe caracterizar as áreas desenvoltas e os países máis pobres
- Recoñecer a ONU así como os seus obxectivos e é capaz de dar información sobre: UNICEF, UNESCO, FAO, ACNUR
- Distinguir cales son as institucións de autogoberno das CCAA.
- Describir de forma correcta cales son as competencias dos concellos e deputacións provinciais
- Entender o que é o mercado común europeo e a importancia do euro como moeda común
- Conocer que é a UE e distingue as funcións das institucións máis importantes (Consello Europeo, Consello da UE, Parlamento Europeo, comisión Europea, Banco Central Europeo)
- Reconocer os elementos esenciais que distinguen un estado democrático dun non democrático
- Comprender con precisión as características dos diferentes modelos económicos
- Explicar con detalle as peculiaridades dos sectores de actividade (primario, secundario, terciario, cuaternario)

- Conocer as características da actividade agro-gandeira, recoñece as paisaxes e é capaz de identificalas a partir dunha fotografía
- Entender o concepto de desenvolvemento sostible
- Entende o concepto de sobreexplotación pesqueira
- Valorar as consecuencias que se derivan das actividades humanas sobre o medio ambiente
- Comprender o proceso de fabricación industrial e diferenciarlo do proceso artesanal.
- Entender a clasificación da actividade industrial
- Identificar os factores de localización industrial e sabe onde se concentra a industria en España
- Comprender o concepto de deslocalización industrial e todas as consecuencias que se derivan deste proceso para os países do Norte e do Sur
- Entender o que é o sector terciario e as súas características
- Entender a importancia do turismo na economía e especialmente na española
- Comprender as características do comercio interior e exterior así como os principais fluxos
- Comprender as características socioeconómicas da Idade Moderna
- Identificar os acontecementos máis relevantes que aconteceron na Idade Moderna
- Comprender as características da arte renacentista nas súas diversas facetas e identifica aos artistas máis sinalados
- Comprender o proceso do descubrimento do Novo mundo e a transcendencia deste feito
- Comprender os rasgos máis destacables da monarquía implantada polos RRCC
- Comprender o proceso de hexemonía e decadencia da monarquía dos Austrias
- Comprender as singularidades da arte Barroca e identifica aos principais artistas
- Saber elaborar un cuadro sobre a información que se lle solicite
- Interpretar de forma adecuada gráficos, mapas fotografías e ilustracións
- Localizar información de forma autónoma

Indicadores

- Indicador de logro baixo: Ter dificultades para explicalo.
- Indicador de logro medio: Explicalo sen dificultade de forma sinxela.
- Indicador de logro alto: Explicalo ao máximo nivel de forma excelente

Indicadores para avaliar a práctica docente.

Falarase abertamente e con frecuencia co alumnado sobre as cuestións académicas realacionadas coa materia (forma de impartir as clases, metodoloxía, probas teóricas, prácticas, etc) e adoptaranse as medidas oportunas cando se considere convinte e oportuno co gallo de lograr resultados óptimos e satisfactorios para todos. A final de curso realizarase unha enquisa ao alumnado seguindo os criterios establecidos na CCP correspondente a fin de valorar a práctica docente e establecer medidas correctoras se fose preciso.

9. Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes

Os alumnos de 3º de E.S.O. que teñan a Materia de Ciencias Sociais pendente do curso anterior, ou de 1º ESO, deberán realizar, para a superación de dita materia, o seguinte:

1. Elaborar un **Traballo** o longo do curso que abordará os contidos máis relevantes de 2º curso, ou do curso correspondente a materia pendente.

O seguimento deste traballo levarase a cabo polo profesor correspondente de cada curso e pola xefa do Departamento.

O alumno deberá entregar dito traballo, fragmentado en dúas partes, *a man e en galego*, nas datas establecidas. Non se recollerán traballos fora do prazo marcado. O traballo valorarase de 0 a 10 puntos.

1. Todos os alumnos que realizaron o traballo e obtiveron un mínimo de 5 en cada unha das partes, é dicir, aprobaron os tres traballos entregados, teñen a obriga de facer unha proba final no mes de maio nas datas establecidas por xefatura de estudos. Esta proba centrarase nas actividades de recuperación (traballos feitos) propostas polo departamento. **O alumno para aprobar a materia ten que obter nesta proba unha puntuación mínima de 5 . Se non obtén unha nota mínima de 5 na proba non recuperará a materia pendente.**

2. **A nota final será: Se se aproba o exame, a media entre, a media dos traballos e a nota de dito exame. Se non se aproba o exame, figurará a nota do exame.**

3. Para aqueles alumnos que non acaden o aprobado co traballo (é dicir os que teñan unha nota inferior a un 5) ou non o presenten haberá un **Exame** final en Maio. Este exame elaborase a partir dos contidos mínimos establecidos para o 3º curso na Programación e constará de dez preguntas (cada pregunta valerá un punto).

Para aqueles alumnos que non superen a Materia en Maio haberá unha proba extraordinaria en Setembro, que se elaborará cos mesmos criterios que o Exame de Xuño. Na avaliación extraordinaria de setembro só se contabilizará dita proba.

O Procedemento para a cualificación das materias pendentes consta de dúas partes:

1º.- a realización e entrega *obrigatoria* dun plan de traballo de carácter trimestral. Cada traballo valorarase entre 1-10 puntos-

2º.- A realización dun exame final (que se valorará de 1 a 10 puntos).

- A entrega incompleta dos tres traballos ou a súa cualificación negativa significará que o alumno/a deba presentarse a unha proba final que versará sobre os contidos mínimos

- A entrega completa dos tres traballos e a súa cualificación positiva significará que o alumno/a deba presentarse a unha proba final que versará sobre os traballos realizados

O profesor da materia realizará as probas académicas, pero terá moi en conta os criterios e recomendacións dos compañeiros/as de apoio ou reforzo do alumnado. Os contidos e os exames serán realizados en coordinación co profesorado implicado na educación deste alumnado

10. Organización dos procedementos que lle permitan ao alumnado acreditar os coñecementos necesarios en determinadas materias, no caso do Bacharelato.

Non afecta a ete departamento nin a este curso nen a esta materia.

11. Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados.

Empezarase na primeira quincena de clases con unha avaliación inicial como toma de contacto cos alumnos para detectar calquera tipo de problemas en canto se refire a coñecementos, actitudes, vocabulario, expresión oral e escrita etc.... Posteriormente nunha reunión de avaliación de todo o equipo docente póñense en contacto os resultados e adóptanse as medidas oportunas de forma individual ou colectiva.

12. Medidas de atención á diversidade

Os alumnos non teñen un nivel de coñecementos homoxéneo; hai diferenzas moi marcadas no nivel lingüístico (non só nun mesmo grupo, senón entre os distintos grupos de 3º) o que provoca grandes desniveis á hora de entender os conceptos, a maioría de grande abstracción. Por elo, intentaremos presentar as unidades en

dous niveis: nun primeiro nivel presentaremos as ideas xerais básicas sobre o tema concreto, para pasar, nun segundo nivel de profundidade, o estudio de temas máis concretos. O primeiro nivel, deberá ser asimilado por todos os alumnos, en tanto que o segundo nivel poderá ser traballado máis ou menos profundamente segundo as capacidades de cada alumno en concreto.

De acordo con isto, as actividades de cada unidade tamén deben reflectir esta diversidade: unha serie de actividades servirán para comproba-lo grao de comprensión dos contidos básicos por parte do alumno e corrixi-los contidos mal aprendidos; outras actividades deberán comproba-la capacidade de xuízo crítico e de análise de problemas por parte dos alumnos. Desta maneira procurara plantexar ós alumnos actividades moi variadas:

- Actividades para sintetiza-las grandes ideas da unidade, rete-los conceptos clave e aprender a situar cronoloxicamente o tema.
- Actividades de Balance, con exercicios de repaso para consolida-las habilidades procedementais básicas.
- Métodos de traballo histórico: actividades para traballar de forma gradual e con diferentes niveis de complexidade os contidos procedementais.

13. Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso que corresponda

- A influencia do home no medio: problemas medioambientais
- Os problemas dun mundo desigual:
- O crecemento económico e demográfico desigual
- A dualidade de condicións de vida e traballo no mundo actual
- O consumismo

Así mesmo trataranse: resolución pacífica de conflitos en todos os ámbitos da vida persoal, familiar e social, así como dos valores que sustentan a liberdade, a xustiza, a igualdade, o pluralismo político, a paz, a democracia, o respecto aos dereitos humanos, o respecto por igual aos homes e ás mulleres, e ás persoas con discapacidade, e o rexeitamento da violencia terrorista, a pluralidade, o respecto ao Estado de dereito, o respecto e a consideración ás vítimas do terrorismo, e a prevención do terrorismo e de calquera tipo de violencia.

14. Actividades complementarias e extraescolares programadas por cada departamento didáctico

Realizarase de acordo coa vicedirección do centro unha saída didáctica para o achegamento os restos arqueolóxicos antigos e medievais da comarca (castros, necrópoles, castelos, ...).

Igualmente, durante a terceira avaliación, intentarase a realización dunha visita didáctica para mellorar o coñecemento da cultura medieval, visitando algún castelo, pazo ou mosteiro, preferiblemente da comarca.

15. Programación da educación en valores

- Fomentar a tolerancia e o respecto cara a crenzas distintas á propia.
- Fomento da igualdade entre os membros da sociedade.
- Valoración do papel da muller e da igualdade entre os sexos.
- Recoñecemento da importancia de conservar o patrimonio cultural, arquitectónico e artístico procedente doutras épocas históricas.
- Valoración da convivencia entre culturas e relixións.
- Valorar o nacemento do sistema parlamentario e as institucións e principios democráticos.
- Recoñecemento da importancia de conservar o patrimonio cultural, arquitectónico e artístico procedente doutras épocas históricas.
- Mostrar interese por coñecer as diferenzas entre sexos en épocas históricas distintas á propia.
- Valoración dos sistemas democráticos.
- Rexeitamento do racismo e a xenofobia causado, na maioría das ocasións, pola inmigración.
- Sensibilizar os estudantes sobre os problemas dos máis necesitados.
- Mostrar rexeitamento á discriminación laboral da muller.
- Interese por coñecer a organización das sociedades actuais e as súas diferenzas.
- Valoración dos sistemas democráticos e dos seus principios e institucións.
- Valoración da idea de Europa e da pertenza á UE.
- Mostrar rexeitamento polas formas de goberno autoritarias.
- Fomento do respecto polos principios e institucións democráticos.
- Aprecio da importancia das transformacións sociais contemporáneas.
- Valoración da incorporación da muller ao mundo laboral e actitude favorable ante tal situación.
- Actitude crítica ante os medios de comunicación, valorando as opinións achegadas por eles relacionadas coa estratificación social.
- Curiosidade por coñecer cidades distintas á propia.
- Interese por coñecer as causas e as consecuencias do fenómeno urbano.
- Aprecio da importancia por conservar os vestixios urbanos do pasado.

- Recoñecemento da importancia de axudar á non contaminación urbana.

16. Accións de contribución ao proxecto lector

As principal acción é: participar no proxecto lector que consiste en adicar 50 minutos cada semana a lectura de forma rotativa a partir dun calendario establecido por xefatura de estudos

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. Nunha área como Xeografía e Historia a falta de competencia lingüística convértese nun dos principais obstáculos. Parece, polo tanto, preciso fomentar a lectura para garantir a comprensión lingüística dos alumnos.

- En primeiro lugar, potenciarase a lectura dos libros de texto así como as páxinas específicas dedicadas á lectura.
- Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan Xeografía e Historia non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos históricos dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.
- En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.
- En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, testimoniais, literarios, etc.
- En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán. Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:
 - actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.
 - actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.
 - actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre as ideas (causa - efecto, comparación, semellanza ...). difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.
 - actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son moi útiles para comprender e estudar. actividades en que se pide aos alumnos

que dean a súa opinión persoal e que impliquen a transformación do estudado en coñecemento propio.

17. Accións de contribución ao plan TIC

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías ábrenlles novos camiños e formas de traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico. As posibilidades de traballar coas novas tecnoloxías son varias, cada profesor pode elixir, segundo os seus gustos e necesidades

- Pódese recorrer a Internet para buscar información sobre actividades ou diversos aspectos da materia
- Pódense empregar recursos multimedia, con presentacións audiovisuais para cada un dos temas do libro. Estas presentacións poden proxectarse de dúas maneiras: ben nun encerado dixital, se o houbera, ben simplemente cun ordenador e un canón. Estas presentacións poden incluír animacións, vídeos, imaxes, esquemas, textos e actividades que poden proxectarse ao longo da explicación na clase e que, sen dúbida, farán máis rica e interesante a exposición.
- Pódense empregar proxectos específicos de investigación en Internet: as WebQuests. Trátase de grandes propostas de investigación que os alumnos realizarán en grupo e que ocuparán varias clases. Cada investigación supón a elaboración dun traballo sobre un tema do curso cuxa información debe buscarse en Internet. As WebQuests poden servir para traballar algúns temas do curso cunha metodoloxía indagadora, diferente da tradicional metodoloxía expositiva común na nosa materia, ao mesmo tempo que lles ensinan aos alumnos a procurar información en Internet e a traballar en grupo.

18. Accións de contribución ao plan de convivencia

A escola ten por función educar e formar a persoas para a vida e na vida é necesario saber convivir para adaptarse á sociedade na que nacemos ou vivimos. A convivencia resulta, con moita frecuencia, problemática: a escola, a rúa, a sociedade son, a veces, un territorio adverso para que os nosos alumnos/as aprendan a convivir. Por iso, o ensino e a práctica da convivencia escolar ten unha esixencia de actualidade.

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. A aparición de Internet supón unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que o profesorado lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para ser cidadán do mundo e abrir ventás a realidade actual ou novos camiños e enfoques didácticos.

A lectura e a practica de actividades democráticas dentro da aula convértense en prioritarias para comprender, expresar e comprender a realidade de forma axeitada. Na área de Xeografía e Historia podemos realizar as seguintes accións favorecedoras da convivencia escolar.

- Fomentar a lectura, en coordinación co plan Lector, de libros que fagan fincapé nos valores democráticos, a información sobre outras culturas, relixións, sociedades, a convivencia democrática, a igualdade de dereitos, a tolerancia de ideas e a cultura da paz.
- Favorecer as actitudes dialogantes, de tolerancia, mediación de conflitos e de respecto aos demais dentro e fora das clases.
- Buscar e seleccionar, por parte do alumnado, de imaxes (presentacións) e textos motivadores, de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan a valorar e respectar as diferencias culturais e relixiosas. Defensa dos propios valores, principios e opinións diante o grupo clase por medio da exposición oral ou visual dos temas tratados.
- Visionar películas, documentais ou imaxes das redes sociais en clases de cidadanía, ética e tutorías, que fagan fincapé nos valores democráticos de igualdade, dereitos humanos, cultura do entendemento, respecto a toda manifestación cultural e social.
- Realizar debates de xeito democrático sobre temas de actualidade da prensa diaria (cando o tema da actualidade coincida con coa materia que se está impartindo).
- Corrixir por medio do diálogo ao alumnado que manifeste con feitos, ditos ou xestos contrarios a o espírito de convivencia escolar.

19. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.

A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunións do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico.

O Departamento de Xeografía e Historia nas súas reunións mensuais avalia o desenvolvemento da programación e cando procede, analiza os resultados obtidos e fai a seguinte proposta para acadar uns resultados máis eficientes:

- Lograr a asistencia regular (diaria) a clase do alumnado de étnia xitana e inmigrantes
- Lograr que o alumnado de étnia xitana e inmigrantes traia o material a clase
- Inculcar e ensinar hábitos de estudo ao alumnado de étnia xitana e inmigrantes, a través de conversas coas familias
- Establecer maior control no traballo diario no fogar do alumnado de étnia xitana e inmigrantes, a través de conversas coas familias
- Mantemento dos grupos de reforzo
- Mantemento dos grupos de IMEI, para a adquisición da lingua galega, vital para a comprensión da materia (impartida en lingua galega)
- Mantemento do profesorado de Pedagogía terapéutica, para reforzar a comprensión e asimilación dos contidos así como as estratexias de traballo.

4º E.S.O. [índice](#)

ASIGNATURA	XEOGRAFÍA E HISTORIA.
PROFESOR	ISAAC CÉSAR GONZÁLEZ ABELLÁS MARICARMEN CARMEN PÉREZ RODRÍGUEZ

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTUALIZACIÓN.

A área ten unha recoñecida especificidade nas últimas construcións curriculares e resulta innegable que constitúe unha contribución fundamental para a formación do alumnado na educación secundaria obrigatoria.

Coas materias desta área preténdese profundar no coñecemento da sociedade, da súa organización e funcionamento nun territorio, a través do tempo e na actualidade, utilizando o aprendido polo alumnado na etapa anterior na área de coñecemento do medio natural, social e cultural.

A atención particular que se concede á xeografía e á historia como referentes da área, queda xustificada polo seu acusado carácter integrador e globalizador e pola súa sensibilidade ao interpretar o espazo natural e social e a súa evolución a través do tempo. Por outra parte, a complexidade das sociedades actuais e a aparición de novas temáticas -educación ambiental, cívica, para o consumo, a paz ou o lecer-, recomendan a incorporación de contidos procedentes doutras disciplinas como a socioloxía, a antropoloxía, a economía, ou a ecoloxía, que ofrecen perspectivas de análise diferentes para lograr o obxectivo común, que é o coñecemento da realidade social.

A historia débelle proporcionar ao alumnado un coñecemento global que resulta necesario para entender o presente e para mellorar o futuro. É preciso tamén facer emerxer no seu estudo suxeitos históricos ata hai pouco moi silenciados, como as mulleres, a clase obreira, os pobres... dándolles o protagonismo que lles corresponde e que vai permitir unha renovación do discurso histórico.

En ambas as dúas materias non se debe esquecer o importante que resulta adquirir un vocabulario conceptual propio e a capacidade para utilizalo e xeneralizalo correctamente. Do mesmo xeito, cumpriría enfiar ao longo do currículo de todos os cursos tres elementos de análise que consideramos imprescindibles para comprender a realidade social: a historia, o espazo e os recursos.

Por outra parte, as dúas materias permiten desenvolver unha metodoloxía que compare o inmediato e o afastado, o propio e o alleo, o máis concreto e o máis abstracto, xustificando así a importancia que no currículo debe concederse aos aspectos da xeografía, a historia e a cultura de Galicia.

Non debe esquecerse, á hora de introducir contidos metodolóxicos, a importancia de saber interpretar fontes de diversa tipoloxía, a comprensión da multicausalidade e a

intencionalidade na interpretación dos procesos, o uso adecuado da información e o manexo da documentación.

A finalidade destas materias concretaríase en dar unha visión global do mundo e un conxunto de valores para que os alumnos e alumnas adopten unha actitude ética e comprometida dentro dunha sociedade plural e solidaria.

Os contidos e criterios de avaliación organízanse por cursos. Por claridade, os primeiros agrúpanse en bloques, e estes diferencian epígrafes con aspectos concretos. En todos os cursos prevese un bloque inicial denominado Contidos comúns no cal se inclúe a aprendizaxe de aspectos fundamentais no coñecemento xeográfico e histórico, e que valoran, sobre todo, procedementos e actitudes que, en certa forma, condicionan o desenvolvemento dos contidos das outras epígrafes.

En cuarto curso, insístese na evolución e caracterización das sociedades actuais, comezando polas bases históricas desde a fin do antigo réxime e as transformacións económicas, políticas e sociais que caracterizan o mundo contemporáneo desde o século XVIII ata a primeira metade do século XX, sen esquecer referencias concretas a España e a Galicia.

2. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE. CONCRECIÓN QUE RECOLLA A RELACIÓN DOS ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE AVALIABLES DA MATERIA QUE FORMAN PARTE DOS PERFÍS COMPETENCIAIS.

Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
'HB1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo.	'SC, CAA, CCL
'HB1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.	'SC, CAA, CCL
'HB1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgunhas monarquías.	'SC, CCEC, CCL
'HB1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.	'SC, CMCCT, CAA
'HB1.3.2. Comprende as implicacións do empiricismo e o método científico nunha variedade de áreas.	'SC, CMCCT
'HB2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron.	'SC, CAA, CCL
'HB2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.	'SC, CAA, CCL
'HB2.2.1. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras.	'SC, CAA, CCL
'HB2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.	'SC, CAA, CCL
'HB2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.	'SC, CAA, CCL
'HB3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.	'SC, CAA, CCL

Estándares de aprendizaxe

Competencias clave

- {HB3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas. 'SC, CAA, CCL
- {HB3.2.1. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos. 'SC, CAA, CCL
- {HB3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais. 'SC, CSIEE, CCL
- {HB3.4.1. Especifica algunhas repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos en España. 'SC
- {HB3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX. 'SC, CAA, CMCT
- {HB4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais. 'SC, CAA, CCL
- {HB4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización. 'SC, CAA, CCL
- {HB4.2.1. Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914. 'SC, CAA
- {HB4.3.1. Diferencia os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial. 'SC, CAA
- {HB4.3.2. Analiza o novo mapa político de Europa. 'SC, CAA
- {HB4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados. 'SC, CAA, CCL
- {HB4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade. 'SC, CAA, CCL
- {HB4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX. 'SC, CAA, CCL, CCEC
- {HB4.5.2. Compara movementos artísticos europeos e asiáticos. 'SC, CAA, CCL, CEC
- {HB5.1.1. Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia. 'SC, CAA, CCL
- {HB5.1.2. Relaciona algunhas cuestións concretas do pasado co presente e as posibilidades do futuro, como o alcance das crises financeiras de 1929 e de 2008. 'SC, CAA
- {HB5.1.3. Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller. 'SC, CAA, CCL
- {HB5.2.1. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa. 'SC, CCL
- {HB5.3.1. Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas. 'SC, CCL
- {HB5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional. 'SC, CAA, CCL
- {HB6.1.1. Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas). 'SC, CAA

Estándares de aprendizaxe

Competencias clave

- {HB6.2.1. Sitúa nun mapa as fases do conflito. 'SC, CAA
- {HB6.2.2. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a 'SC, CAA, CCL mundial.
- {HB6.2.3. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II 'SC, CAA, CCL Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.
- {HB6.3.1. Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial. 'SC
- {HB6.4.1. Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos 'SC, CAA, CCL conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.
- {HB6.4.2. Describe as consecuencias da guerra de Vietnam. 'SC, CAA, CCL
- {HB6.5.1. Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador. 'SC, CCL
- {HB6.5.2. Distingue entre contextos diferentes do mesmo proceso, por exemplo, 'SC, CAA África subsahariana (anos 50 e 60) e a India (1947).
- {HB7.1.1. Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en 'SC, CAA, CCL Europa.
- {HB7.1.2. Recoñece os cambios sociais derivados da incorporación da muller ao 'SC traballo asalariado.
- {HB7.2.1. Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008. 'SC, CAA, CCL
- {HB7.3.1. Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as 'SC fases da ditadura de Franco
- {HB7.3.2. Discute como se entende en España e en Europa o concepto de memoria 'SC, CAA, CCL histórica
- {HB8.1.1. Interpreta o renacemento e o declive das nacións no novo mapa político 'SC, CAA europeo desa época
- {HB8.1.2. Comprende os proles e contras do estado do benestar. 'SC
- {HB8.2.1. Analiza aspectos políticos, económicos e culturais dos cambios 'SC, CAA, CCL producidos tralo colapso da URSS.
- {HB8.3.1. Compara interpretacións sobre a Transición española nos anos setenta do 'SC, CAA, CCL século XX e na actualidade.
- {HB8.3.2. Enumera e describe algúns dos principais fitos que deron lugar ao 'SC, CCL cambio na sociedade española da transición: coroación de Xoán Carlos I, lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, apertura de Cortes Constituíntes, aprobación da Constitución de 1978, primeiras eleccións xerais, creación do Estado das autonomías, etc.
- {HB8.3.3. Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, 'SC, CAA, CCL GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.
- {HB8.4.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro. 'SC, CAA, CCL
- {HB9.1.1. Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e 'SC, CD, CCL, elabora argumentos a favor e en contra. 'AA, CSIEE

Estándares de aprendizaxe

Competencias clave

- {HB9.1.2. Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización. 'SC, CAA, CCL
- {HB9.2.1. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das 'SC, CAA, CCL, recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis 'D xeográficos.
- {HB9.3.1. Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para 'SC, CD, CAA, presentar algún aspecto conflitivo das condicións sociais do proceso de 'CL, CMCCT, globalización. 'SIEE
- {HB10.1.1. Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas 'SC, CMCCT, e para o medio natural dalgunhas consecuencias do quecemento global, como o CAA, CCL desxeamento do Báltico.
- {HB10.1.2. Sopesa como unha Europa en guerra durante o século XX pode chegar a 'SC, CAA unha unión económica e política no século XXI.
- {HB10.1.3. Compara (nun aspecto ou en varios) as revolucións industriais do século 'SC, CMCCT, XIX coa revolución tecnolóxica de finais do século XX e principio do XXI. CAA
- {HB10.2.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos 'SC, CMCCT salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.
- {HB10.2.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos. 'SC, CMCCT
- {HB10.3.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves 'SC, CMCCT, xeográficos.
- {HB10.4.1. Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico 'SC, CCL necesario.

3. CONCRECIÓN DE SER O CASO DOS OBXECTIVOS PARA O CURSO.

A Educación Secundaria Obrigatoria debe contribuír a desenvolver nos alumnos e nas alumnas capacidades que lles permitan:

- Asumir responsablemente os seus deberes, Coñecer e exercer os seus dereitos no respecto aos demais, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de Desenvolvemento persoal.
- Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres.
- Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións cos demais, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas; e resolver pacificamente os conflitos.
- Adquirir destrezas básicas na utilización das fontes de información para, con sentido crítico, adquirir novos coñecementos. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.

- Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en distintas disciplinas, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas nos diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmos, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e tamén na lingua castelá, textos e mensaxes complexos, e iniciarse no coñecemento, a lectura e o estudo da literatura.
- Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e a historia propias e dos demais, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o dos outros, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar crítica mente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio natural, contribuíndo a conservalo e melloralo.
- Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das distintas manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- Coñecer e valorar os trazos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e mellora e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.

4. CONCRECIÓN PARA CADA ESTÁNDAR DE APRENDIZAXE DE TEMPORALIZACIÓN, GRAO MÍNIMO DE CONSECUCIÓN E PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN.

4.1. Temporalización:

1ª Avaliación: bloques 1, 2 e 3.

2ª Avaliación: bloques 4, 5 e 6.

3ª Avaliación: bloques 7, 8 e 9.

Polas súas especiais características o bloque 10 impartirase ao longo de todo o curso académico.

Estándar	4.2. Grao mínimo de consecución dos obxectivos	4.3. Procedementos e instrumentos de avaliación
Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo.	Características básicas de Absolutismo e Parlamentarismo	Análise textos
Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.	Características básicas de Antigo Réxime e Ilustración. Principais autores	Análise textos Elaboración mapas sinópticos Vocabulario
Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgunhas monarquías.	Despotismo Ilustrado	Análise textos Elaboración mapas sinópticos Vocabulario
Aprecia os avances científicos e a súa	Principais avances	Análise textos

aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época. Comprende as implicacións do empiricismo e o método científico nunha variedade de áreas. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron.	técnicos e científicos Método científico Causas de Revolución	Análise textos Análise textos Elaboración sinópticos mapas Vocabulario
Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.	Identificación básica de fontes históricas	Análise textos Análise de mapas. Análise de gráficas.
Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras.	Causas das Revolucións	Elaboración de textos
Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.	Principais feitos revolucionarios	Elaboración liñas de tempo Vocabulario Análise Textos
Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.		Análise de textos
Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.	Principais cambios sociais e económicos	Elaboración mapas conceptuais Elaboración de discursos textuais
Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.	Extensión da Revolución Industrial	Análise de mapas
Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.	Principais características da RI británica e a súa extensión	Análise de gráficas
Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.	Situación da muller e da infancia	Análise de textos e documentos gráficos
Especifica algunhas repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos en España.	Principais características da industrialización española	Análise de gráficas Análise de mapas Análise de textos
Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.	Principais avances científicos e tecnolóxicos do s. XIX	Elaboración liña de tempo
Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influiría na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.	Principais características do imperialismo	Análise de textos Análise de mapas
Elabora discusións sobre eurocentrismo e a	Relación entre o	Elaboración textos

globalización.

Imperialismo
decimonónico e a
situación actual

Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.

Causas da I Guerra Mundial

Elaboración discurso

Diferenza os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial.

Causas profundas e causas inmediatas da I Guerra Mundial

Análise textos
Elaboración mapa conceptual

Analiza o novo mapa político de Europa.

Disolución dos vellos imperios. Novas nacións.

Análise de mapas

Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.

A "puñalada pola espalda" Consecuencias dos tratados de paz

Análise de documentos

XHB4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.

A Revolución de Febreiro. A Revolución de Outubro. Lenin no poder

Análise de documentos.
Elaboración mapa conceptual
Elaboración liñas de tempo

Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.

Análise das principais obras de arte do s. XIX

Análise de obras

Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.

Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia.

Identificación das características básicas das fontes históricas

Análise de fontes históricas

Relaciona algunhas cuestións concretas do pasado co presente e as posibilidades do futuro, como o alcance das crises financeiras de 1929 e de 2008.

Principais causas e consecuencias das crise do 29. Relación coa crise de 2008

Análise de gráficas
Análise de textos

Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.

Principais fitos da loita feminista na primeira metade do século XX

Análise de documentos

Explica diversos factores que fixeron posible o auxo do fascismo en Europa.

Características básicas do fascismo. Causas do ascenso ao poder. Concepto de totalitarismo

Análise de documentos

Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas.

A II República: proclamación, reformas, gobernos.

Análise de textos
Elaboración liñas de tempo

Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.

Causas da Guerra Civil. Internacionalización do conflito. Consecuencias

Análise de mapas
Elaboración liñas de tempo

Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).

Diferenciación causa profunda, causa inmediata, feitos e

Análise de textos
Elaboración de discursos
Análise de textos

Sitúa nun mapa as fases do conflito. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos. Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.	procesos Fases da guerra A guerra en Europa. A guerra no Pacífico Principais causas e consecuencias da II Guerra Mundial Antisemitismo. Shoá	Análise de mapas Análise de documentos Elaboración de discurso Análise de documentos
Utilizando fontes históricas e historiográficas, explica algúns dos conflitos enmarcados na época da Guerra Fría.	Principais conflitos da Guerra Fría	Análise de mapas Análise de textos Elaboración liñas de tempo
Describe as consecuencias da guerra de Vietnam. Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador.	A descolonización. Causas. Temporalización	Análise de mapas
Distingue entre contextos diferentes do mesmo proceso, por exemplo, África subsahariana (anos 50 e 60) e a India (1947). Explica os avances dos réximes soviéticos e do "Welfare State" en Europa. Recoñece os cambios sociais derivados da incorporación da muller ao traballo asalariado.	Relacionar procesos similares en distintas épocas. O estado do benestar	Elaboración de textos. Análise de documentos
Compara a crise enerxética de 1973 coa financeira de 2008.	Feminismo na segunda metade do século XX A crise do petróleo. A crise de 2008. Concepto de crise cíclica	Análise de mapas Análise de textos Elaboración liñas de tempo Elaboración mapa conceptual
Coñece a situación da posguerra e a represión en España, así como as fases da ditadura de Franco Discute como se entende en España e en Europa o concepto de memoria histórica Interpreta o renacemento e o declive das nacións no novo mapa político europeo desa época	Fases da ditadura. Principias características Concepto de memoria histórica O proceso de construción europea, principais fitos	Análise de documentos Elaboración liñas de tempo Elaboración discursos Análise de textos Análise de mapas Elaboración liñas de tempo
Comprende os proles e contras do estado do benestar. Analiza aspectos políticos, económicos e culturais dos cambios producidos tralo colapso da URSS.	Concepto de estado de benestar Perestroika. Caída do Muro de Berlín, Causas e principais consecuencias	Análise de textos Análise de gráficas Análise de textos Análise de mapas Elaboración liñas de tempo Elaboración mapa conceptual. Vocabulario
Compara interpretacións sobre a Transición	Interpretacións da	Análise de documentos

española nos anos setenta do século XX e na actualidade.	transición			
Enumera e describe algúns dos principais fitos que deron lugar ao cambio na sociedade española da transición: coroación de Xoán Carlos I, lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, apertura de Cortes Constituíntes, aprobación da Constitución de 1978, primeiras eleccións xerais, creación do Estado das autonomías, etc.	Principais fitos da Transición			Análise de documentos Liñas de tempo Vocabulario
Analiza o problema do terrorismo en España durante esta etapa (ETA, GRAPO, Terra Lliure, etc.): a xénese e a historia das organizacións terroristas, a aparición dos primeiros movementos asociativos en defensa das vítimas, etc.	Concepto de terrorismo Principais organizacións terroristas e a súa actividade armada			Análise de documentos Análise de noticias.
Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.	Principais características da UE na actualidade			Análise de documentos Vocabulario
Procura na prensa novas dalgún sector con relacións globalizadas, e elabora argumentos a favor e en contra.	Concepto globalización			Análise de documentos
Elabora discusións sobre o eurocentrismo e a globalización.	Concepto eurocentrismo e globalización			Análise de documentos
Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das recentes tecnoloxías da información e da comunicación, a distintos niveis xeográficos.	Revolución Científico Técnica			Análise de documentos
Crea contidos que inclúen recursos como textos, mapas e gráficos, para presentar algún aspecto conflitivo das condicións sociais do proceso de globalización.	Proceso de globalización			Creación de mapas conceptuais
Formula posibles beneficios e desvantaxes para as sociedades humanas e para o medio natural dalgúns consecuencias do quecemento global, como o desxeamento do Báltico.	Concepto de cambio climático Consecuencias			Análise de mapas
Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	Principais feitos históricos			Elaboración de liñas de tempo
Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	Principais procesos históricos			Elaboración liñas de temporais. Elaboración mapas históricos
Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos. Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico necesario.	Simultaneidade histórica de culturas Principal terminoloxía histórica e artística			Elaboración e análise de mapas Vocabulario Elaboración de textos

5. CONCRECIÓNS METODOLÓXICAS QUE REQUIRE A MATERIA.

Pretendemos aplicar e combinar dous tipos de estratexias metodolóxicas: unha estratexia expositiva nos contidos básicos (o obxectivo é asegurarme de que eses contidos básicos son comprendidos por tódolos alumnos) e unha estratexia indagatoria no caso de contidos específicos, que lles permita ós alumnos afondar nas súas investigacións segundo sexan as súas distintas capacidades e intereses.

As actividades que o alumnado deberá realizar consistirán en:

- Realización de esquemas dos contidos impartidos.
 - Visionado de vídeos e fragmentos de películas con interese histórico. Realización de actividades sobre os mesmo: completar, verdadeiro ou falso, preguntas curtas.
 - Comentario pautado de documentos históricos: textos, mapas e imaxes.
 - Traballo crítico sobre páxinas web.
 - Elaboración de liñas do tempo.
 - Realización en grupo de presentacións para a súa exposición en clase.
- En cada unidade didáctica decidiremos cales son as actividades máis axeitadas.

6. MATERIAIS E RECURSOS QUE SE VAN A UTILIZAR.

Os materiais didácticos serán elaborados polo Departamento e serán entregados aos alumnos. De cada bloque o alumno disporá como mínimo de:

- Caderno de actividades que o alumno debe imprimir para entregar ao profesor.
- Documentos que o profesor empregará na explicación (mapas, textos, gráficos, ...).
- Glosario.
- Actividades a entregar ao profesor.

Para as explicacións o profesor empregará o encerado dixital con presentacións en power point, proxeccións de Internet (documentais, fragmentos de películas, ...), etc. Tamén se empregará a aula de informática para a realización de actividades cos alumnos.

7. CRITERIOS SOBRE AVALIACIÓN, CUALIFICACIÓN E PROMOCIÓN DO ALUMNADO.

Para valorar o avance do alumno nos coñecementos e contidos que debe adquirir, valoraremos varios aspectos:

De cada unidade o alumnado terá que realizar unha serie de actividades que acrediten a adquisición das competencias. Estas actividades consistirán en:

- Comentarios pautados de documentos
- Análise de obras de arte
- Realización de liñas de tempo
- Identificación de personaxes
- Preguntas verdadeiro falso.
- Cuestionarios tipo test
- Elaboración de esquemas e mapas conceptuais

Estas actividades serán propostas por escrito nun caderno que o profesor entregará en formato dixital para a súa impresión polo alumno, ao inicio do bloque, e o alumnado disporá de un prazo prefixado para a súa entrega. Durante a explicación do temario daranse todas as explicacións precisas e resolveranse todas as dúbidas propostas en relación a solución de ditas actividades. Ao menos unha vez por avaliación realizarse unha proba escrita en clase no mesmo formato que as actividades.

A cualificación en cada avaliación do alumnos constará de:

- Cualificación das actividades do caderno: 10% da nota (debe entregarse en prazo, de non facelo a cualificación neste apartado será 0).

- Preparación dos temas de arte ou outros que determine o profesor, e exposición pública dos mesmos aos compañeiros: 20% da nota.
- Traballos diversos que propoña o profesor en clase: 10% da nota. O alumno deberá responder a diversas cuestións prácticas que propón o profesor ao longo do curso.
- Cualificación do exame: 60% da nota.

Na terceira avaliación o profesorado que imparte a asignatura valorará a posibilidade de levar adiante un proxecto (que non se perda a memoria) sobre o franquismo, buscando unha maior motivación na aprendizaxe. A súa realización dependerá do nivel dos alumnos e da dispoñibilidade de acceso ás aulas de informática do centro. De levarse a cabo o proxecto, representaría a metade da cualificación da avaliación. O outro 50% valoraría co criterio arriba exposto.

A cualificación final será a media das cualificacións obtidas nas tres avaliacións e deberá acadar unha media de 5 (15 puntos en total nas tres) para superar o curso.

Para os alumnos que non superen positivamente este sistema de avaliación, existirá a posibilidade de realizar unha proba final de coñecementos, sobre os contidos mínimos do curso, que terá lugar con posterioridade á terceira avaliación e consistirá nunha proba escrita valorada de 0 a 10. O resultado desta proba será a cualificación final.

O alumno que non acade os contidos mínimos en Xuño fará o exame de Setembro. Consistirá na realización dunha proba escrita sobre os contidos do curso coa mesma estrutura que o exame final de xuño.

Dáse por suposto que, se un alumno/a fose sorprendido copiando con calquera tipo de dispositivo, automaticamente suspendería a avaliación, e se fose no exame final suspendería a materia.

A non asistencia a un exame implica, de non estar documentalmente xustificada, a cualificación de 0 no mesmo. De estar documentada o alumno acudirá ao exame final de xuño no que se examinará, de ter posibilidades de aprobar a materia, dos bloques obxecto da avaliación á que non acudiu.

No suposto de que se detectara alumnos con altas capacidades deseñaríanse actividades adaptadas.

8. INDICADORES DE LOGRO PARA AVALIAR O PROCESO DE ENSINO E A PRÁCTICA DOCENTE.

8.1. Descritores

- Situar no tempo e no espazo períodos, feitos e procesos históricos relevantes aplicando as convencións habituais no estudo da historia.
- Identificar as causas e consecuencias de feitos e procesos históricos significativos, establecendo conexións entre elas e recoñecendo a causalidade múltiple que comportan os feitos sociais.
- Expoñer as características sociais, económicas e políticas do Antigo Réxime derivando delas as transformacións que se producen en Europa no século XVIII e explicando os trazos significativos do reformismo borbónico en España e en Galicia.
- Identificar os trazos fundamentais das revolucións industriais e liberal-burguesas, valorando os grandes procesos de transformación que experimentou o mundo occidental, e analizando as particularidades destes procesos en España e Galicia en comparación con outros exemplos representativos.
- Explicar as razóns da hexemonía política e económica dos países europeos desde a segunda metade do século XIX, identificando os conflitos e problemas que caracterizan estes anos, tanto entre como dentro dos estados, especialmente os relacionados coa expansión colonial e coas tensións sociais e políticas.

- Caracterizar e situar cronolóxicamente e xeograficamente as grandes transformacións e conflitos mundiais que tiveron lugar na primeira metade do século XX.
- Analizar os procesos de cambio desde a segunda metade do século XX, e aplicar este coñecemento á comprensión dalgúns dos problemas internacionais máis destacados da actualidade.
- Identificar e caracterizar as distintas etapas da evolución política, social e económica de España e de Galicia durante o século XX e os avances e retrocesos no camiño cara á modernización económica, á consolidación do sistema democrático, e á pertenza á Unión Europea.
- Realizar traballos individuais e en grupo sobre algún foco de tensión política ou social no mundo actual, indagando os seus antecedentes históricos, analizando as causas e previndo posibles desenlaces, utilizando para iso diversas fontes de información, incluídas as que permitan obter interpretacións diferentes ou complementarias dun mesmo feito.
- Realizar en pequeno grupo unha investigación no contorno sobre algún aspecto da historia recente, utilizando fontes orais que permitan traballar aspectos de vida cotiá e memoria histórica, e procurar conecta-los a contextos máis amplos, sendo capaz de expoñer e defender as súas conclusións.

8.2. Indicadores

- Indicador de logro baixo: Ter dificultades para explicalo.
- Indicador de logro medio: Explicalo sen dificultade de forma sinxela.
- Indicador de logro alto: Explicalo ao máximo nivel de forma excelente

8.3. Indicadores para avaliar a práctica docente.

Falarase abertamente e con frecuencia co alumnado sobre as cuestións académicas que teñan relación coa materia (forma de impartir as clases, metodoloxía, probas teóricas, prácticas, etc) e adoptaranse as medidas oportunas cando se considere conveniente e oportuno co gallo de lograr resultados óptimos e satisfactorios para todos.

9. ORGANIZACIÓN DAS ACTIVIDADES DE SEGUIMIENTO, RECUPERACIÓN E AVALIACIÓN DAS MATERIAS PENDENTES.

Os alumnos de 4º E.S.O. que teñan a materia de Ciencias Sociais pendente do curso anterior ou doutros cursos anteriores, deberán realizar, para a superación de dita materia, o seguinte: elaborar un **Traballo** o longo do curso que consistirá na realización dunha serie de cuestións que abordan os contidos máis relevantes do 3º curso, ou dos cursos nos que teña as materias pendentes.

O seguimento deste traballo levarase a cabo polo profesor correspondente de cada curso e pola xefa do Departamento.

O alumno deberá entregar dito traballo, fragmentado en dúas partes, *a man e en galego*, nas datas establecidas. Non se recollerán traballos fora do prazo marcado.

O traballo valorarase de 0 a 10 puntos.

1. Todos os alumnos que realizaron o traballo e obtiveron un mínimo de 5 en cada unha das partes, é dicir, aprobaron os tres traballos entregados, teñen a obriga de facer unha proba final no mes de maio nas datas establecidas por xefatura de estudos. Esta proba centrarase nas actividades de recuperación (traballos feitos) propostas polo departamento. O alumno para aprobar a materia ten que obter nesta proba unha puntuación mínima de 5. O obxectivo é comprobar que o traballo foi realizado polo propio alumno, quen acadou, así, os obxectivos propostos. **Se non obtén unha nota mínima de 5 na proba, non recuperará a materia pendente.**

2. **A nota final será: Se se aproba o exame, a media entre, a media dos tres traballos e a nota de dito exame. Se non se aproba o exame, figurará a nota do exame.**

Para aqueles alumnos que non acaden o aprobado co traballo (é dicir os que teñan unha nota inferior a un 5) ou non o presenten haberá un **Exame** final en Maio. Este exame elaborárase a partir dos contidos mínimos establecidos para o 3º curso na Programación e constará de dez preguntas (cada pregunta valerá un punto).

Para aqueles alumnos que non superen a Materia en Maio haberá unha proba extraordinaria en Setembro, que se elaborará cos mesmos criterios que o Exame de Xuño.

11. DESEÑO DA AVALIACIÓN INICIAL E MEDIDAS INDIVIDUAIS OU COLECTIVAS QUE SE POIDAN ADOPTAR COMO CONSECUCENCIA DOS SEUS RESULTADOS.

Empezarase na primeira quincena de clases con unha avaliación inicial como toma de contacto cos alumnos e para detectar calquera tipo de problemas en canto se refire a coñecementos, actitudes, vocabulario, expresión oral e escrita ...

Esta consistirá tanto na realización dunha pequena proba escrita, na que o alumno debe amosar a súa pericia na síntese dun pequeno texto, así como nos coñecementos xeográficos adquiridos en cursos anteriores, como na comprobación da súa capacidade lectocomprendora e a súa fluidez oral, mediante lecturas e preguntas feitas en clase polo profesor.

Tomaranse as medidas necesarias en coordinación co Departamento de Orientación

12. MEDIDAS DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE.

Os alumnos non teñen un nivel de coñecementos homoxéneo; hai diferenzas moi marcadas no nivel lingüístico, o que provoca grandes desniveis á hora de entender os conceptos, a maioría de grande abstracción. Por elo, intentaremos presentar as unidades en dous niveis: nun primeiro nivel presentaremos as ideas xerais básicas sobre o tema concreto, para pasar, nun segundo nivel de profundidade, o estudo de temas máis concretos.

O primeiro nivel, deberá ser asimilado por todo os alumnos, en tanto que o segundo nivel poderá ser traballado máis ou menos profundamente segundo as capacidades de cada alumno en concreto. De acordo con isto, as actividades de cada unidade tamén deben reflectir esta diversidade: unha serie de actividades servirán para comproba-lo grao de comprensión dos contidos básicos por parte do alumno e corrixir os contidos mal aprendidos; outras actividades deberán comproba-la capacidade de xuízo crítico e de análise de problemas por parte dos alumnos. Desta maneira procurara planear ós alumnos actividades moi variadas:

- Actividades para sintetizar as grandes ideas da unidade, reter os conceptos clave e aprender a situar cronoloxicamente o tema.
- Actividades de Balance, con exercicios de repaso para consolida-las habilidades procedementais básicas.
- Métodos de traballo histórico: actividades para traballar de forma gradual e con diferentes niveis de complexidade os contidos procedementais.

13. CONCRECIÓN DOS ELEMENTOS TRANSVERSAIS.

Resolución pacífica de conflitos en todos os ámbitos da vida persoal, familiar e social, así como dos valores que sustentan a liberdade, a xustiza, a igualdade, o pluralismo político, a paz, a democracia, o respecto aos dereitos humanos, o respecto por igual aos homes e ás mulleres, e ás persoas con discapacidade, e o rexeitamento da violencia terrorista, a pluralidade, o respecto ao Estado de dereito, o respecto e a consideración ás vítimas do terrorismo, e a prevención do terrorismo e de calquera tipo de violencia.

14. ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLARES PROGRAMADAS POLO DEPARTAMENTO DIDÁCTICO.

Non temos prevista a realización de ningúnha ao longo deste curso académico

15. PROGRAMACIÓN DA EDUCACIÓN EN VALORES.

Considerando que valor é a escala ética e moral que o individuo posúe á hora de actuar, é evidente que está directamente relacionada coa educación que cada quen recibe dende a súa infancia.

A formación de valores que se imparte non pode ser só teórica, senón teorico-práctica, debendo os nosos alumnos formar as súas actitudes e condutas, tendo en conta as súas vivencias e experiencias cotiás.

No proceso educativo para a formación e desenvolvemento de valores é necesario cumprir unha serie de requisitos como: propiciar condutas positivas, entender as condutas negativas, escoitar antes de criticar, evitar os prexuízos, crear un clima cooperativo de traballo, aprender a autoavaliarse ou formar conviccións.

Os obxectivos da pedagogía dos valores son ensinar a pensar, a decidir, a facer, ... A súa importancia resáltase ante a presente crise de valores que parece vivir a sociedade actual, chegando a ser considerados a parte máis importante da formación dos alumnos, por encima dos contidos académicos.

A metodoloxía será, fundamentalmente, participativa y diversa: tormenta de ideas, dramatizacións, estudo de casos, mesas redondas, xogos de cooperación, ...

16. ACCIÓN DE CONTRIBUCIÓN AO PROXECTO LECTOR.

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. Nunha área como Xeografía e Historia a falta de competencia lingüística convértese nun dos principais obstáculos. Parece, polo tanto, preciso fomentar a lectura para garantir a comprensión lingüística dos alumnos.

- En primeiro lugar, potenciarase a lectura dos libros de texto así como as páxinas específicas dedicadas á lectura.
- Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan Xeografía e Historia non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos históricos dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.
- En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.
- En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, testimoniais, literarios, etc.
- En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán. Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:
 - Actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.
 - Actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.
 - Actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre as ideas (causa - efecto, comparación, semellanza ...). difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.
 - Actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son

moi útiles para comprender e estudar . actividades en que se pide aos alumnos que dean a súa opinión persoal e que implican a transformación do estudado en coñecemento propio.

17. ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN TICs.

As tecnoloxías da información e a comunicación (TICs) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías ábrenlles novos camiños e formas de traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico.

18. ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN DE CONVIVENCIA.

A escola ten por función educar e formar a persoas para a vida e na vida é necesario saber convivir para adaptarse á sociedade na que nacemos ou vivimos. A convivencia resulta, con moita frecuencia, problemática: a escola, a rúa, a sociedade son, a veces, un territorio adverso para que os nosos alumnos/as aprendan a convivir. Por iso, o ensino e a práctica da convivencia escolar ten unha esixencia de actualidade.

A lectura e a practica de actividades democráticas dentro da aula convértense en prioritarias para comprender, expresar e comprender a realidade de forma axeitada.

Na área de Xeografía e Historia podemos realizar as seguintes accións favorecedoras da convivencia escolar.

- Fomentar a lectura, en coordinación co plan Lector, de libros que fagan fincapé nos valores democráticos, a información sobre outras culturas, relixións, sociedades, a convivencia democrática, a igualdade de dereitos, a tolerancia de ideas e a cultura da paz.
- Favorecer as actitudes dialogantes, de tolerancia, mediación de conflitos e de respecto aos demais dentro e fora das clases.
- Buscar e seleccionar, por parte do alumnado, de imaxes (presentacións) e textos motivadores, de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan a valorar e respectar as diferenzas culturais e relixiosas. Defensa dos propios valores, principios e opinións diante o grupo clase por medio da exposición oralo u visual dos temas tratados.
- Visionar películas, documentais ou imaxes da redes sociais en clases de cidadanía, ética e titorías, que fagan fincapé nos valores democráticos de igualdade, dereitos humanos, cultura do entendemento, respecto a toda manifestación cultural e social.
- Realizar debates de xeito democrático sobre temas de actualidade da prensa diaria (cando o tema da actualidade coincida con coa materia que se está impartindo).
- Corrixir por medio do diálogo ao alumnado que manifeste con feitos, ditos ou xestos contrarios a o espírito de convivencia escolar.

19. MECANISMOS DE REVISIÓN, AVALIACIÓN E MODIFICACIÓN DAS PROGRAMACIÓNS DIDÁCTICAS EN RELACIÓNS COS RESULTADOS ACADÉMICOS E PROCESOS DE MELLORA.

A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunións do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico.

A finais do curso académico, pasaraselle ao alumnado un cuestionario que resolverán de xeito anónimo, sobre diversos aspectos nos que valore a labor docente do seu profesor.

[índice](#)

4º ESO. [Índice](#)

ASIGNATURA	VALORES ÉTICOS
PROFESOR	Mª DEL CARMEN CUQUEJO BELLO

1º.- INTRODUCCIÓN E CONTEXTUALIZACIÓN

O IES Xesús Taboada Chivite está situado no Concello de Verín ao sur de Galicia e tamén da provincia de Ourense. Linda polo norte co concello de Castrelo do Val, polo leste co de Vilardevós, polo sur con Portugal e polo oeste cos concellos de Oímbra e Monterrei.

A súa situación xeográfica é latitude 41º 56´ 2´´ norte e lonxitude 7º 26´ 2´´ oeste, sendo a súa altitude de 386 metros sobre o nivel do mar. O Concello de Verín sitúase no val de Monterrei.

O seu río principal é o Támega, que se une ao Douro en Portugal, tendo neste municipio como afluentes, pola esquerda, os regatos de Gondulfes, A Rasela, Ábedes-Cabreiroá, Sandín en Tamaguelos e o río pequeno que delimita este concello con Portugal. Pola dereita o seu afluente é o Búbal.

A poboación total da comarca aumentou gradualmente durante a primeira metade do século: 31.719 habitantes en 1900; 43.062 en 1950. A partir de 1960 empeza a descender ata os nosos días (30.000 habitantes). Este feito, común a outras comarcas do interior de Galicia, está ligado á emigración. Unha emigración de segunda etapa que se dirixiu aos países centroeuropeos e a algún país sudamericano, pero principalmente ás grandes cidades do estado español: Barcelona, Madrid, Bilbao; e de Galicia: Vigo, Pontevedra, A Coruña, Ourense.

A evolución recente da comarca continúa definida polo descenso paulatino da poboación.

2º.- CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE. CONCRECIÓN QUE RECOLLA A RELACIÓN DOS ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE AVALIABLES DA MATERIA QUE FORMAN PARTE DOS PERFÍS COMPETENCIAIS

Introdución

A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal. A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade. Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán

as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.

No plano didáctico, Valores Éticos contribúe á consecución das competencias clave. Resulta evidente que o obxectivo de alcanzar maiores competencias sociais e cívicas está na súa propia constitución como materia. Pero a reflexión ética tamén require a posta en práctica da competencia comunicación lingüística, pola necesidade de rigor e claridade na exposición das propias ideas, e da capacidade dialóxica para comprender os puntos de vista alleos e aprender deles. Tamén resulta indispensable fomentar tanto a competencia de aprender a aprender como a de sentido da iniciativa e espírito emprendedor, pois ambas inciden na necesidade de crecemento persoal, tanto na orde do exercicio dos procesos cognitivos como na do aprecio pola creatividade, o sentido crítico e o non estancamento. Para a reflexión ética, ademais, é necesario coñecer e dialogar con pensadores/as que, coas súas teorías antropolóxicas, éticas e políticas, foron moldeando tanto a nosa cultura como os valores de respecto, non violencia, liberdade, igualdade entre as persoas, solidariedade e pluralismo; valores que son o corazón da Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH). É desde eses valores como tamén se analiza o traballo científico e tecnolóxico, polo que tamén se traballa a competencia matemática e as competencias básicas en ciencia e tecnoloxía, non desde unha perspectiva substantiva, pero si desde a análise da actividade científico-tecnolóxica como actividade que debe ser acorde a valores éticos universais, tanto nos seus procedementos como nos resultados que dela se poidan obter. Por último, a materia préstase a desenvolver nos alumnos e nas alumnas, tanto en traballos colaborativos como en tarefas individuais, a competencia dixital, que lles permita acceder e seleccionar información, procesala e plasmar as súas creacións en produtos cunha innegable capacidade para a comunicación.

Valores éticos. 4º de ESO				
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Bloque 1. A dignidade da persoa				
	1.1. A dignidade do ser humano como valor básico no que se asenta a DUDH. 1.2. Atributos esenciais do ser humano na DUDH: razón, conciencia e liberdade. 1.3. Léxico do bloque: dignidade da persoa, fraternidade, liberdade humana, trato digno, xuízo xusto, trato inhumano ou degradante, detención arbitraria, presunción de inocencia, discriminación, violación de dereitos, etc.	1.1. Interpretar e valorar a importancia da dignidade da persoa como o valor do que parte e no que se fundamenta a DUDH, subliñando os atributos inherentes á natureza humana e os dereitos inalienables e universais que derivan dela, como o punto de partida sobre o que deben xirar os valores éticos nas relacións humanas a nivel persoal, social, estatal e universal.	EB1.1.1. Identifica a orixe dos dereitos inalienables e universais que establece a DUDH na dignidade do ser humano en tanto que persoa e os atributos inherentes á súa natureza.	SC
			EB1.1.2. Identifica na DUDH os atributos esenciais do ser humano: razón, conciencia e liberdade.	CL
			EB1.1.3. Relaciona adecuadamente os termos e as expresións seguintes, que se	AA

	Valores éticos. 4º de ESO			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
			utilizan na DUDH: dignidade da persoa, fraternidade, liberdade humana, trato digno, xuízo xusto, trato inhumano ou degradante, detención arbitraria, presunción de inocencia, discriminación, violación de dereitos, etc.	
	Bloque 2. A comprensión, o respecto e a igualdade nas relacións interpersoais			
	2.1. Dereitos e liberdades dos individuos establecidos na DUDH que o Estado debe respectar.	2.1. Explicar, baseándose na DUDH, os principios que deben rexer as relacións entre a cidadanía e o Estado, co fin de favorecer o seu cumprimento na sociedade en que viven.	EB2.1.1. Comenta, segundo o establecido pola DUDH nos artigos do 12 ao 17, os dereitos do individuo que o Estado debe respectar e fomentar, nas relacións existentes entre ambos.	CL
			EB2.1.2. Explica os límites do Estado que establece a DUDH nos artigos do 18 ao 21, ao determinar as liberdades dos cidadáns e das cidadás que este debe protexer e respectar.	CL
			EB2.1.3. Elabora unha presentación con soporte informático e audiovisual que ilustre os contidos máis sobresalientes tratados no tema, e expón as súas conclusións de xeito argumentado.	CL D SIEE
	2.2. Fenómeno da socialización global. 2.3. Perigos da socialización global á marxe dos valores éticos universais. 2.4. Medios de comunicación de masas e socialización global. Conflito entre liberdade de expresión outros dereitos.	2.2. Explicar en que consiste a socialización global e a súa relación cos medios de comunicación masiva, valorando os seus efectos na vida e no desenvolvemento moral das persoas e da sociedade, e reflexionar acerca do papel que deben ter a ética e o Estado en relación con este tema.	EB2.2.1. Describe e avalía o proceso de socialización global, mediante o que se produce a interiorización de valores, normas, costumes, etc.	CEC CL
			EB2.2.2. Sinala os perigos que encerra o fenómeno da socialización global se se desenvolve á marxe dos valores éticos universais, e debate acerca da necesidade de establecer límites éticos e xurídicos neste tema.	SC
			EB2.2.3. Diserta acerca do impacto que teñen os medios de comunicación masiva na vida moral das persoas e da sociedade, expresando as súas opinións con rigor intelectual.	CEC CL
			EB2.2.4. Valora a necesidade dunha regulación ética e xurídica en relación co uso de medios de comunicación masiva, respectando o dereito á información e á liberdade de	CEC SC

	Valores éticos. 4º de ESO			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
			expresión que posúen os cidadáns e as cidadás.	
	Bloque 3. A reflexión ética			
	3.1. Importancia e valor da reflexión ética como defensa dos DDHH. 3.2. Novos campos da ética aplicada: profesional, bioética, ambiente, economía, empresa, ciencia e tecnoloxía, etc.	3.1. Recoñecer que a necesidade dunha regulación ética é fundamental no mundo actual de grandes e rápidos cambios, debido á magnitude dos perigos aos que se enfronta o ser humano, polo que resulta necesaria a súa actualización e a ampliación aos novos campos de acción da persoa, co fin de garantir o cumprimento dos dereitos humanos.	EB3.1.1. Xustifica racionalmente e estima a importancia da reflexión ética no século XXI, como instrumento de protección dos dereitos humanos ante o perigo que poden representar entes posuidores de grandes intereses políticos e económicos e grupos violentos, que teñen ao seu alcance armamento de grande alcance científico e tecnolóxico, capaces de pór en grande risco os dereitos fundamentais da persoa.	SC
			EB3.1.2. Sinala algúns dos novos campos aos que se aplica a ética (profesional, bioética, ambiente, economía, empresa, ciencia e tecnoloxía, etc.).	MCCT SIEE
	3.3. Proxecto de vida persoal: límites e oportunidades que ofrecen as circunstancias persoais, e valores éticos que serven como guía.	3.2. Comprender e apreciar a importancia que teñen para o ser humano do século XXI as circunstancias que o rodean, salientando os límites que lle impoñen e as oportunidades que lle ofrecen para a elaboración do seu proxecto de vida, conforme os valores éticos que libremente elixe e que dan sentido á súa existencia.	EB3.2.1. Describe e avalía as circunstancias que no momento actual o/a rodean, identificando as limitacións e as oportunidades que se lle formulan desde as perspectivas social, laboral, educativa, económica, familiar, afectiva, etc., co obxecto de deseñar, a partir delas, o seu proxecto de vida persoal, determinando libremente os valores éticos que deben guialo/a.	SIEE
	3.4. Éticas formais e éticas materiais. 3.5. Ética kantiana: carácter formal. Autonomía da persoa como valor ético fundamental.	3.3. Distinguir os principais valores éticos nos que se fundamentan as éticas formais, establecendo a súa relación coa ética kantiana e sinalando a importancia que este filósofo lle atribúe á autonomía da persoa como valor ético fundamental.	EB3.3.1. Define os elementos distintivos das éticas formais e compáraos cos relativos ás éticas materiais.	CL
			EB3.3.2. Explica as características da ética kantiana (formal, universal e racional), así como a importancia da súa achega á ética universal.	CL
			EB3.3.3. Aprecia, na ética kantiana, o seu fundamento na autonomía da persoa como valor ético esencial e a súa manifestación no imperativo categórico e as súas formulacións.	SC
	3.6. Ética do discurso, de Apel e Habermas, como ética formal. Relación coa ética de	3.4. Identificar a ética do discurso, de Habermas e de Apel como unha ética formal, que salienta o valor do diálogo	EB3.4.1. Identifica a ética do discurso como unha ética formal e describe en que consiste o imperativo categórico que	AA

Valores éticos. 4º de ESO				
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
	Kant.	e o consenso na comunidade, como procedemento para atopar normas éticas xustas.	formula, sinalando as similitudes e as diferenzas que posúe co imperativo da ética de Kant.	
			EB3.4.2. Utiliza a súa iniciativa persoal e emprendedora para elaborar unha presentación con soporte informático acerca das éticas formais, expresando e elaborando conclusións fundamentadas.	D SIEE
Bloque 4. A xustiza e a política				
	4.1. Democracia e xustiza. 4.2. Deberes cívicos como cumprimento de valores éticos e como defensa e difusión dos dereitos humanos.	4.1. Concibir a democracia non só como unha forma de goberno, senón como un estilo de vida cidadá, consciente do seu deber como elemento activo da vida política, colaborando na defensa e na difusión dos dereitos humanos tanto na súa vida persoal como na social.	EB4.1.1. Comprende a importancia que ten para a democracia e a xustiza, que os cidadáns e as cidadás coñezan e cumpran os seus deberes (defensa dos valores éticos e cívicos, coidado e conservación de todos os bens e servizos públicos, participación na elección de representantes políticos/as, respecto e tolerancia á pluralidade de ideas e de crenzas, acatamento das leis e das sentenzas dos tribunais de xustiza, pagamento dos impostos establecidos, etc.).	SC
	4.3. Perigos dunha globalización sen valores éticos. 4.4. Promoción dos DDHH por parte dos Estados: fomento e ensino dos valores éticos.	4.2. Reflexionar acerca do deber da cidadanía e dos Estados de promover o ensino e a difusión dos valores éticos como instrumentos indispensables para a defensa da dignidade e os dereitos humanos, ante o perigo que o fenómeno da globalización pode representar para a destrución do planeta e a deshumanización da persoa.	EB4.2.1. Diserta e elabora conclusións, en grupo, acerca das terribles consecuencias que pode ter para o ser humano o fenómeno da globalización, se non se establece unha regulación ética e política (egoísmo, desigualdade, interdependencia, internacionalización dos conflitos armados, imposición de modelos culturais determinados por intereses económicos que promoven o consumismo e a perda de liberdade humana, etc.).	AA SC
			EB4.2.2. Comenta o deber ético e político que teñen todos os estados, ante os riscos da globalización, de tomar medidas de protección dos dereitos humanos, nomeadamente a obriga de fomentar o ensino dos valores éticos e a súa vixencia, e a necesidade de respectalos en todo o mundo (deber de contribuír na construción dunha sociedade xusta e solidaria, fomentando a tolerancia, o respecto aos dereitos das	SC

	Valores éticos. 4º de ESO			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
			demais persoas; honestidade, lealdade, pacifismo, prudencia, e mutua comprensión mediante o diálogo, a defensa e protección da natureza, etc.).	
Bloque 5. Os valores éticos, o Dereito e a Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH)				
	5.1. Dereito e leis: finalidade, características e xustificación ética. 5.2. Conflitos entre principios éticos individuais e principios normativos sociais.	5.1. Apreciar a necesidade das leis xurídicas no Estado, para garantir o respecto aos dereitos humanos, e disertar acerca dalgúns dilemas morais nos que existe un conflito entre os deberes éticos, relativos á conciencia da persoa, e os deberes cívicos que lle imponen as leis xurídicas.	EB5.1.1. Explica a finalidade e as características das leis xurídicas dentro do Estado e a súa xustificación ética, como fundamento da súa lexitimidade e da súa obediencia.	CL
			EB5.1.2. Debate acerca da solución de problemas nos que hai un conflito entre os valores e principios éticos do individuo e os da orde civil, formulando solucións razoadas, en casos como os de desobediencia civil e obxección de conciencia.	CL SIEE
	5.3. Teoría da xustiza de Rawls: posición orixinal e veo de ignorancia; criterio de imparcialidade; función dos dous principios de xustiza.	5.2. Disertar acerca da teoría de Rawls baseada na xustiza como equidade e como fundamento ético do dereito, e emitir un xuízo crítico acerca dela.	EB5.2.1. Procura información en internet co fin de definir os principais conceptos utilizados na teoría de Rawls e establece unha relación entre eles (posición orixinal e veo de ignorancia, criterio de imparcialidade e función dos dous principios de xustiza que propón).	AA D
			EB5.2.2. Realiza un xuízo crítico acerca da teoría de Rawls e explica a súa conclusión argumentada acerca dela.	CL
	5.4. Os DDHH como ideais irrenunciáveis. 5.5. Deficiencias na aplicación dos DDHH referidos ao económico e ao social. 5.6. Organizacións que traballan pola defensa dos DDHH.	5.3. Valorar a DUDH como conxunto de ideais irrenunciáveis, tendo presentes os problemas e as deficiencias na súa aplicación, especialmente no relativo ao ámbito económico e social, indicando a importancia das institucións e os/as voluntarios/as que traballan pola defensa dos dereitos humanos.	EB5.3.1. Xustifica racionalmente a importancia dos dereitos humanos como ideais para alcanzar polas sociedades e os Estados, e recoñece os retos que aínda teñen que superar.	SC
			EB5.3.2. Sinala algunha das deficiencias no exercicio dos dereitos económicos e sociais (pobreza, e falta de acceso á educación, á saúde, ao emprego, á vivenda, etc.).	SC
			EB5.3.3. Emrende a elaboración dunha presentación, con soporte informático e audiovisual, acerca dalgúns institucións e voluntarios/as que, en todo o mundo, traballan pola defensa e respecto dos dereitos humanos: Organización das Nacións	CEC D SC

	Valores éticos. 4º de ESO			
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
			Unidas (ONU) e os seus organismos, como FAO, Organismo Internacional de Enerxía Atómica (OIEA), Organización Mundial da Saúde (OMS), Organización das Nacións Unidas para a Educación, a Ciencia e a Cultura (UNESCO), etc., organizacións non gobernamentais como Greenpeace, UNICEF, Cruz Vermella, Media Lúa Vermella, etc., así como o Tribunal Internacional de Xustiza, o Tribunal de Xustiza da Unión Europea, etc.	
	5.7. Dereito á seguridade e a paz. 5.8. Compromiso coa paz e a solidariedade coas vítimas da violencia. 5.9. Ameazas á paz.	5.4. Entender a seguridade e a paz como un dereito recoñecido na DUDH (no seu artigo 3) e como un compromiso dos españois e das españolas a nivel nacional e internacional (preámbulo da Constitución española), identificando e avaliando o perigo das novas ameazas que xurdiron nos últimos tempos.	EB5.4.1. Diserta, en pequenos grupos, acerca da seguridade e a paz como un dereito fundamental das persoas, e aprecia a súa importancia para o exercicio do dereito á vida e á liberdade, elaborando e expresando as súas conclusións (artigo 3 da DUDH).	CL
			EB5.4.2. Toma conciencia do compromiso dos españois e das españolas coa paz, como unha aspiración colectiva e internacional recoñecida na Constitución española, e rexeita a violación dos dereitos humanos, amosando solidariedade coas vítimas da violencia.	SC
			EB5.4.3. Emrende a D elaboración dunha presentación, con soporte audiovisual, sobre algunhas das novas ameazas para a paz e a seguridade no mundo actual (terrorismo, desastres ambientais, catástrofes naturais, mafias internacionais, pandemias, ataques cibernéticos, tráfico de armas de destrución masiva, de persoas e de órganos, etc.).	SC
	5.10. As Forzas Armadas na Constitución española. 5.11. Misións das Forzas Armadas. 5.12. Conflitos armados: importancia das organizacións internacionais na súa prevención e na súa	5.5. Coñecer a misión atribuída na Constitución española ás Forzas Armadas e a súa relación cos compromisos que España ten cos organismos internacionais a favor da seguridade e a paz, reflexionando acerca da importancia do dereito	EB5.5.1. Coñece, analiza e asume como cidadán ou cidadá os compromisos internacionais realizados por España en defensa da paz e a protección dos dereitos humanos, como membro de organismos internacionais (ONU, OTAN, UE, etc.).	SC

Valores éticos. 4º de ESO				
Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
	solución.	internacional para regular e limitar o uso e as aplicación da forza e do poder.	EB5.5.2. Explica a importancia da misión das forzas armadas (artigo 15 da lei de defensa nacional) en materia de defensa e seguridade nacional, de dereitos humanos e de promoción da paz, e a súa contribución en situacións de emerxencia e axuda humanitaria, tanto nacionais como internacionais.	SC
			EB5.5.3. Analiza as consecuencias dos conflitos armados a nivel internacional, apreciando a importancia das organizacións internacionais que promoven e vixían o cumprimento dun dereito internacional fundamentado na DUDH.	SC
Bloque 6. Os valores éticos e a súa relación coa ciencia e a tecnoloxía.				
	6.1. Validez ética dos proxectos científicos e tecnolóxicos.	6.1. Identificar criterios que permitan avaliar, de xeito crítico e reflexivo, os proxectos científicos e tecnolóxicos, co fin de valorar a súa idoneidade en relación co respecto aos dereitos e valores éticos da humanidade.	EB6.1.1. Utiliza información de forma selectiva para atopar algúns criterios que cumpra ter en conta para estimar a viabilidade de proxectos científicos e tecnolóxicos, considerando a idoneidade ética dos obxectivos que pretenden e a avaliación dos riscos e as consecuencias persoais, sociais e ambientais que a súa aplicación poida ter.	AA MCCT SC SIEE
	6.2. Códigos deontolóxicos dos axentes sociais.	6.2. Estimar a necesidade de facer cumprir unha ética deontolóxica a científicos/as, tecnólogos/as e outros/as profesionais.	EB6.2.1. Comprende e explica a necesidade de apoiar a creación e o uso de métodos de control, e a aplicación dunha ética deontolóxica para científicos/as e tecnólogos/as e, en xeral, para todas as profesións, fomentando a aplicación dos valores éticos no mundo laboral, financeiro e empresarial.	MCCT SC SIEE

3º.- CONCRECIÓN, DE SER O CASO, DOS OBXECTIVOS PARA O CURSO

Estos son os obxectivos que marca a LOMCE

a) Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable, inspirada polos valores da Constitución española e do Estatuto de autonomía de Galicia, así como polos dereitos humanos, que fomente a corresponsabilidade na construción dunha sociedade xusta e equitativa e favoreza a

sustentabilidade.

b) Consolidar unha madureza persoal e social que lle permita actuar de forma responsable e autónoma e desenvolver o seu espírito crítico. Ser quen de prever e resolver pacificamente os conflitos persoais, familiares e sociais.

c) Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres, analizar e valorar criticamente as desigualdades e discriminacións existentes e, en particular, a violencia contra a muller, e impulsar a igualdade real e a non discriminación das persoas por calquera condición ou circunstancia persoal ou social, con atención especial ás persoas con discapacidade.

d) Afianzar os hábitos de lectura, estudo e disciplina, como condicións necesarias para o eficaz aproveitamento da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.

e) Dominar, tanto na súa expresión oral como na escrita, a lingua galega e a lingua castelá.

f) Expresarse con fluidez e corrección nunha ou máis linguas estranxeiras.

g) Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e da comunicación.

h) Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de xeito solidario no desenvolvemento e na mellora do seu contorno social.

i) Acceder aos coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais, e dominar as habilidades básicas propias da modalidade.

l) Comprender os elementos e os procedementos fundamentais da investigación e dos métodos científicos. Coñecer e valorar de forma crítica a contribución da ciencia e da tecnoloxía ao cambio das condicións de vida, así como afianzar a sensibilidade e o respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio, con especial referencia ao territorio galego.

m) Afianzar o espírito emprendedor con actitudes de creatividade, flexibilidade, iniciativa, traballo en equipo, confianza nun mesmo e sentido crítico.

n) Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.

ñ) Utilizar a educación física e o deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social, e impulsar condutas e hábitos saudables.

o) Afianzar actitudes de respecto e prevención no ámbito da seguridade viaria.

p) Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia, e contribuír á súa conservación e mellora no contexto dun mundo globalizado.

4º.- CONCRECIÓN PARA CADA ESTÁNDAR DE APRENDIZAXE DE: TEMPORALIZACIÓN, GRAO MÍNIMO DE CONSECUCIÓN PARA SUPERAR A MATERIA E PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

ESTÁNDAR DE APRENDIZAXE	TEMPORALIZACIÓN	GRAO MÍNIMO	PROCEDEM./INSTRUM. AVALIACIÓN
VEB1.1.1. Identifica a orixe dos dereitos inalienables e universais que establece a DUDH na dignidade do ser humano en tanto que persoa e os atributos inherentes á súa natureza.	Sempre	Identifica a dignidade	Tarefas de clase
VEB1.1.2. Identifica na DUDH os atributos esenciais do ser humano: razón, conciencia e liberdade.	Sempre	Identifica a razón, a conciencia e a liberdade	Tarefas de clase
VEB1.1.3. Relaciona adecuadamente os termos e as expresións seguintes, que se utilizan na DUDH: dignidade da persoa, fraternidade, liberdade humana, trato digno, xuízo xusto, trato inhumano ou degradante, detención arbitraria, presunción de inocencia, discriminación, violación de dereitos, etc.	Sempre	Manexa ben certos conceptos da DUDH	Tarefas de clase
VEB2.1.1. Comenta, segundo o establecido pola DUDH nos artigos do	Sempre	Comenta os dereitos do individuo	Tarefas de clase

12 ao 17, os dereitos do individuo que o Estado debe respectar e fomentar, nas relacións existentes entre ambos.			
VEB2.1.2. Explica os límites do Estado que establece a DUDH nos artigos do 18 ao 21, ao determinar as liberdades dos cidadáns e das cidadás que este debe protexer e respectar.	Sempre	Valora os límites entre liberdade e seguridade	Tarefas de clase
VEB2.1.3. Elabora unha presentación con soporte informático e audiovisual que ilustre os contidos máis sobresaíntes tratados no tema, e expón as súas conclusións de xeito argumentado.	Unha vez na avaliación	Resume os conceptos vistos nunha presentación	Traballo de avaliación
VEB2.2.1. Describe e avalía o proceso de socialización global, mediante o que se produce a interiorización de valores, normas, costumes, etc.	Na primeira avaliación	A globalización	Tarefas de clase
VEB2.2.2. Sinala os perigos que encerra o fenómeno da socialización global se se desenvolve á marxe dos valores éticos universais, e debate acerca da necesidade de establecer límites éticos e xurídicos neste tema.	Na primeira avaliación	Os límites da globalización	Tarefas de clase
VEB2.2.3. Diserta acerca do impacto que teñen os medios de comunicación	Na primeira avaliación	Fala con propiedade sobre os medios	Tarefas de clase

masiva na vida moral das persoas e da sociedade, expresando as súas opinións con rigor intelectual.			
VEB2.2.4. Valora a necesidade dunha regulación ética e xurídica en relación co uso de medios de comunicación masiva, respectando o dereito á información e á liberdade de expresión que posúen os cidadáns e as cidadás.	Na primeira avaliación	Valora os límites da globalización e a ética	Tarefas de clase
VEB3.1.1. Xustifica racionalmente e estima a importancia da reflexión ética no século XXI, como instrumento de protección dos dereitos humanos ante o perigo que poden representar entes posuidores de grandes intereses políticos e económicos e grupos violentos, que teñen ao seu alcance armamento de grande alcance científico e tecnolóxico, capaces de pór en grande risco os dereitos fundamentais da persoa.	Na segunda avaliación	Os dereitos humanos e os intereses mundiais	Tarefas de clase
VEB3.1.2. Sinala algúns dos novos campos aos que se aplica a ética (profesional, bioética, ambiente, economía, empresa, ciencia e tecnoloxía, etc.).	Na segunda avaliación	Novas aplicacións da ética	Tarefas de clase

VEB3.2.1. Describe e avalía as circunstancias que no momento actual o/a rodean, identificando as limitacións e as oportunidades que se lle formulan desde as perspectivas social, laboral, educativa, económica, familiar, afectiva, etc., co obxecto de deseñar, a partir delas, o seu proxecto de vida persoal, determinando libremente os valores éticos que deben guialo/a.	Na segunda avaliación	Limitacións e valores éticos	Tarefas de clase
VEB3.3.1. Define os elementos distintivos das éticas formais e compáraos cos relativos ás éticas materiais.	Na segunda avaliación	Éticas formais e materiais	Tarefas de clase
VEB3.3.2. Explica as características da ética kantiana (formal, universal e racional), así como a importancia da súa achega á ética universal.	Segunda avaliación	Ética kantiana: conceptos	Tarefas de clase e traballo
VEB3.3.3. Aprecia, na ética kantiana, o seu fundamento na autonomía da persoa como valor ético esencial e a súa manifestación no imperativo categórico e as súas formulacións.	Segunda avaliación	Autonomía da persoa	Tarefas de clase
VEB3.4.1. Identifica a ética do discurso como unha ética formal e describe en que consiste o imperativo categórico	Segunda avaliación	Imperativo categórico e ética do discurso	Tarefas de clase

que formula, sinalando as similitudes e as diferenzas que posúe co imperativo da ética de Kant.			
VEB3.4.2. Utiliza a súa iniciativa persoal e emprendedora para elaborar unha presentación con soporte informático acerca das éticas formais, expresando e elaborando conclusións fundamentadas.	Segunda avaliación	Fai unha presentación sobre as éticas formais	Traballo e exposición
VEB4.1.1. Comprende a importancia que ten para a democracia e a xustiza, que os cidadáns e as cidadás coñezan e cumpran os seus deberes (defensa dos valores éticos e cívicos, coidado e conservación de todos os bens e servizos públicos, participación na elección de representantes políticos/as, respecto e tolerancia á pluralidade de ideas e de crenzas, acatamento das leis e das sentenzas dos tribunais de xustiza, pagamento dos impostos establecidos, etc.).	Segunda avaliación	Os cidadáns: dereitos e deberes	Tarefas de clase
VEB4.2.1. Diserta e elabora conclusións, en grupo, acerca das terribles consecuencias que pode ter para o ser	Segunda avaliación	A globalización e o ser humano: consecuencias	Tarefas de clase

humano o fenómeno da globalización, se non se establece unha regulación ética e política (egoísmo, desigualdade, interdependencia, internacionalización dos conflitos armados, imposición de modelos culturais determinados por intereses económicos que promoven o consumismo e a perda de liberdade humana, etc.).			
VEB4.2.2. Comenta o deber ético e político que teñen todos os estados, ante os riscos da globalización, de tomar medidas de protección dos dereitos humanos, nomeadamente a obriga de fomentar o ensino dos valores éticos e a súa vixencia, e a necesidade de respectalos en todo o mundo (deber de contribuír na construción dunha sociedade xusta e solidaria, fomentando a tolerancia, o respecto aos dereitos das demais persoas; honestidade, lealdade, pacifismo, prudencia, e mutua comprensión mediante o diálogo, a defensa e protección da natureza, etc.).	Segunda avaliación	Medidas que deben adoptar os estados para protexer os DDHH	Tarefas de clase
VEB5.1.1. Explica a finalidade e as	Terceira avaliación	As leis e o Estado	Tarefas de clase

características das leis xurídicas dentro do Estado e a súa xustificación ética, como fundamento da súa lexitimidade e da súa obediencia.			
VEB5.1.2. Debate acerca da solución de problemas nos que hai un conflito entre os valores e principios éticos do individuo e os da orde civil, formulando solucións razoadas, en casos como os de desobediencia civil e obxección de conciencia.	Terceira avaliación	Debate: conflito de valores e principios do individuo e os da orde civil	Tarefas de clase
VEB5.2.1. Procura información en internet co fin de definir os principais conceptos utilizados na teoría de Rawls e establece unha relación entre eles (posición orixinal e veo de ignorancia, criterio de imparcialidade e función dos dous principios de xustiza que propón).	Terceira avaliación	Conceptos da teoría de Rawls	Tarefas de clase
VEB5.2.2. Realiza un xuízo crítico acerca da teoría de Rawls e explica a súa conclusión argumentada acerca dela.	Terceira avaliación	Xuízo crítico sobre a teoría de Rawls	Tarefas de clase
VEB5.3.1. Xustifica racionalmente a importancia dos dereitos humanos como ideais para alcanzar polas sociedades e os	Terceira avaliación	Importancia dos DDHH	Tarefas de clase

Estados, e recoñece os retos que aínda teñen que superar.			
VEB5.3.2. Sinala algunha das deficiencias no exercicio dos dereitos económicos e sociais (pobreza, e falta de acceso á educación, á saúde, ao emprego, á vivenda, etc.).	Terceira avaliación	Deficiencias dos dereitos económicos...	Tarefas de clase
VEB5.3.3. Emprende a elaboración dunha presentación, con soporte informático e audiovisual, acerca dalgunhas institucións e voluntarios/as que, en todo o mundo, traballan pola defensa e respecto dos dereitos humanos: Organización das Nacións Unidas (ONU) e os seus organismos, como FAO, Organismo Internacional de Enerxía Atómica (OIEA), Organización Mundial da Saúde (OMS), Organización das Nacións Unidas para a Educación, a Ciencia e a Cultura (UNESCO), etc., organizacións non gobernamentais como Greenpeace, UNICEF, Cruz Vermella, Media Lúa Vermella, etc., así como o Tribunal Internacional de Xustiza, o Tribunal de Xustiza da Unión	Terceira avaliación	Presentación sobre as institucións de voluntarios que traballan polos DDHH	Presentación e exposición

Europea, etc.			
VEB5.4.1. Diserta, en pequenos grupos, acerca da seguridade e a paz como un dereito fundamental das persoas, e aprecia a súa importancia para o exercicio do dereito á vida e á liberdade, elaborando e expresando as súas conclusións (artigo 3 da DUDH).	Terceira avaliación	A paz como dereito fundamental	Tarefas de clase e redacción
VEB5.4.2. Toma conciencia do compromiso dos españois e das españolas coa paz, como unha aspiración colectiva e internacional recoñecida na Constitución española, e rexeita a violación dos dereitos humanos, amosando solidariedade coas vítimas da violencia.	Terceira avaliación	Compromiso coa paz	Tarefas de clase
VEB5.4.3. Emprende a elaboración dunha presentación, con soporte audiovisual, sobre algunhas das novas ameazas para a paz e a seguridade no mundo actual (terrorismo, desastres ambientais, catástrofes naturais, mafias internacionais, pandemias, ataques cibernéticos, tráfico de armas de destrución masiva, de persoas e de órganos, etc.).	Terceira avaliación	Presentación sobre as ameazas da paz e seguridade no mundo	Presentación e exposición
VEB5.5.1. Coñece,	Terceira avaliación	Asume como	Tarefas de clase

analiza e asume como cidadán ou cidadá os compromisos internacionais realizados por España en defensa da paz e a protección dos dereitos humanos, como membro de organismos internacionais (ONU, OTAN, UE, etc.).		ciudadán os compromisos contraídos por España	
VEB5.5.2. Explica a importancia da misión das forzas armadas (artigo 15 da lei de defensa nacional) en materia de defensa e seguridade nacional, de dereitos humanos e de promoción da paz, e a súa contribución en situacións de emerxencia e axuda humanitaria, tanto nacionais como internacionais.	Terceira avaliación	As forzas armadas	Tarefas de clase
VEB5.5.3. Analiza as consecuencias dos conflitos armados a nivel internacional, apreciando a importancia das organizacións internacionais que promoven e vixían o cumprimento dun dereito internacional fundamentado na DUDH.	Terceira avaliación	Consecuencias dos conflitos armados	Tarefas de clase
VEB6.1.1. Utiliza información de forma selectiva para atopar algúns criterios que cumpra ter en conta para estimar a	Terceira avaliación	Límites éticos e biolóxicos da ciencia	Tarefas de clase

viabilidade de proxectos científicos e tecnolóxicos, considerando a idoneidade ética dos obxectivos que pretenden e a avaliación dos riscos e as consecuencias persoais, sociais e ambientais que a súa aplicación poida ter.			
VEB6.2.1. Comprende e explica a necesidade de apoiar a creación e o uso de métodos de control, e a aplicación dunha ética deontolóxica para científicos/as e tecnólogos/as e, en xeral, para todas as profesións, fomentando a aplicación dos valores éticos no mundo laboral, financeiro e empresarial.	Terceira avaliación	Límites éticos dos avances científicos	Tarefas de clase

5. CONCRECIÓNS METODOLÓXICAS QUE REQUIRE A MATERIA

Nos principios nos que se basea a docencia desta materia son os seguintes:

- a. a actividade: as cousas aprenderanse, en moitos casos, facéndose directamente, e non necesariamente a partires da teoría; por exemplo, o merengue;
- b. a unidade de teoría e práctica: sempre haberá un exemplo práctico para cada aspecto teórico, e sempre se extraerá unha regra ou máxima que resuma de xeito teórico o apreendido na aula;
- c. a atención personalizada: na medida das posibilidades teránse en conta as necesidades de cada rapaz e rapaza;
- d. a creatividade: que será potenciada mediante actividades de libre invención por parte dos alumnos, como por exemplo o deseño de escenas cinematográficas para fragmentos de bandas sonoras propostos polo profesor;

e. a socialización: que será un dos valores máis destacados neste curso, no que terán que facer unha revista entre todos, no que bailarán e tocarán, farán traballos de análise musical en grupos...;

f. a interdisciplinaridade: na medida das posibilidades se venllarán os contidos desta asignatura con outras materias próximas, como lingua castelá e literatura ou debuxo.

Métodos didácticos

Principalmente seguiremos dous:

a. método de proxectos: plantexando situacións conflictivas que deben solucionar empregando a imaxinación e conceptos xa coñecidos;

b. método de aprendizaxe por descubrimento.

Modelo de aprendizaxe

Procuraremos unha aprendizaxe significativa, desde o punto de vista constructivista da intervención pedagóxica. A partir dos coñecementos previos do alumnado desenvólvense contidos de forma estruturada e coherente, de xeito que a posibilidade de construír novas aprendizaxes dependa do xa apreendido, tendo en conta que cada nova aprendizaxe aumenta a súa capacidade de aprender.

Para isto debemos:

a. propiciar situacións que sexan motivadoras;

b. crear contextos de aprendizaxe que lles obriguen a ter presentes os contidos xa apreendidos;

c. garantir a construción de aprendizaxes significativas e en espiral;

d. promover na aula un ambiente de intercambio.

En Bacharelato incidiremos especialmente en que o alumno consiga unha autonomía cada vez maior.

6º.- MATERIAIS E RECURSOS DIDÁCTICOS QUE SE VAIAN UTILIZAR (LOMCE)

Para levar a cabo as nosas actividades precisaremos do seguinte material:

a. material preparado polo departamento; NON UTILIZAMOS LIBRO DE TEXTO

- b. televisión, vídeo VHS e reproductor de DVD;
- d. material bibliográfico
- g. material audiovisual:
- i. pizarra normal e pizarra pautada cun pentagrama, así coma xiz e rotuladores velleda.

7º.- CRITERIOS SOBRE A AVALIACIÓN, CUALIFICACIÓN E PROMOCIÓN DO ALUMNADO

A promoción do alumnado dependerá do que estipule a xunta avaliadora, seguindo as modificacións que a LOMCE fai á LOE.

Son os mesmos que os expostos anteriormente, QUE SON

Os alumnos deberán facer exposicións, redaccións, reflexións, actividades, e deberán levar unha libreta de aula ó día, na que figuren todas estas actividades, así coma as súas impresións (60%).

Ademais, terán que facer un traballo por avaliación (40%), que poderá ser substituído por un exame tipo test se o alumno así o prefire e o solicita en prazo e forma (deberá escoller ó comezo de cada avaliación).

Polo tanto a cualificación será a media entre as actividades de aula (60%) e o traballo (40%)

O alumno ten a materia aprobada cando na avaliación acada a nota mínima de 5 puntos.

Recuperacións: non se contemplan

Se na media das tres avaliación o alumno non obtivera unha cualificación mínima de 5 puntos tería que presentarse a un exame final sobre os contidos mínimos. Neste suposto a nota que figurará será a obtida nese exame.

Se o resultado da avaliación ordinaria non é satisfactorio (< 5 puntos) presentarase a unha proba similar na avaliación extraordinaria. Neste suposto, a nota obtida nesta proba, de novo será a que figurará.

Sempre que se faga un exame indicarse a valoración de cada cuestión.

8º.- INDICADORES DE LOGRO PARA AVALIAR O PROCESO DE ENSINO E PRÁCTICA DOCENTE

Para podermos avaliar o proceso de ensino e práctica docente deberemos pór no punto de mira non so o que fan os alumnos, senón sobre todo o que facemos nós para garantir que sexa un proceso fructífero

A final de curso realizarase unha enquisa ao alumnado seguindo os criterios establecidos na CCP correspondente a fin de valorar a práctica docente e establecer medidas correctoras se fose preciso.

9º.- ORGANIZACIÓN DAS ACTIVIDADES DE SEGUIMENTO, RECUPERACIÓN E AVALIACIÓN DAS MATERIAS PENDENTES

O alumnado que teña pendente a materia deberá seguir os pasos que se indican:

a) facer un traballo de avaliación (un na primeira e outro na segunda). Se os dous están ben a materia está recuperada;

b) facer un exame final en maio.

ATENCIÓN: PARA O ALUMNADO REPETIDOR:

Se algún alumno repite curso, achegaríase unha serie de exercicios complementarios para que non se aburrira nas clases, para que o feito de repetir curso non o condene a unha repetición literal dos contidos ou actividades.

Para iso, terá máis actividades, terá uns exercicios lixeiramente distintos ós do curso anterior, unha batería de preguntas e búsquedas online preparadas para el, etc. O obxectivo é conseguir que supere satisfactoriamente o curso e que non atope tedioso (por coñecido) o que se lle ensina na aula

10º.- ORGANIZACIÓN DOS PROCEDEMENTOS QUE LLE PERMITAN AO ALUMNADO ACREDITAR OS COÑECEMENTOS NECESARIOS EN DETERMINADAS MATERIAS, NO CASO DE BACHARELATO

Non afecta a este departamento

11º.- DESEÑO DA AVALIACIÓN INICIAL E MEDIDAS INDIVIDUAIS OU COLECTIVAS QUE SE POIDAN ADOPTAR COMO CONSECUENCIA DOS SEUS RESULTADOS

No caso de que se detectaran grandes eivas nas probas de avaliación inicial, os alumnos recibirían materiais de repaso e se dedicarían unha ou dúas semanas para lograr que todo o grupo estea ó mesmo nivel. Isto non suporá ningún problema para os demais alumnos, que poderán repasar eses mesmos conceptos

12º.- MEDIDAS DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE

Alumnado estranxeiro.

Para o alumnado estranxeiro hai varias posibilidades: pódeseles pedir un pouco

menos que ós demais no que a aspectos teóricos se refire e un pouco máis no que atinxe á práctica.

Segundo o caso se adaptará o currículo ás súas posibilidades, sempre nun contexto de integración e tolerancia.

Haberá que ter coidado das dificultades lingüísticas e culturais.

Superdotación intelectual.

Para o alumnado superdotado farase unha serie de actividades complementarias que satisfagan as súas necesidades, sempre con máxima discreción e de xeito que os compañeiros non perciban diferenzas, tendo en conta o mal que o pasan estes rapaces.

Alumnado con necesidades educativas especiais.

Para rapaces que teñan algún tipo de déficit (visual, auditivo, motórico, de coordinación ou do tipo que sexa) faranse adaptacións das actividades, simplificándoas, esquivando as súas eivas na medida do posible, etc.

Coma dixemos antes, sempre desde a máxima confidencialidade e o respecto.

13º.- CONCRECIÓN DOS ELEMENTOS TRANSVERSAIS QUE SE TRABALLARÁN NO CURSO QUE CORRESPONDA

Os elementos transversais están reflectidos no apartado correspondente á educación en valores, pero podemos subliñar o papel que a propia materia ten neste tema.

14º.- ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLARES PROGRAMADAS POR CADA DEPARTAMENTO DIDÁCTICO

Non se ten previsto realizar ningunha actividade

15º.- PROGRAMACIÓN DA EDUCACIÓN EN VALORES

Dado o seu carácter, esta resulta especialmente útil para traballar todos os centros de interese relativos á educación en valores e ós temas transversais: a igualdade entre os dous sexos, a cooperación, a educación para a paz, os valores democráticos, o traballo en equipo, o coidado do medio ambiente, o respecto pola diferenza, etc son temas que se traballan moi directamente aula, , nas exposicións que fan en clase, etc.

16º.- ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN LECTOR

Nas distintas unidades didácticas das materias deste departamento, os alumnos deben dar conta da lectura comprensiva de moitos fragmentos de artigos, de leccións, de reseñas históricas, etc. Cabe destacar a colaboración cos departamentos de lingua

galega e lingua castelá (para que se lles teña en conta o esforzo de ler libros engadidos ós obrigatorios), polo que traballan as súas destrezas lectoras. Todo isto en coordinación co equipo da biblioteca do centro, que colabora mercando libros e proporciona materiais de apoio.

17º.- ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN TIC

Os alumnos das materias deste departamento están afeitos a consultar páxinas web durante as clases, así como blogs, arquivos MIDI, vídeos, audicións, arquivos de formato MP3, etc.

Todo isto, debidamente coordinado e organizado co traballo que fan na casa, ponos en contacto coas novas tecnoloxías, seguindo sempre o obxectivo de que saiban utilizar responsablemente os recursos ó seu alcance.

18º.- ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN DE CONVIVENCIA

Os alumnos están moi concienciados cos valores de respecto ós demais, traballo en equipo e diálogo á hora de afrontar situacións tensas.

Seguindo o plan de convivencia deste centro educativo, saben cales son as canles para solventar problemas que lles sucedan, e utilizan a aula de convivencia cando é necesario.

Queremos sinalar neste apartado a importancia que cremos que terá a implantación no noso centro do plan TEI (Titoría Entre Iguais), no que xa nos apuntamos o curso pasado e seguiremos formándonos neste curso.

19º.- MECANISMOS DE REVISIÓN, AVALIACIÓN E MODIFICACIÓN DAS PROGRAMACIÓNS DIDÁCTICAS EN RELACIÓN COS RESULTADOS ACADÉMICOS E PROCESOS DE MELLORA

Unha novidade que engadimos con respecto ó ano pasado é a flexibilización dos mínimos para obter unha valoración positiva, NOS CASOS NOS QUE OS ALUMNOS AMOSASEN UN INTERESE POLA MATERIA E UNHA ACTITUDE IMPECABLE.

1º BACHARELATO. [índice](#)

ASIGNATURA	HISTORIA DO MUNDO CONTEMPORÁNEO.
PROFESOR	ISAAC CÉSAR GONZÁLEZ ABELLÁS

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTUALIZACIÓN.

O coñecemento do mundo actual, dos problemas sociais máis relevantes, dos fenómenos globais que se producen nel e inflúen na vida dos grupos humanos son requisitos esenciais para situarse conscientemente na realidade na que vivimos, entender os problemas que nos afectan e adoptar decisións razoadas e autónomas ante eles, así como compromisos activos que contribúan á construción dun mundo mellor.

Nesta tarefa a Historia do mundo contemporáneo desempeña unha función relevante: debe facilitar a comprensión do presente como unha fase dun proceso inacabado, que se configura a partir de elementos do pasado, e sobre o que é posible actuar para modelar o futuro. O coñecemento histórico pretende aprehender a realidade social a través dos mecanismos que lle son propios: a indagación sobre as orixes e a evolución dos acontecementos e as relacións que se establecen entre eles; o estudo das sociedades nas súas dimensións económica, social, política, cultural e tecnolóxica; a explicación dos cambios e as continuidades que se producen ao longo do tempo. Todo isto sen perder de vista os diversos suxeitos e grupos que protagonizan e sofren os acontecementos históricos. Unha historia que teña como protagonista a toda a humanidade.

A materia de Historia do mundo contemporáneo aborda os procesos que influíron de forma decisiva na modelaxe do mundo actual. O estudo iníciase na crise do Antigo Réxime e os grandes cambios do século XIX, que determinan, en gran medida, os trazos do século XX ata a configuración da actualidade. Esta presentación non debe considerarse incompatible cun tratamento que poida abranguer, en unidades de tempo máis amplas, a evolución dos grandes temas que configuran o período. O estudo da realidade máis inmediata permite recorrer a fontes como os medios de comunicación, as novas tecnoloxías ou a historia oral, máis novidosas pero non por iso menos rigorosas. É imprescindible que o alumnado comprenda o mundo en que vive e os problemas en que está inmerso, que aprenda a situar o presente en perspectiva histórica, a transferir coñecementos do pasado para interpretar problemas actuais; daquela estará en condicións de tomar decisións racionais e conscientes como integrante da cidadanía do mundo. A materia debe servir tamén para adquirir sensibilidade ante os retos do presente, desenvolver unha actitude crítica cara ás inxustizas, aos abusos e ás desigualdades e adoptar un compromiso activo na defensa das liberdades, os dereitos humanos e a construción da paz.

A organización dos contidos segue unha orde cronolóxica e preséntase cun criterio co que se trata de abordar, de forma equilibrada, os aspectos políticos, económicos, sociais e culturais, sen esquecer os novos suxeitos e as novas preocupacións históricas. Inevitablemente, os contidos prestan unha maior atención aos procesos históricos que se desenvolven no mundo occidental, pero non desde perspectivas sociocéntricas. A interdependencia e o enfoque dos problemas do mundo desde unha perspectiva global esixen, hoxe máis ca nunca, o estudo de fenómenos que acontecen en lugares diversos. Só se é verdadeiramente universal, a historia do mundo poderá explicar de maneira satisfactoria o contemporáneo. Continuando a formación adquirida nas etapas anteriores, esta materia afonda nas destrezas que son propias da aprendizaxe histórica, como a localización dos acontecementos no espazo e no tempo, o manexo das fontes de información, a interpretación crítica dos datos, a interacción de factores

diversos nas explicacións causais, a análise e a síntese, ou a emisión de xuízos fundados sobre asuntos controvertidos. Todas elas, ademais de contribuír ao propio coñecemento histórico, ensinan que o coñecemento científico é antidogmático e provisional.

2. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE.

Estándares de aprendizaxe

Competencias clave

Extrae os trazos do Antigo Réxime dun texto proposto que os conteña.	CSC; CAA; CCL
Obtén e selecciona información escrita e gráfica relevante, utilizando fontes primarias ou secundarias, relativa ao Antigo Réxime.	CSC; CAA, CCL, CD
Clasifica os trazos do Antigo Réxime en aspectos demográficos, económicos, políticos, sociais e culturais.	CSC; CAA; CCL, CCEC
Elabora mapas conceptuais que explican os trazos característicos do Antigo Réxime.	CSC; CAA; CCL
Explica as transformacións do Antigo Réxime que afectan á economía, poboación e sociedade.	CSC; CAA; CCL
Analiza a evolución dos trazos do Antigo Réxime do século XVII e o século XVIII.	CSC; CAA, CCL
Describe as características do parlamentarismo inglés a partir de fontes históricas.	CSC; CCEC; CCL
Distingue as revolucións inglesas do século XVII como formas que promoven o cambio político do Antigo Réxime.	CSC; CCEC; CCL.
Enumera e describe as ideas da Ilustración e as ideas do Liberalismo de comezos do século XIX.	CSC; CCEC; CCL.
Establece as semellanzas e diferenzas entre as ideas da Ilustración e o Liberalismo de comezos do século XIX.	CSC; CCEC; CCL.
Sitúa en mapas de Europa os diversos países ou reinos en función dos conflitos nos que interveñen.	CSC; CAA; CD
Distingue e caracteriza obras de arte do Rococó.	CSC; CCEC; CCL; CAA
Identifica as causas da Primeira Revolución Industrial.	CSC; CAA; CCL
Explica razoadamente a evolución cara a II Revolución Industrial.	CSC; CAA; CCL
Analiza comparativa e esquematicamente as dúas Revolucións Industriais.	CSC; CAA; CCL
Localiza nun mapa os países industrializados e as súas rexións industriais.	CSC; CAA; CD
Analiza aspectos que expliquen o desenvolvemento económico do sector industrial dos primeiros países industrializados, a partir de fontes historiográficas.	CSC; CAA; CCL; CMCCT
Debata en torno o éxito ou fracaso da industrialización en España e Galicia.	CSC; CAA
Sinala os cambios sociais máis relevantes do século XIX asociándoos ao proceso da Revolución Industrial.	CSC; CAA; CSIEE
Describe a partir dun plano a cidade industrial británica.	CSC; CAA; CCL
Identifica en imaxes os elementos propios da vida nunha cidade industrial do século XIX.	CSC; CAA; CCL; CD
Comenta mapas que expliquen a evolución da extensión das redes de transporte: ferrocarril, estradas e canais.	CSC; CCL; CD
Explica as causas e consecuencias das crises económicas e as súas posibles solucións a partir de fontes históricas.	CSC; CAA; CCL

Realiza eixes cronolóxicos que inclúan diacronía e sincronía dos acontecementos da primeira metade do século XIX.	CSC; CAA; CMCCT
Identifica xerarquías causais na guerra de independencia de Estados Unidos a partir de fontes historiográficas.	CSC; CCL; CAA
Explica as causas da Revolución Francesa de 1789.	CSC; CCL
Explica esquematicamente o desenvolvemento da Revolución Francesa.	CSC; CCL; CAA
Identifica nun mapa histórico a extensión do Imperio Napoleónico.	CSC; CAA; CD
Analiza as ideas defendidas e as conclusións do Congreso de Viena relacionándoas coas súas consecuencias.	CSC; CCL; CAA
Compara as causas e o desenvolvemento das revolucións de 1820, 1830 e 1848.	CSC; CCL
Describe e explica a Unificación de Italia e a unificación de Alemaña a partir de fontes gráficas.	CSC; CCL; CD
Establece as características propias da pintura, a escultura e a arquitectura do Neoclasicismo e o Romanticismo a partir de fontes gráficas.	CSC; CCEC; CCL; CAA
Realiza un friso cronolóxico explicativo da Independencia das colonias hispanoamericanas ao comezo do século XIX.	CSC; CMCCT; CAA
Compara as correntes de pensamento social da época da Revolución Industrial: socialismo utópico, socialismo científico e anarquismo.	CSC; CAA; CCL
Distingue e explica as características dos tipos de asociacionismo obreiro.	CCL
Realiza un diagrama explicando cadeas causais e procesos dentro do período "finais do século XIX e comezos do XX".	CSC; CAA
Identifica e explica razoadamente as causas e as consecuencias da expansión colonial da Segunda Metade do século XIX.	CSC; CAA; CCL
Localiza nun mapamundi as colonias das distintas potencias imperialistas.	CSC; CD; CAA
Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.	CSC; CAA; CCL
Elabora un eixe cronolóxico con feitos que explican a evolución durante a Segunda Metade do século XIX de Inglaterra, Francia, Alemaña, Imperio Austrohúngaro, Rusia. Estados Unidos e Xapón.	CSC; CMCCT; CAA
Explica a partir de imaxes as características que permiten identificar a Inglaterra Vitoriana.	CSC; CAA; CCL; CD
Analiza textos relativos á época de Napoleón III en Francia.	CSC; CAA; CCL
Identifica e explica razoadamente os feitos que converten a Alemaña durante o mandato de Bismarck nunha potencia europea.	CSC; CAA; CCL
Describe as alianzas dos países máis destacados durante a Paz Armada.	CSC; CCL
Identifica a partir de fontes históricas ou historiográficas as causas da I Guerra Mundial.	CSC; CAA; CCL
Comenta símbolos conmemorativos vinculados á I Guerra Mundial.	CSC; CCL
Analiza e explica as distintas etapas da Gran Guerra a partir de mapas históricos.	CSC; CAA; CCL; CD
Extrae conclusións de gráficos e imaxes sobre as consecuencias da I Guerra Mundial.	CSC; CAA; CCL
Explica os acordos dos Tratados de Paz da I Guerra Mundial e analiza as súas consecuencias a curto prazo.	CSC; CCL; CAA
Analiza o papel que xoga a Sociedade de Nacións nas relacións internacionais, a partir de fontes históricas.	CSC; CCL

Identifica e explica algunhas das causas da Revolución Rusa de 1917.	CSC; CCL
Compara a Revolución Rusa de Febreiro de 1917 coa de Outubro de 1917.	CSC; CAA; CCL
Explica as características do período de Entreguerras a partir de manifestacións artísticas e culturais de comezos do século XX.	CSC; CCL
Interpreta imaxes da Gran Depresión.	CSC; CCL; CAA
Comenta gráficas que explican a crise económica de 1929.	CSC; CCL; CMCCT
Compara o fascismo italiano eo nazismo alemán.	CSC; CCL
Distingue símbolos dos fascismos europeos da Primeira Metade do século XX.	CSC
Analiza a partir de diferentes fontes contrapostas as relacións internacionais anteriores ao estoupido da II Guerra Mundial.	CSC; CAA; CCL
Identifica e explica as causas que provocan a II Guerra Mundial a partir de fontes históricas.	CSC; CAA; CCL
Explica as etapas da II Guerra Mundial tanto na fronte europea coma na guerra do Pacífico.	CSC; CAA; CCL
Analiza o desenvolvemento da II Guerra Mundial a partir de mapas históricos.	CSC; CAA; CCL
Describe as consecuencias da II Guerra Mundial.	CSC; CAA; CCL
Analiza imaxes que explican o Holocausto levado a cabo pola Alemaña Nazi.	CSC; CAA; CD
Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.	CSC; CAA; CCL
Sintetiza textos que explican a intervención da ONU nas relacións internacionais e asuntos de descolonización.	CSC; CCL; CAA
Localiza nun mapa os países que formaban os bloques comunista e capitalista.	CSC; CD
Identifica e explica os conflitos da Guerra Fría a partir dun mapa histórico.	CSC; CAA; CCL; CD
Selecciona símbolos e imaxes que se identifican co mundo capitalista e o mundo comunista	CSC
Extrae conclusións dos textos, imaxes, mapas, gráficas que explican a evolución de ámbolos bloques enfrontados na Guerra Fría sinalando a qué bloque pertence e algúns motivos que explican esa pertenza.	CSC; CAA; CCL; CD; CMCCT
Explica algunhas características da economía capitalista a partir de gráficas.	CSC; CCL; CMCCT
Explica algunhas características da economía comunista a partir de gráficas.	CSC; CCL; CMCCT
Establece razoada e comparativamente as diferenzas entre o mundo capitalista e o mundo comunista.	CSC; CAA; CCL
Identifica formas políticas do mundo occidental e do mundo comunista.	CSC; CCL
Localiza nun mapa as zonas afectadas pola descolonización e os seus conflitos.	CSC; CCL; CD
Establece de forma razoada as distintas causas, feitos e factores que desencadean e explican o proceso descolonización.	CSC; CCL; CAA
Identifica e compara as características da descolonización de Asia e de África.	CSC, CCL
Explica as actuacións da ONU no proceso descolonizador a partir de fontes históricas.	CSC; CCL
Analiza as características dos países do Terceiro Mundo a partir de	CSC; CCL;

gráficas.	CMCTT
Localiza nun mapa os Países do Terceiro Mundo.	CSC; CD
Analiza textos e imaxes do Movemento de Países Non Aliñados e dos países subdesenvolvidos.	CSC; CCL
Explica a evolución das relacións entre os países desenvolvidos e os países en vías de desenvolvemento, comparando a axuda internacional coa intervención neocolonialista.	CSC; CCL; CAA
Localiza nun mapa as repúblicas exsoviéticas e os diferentes países formados trala caída do muro de Berlín.	CSC; CD
Elabora un eixe cronolóxico que ordena os acontecementos que explican a desintegración da URSS, formación da CEI e o xurdimento das repúblicas exsoviéticas.	CSC; CMCCT
Compara utilizando mapas de situación dos países dos Balcáns dende os anos 80 ata a actualidade.	CSC; CAA; CD; CCL
Describe os trazos políticos e socioeconómicos da URSS dende a época de Breznev ata a de Gorbachov.	CSC; CCL
Elabora un cadro sinóptico sobre a situación política e económica das repúblicas exsoviéticas e a CEI- Federación Rusa.	CSC; CAA; CMCCT
Analiza imaxes que reflicten a caída do muro de Berlín.	CSC; CCL
Explica as novas relacións das repúblicas exsoviéticas con Europa occidental.	CSC; CCL
Realiza unha busca guiada en Internet para explicar de maneira razoada a disolución do bloque comunista.	CSC; CAA; CCL
Describe comparativamente a evolución política dos países de Europa Central e Oriental trala caída do muro de Berlín.	CSC; CCL
Describe e analiza as causas, desenvolvemento e consecuencias da guerra dos Balcáns especialmente en Iugoslavia	CSC; CCL
Enumera as liñas de pensamento económico do mundo capitalista na segunda metade do século XX.	CSC; CCL
Explica o modelo capitalista dun país elaborando información a partir dunha busca guiada en internet	CSC; CAA; CCL
Identifica razoadamente as características e símbolos do Estado do Benestar.	CSC; CCL
Elabora eixes cronolóxicos sobre o proceso de construción da Unión Europea.	CSC; CMCCT
Relaciona razoadamente as Institucións da Unión Europea cos obxectivos que esta persegue.	CSC; CCL
Realiza un eixe cronolóxico dos feitos máis significativos de tipo político, social e económico de Estados Unidos dende os anos 60 aos 90.	CSC; CMCCT
Selecciona e presenta mediante mapas ou redes conceptuais información referida a Estados Unidos entre 1960 e 2000.	CSC; CD; CAA
Establece razoadamente as características e símbolos que explican aspectos singulares do capitalismo de Xapón ea Área do Pacífico.	CSC; CAA; CCL
Identifica as principais características ligadas á fiabilidade e obxectividade do fluxo de información existente en internet e outros medios dixitais.	CSC; CD; CCL; CAA
Elabora un breve informe sobre as relacións entre inmigración e globalización a partir de fontes históricas.	CSC; CD; CCL; CSIEE
Extrae conclusións de imaxes e material videográfico relacionados co mundo actual.	CSC; CD; CCL

Realiza unha busca guiada en Internet sobre a ameaza terrorista, organizacións que a sustentan, actos máis relevantes (Nova York 11-S, Madrid 11-M, Londres 7-J, etc.), os seus símbolos e repercusións na sociedade (a cidadanía ameazada, as asociacións de vítimas, a mediación en conflitos, etc.) e analiza e comunica a información máis relevante.	CSC; CD; CCL; CAA
Identifica os retos actuais da Unión Europea a partir de novas xornalísticas seleccionadas.	CSC, CCL; CAA
Explica comparativamente os desaxustes que ten a Unión Europea na relación con outros países ou áreas xeopolíticas.	CSC; CCL; CAA.
Elabora mapas conceptuais sobre os trazos da sociedade norteamericana agrupándoos en política, sociedade, economía e cultura.	CSC; CD; CCL; CAA.
Describe os principais movementos políticos, económicos, sociais e culturais da Hispanoamérica actual.	CSC; CCL; CAA.
Enumera e explica os trazos económicos, políticos, relixiosos e sociais do mundo islámico e localiza nun mapa os países que forman na actualidade o mundo islámico.	CSC; CD; CCL; CAA.
Compara aspectos económicos, políticos, relixiosos e sociais entre os principais países do continente africano.	CSC; CCL; CAA.
Compara aspectos económicos, políticos, relixiosos e sociais de China e India.	CSC; CCL; CAA
Compara aspectos económicos, políticos, relixiosos e sociais entre países emerxentes de Asia e África.	CSC; CCL; CAA.
Recoñecer que os acontecementos e procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).	CSC; CMCCT; CAA.
Localiza e selecciona información escrita e gráfica relevante utilizando fontes primarias e secundarias analizando a súa credibilidade.	CSC; CD; CAA; CCL.
Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico necesario.	CSC; CCL

3. CONCRECIÓN DOS OBXECTIVOS PARA O CURSO.

- Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable, inspirada polos valores da Constitución española e do Estatuto de autonomía de Galicia, así como polos dereitos humanos, que fomente a corresponsabilidade na construción dunha sociedade xusta e equitativa e favoreza a sustentabilidade.
- Consolidar unha madurez persoal e social que lles permita actuar de forma responsable e autónoma e desenvolver o seu espírito crítico. Ser quen de prever e resolver pacificamente os conflitos persoais, familiares e sociais.
- Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres, analizar e valorar criticamente as desigualdades e discriminacións existentes, e en particular a violencia contra a muller e impulsar a igualdade real e a non discriminación das persoas por calquera condición ou circunstancia persoal ou social, con atención especial ás persoas con discapacidade.
- Afianzar os hábitos de lectura, estudo e disciplina, como condicións necesarias para o eficaz aproveitamento da aprendizaxe, e como medio de desenvolvemento persoal.
- Dominar, tanto na súa expresión oral como escrita, a lingua galega e a lingua castelá.
- Expresarse con fluidez e corrección nunha ou máis linguas estranxeiras.
- Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e a comunicación.
- Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de forma solidaria no desenvolvemento e mellora da súa contorna social.

- i) Acceder aos coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais e dominar as habilidades básicas propias da modalidade elixida.
- j) Comprender os elementos e procedementos fundamentais da investigación e dos métodos científicos. Coñecer e valorar de forma crítica a contribución da ciencia e a tecnoloxía no cambio das condicións de vida, así como afianzar a sensibilidade e o respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio, con especial referencia ao territorio galego.
- k) Afianzar o espírito emprendedor con actitudes de creatividade, flexibilidade, iniciativa, traballo en equipo, confianza nun mesmo e sentido crítico.
- l) Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.

4. OBXECTIVOS, CONTIDOS, CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE. RELACIÓNS COAS COMPETENCIAS CLAVE. TEMPORALIZACIÓN.

4.1. Temporalización.

1ª Avaliación: Bloques 1-6.

2ª Avaliación: Bloques 7-11.

3ª Avaliación: Bloques 12-16.

Pola súa peculiaridade, o bloque 17 impártese ao longo de todo o curso académico.

Estándares de aprendizaxe

4.2. Grao mínimo de consecución para superar a materia.

4.3. Procedementos e instrumentos de avaliación.

Extrae os trazos do Antigo Réxime dun texto proposto que os conteña.

Extrae de textos as características básicas do Antigo Réxime.

Análise de textos.

Obtén e selecciona información escrita e gráfica relevante, utilizando fontes primarias ou secundarias, relativa ao Antigo Réxime.

Describir as características básicas do Antigo Réxime

Elaboración dun discurso textual.

Clasifica os trazos do Antigo Réxime en aspectos demográficos, económicos, políticos, sociais e culturais.

Enumera as características básicas do Antigo Réxime

Alaborar mapas sinópticos e mapas conceptuais.

Explica as transformacións do Antigo Réxime que afectan á economía, poboación e sociedade.

Explica os cambios económicos, demográficos e sociais do século XVIII.

Análise de textos. Elaboración dun discurso textual.

Analiza a evolución dos trazos do Antigo Réxime do século XVII e o século XVIII.

Compara os séculos XVII e XVIII nos países do Antigo Réxime.

Alaborar cadros comparativos.

Describe as características do parlamentarismo inglés a partir de fontes históricas.

Caracteriza o Parlamentarismo Inglés do século XVIII.

Análise de textos.

Distingue as revolucións inglesas do século XVII como formas que promoven o cambio político do Antigo Réxime.

Explica o proceso das revolucións Inglesas do século XVII.

Elaborar mapas conceptuais.

Enumera e describe as ideas da Ilustración e as ideas do Liberalismo de comezos do século XIX.

Describe Ilustración e Liberalismo.

Análise de textos. Elaborar un discurso textual.

Establece as semellanzas e diferenzas

Compara as ideas da

Elaborar cadros

entre as ideas da Ilustración e o Liberalismo de comezos do século XIX. Sitúa en mapas de Europa os diversos países ou reinos en función dos conflitos nos que interveñen. Distingue e caracteriza obras de arte do Rococó. Identifica as causas da Primeira Revolución Industrial. Explica razoadamente a evolución cara a II Revolución Industrial.	Ilustración coas do Liberalismo. Identifica os principais Estados e conflitos nun mapa do século XVIII. O Rococó. Describe as causas da Primeira Revolución Industrial. Explica o proceso industrializador a finais do século XIX. Compara as dúas revolucións industriais.	comparativos. Análise de mapas históricos. Análise de obras de arte. Elaboración de cadros sinópticos. Exposición en clase.
Analiza comparativa e esquematicamente as dúas Revolucións Industriais. Localiza nun mapa os países industrializados e as súas rexións industriais. Analiza aspectos que expliquen o desenvolvemento económico do sector industrial dos primeiros países industrializados, a partir de fontes historiográficas. Debate en torno o éxito ou fracaso da industrialización en España e Galicia.	Sitúa nun mapa os países industrializados e o avance da industrialización. Analiza o desenvolvemento do sector téxtil e siderúrxico nos séculos XVIII e XIX. Analizar o proceso industrializador en España e Galicia. Relaciona cambio económico e transformacións sociais.	Elaboración de cadros comparativos. Análise de mapas históricos. Análise de textos. Análise de gráficas. Elaboración de discursos textuais. Debate en clases.
Sinala os cambios sociais máis relevantes do século XIX asociándoos ao proceso da Revolución Industrial. Describe a partir dun plano a cidade industrial británica. Identifica en imaxes os elementos propios da vida nunha cidade industrial do século XIX. Comenta mapas que expliquen a evolución da extensión das redes de transporte: ferrocarril, estradas e canais. Explica as causas e consecuencias das crises económicas e as súas posibles solucións a partir de fontes históricas. Realiza eixes cronolóxicos que inclúan diacronía e sincronía dos acontecementos da primeira metade do século XIX. Identifica xerarquías causais na guerra de independencia de Estados Unidos a partir de fontes historiográficas. Explica as causas da Revolución Francesa de 1789.	Identificación de distintos espazos na cidade industrial. Identificación dos elementos da cidades do século XIX. Explica a importancia dos modernos medios de transporte. Explica os mecanismos das crises cíclicas no capitalismo. Valorar o distinto ritmo ao que se producen os cambios da Revolución Industrial en distintas zonas. Causas da independencia dos Estados Unidos. Causas da Revolución Francesa.	Elaborar cadros sinópticos. Análise de textos. Análise de planos. Análise de imaxes. Análise de textos. Análise de mapas históricos. Elabora cadros sinópticos. Análise de textos. Elaborar liñas cronolóxicas. Análise de textos. Elaboración dun discurso textual.

Explica esquematicamente o desenvolvemento da Revolución Francesa.	Desenvolvemento da Revolución Francesa.	Elaboración dun cadro sinóptico.
Identifica nun mapa histórico a extensión do Imperio Napoleónico.	A expansión napoleónica.	Análise de mapas históricos.
Analiza as ideas defendidas e as conclusións do Congreso de Viena relacionándoas coas súas consecuencias.	As ideas da Restauración.	Análise de textos.
Compara as causas e o desenvolvemento das revolucións de 1820, 1830 e 1848.	Consecuencias da Restauración.	Elaboración de cadros comparativos.
Describe e explica a Unificación de Italia e a unificación de Alemaña a partir de fontes gráficas.	As vagadas revolucionarias da primeira metade do século XIX.	Elaboración dun discurso textual.
	Os procesos de unificación de Italia e Alemaña.	Análise de mapas históricos.
Establece as características propias da pintura, a escultura e a arquitectura do Neoclasicismo e o Romanticismo a partir de fontes gráficas.	Os movementos artísticos da primeira metade do século XIX.	Análise de obras de arte.
Realiza un friso cronolóxico explicativo da Independencia das colonias hispanoamericanas ao comezo do século XIX.	O proceso de independencia das colonias Españolas de América.	Elaboración de liñas cronolóxicas.
Compara as correntes de pensamento social da época da Revolución Industrial: socialismo utópico, socialismo científico e anarquismo.	As ideoloxías sociais do século XIX.	Análise de textos.
Distingue e explica as características dos tipos de asociacionismo obreiro.	A evolución do movemento obreiro.	Elaboración de cadros sinópticos.
Realiza un diagrama explicando cadeas causais e procesos dentro do período "finais do século XIX e comezos do XX".	O cambio do século XIX ao XX.	Elaboración de diagramas.
Identifica e explica razoadamente as causas e as consecuencias da expansión colonial da Segunda Metade do século XIX.	O colonialismo de finais do século XIX.	Elaboración de discursos textuais.
Localiza nun mapamundi as colonias das distintas potencias imperialistas.	Identificar nun mapa os imperios coloniais.	Análise de mapas históricos.
Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.	Identificar o imperialismo como causa da Primeira Guerra Mundial.	Elaborar mapas sinópticos.
Elabora un eixe cronolóxico con feitos que explican a evolución durante a Segunda Metade do século XIX de Inglaterra, Francia, Alemaña, Imperio Austrohúngaro, Rusia. Estados Unidos e Xapón.	As grandes potencias na segunda metade do século XIX.	Análise de textos.
Explica a partir de imaxes as	Identificación das	Facer eixes cronolóxicos.
		Análise de imaxes.

características que permiten identificar a Inglaterra Vitoriana. Analiza textos relativos á época de Napoleón III en Francia. Identifica e explica razoadamente os feitos que converten a Alemaña durante o mandato de Bismarck nunha potencia europea. Describe as alianzas dos países máis destacados durante a Paz Armada. Identifica a partir de fontes históricas ou historiográficas as causas da I Guerra Mundial. Comenta símbolos conmemorativos vinculados á I Guerra Mundial. Analiza e explica as distintas etapas da Gran Guerra a partir de mapas históricos. Extrae conclusións de gráficos e imaxes sobre as consecuencias da I Guerra Mundial. Explica os acordos dos Tratados de Paz da I Guerra Mundial e analiza as súas consecuencias a curto prazo. Analiza o papel que xoga a Sociedade de Nacións nas relacións internacionais, a partir de fontes históricas. Identifica e explica algunhas das causas da Revolución Rusa de 1917. Compara a Revolución Rusa de Febreiro de 1917 coa de Outubro de 1917. Explica as características do período de Entreguerras a partir de manifestacións artísticas e culturais de comezos do século XX. Interpreta imaxes da Gran Depresión. Comenta gráficas que explican a crise económica de 1929. Compara o fascismo italiano e o nazismo alemán. Distingue símbolos dos fascismos europeos da Primeira Metade do século XX. Analiza a partir de diferentes fontes contrapostas as relacións internacionais anteriores ao estoupido da II Guerra Mundial. Identifica e explica as causas desencadeantes da II Guerra Mundial a	características da Inglaterra Vitoriana. A Francia do Segundo Imperio. O ascenso de Alemaña a gran potencia. O sistema de alianzas durante a Paz Armada. As causas da Primeira Guerra Mundial. As conmemoración da Primeira Guerra Mundial. As etapas da Primeira Guerra Mundial. As consecuencias da Guerra Mundial. A Paz de Versalles. O papel da Sociedade de Nacións. Causas da Revolución Rusa de 1917. Relacionar a revolución de Febreiro coa de Outubro. A arte dos "ismos" As consecuencias sociais da Gran Depresión. Comprensión da crise económica de 1929. Semellanzas e diferenzas entre fascismo e nazismo. Características do fascismo. As relacións internacionais previas á Segunda Guerra Mundial. Causas da Segunda Guerra Mundial.	Análise de textos. Elaboración dun discurso textual. Análise de mapas históricos. Análise de textos. Análise de imaxes. Análise de mapas históricos. Análise de imaxes. Análise de gráficos. Análise de imaxes. Análise de textos. Análise de textos. Análise de mapas históricos. Análise de textos. Elaboración de discursos textuais. Elaboración dunha taboa comparativa. Análise de obras artísticas. Análise de imaxes. Análise de gráficas. Elaborar táboas comparativas. Elaborar cadros sinópticos. Análise de imaxes. Análise de textos. Análise de textos.

partir de fontes históricas.

Explica as etapas da II Guerra Mundial tanto na fronte europea coma na guerra do Pacífico.

Analiza o desenvolvemento da II Guerra Mundial a partir de mapas históricos.

Describe as consecuencias da II Guerra Mundial.

Analiza imaxes que explican o Holocausto levado a cabo pola Alemaña Nazi.

Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.

Sintetiza textos que explican a intervención da ONU nas relacións internacionais e asuntos de descolonización.

Localiza nun mapa os países que formaban os bloques comunista e capitalista.

Identifica e explica os conflitos da Guerra Fría a partir dun mapa histórico. Selecciona símbolos e imaxes que se identifican co mundo capitalista e o mundo comunista

Extrae conclusións dos textos, imaxes, mapas, gráficas que explican a evolución de ámbolos bloques enfrontados na Guerra Fría sinalando a qué bloque pertence e algúns motivos que explican esa pertenza.

Explica algunhas características da economía capitalista a partir de gráficas.

Explica algunhas características da economía comunista a partir de gráficos.

Establece razoada e comparativamente as diferenzas entre o mundo capitalista e o mundo comunista.

Identifica formas políticas do mundo occidental e do mundo comunista.

Localiza nun mapa as zonas afectadas pola descolonización e os seus conflitos.

Establece de forma razoada as distintas causas, feitos e factores que desencadean e explican o proceso

As etapas da Segunda Guerra Mundial.

O desenvolvemento da Segunda Guerra Mundial.

As consecuencias da Segunda Guerra Mundial.

O Holocausto.

As repercusións mundiais do Holocausto.

O papel da ONU na Guerra Fría.

Distinción dos dous bloques enfrontados na Guerra Fría.

Os conflitos da Guerra Fría.

Identificar as características dos bloques enfrontados.

Evolución interior dos bloques enfrontados na Guerra Fría.

Características da economía capitalista.

Características da economía comunista.

Diferenza entre o mundo capitalista e o mundo comunista.

As características políticas dos bloques enfrontados.

Os conflitos da descolonización.

Causas, feitos e factores do proceso descolonizador.

Elaboración dun cadro sinóptico.

Análise de mapas históricos.

Elaboración dun discurso textual. Enálise de mapas históricos.

Análise de imaxes.

Elaboración dun discurso textual. Análise de textos.

Análise de mapas históricos.

Análise de mapas históricos. Análise de imaxes.

Análise de textos. Análise de imaxes. Análise de gráficas.

Análise de gráficas.

Análise de gráficas.

Elaboración de táboas comparativas. Elaboración de cadros sinópticos. Análise de mapas históricos. Elaboración de cadros sinópticos.

descolonización.

Identifica e compara as características da descolonización de Asia e de África.

Explica as actuacións da ONU no proceso descolonizador a partir de fontes históricas.

Analiza as características dos países do Terceiro Mundo a partir de gráficas.

Localiza nun mapa os Países do Terceiro Mundo.

Analiza textos e imaxes do Movemento de Países Non Aliñados e dos países subdesenvolvidos.

Explica a evolución das relacións entre os países desenvolvidos e os países en vías de desenvolvemento, comparando a axuda internacional coa intervención neocolonialista.

Localiza nun mapa as repúblicas exsoviéticas e os diferentes países formados trala caída do muro de Berlín. Elabora un eixe cronolóxico que ordena os acontecementos que explican a desintegración da URSS, formación da CEI e o xurdimento das repúblicas exsoviéticas.

Compara utilizando mapas de situación dos países dos Balcáns dende os anos 80 ata a actualidade.

Describe os trazos políticos e socioeconómicos da URSS dende a época de Breznev ata a de Gorbachov.

Elabora un cadro sinóptico sobre a situación política e económica das repúblicas exsoviéticas e a CEI-Federación Rusa.

Analiza imaxes que reflicten a caída do muro de Berlín.

Explica as novas relacións das repúblicas exsoviéticas con Europa occidental.

Realiza unha busca guiada en Internet para explicar de maneira razoada a disolución do bloque comunista.

Describe comparativamente a evolución política dos países de Europa Central e Oriental trala caída do muro de Berlín.

Describe e analiza as causas, desenvolvemento e consecuencias da

Semellanzas e diferenzas entre a descolonización de Asia e de África.

O papel da ONU na descolonización.

Características do Terceiro Mundo.

Identificación dos países do Terceiro Mundo.

Os países non aliñados.

As diferencias entre mundo rico e mundo pobre.

A axuda internacional e o neocolonialismo.

A desintegración do bloque comunista.

A desintegración do bloque comunista.

A desintegración de Iugoslavia.

A crise da Unión Soviética e a súa descomposición.

Evolución do bloque soviético tralo fin da Guerra Fría.

A caída do muro de Berlín e a reunificación de Alemaña.

A integración en Europa de Europa Oriental.

A disolución do bloque comunista.

Evolución política dos países do bloque oriental tralo fin da Guerra Fría.

Causas, desenvolvemento e consecuencias da guerra dos

Elaboración de táboas comparativas.
Análise de textos.

Elaboración de cadros sinópticos.
Análise de mapas históricos.
Análise de textos.
Análise de imaxes.

Elaboración dun discurso textual.

Análise de mapas históricos.

Elaboración de liñas de tempo.

Análise de mapas históricos.

Elaboración dun discurso textual.

Elaboración de cadros sinópticos.

Análise de imaxes.

Elaboración dun mapa conceptual.

Investigación e exposición na aula.

Elaboración dunha táboa comparativa.

Elaboración de discursos textuais.

guerra dos Balcáns especialmente en Iugoslavia	Balcáns.	
Enumera as liñas de pensamento económico do mundo capitalista na segunda metade do século XX.	Evolución da economía capitalista na segunda metade do século XX.	Elaboración dun mapa conceptual.
Explica o modelo capitalista dun país elaborando información a partir dunha busca guiada en internet	Caracterización do modelo capitalista actual.	Investigación e exposición na aula.
Identifica razoadamente as características e símbolos do Estado do Benestar.	Caracteriza o Estado do Benestar.	Elaboración dun cadro sinóptico.
Elabora eixes cronolóxicos sobre o proceso de construción da Unión Europea.	O proceso de integración da Unión Europea.	Análise de imaxes.
Relaciona razoadamente as Institucións da Unión Europea cos obxectivos que esta persegue.	O modelo organizativo da Unión Europea e os seus obxectivos.	Elaboración de liñas de tempo.
Realiza un eixe cronolóxico dos feitos máis significativos de tipo político, social e económico de Estados Unidos dende os anos 60 aos 90.	A evolución dos Estados Unidos desde os anos 60 ata os 90.	Elaboración de discursos textuais.
Selecciona e presenta mediante mapas ou redes conceptuais información referida a Estados Unidos entre 1960 e 2000.	A evolución dos Estados Unidos desde os anos 60 ata os 90.	Elaboración de cadros sinópticos.
Establece razoadamente as características e símbolos que explican aspectos singulares do capitalismo de Xapón ea Área do Pacífico.	Evolución do Xapón e a área do Pacífico.	Elaboración de liñas de tempo.
Identifica as principais características ligadas á fiabilidade e obxectividade do fluxo de información existente en internet e outros medios dixitais.	Características dos novos medios de comunicación.	Elaboración de mapas conceptuais.
Elabora un breve informe sobre as relacións entre inmigración e globalización a partir de fontes históricas.	Relaciona globalización e inmigración.	Elaboración de discursos textuais.
Extrae conclusións de imaxes e material videográfico relacionados co mundo actual.	O mundo actual.	Análise de textos.
Realiza unha busca guiada en Internet sobre a ameaza terrorista, organizacións que a sustentan, actos máis relevantes (Nova York 11-S, Madrid 11-M, Londres 7-J, etc.), os seus símbolos e repercusións na sociedade (a cidadanía ameazada, as asociacións de vítimas, a mediación en conflitos, etc.) e analiza e comunica a	A ameaza do integrismo islamista.	Análise de imaxes.
		Investigación e exposición na aula.

información máis relevante.

Identifica os retos actuais da Unión Europea a partir de novas xornalísticas seleccionadas.

Explica comparativamente os desaxustes que ten a Unión Europea na relación con outros países ou áreas xeopolíticas.

Elabora mapas conceptuais sobre os trazos da sociedade norteamericana agrupándoos en política, sociedade, economía e cultura.

Describe os principais movementos políticos, económicos, sociais e culturais da Hispanoamérica actual.

Enumera e explica os trazos económicos, políticos, relixiosos e sociais do mundo islámico e localiza nun mapa os países que forman na actualidade o mundo islámico.

Compara aspectos económicos, políticos, relixiosos e sociais entre os principais países do continente africano.

Compara aspectos económicos, políticos, relixiosos e sociais de China e India.

Compara aspectos económicos, políticos, relixiosos e sociais entre países emerxentes de Asia e África.

Recoñecer que os acontecementos e procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).

Localiza e selecciona información escrita e gráfica relevante utilizando fontes primarias e secundarias analizando a súa credibilidade.

Utiliza con fluidez e precisión o vocabulario histórico e artístico necesario.

Os retos da Unión Europea.

Os problemas internos da Unión Europea.

Caracteriza a sociedade actual dos Estados Unidos.

Caracteriza o mundo Hispanoamericano.

Caracteriza o mundo islámico. Localiza o mundo islámico.

Caracteriza o continente Africano na actualidade.

Caracteriza China e India actuais.

Caracteriza os países emerxentes de Asia e África.

Identifica procesos de diacronía e sincronía.

Identificación e uso de fontes primarias e secundarias. Valoración de credibilidade das fontes históricas.

Emprego correcto de vocabulario histórico e artístico.

Análise de novas xornalísticas.

Elaboración de táboas comparativas.

Elaboración de mapas conceptuais.

Elaboración de discursos textuais.

Elaboración da cadros sinópticos. Análise de mapas históricos.

Elaboración de táboas comparativas.

Elaboración de táboas comparativas.

Elaboración de táboas comparativas.

Elaboración de liñas cronolóxicas.

Análise de fontes históricas.

Elaboración de textos.

5. CONCRECCIÓN METODOLÓGICAS QUE REQUIRE A MATERIA.

Fomentaremos a adquisición dos coñecementos históricos necesarios para explicar o funcionamento das sociedades contemporáneas e actuais, criticando as desigualdades e inxustizas que se producen e tomando conciencia da responsabilidade individual e colectiva na construción dun mundo máis xusto, solidario e tolerante.

-Trataremos de integrar o coñecemento histórico coa realidade actual conectando na medida do posible coa realidade próxima do alumnado. Para elo empregaremos:

- Artigos de prensa actuais que expliciten consecuencias no presente de procesos históricos contemporáneos

- Películas e series televisivas coñecidas por eles que conecten directa o indirectamente co coñecemento histórico. Faremos fincapé en relacións non evidentes.
- Plasmacións no entorno físico e social próximo de procesos históricos contemporáneos.
 - Utilizaremos o coñecemento histórico para cuestionar ideas comunmente aceptadas e desvelar aspectos non evidentes da realidade, de forma que se converta nun coñecemento emancipador que promova a autonomía persoal do alumnado. Inducilo a que revise, matice e perfeccione os seus puntos de vista á luz do coñecemento histórico que manexa na aula.
 - Daremos acceso a unha gran variedade de información para que se fagan visibles os discursos dos grupos hexemónicos e dos excluídos, das maiorías e das minorías, dos homes e das mulleres, dos adultos e da mocidade; deste xeito, o alumnado poderá comprender as diferentes perspectivas e intereses presentes na sociedade e formar o seu propio criterio fundado en argumentos.
 - Estimularemos o alumnado para que aplique nocións e conceptos históricos a contextos concretos (incluído o contexto máis próximo), de tal xeito que sinta a necesidade de adaptalos e reelaboralos para dar conta de diferentes realidades sociais e históricas.
 - Manexaremos informacións de diferentes tipos (textos escritos, imaxes, datos estatísticos, mapas) para que o alumnado obteña información e elabore textos históricos breves a partir delas.
 - Promoveremos a necesidade de buscar outras informacións en fontes diferentes do libro de texto ou dos materiais da clase (incluídas as TIC), que complementen ou amplíen a información que proporciona o profesorado.
 - Fomentaremos o papel activo do alumnado de forma que participe, exprese opinións, faga presentacións orais e escritas, etc.
 - Crearemos situacións de ensinanza que permitan a todas e todos os estudantes compartir e colaborar na planificación, realización e presentación dos resultados dun informe ou proxecto.
 - Deseñaremos actividades que resulten atractivas para estudantes con intereses, motivacións e capacidades diversas, e que contribúan a reducir as desigualdades de partida que existen entre eles.

6. MATERIAIS E RECURSOS DIDÁCTICOS QUE SE VAIAN A UTILIZAR.

Como libro de texto empregaremos o libro HISTORIA DO MUNDO CONTEMPORÁNEO da editorial Vicens Vives.

Nas clases empregaremos o canón que nos permitirá apoiar as explicacións en presentacións preparadas con materiais escollidos.

7. CRITERIOS SOBRE A AVALIACIÓN, CUALIFICACIÓN E PROMOCIÓN DO ALUMNADO.

En cada avaliación haberá un exame. A metade do mesmo (valor 5 puntos) estará formado por cuestións breves baseadas nas actividades xa resoltas en clases. A outra metade será unha cuestión práctica (comentario de texto, dunha imaxe, dun mapa, ...) en puntuará outros 5 puntos. O exame representará o 80% da cualificación da avaliación. Non se repetirán exames a aqueles alumnos que non asistan o día sinalado. En todo caso, de ter xustificada a súa ausencia e expectativas de superar a materia, acudirán a recuperación final coa materia correspondente a avaliación na que non se presentaron.

O 20% restante virá da realización de cuestións prácticas que propoña o profesor e que o alumno debe desenvolver en clase (comentario de textos, comentario de mapas históricos, comentario de táboas e gráficas, ...) e entregar por escrito, que o profesor devolverá corrixis e debe custodiar o alumno.

En cada avaliación o alumno poderá realizar, voluntariamente, un traballo que subirá a nota do exame ata 1 punto. Na primeira sobre unha novela histórica, na segunda sobre o

visionado dunha película con interese histórico e na terceira co comentario dunha noticia recente relacionada co temario proposto.

Para superar a avaliación é preciso obter unha cualificación de 5 ou superior.

Así mesmo, o alumno realizará, de xeito obrigatorio, a preparación de distintos aspectos dos temas, que deberá ser exposta en clases. A realización deste traballo será recompensada con ata 1 punto que sumarán á cualificación final da asignatura. De non realizar este traballo, o alumno verá reducida a súa cualificación media das avaliacións en 1 punto.

Os alumnos que non acaden 15 puntos entre as tres avaliacións, terán a posibilidade de realizar, no mes de xuño un exame de recuperación total que inclúa toda a materia, que respectará a estrutura dos exames de avaliación (preguntas curtas e unha cuestión práctica), sendo a materia do exame toda a materia do curso. No caso excepcional, que un alumno acudira a este exame por non terse presentado XUSTIFICADAMENTE ao dunha avaliación, a materia obxecto de exame será o da citada avaliación.

Aqueles alumnos que non superen a materia no mes de xuño, disporán dunha nova oportunidade no mes de setembro cun exame sobre toda a materia, que respectará o formato dos exames de avaliación. Nin no exame final de xuño nin no de setembro se terá en contra os traballos que o alumno puidera desenvolver durante o curso, sendo valorado únicamente, pola cualificación do exame.

8. INDICADORES DE LOGRO PARA AVALIAR O PROCESO DE ENSINO E A PRÁCTICA DOCENTE.

8.1. Descritores.

Recoñece, a partir da interpretación dun gráfico, a estrutura social do Antigo Réxime e as posibilidades de ascenso social que existían.

Xustifica a periodicidade da alza da mortalidade durante o Antigo Réxime, interpretando un esquema sobre as crises de subsistencia e un gráfico sobre as crises demográficas periódicas.

Recoñece os trazos que definían a sociedade do Antigo Réxime e que grupos sociais a compoñían.

Recoñece o modelo económico e demográfico que caracterizaba o Antigo Réxime e establece unha relación de retroalimentación entre ambos.

Identifica e describe os poderes do monarca no marco do absolutismo monárquico.

Recoñece o tipo de goberno que predominaba en Europa no século XVIII e as potencias que dominaban.

Distingue a distribución dos países e os imperios nun mapa tralo Tratado de Utrecht e o equilibrio europeo derivado.

Describe as características e as prerrogativas do Parlamento Inglés e algunhas das súas leis máis destacadas.

Caracteriza a revolución que tivo lugar en Inglaterra no século XVII e o cambio da monarquía absoluta pola monarquía parlamentaria.

Identifica e describe a posición económica da burguesía e o seu ascenso no século XVIII a partir dun texto, e compáraa coa súa posición social e extrae conclusións.

Explica a relación entre a aplicación de novas técnicas agrícolas ao longo do s. XVIII e o crecemento da poboación e o aumento das manufacturas.

Explica a doutrina económica que impulsou o comercio colonial no século XVIII.

Identifica a idea de soberanía nacional recollida na *Enciclopedia* de Diderot como unha idea nacida da Ilustración, base da teoría política liberal.

Describe os principios que inspiraron o pensamento ilustrado, como a liberdade e a igualdade, e como puxeron en crise o Antigo Réxime.

Explica as causas e o desenvolvemento da Independencia dos Estados Unidos.

Identifica o contido da Declaración de Independencia e o réxime político do novo estado.

Sintetiza os cambios nas relacións internacionais, os cambios económicos e as novas ideas políticas que impulsaron a evolución do Antigo Réxime.

Clasifica nunha táboa os trazos do Antigo Réxime segundo pertencen ao ámbito social ou ao económico.

Completa un esquema cos trazos máis característicos do Antigo Réxime.

Caracteriza a división de poderes que propugnaba Montesquieu.

Identifica nun mapa as rexións máis industrializadas de Europa no s. XIX.

Identifica e describe a revolución agrícola como unha das causas da Primeira Revolución Industrial.

Identifica e describe a revolución demográfica como unha das causas da Primeira Revolución Industrial.

Analiza un mapa sobre a extensión do ferrocarril por Europa no s. XIX.

Explica sinteticamente as causas que propiciaron a Primeira Revolución Industrial.

Identifica e describe a consolidación dunha economía de mercado como unha das causas da Primeira Revolución Industrial.

Identifica e describe a revolución agrícola como unha das causas da Primeira Revolución Industrial.

Comprende textos históricos referidos á revolución agrícola na Gran Bretaña.

Describe os cambios que supuxo a mecanización e o sistema fabril sobre as industrias algodonera, siderometalúrxica e a minaría do carbón e o ferro.

Explica as características do liberalismo económico e o capitalismo.

Explica as causas e as consecuencias da crise de sobreprodución.

Identifica e describe o estilo de vida da burguesía e o proletariado nunha cidade industrial do s. XIX en base a varias pinturas.

Caracteriza a burguesía e o proletariado e establece as diferenzas existentes entre ambas clases sociais.

Explica con sentido crítico o papel da muller na sociedade industrial do s. XIX.

Explica sinteticamente as causas que propiciaron a Primeira Revolución Industrial.

Describe as novas formas de traballo industrial en base a pinturas.

Describe as causas e as diferenzas entre as crises económicas no Antigo Réxime e o capitalismo.

Describe os cambios que supuxo a mecanización e o sistema fabril sobre o espazo e a organización do traballo.

Analiza e compara as dúas Revolucións Industriais mediante un esquema.

Identifica e describe a revolución demográfica como unha das causas da Primeira Revolución Industrial.

Describe as novas formas de traballo industrial en base a pinturas.

Describe a cidade industrial británica a partir dun plano de Londres.

Analiza un eixe cronolóxico coas etapas da Revolución francesa, a época napoleónica e as Revolucións Liberais e os nacionalismos.

Explica o rexeitamento do Terceiro Estado dun sistema político e social que o marxina e a convocatoria por parte da nobreza dos Estados Xerais para rexeitar a reforma fiscal de Luís XV.

Explica a secuencia de acontecementos que acabou co Antigo Réxime e detalla o novo réxime político en Francia que non puido consolidarse.

Explica a radicalización da etapa republicana (1792-1799): república xirondina, república xacobina e república burguesa moderada.

Intepreta o cadro *A coroación de Napoleón*, de Jacques Louis David, un dos pintores que mellor encarnaron o espírito do Neoclasicismo.

Identifica nun mapa os países que se viron afectados pola expansión napoleónica.

Describe o intento das potencias europeas de restaurar a orde anterior ao Imperio napoleónico e á Revolución francesa no Congreso de Viena.

Interpreta o cadro *A liberdade guiando o pobo*, de Eugène Delacroix, un dos pintores que mellor encarnaron o espírito do Romanticismo.

Identifica por que os ideais liberais e nacionais se opuña ao sistema da Restauración impulsada no Congreso de Viena.

Explica a Primeira ondada revolucionaria dos partidarios do liberalismo producida en Europa entre o 1820 e o 1824 contra a represión exercida polas autoridades absolutistas.

Explica a segunda ondada revolucionaria en Europa en 1830, os países implicados e o establecemento de gobernos liberais moderados na maioría de países da Europa occidental.

Identifica as reivindicacións sociais e políticas que emerxeron na Revolución do 1848 e o espertar das nacións que supuxo.

Describe a Unificación de Italia a partir da lectura de textos de Garibaldi e De Cavour e a consulta dun mapa que amosa as conquistas e integracións que desembocaron no nacemento de Italia.

Describe a Unificación de Alemaña a partir da lectura de textos de Müller, Von Bismarck e Federico Guillerme IV, rei de Prusia, e a consulta dun mapa que reflicte a formación do estado alemán.

Completa un cadro comparativo da Unificación de Italia e de Alemaña indicando as causas, as opcións ideolóxicas e as súas protagonistas e as diversas fases a partir de fontes primarias e mapas.

Completa un cadro sinóptico que compara a organización do poder, a sociedade, o sistema económico, o sistema fiscal e a organización xudicial antes da Revolución francesa e durante os diversos períodos da Revolución.

Elabora un eixe cronolóxico que amosa cada país de América Latina independizado e a súa data de independencia.

Le textos históricos e documentais e recoñece as primeiras repostas de protesta dos traballadores ante a situación de explotación laboral que sufrían.

Distingue as condicións laborais e de vida dos obreiros no século XIX e a súa indefensión ante o patrón.

Explica como eran as vivendas e os barrios dos traballadores no século XIX.

Analiza un gráfico sobre os gastos diarios dunha familia obreira e recoñece que o traballo apenas permitía a supervivencia dunha familia obreira.

Explica as condicións de traballo infantil e en que medida afectaba o desenvolvemento dos nenos.

Le un texto de Karl Marx e infire del o eixe esencial das relacións sociais, segundo o marxismo.

Le textos de Proudhon e de Bakunin e infire deles os principios básicos do anarquismo.

Le textos históricos que lle permiten comparar o socialismo utópico, o pensamento marxista e as correntes anarquistas.

Explica por que os traballadores empezaron a asociarse en sindicatos.

Caracteriza as asociacións Socorros Mutuos, as Trade Unions e a Great Trade Union como as primeiras asociacións de traballadores creadas entre o 1820 e o 1830.

Explica que foi o cartismo e a importancia que tivo para a organización política da clase obreira.

Explica as características da Primeira Internacional, nome polo que se coñece a primeira Asociación Internacional de Traballadores, o xeito no que se organizaba e as súas reivindicacións.

Explica o enfrontamento entre as ideas do socialismo marxista e as do anarquismo como unha das razóns máis importantes do fracaso da Primeira Internacional.

Describe a evolución do movemento obreiro de carácter anarquista e a súa consolidación no anarcosindicalismo.

Explica as causas do nacemento dos sindicatos e os partidos socialistas, as súas características e os seus obxectivos.

Explica que foi a Segunda Internacional e que lle achegou ao movemento socialista e ao conxunto do obreirismo.

Explica algún dos avances en dereitos sociais dos traballadores conseguido grazas ao asociacionismo obreiro, como a mellora do salario.

Compara nun cadro os aspectos máis importantes (fundación e cronoloxía, organización, participación e ideoloxía, extensión, obxectivos e reivindicacións e feitos relevantes) da Primeira Internacional e da Segunda Internacional.

Localiza en dous mapas a distribución das colonias e conclúe cal é a principal potencia colonizadora.

Explica as causas da Segunda Revolución Industrial, como o uso da electricidade, os novos medios de transporte, a expansión das redes de telegrafía e o desenvolvemento de novos produtos.

Explica as principais innovacións tecnolóxicas da Segunda Revolución Industrial e as súas consecuencias sociais e económicas.

Explica as causas do crecemento demográfico en Europa froito da segunda ondata de industrialización e a emigración da poboación europea a outros países.

Analiza con sentido crítico o taylorismo e o fordismo.

Explica nun gráfico de claves os factores impulsores da formación de imperios coloniais: políticos, demográficos, económicos, culturais e ideolóxicos.

Explica como se organizaron administrativamente os imperios coloniais e os diversos tipos de dominación exercida pola metrópole.

Localiza nun mapamundi as colonias de cada imperio no século XIX para poder elaborar un cadro descritivo.

Completa un cadro cos oito principais conflitos coloniais, indicando a cronoloxía, os países implicados, as causas e a súa resolución.

Relaciona os conflitos desatados a causa da expansión colonial co aumento da tensión internacional previa á Primeira Guerra Mundial.

Identifica as consecuencias da dominación europea para os pobos colonizados a partir da lectura de fontes secundarias.

Recoñece as consecuencias da dominación europea sobre os pobos colonizados no ámbito económico, político, social e cultural.

Analiza os aspectos positivos e negativos da colonización e xustifica se a expansión colonial tivo un cariz máis civilizador ou máis dominador.

Distingue as innovacións consecuencia da segunda revolución industrial en comparación coa primeira a partir da lectura de textos e a análise de esquemas.

Concibe a expansión colonial como unha primeira globalización mundial a partir dos textos lidos e dos gráficos analizados.

Analiza e compara as dúas Revolucións Industriais mediante un esquema.

Interpreta un eixe cronolóxico que reflicte os acontecementos que tiveron lugar no período entre as revolucións liberais e a Primeira Guerra Mundial e as leis que iniciaron estes cambios.

Explica as características comúns que presentaban os países con réximes liberais democráticos.

Distingue as diferenzas entre Gran Bretaña, Francia e Alemaña e identifica que país tiña o sistema político máis democrático e cal o máis autoritario.

Identifica e explica as causas do predominio do Reino Unido no comercio mundial.

Describe o funcionamento do modelo de república democrática en Francia (III República) e a ampliación de dereitos e liberdades que impulsou.

Identifica unha amosa do esplendor e a potencia da industria británica na época vitoriana nunha imaxe da exposición universal de Londres de 1851.

Observa unhas imaxes e explica as diferenzas entre os diversos grupos sociais da Inglaterra Vitoriana, os valores que predominaban e o ideal de vida das clases acomodadas.

Explica as características da industria alemá, baseada nas técnicas e experiencias da revolución industrial inglesa e a estreita colaboración coa banca e o Estado.

Analiza o crecemento da poboación durante o mandato de Bismarck como unha das razóns do crecemento económico de Alemaña.

Explica cal era a posición alemá no comercio mundial durante o mandato de Bismarck e como se reflectía nas exportacións.

Explica que medidas tomou Alemaña con respecto á moeda e á banca e caracteriza a relación existente entre o Estado e os homes de negocios.

Explica as características da monarquía dual de Austria-Hungría e como se gobernaba cada territorio.

Xustifica a que problema de nacionalidades se enfrontaba o Imperio austrohúngaro.

Explica as características territoriais, políticas, económicas e sociais do Imperio Ruso.

Explica as reformas que introduciu o tsar Alexandre II, por que se paralizaron e as consecuencias que se derivaron disto.

Explica como se converteron os EE.UU. nunha nación cun enorme territorio e nunha gran potencia económica.

Explica cando e por que no Xapón se iniciou un proceso de industrialización e que características tivo.

Elabora un eixe cronolóxico que reflicte os gobernos e monarcas de cada estado e os feitos máis importantes ocorridos en cada etapa.

Describe que alianzas entre potencias se firmaron durante a Paz Armada e que aspiracións tiña cada unha delas a partir da observación dun mapa e a lectura de textos.

Xustifica por que se afirma que o imperialismo e o nacionalismo foron as causas da Primeira Guerra Mundial.

Xustifica por que se califica de "paz armada" o período anterior á Primeira Guerra Mundial.

Recoñece en debuxos e caricaturas a atribución da responsabilidade do conflito a determinados países.

Le e analiza a partir de fontes primarias e secundarias que países tiveron a responsabilidade no estalido da guerra e xustifica a súa conclusión.

Elabora un mapa conceptual sobre as fases da guerra, os países participantes, a evolución das fronteiras e as batallas a partir da observación dun mapa sobre o desenvolvemento da Primeira Guerra Mundial.

Explica a importancia do ano 1917 para o desenvolvemento e o desenlace da Guerra.

Recoñece a función propagandística dos carteis durante a Primeira Guerra Mundial a partir da observación e a análise dun cartel británico sobre a muller francesa durante a guerra.

Explica a partir dun gráfico e unha imaxe o aumento do número de mulleres traballadoras de municións no Reino Unido ao longo do conflito.

Explica a partir de imaxes que tipos de traballo desenvolveron as mulleres na retagarda.

Interpreta un gráfico sobre a oscilación da incorporación ao traballo das mulleres entre 1916 e 1920 e constata o descenso da ocupación feminina ao acabar a guerra.

Explica como se elaboraron os cinco tratados de paz e que condicións estipulaba cada un deles.

Explica por que o resultado da aplicación dos tratados de paz se denominou "a paz dos vencedores" e xustifica o malestar social que desencadeou.

Elabora un esquema das consecuencias demográficas, económicas e sociais da guerra.

Explica que era a Sociedade de Nacións, que obxectivos perseguía e que institucións a compoñían.

Describe as novas fronteiras de Europa e os novos estados xurdidos trala Primeira Guerra Mundial.

Explica que fases tivo a guerra e que caracterizou cada unha delas.

Xustifica por que a batalla de Verdún se converteu no símbolo da Guerra.

Completa un cadro indicando para cada ano do conflito, os países en guerra, as batallas e as operacións militares e outros aspectos relevantes.

Analiza os efectos demográficos da guerra a partir dunha pirámide de poboación.

Identifica as trincheiras como un símbolo da Gran Guerra.

Identifica as causas da revolución de 1905 e as pequenas reformas económicas e políticas que o tsar anunciou no Manifesto de Outubro.

Identifica os problemas da economía e a sociedade rusas a principios do século XX.

Explica cales eran as principais forzas da oposición ao tsar, a que grupos sociais representaban e a que aspiraba cada un deles.

Explica os factores que produciron o colapso do réxime tsarista en 1917.

Explica a revolución proletaria proposta por Lenin, que contrastaba coa revolución liberalburguesa iniciada en febreiro.

Identifica a situación de Rusia no verán de 1917 e os enfrontamentos políticos que se estaban evidenciando.

Identifica os erros que cometeu o goberno provisional xurdido trala Revolución de Febreiro que conduciron ao estalido da Revolución de Outubro.

Diferenciar e explicar os puntos de vista bolxeviques e os do goberno provisional xurdido da Revolución de Febreiro.

Explica as medidas tomadas polos soviets tras alcanzar o poder e os obxectivos que pretendían.

Compara o goberno establecido en Rusia tralas revolucións de 1905, de febreiro de 1917 e de outubro de 1917 e establece as diferenzas entre elas.

Completa un cadro descritivo e comparativo das causas, os obxectivos, os protagonistas, os acontecementos e os resultados da Revolución de 1905, a Revolución de febreiro de 1917 e a Revolución de outubro de 1917.

Completa un cadro comparativo dos grupos políticos en Rusia, o grupo social que representaban, o programa e os obxectivos que perseguían e o papel que desempeñaron na Revolución de 1917.

Elabora unha presentación dixital describindo os acontecementos da Revolución Rusa de Febreiro a Outubro.

Elabora un eixe cronolóxico situando os acontecementos da Revolución Rusa.

Explica as diferenzas entre a industrialización de Rusia e a de Gran Bretaña e Alemaña.

Visiona un vídeo e identifica os principais problemas sociais de Rusia entre 1900 e 1914.

Observa e comenta caricaturas elaboradas durante o Período de Entreguerras que reflicten a dificultade dos europeos, especialmente os alemáns, para pagar as débedas de guerra.

Explica como lle afectou a Primeira Guerra Mundial á economía europea.

Explica por que as reparacións e a débeda de guerra foron un problema recorrente na década do 1920 e se converteron nun obstáculo para a recuperación económica.

Explica que factores converteron os Estados Unidos na primeira potencia económica mundial.

Recoñece os desequilibrios e as desigualdades na sociedade americana causadas pola crise das industrias tradicionais e a crise agraria froito da sobreproducción.

Explica en que consistiu a febre bolsista nos Estados Unidos e que desequilibrios económicos xerou.

Explica como se creou a burbulla especulativa bolsista e como desembocou nunha ondada de vendas de títulos que causou o derrubamento das cotizacións.

Identifica nunha imaxe prototípica dunha vítima do crac bolsista de Nova York intentando vender o seu coche a prezo de saldo.

Identifica nun gráfico a evolución dos prezos nos EE.UU. e a caída que experimentaron entre 1929 e 1933.

Avalía o afundimento da produción industrial nos EE.UU. tralo crac bolsista.

Interpreta a relación entre o descenso da produción e o aumento do paro nos EE.UU. nos anos da Gran Depresión.

Explica como se expandiu a crise de EE.UU. a Alemaña, Italia e a Gran Bretaña analizando a porcentaxe do PIB e de parados entre o 1930 e o 1934.

Explica a evolución negativa do comercio mundial entre 1929 e o 1933.

Recoñece nun debuxo as políticas do New Deal para superar a crise económica e paliar os seus efectos sociais.

Recoñece nun gráfico a caída do valor das accións e da produción nos EE.UU.

Identifica en imaxes a magnitude das consecuencias sociais da Gran Depresión, como a fame e a desnutrición e o paro.

Explica as condicións de vida dos emigrantes e a poboación vítima da Gran Depresión a partir da observación de imaxes.

Explica que réximes parlamentarios de Europa trala Primeira Guerra Mundial non chegaron a consolidarse e derivaron en totalitarismos e ditaduras.

Identifica os problemas de carácter económico que afectaron a vencedores e vencidos trala Primeira Guerra Mundial.

Analiza como influíron os conflitos sociais e o medo á expansión do comunismo nas democracias europeas no período de entreguerras.

Explica os elementos que definen o fascismo, como o poder do líder, a importancia do Estado fronte ao individuo, a defensa da violencia e a guerra, a oposición á democracia e o socialismo e o racismo e o antisemitismo.

Sinala as diferenzas entre un réxime fascista e un réxime democrático.

Identifica a bandeira coa esvástica como o símbolo máis característico da Alemaña nazi.

Explica que proceso levou ao triunfo do fascismo en Italia e por que os grandes industriais e capitalistas o apoiaron.

Explica as características básicas do Estado fascista italiano e o obxectivo da súa política económica e social.

Explica os factores do contexto político, económico e social da Alemaña de posguerra que favoreceron o ascenso de Hitler ao poder.

Describe o proceso que seguiu Hitler para facerse con todos os poderes en Alemaña, as medidas que implantou para nazificar o país e relaciónao coas características que definen un réxime totalitario.

Compara as semellanzas e as diferenzas entre o fascismo de Mussolini e o de Hitler.

Explica os obxectivos dos Plans Quinquenais do réxime totalitarista soviético de Stalin e a intención de illarse das influencias do capitalismo mundial.

Caracteriza a represión estalinista e as consecuencias das diversas depuracións que se levaron a cabo.

Explica por que as democracias máis consolidadas en Europa conseguiron non desembocar en réximes totalitarios.

Explica razoadamente por que triunfaron os totalitarismos en Italia, Alemaña e a URSS.

Explica, a partir da lectura dun texto dun discurso, as razóns de Hitler para abandonar a Sociedade de Nacións.

Identifica os problemas derivados da posguerra e os acordos adoptados en Versalles como unha das causas da Segunda Guerra Mundial.

Identifica o principio expansionista de Alemaña e os países que compartiron esta política e formaron o Eixe.

Explica en que consistiu a política de apaciguamento da SDN e as consecuencias da súa inacción ante a expansión de Alemaña, Italia e Xapón.

Explica o principio expansionista do Xapón e compárao co de Alemaña.

Identifica nun mapa os territorios que formaban a Gran Alemaña e as ofensivas do Eixe entre os

anos 1939 e 1942.

Explica as vitorias do Eixe nos primeiros anos da Guerra, etapa coñecida como "guerra lóstrego".
Identifica o cambio de traxectoria do conflito a partir de 1942 que conduciu á mundialización do conflito.

Recoñece a magnitude da traxedia do Holocausto en imaxes que reflicten as deportacións e os campos de exterminio.

Recoñece o significado da traxedia do Holocausto dentro da historia mundial.

Identifica nun mapa as principais ofensivas dos aliados entre os anos 1942 e 1945.

Explica as contraofensivas aliadas e as primeiras derrotas do Eixe nos anos 1942 e 1943.

Explica o desenlace final da guerra en Europa en 1945 e identifica o desembarco de Normandía e a derrota de Alemaña na fronte rusa como os feitos que o precipitaron.

Identifica as fases da Guerra no Pacífico e a derrota xaponesa.

Identifica nun mapa as ofensivas aliadas na Guerra do Pacífico entre os anos 1942 e 1945.

Analiza a partir dunha táboa as consecuencias demográficas da II Guerra Mundial.

Explica as repercusións económicas e o impacto moral do conflito e que supuxo a guerra na evolución do século XX.

Explica o obxectivo da ONU.

Explica que establece a Declaración Universal dos Dereitos Humanos e o contexto que levou á súa aprobación.

Identifica os conflitos da Guerra Fría e os países implicados.

Identifica nun mapa a división do mundo en bloques antagónicos.

Deduze que sucesión de acontecementos levaron á formación de dous bloques antagónicos na Europa de posguerra.

Describe as diferenzas ideolóxicas entre Estados Unidos e a URSS en 1945.

Identifica as diferenzas entre o sistema político democrático dos Estados Unidos e a Ditadura do proletariado da URSS.

Observa e analiza caricaturas da división do mundo en bloques e de propaganda anticomunista e anticapitalista.

Describe as diferenzas entre a doutrina Truman e a doutrina Jdanov.

Caracteriza as fases e as consecuencias da Guerra de Corea (1950-1953).

Describe a crise dos mísiles a partir dun mapa que reflicte a situación de Cuba en 1962.

Explica o desenvolvemento da Guerra de Vietnam (1954-1975).

Explicar o retorno á Guerra Fría na década de 1980 e o papel que tivo a invasión soviética de Afganistán.

Caracteriza a carreira de armamentos durante a Guerra Fría a partir das bases e as alianzas militares de ambos bloques.

Observa e analiza caricaturas que reflicten as distintas conxunturas da relación entre EE.UU. e URSS.

Redacta un discurso para ser lido en público coa argumentación de EE.UU. para intervir en Vietnam.

Valora o impacto da guerra na poboación e a economía vietnamitas.

Atribúelle un discurso de Jrushev e outro de Kennedy ao bloque correspondente e comenta a postura de ambos ante a crise dos mísiles de Cuba.

Apunta aos movementos nacionalistas, á debilidade da metrópole, a opinión pública favorable e o apoio das grandes potencias xurdidas trala II Guerra Mundial como as causas da descolonización.

Explica as diferentes vías de acceso ao proceso de descolonización.

Explica as etapas da descolonización segundo as zonas xeográficas.

Compara exemplos en que a independencia foi o resultado dun conflito armado e outros nos que o foi dunha negociación.

Localiza nun mapa os principais conflitos derivados da descolonización.

Explica o desenvolvemento da independencia da India.

Observa nun mapa e explica como se levou a cabo o proceso da independencia da India británica e as consecuencias da súa partición.

Observa nun mapa e explica como se levou a cabo a partición do territorio de Palestina en 1947 e que estados se repartiron o territorio despois da primeira guerra árabe-israelí.

Explica como se levou a cabo a colonización do África austral e como se independizou despois do Reino Unido.

Localiza nun mapa os países que participaron na Conferencia de Bandung, que deu orixe ao Movemento de Países non Aliñados.

Deduze que se evitaba co non aliñamento a partir da lectura do discurso de Nehru na conferencia de Bandung.

Analiza a evolución demográfica de África e Asia a partir dunha gráfica e a distribución da pobreza no mundo a partir dun mapa.

Localiza nun mapa a xeografía da pobreza do mundo no ano 2013.

Explica a relación existente entre a subalimentación e o colonialismo.

Explica as características do neocolonialismo e as súas consecuencias sobre os países en vías de desenvolvemento.

Le a Declaración da Asemblea Xeral da ONU de 1960 na que se proclama a necesidade de pórlle fin ao colonialismo en todas as súas formas.

Completa un cadro sobre o proceso de descolonización de diferentes colonias e establece unha cronoloxía.

Describe a evolución económica da URSS entre o 1940 e o 1965 a partir da súa agricultura e a súa industria.

Busca información na internet sobre a primavera de Praga e explica a súa defensa dun socialismo democrático compatible cunhas institucións libres.

Busca información na Internet sobre a primavera de Praga e explica a súa defensa dun socialismo democrático compatible cunhas institucións libres.

Analiza unha imaxe da caída do muro de Berlín como o símbolo do fin da Guerra Fría e o inicio da reunificación de Alemaña en 1989.

Localiza nun mapa as repúblicas exsoviéticas e os países do Báltico formados trala caída do muro de Berlín.

Explica os procesos que conducen á independencia dos países do Leste.

Explica o fracaso de Gorbachov no seu proxecto de continuidade na URSS.

Identifica a diversidade nacional, relixiosa e étnica de Iugoslavia en 1991.

Explica a política inmovilista que se volveu implantar na URSS con Breznev e o estancamento económico e a crise política que se derivaron.

Define que foron a perestroika e a *glasnost*.

Explica as reformas que impulsou Gorbachov en política interior e exterior e en economía.

Localiza nun mapa as repúblicas xurdidas trala partición de Iugoslavia.

Explica os factores que precipitaron o conflito étnico en Iugoslavia.

Explica por que se produciu a guerra en Bosnia e como se levou a cabo.

Explica que foron os acordos de Dayton e as súas consecuencias.

Completa un esquema que ordena os acontecementos que explican a desintegración da URSS e explica as súas causas e as súas consecuencias.

Analiza unha táboa sobre a evolución do produto per cápita dos países comunistas entre os anos 1938 e 1998.

Interpreta un eixe cronolóxico sobre o proceso de construción da Unión Europea.

Identifica nun mapa a renda per cápita dos países capitalistas.

Explica as desigualdades sociais da economía de EE.UU. entre os anos 1973 e 1993.

Explica as características do modelo económico baseado na prosperidade económica e o

consumismo.

Explica as desigualdades da sociedade estadounidense e os sectores máis desfavorecidos.

Explica como é a democracia estadounidense.

Explica as diferentes etapas da construción europea.

Explica que institucións creou a CEE para o seu funcionamento e que funcións se asignaron a cada unha delas.

Explica a implementación do neoliberalismo, sobre que principios económicos se fundamentou e que consecuencias tivo a súa aplicación.

Explica como é a industrialización do Xapón e as peculiaridades do capitalismo neste país.

Explica que son os dragóns asiáticos e compara a economía destes países coa xaponesa.

Elabora un esquema que describe en que consiste o Estado do benestar e explica cada un dos seus aspectos.

Identifica os aspectos que simbolizaban o Estado do benestar nunha imaxe dunha familia de clase media norteamericana.

Busca na Internet obras de arte pop para caracterizar o consumismo e o estilo de vida norteamericano desde un punto de vista crítico.

Explica as consecuencias que se derivaron do 11S para a política interior e exterior estadounidense e como afectou esta política aos cidadáns.

Identifica as sucesivas ampliacións da UE e os pasos seguidos para garantir a integración de todos os estados.

Identifica que políticas auspiciou a UE para facer fronte á crise iniciada en 2007.

Xustifica se a crise económica pode chegar a pór en dúbida a existencia da UE.

Explica as causas que provocaron o fracaso do reformismo panarabista e o auxe do fundamentalismo islámico.

Explica que foi a primavera árabe, que causas a provocaron e os seus efectos.

Explica as causas dos conflitos bélicos en África e da violencia contra a poboación civil.

Explica o proceso de democratización vivido en Latinoamérica.

Explica o auxe dos movementos reformistas de carácter progresista baseados na igualdade e o nacionalismo.

Identifica a desigualdade social como unha das causas da violencia nalgúns países.

Explica a mellora económica latinoamericana, baseada no incremento das relacións económicas internas e os grandes investimentos.

Explica como lle afectan os BRICS (Brasil, Rusia, India e China) ao mercado laboral de Europa e o mundo occidental.

Compara que aspectos teñen en común os BRICS e que intereses diverxentes os separan.

Compara o PIB de China e India.

Identifica no desenvolvemento da investigación científica e o das telecomunicacións como os factores que fixeron posible a globalización.

Elabora unha recensión dun libro sobre a globalización e as súas consecuencias económicas, políticas e culturais.

Explica, a partir dunha imaxe, como a globalización uniformou os hábitos de consumo da poboación mundial.

Busca información na Internet sobre as operacións de mantemento da paz no mundo.

Busca información na Internet sobre as operacións de mantemento da paz no mundo.

8.2. Indicadores de logro.

- Baixo: Ten dificultades para explicalo.
- Medio: Explica sen dificultade pero de xeito sinxelo.
- Alto: Explica de xeito excelente e ao máximo nivel.

8.3. Indicadores para avaliar a práctica docente.

Falarase abertamente e con frecuencia co alumnado sobre as cuestións académicas realacionadas coa materia (forma de impartir as clases, metodoloxía, probas teóricas, prácticas, etc) e adoptaranse as medidas oportunas cando se considere convinte e oportuno co gallo de lograr resultados óptimos e satisfactorios para todos.

12. MEDIDAS DE ATENCIÓN A DIVERSIDADE.

No Proxecto Curricular Historia do Mundo Contemporáneo para Bacharelato tívose en conta o tratamento da diversidade do alumnado en relación aos diferentes ritmos de aprendizaxe que desenvolve cada alumno e cada alumna na aula.

Partiuse da concepción global de que cada profesor ou profesora debe orientar a súa intervención en función da diversidade de formas de aprendizaxe que se poden dar entre os alumnos e as alumnas.

Xa que logo, no proxecto curricular Historia do Mundo Contemporáneo ofrécense os recursos básicos para que cada profesor ou profesora poida desenvolver diferentes estratexias de ensino co obxecto de facilitar as aprendizaxes dos alumnos e as alumnas en función das súas necesidades concretas.

- Os contidos do Libro do alumno e da alumna veñen complementados con actividades moi diversas. Deste modo, a profesora ou o profesor poderá deseñar estratexias de ensino - aprendizaxe adaptadas ao nivel do grupo - clase.
- Deseñaranse actividades para os alumnos de altas capacidades, de ser o caso.

13. CONCRECIÓN DOS ELEMENTOS TRANSVERSAIS QUE SE TRABALLARÁN NO CURSO.

Os temas transversais abranguen contidos de varias disciplinas e o seu tratamento debe ser abordado dende a complementariedade. Non poden formularse como un programa paralelo ao desenvolvemento do currículo senón inserido na dinámica diaria do proceso de ensino-aprendizaxe.

Son transversais porque deben impregnar a totalidade das actividades do centro. Estes temas son: Educación ambiental, Educación para a paz, Educación do consumidor, Educación vial, Educación para a igualdade de oportunidades entre sexos, Educación para a saúde, Educación na sexualidade e Educación cívica e moral

14. ACTIVIDADE COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLARES PROGRAMADAS.

Non está prevista a realización destas actividades durante o presente curso.

15. PROGRAMACIÓN DA EDUCACIÓN EN VALORES.

Considerando que valor é a escala ética e moral que o individuo posúe á hora de actuar, é evidente que está directamente relacionada coa educación que cada quen recibe dende a súa infancia.

A formación de valores que se imparte non pode ser só teórica, senón teoricopráctica, debendo os nosos alumnos formar as súas actitudes e condutas, tendo en conta as súas vivencias e experiencias cotiás.

No proceso educativo para a formación e desenvolvemento de valores é necesario cumprir unha serie de requisitos como: Propiciar condutas positivas, Entender as condutas negativas, escoitar antes de criticar, Evitar os prexuízos, Crear un clima cooperativo de traballo, Aprender a autoavaliarse ou Formar conviccións.

Os obxectivos da pedagogía dos valores son ensinar a pensar, a decidir, a facer. A súa importancia resáltase ante a presente crise de valores que parece vivir a sociedade actual,

chegando a ser considerados a parte máis importante da formación dos alumnos, por encima dos contidos académicos.

A metodoloxía será, fundamentalmente, participativa y diversa: tormenta de ideas, dramatizacións, estudo de casos, mesas redondas, xogos de cooperación, ...

16. ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PROXECTO LECTOR.

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. Nunha área como Xeografía e Historia a falta de competencia lingüística convértese nun dos principais obstáculos. Parece, polo tanto, preciso fomentar a lectura para garantir a comprensión lingüística dos alumnos.

- En primeiro lugar, potenciarase a lectura dos libros de texto así como as páxinas específicas dedicadas á lectura.
- Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan Xeografía e Historia non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos históricos dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.
- En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.
- En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, económicos, periodísticos ...
- En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán. Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:
 - Actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.
 - Actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.
 - Actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre as ideas (causa-efecto, comparación, semellanza ...) difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.
 - Actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son moi útiles para comprender e estudar. actividades en que se pide aos alumnos que dean a súa opinión persoal e que implican a transformación do estudado en coñecemento propio.
- Por último, e como xa foi exposto máis arriba, valorarase con ate dous puntos sobre a nota final a lectura e traballo dun libro a escoller dunha lista que se lle subministrará.

17. ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN TICS.

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías abrenlles novos camiños e formas de traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico. As posibilidades de traballar coas

novas tecnoloxías son varias, cada profesor pode elixir, segundo os seus gustos e necesidades pero tendo sempre en conta a necesidade de compensar a desigualdade no acceso

- Recorreremos a Internet para buscar información sobre actividades ou diversos aspectos da materia

- Empregaremos recursos multimedia, con presentacións audiovisuais para cada un dos temas do libro. Estas presentacións poden proxectarse de dúas maneiras: ben nun encerado dixital, se o houbera, ben simplemente cun ordenador e un canón. Estas presentacións poden incluír animacións, vídeos, imaxes, esquemas, textos e actividades que poden proxectarse ao longo da explicación na clase e que, sen dúbida, farán máis rica e interesante a exposición.

18. ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN DE CONVIVENCIA.

A escola ten por función educar e formar a persoas para a vida e na vida é necesario saber convivir para adaptarse á sociedade na que nacemos ou vivimos. A convivencia resulta, con moita frecuencia, problemática: a escola, a rúa, a sociedade son, a veces, un territorio adverso para que os nosos alumnos/as aprendan a convivir. Por iso, o ensino e a práctica da convivencia escolar ten unha esixencia de actualidade.

A lectura e a práctica de actividades democráticas dentro da aula convértese en prioritarias para comprender, expresar e comprender a realidade de forma axeitada.

Na área de Xeografía e Historia podemos realizar as seguintes accións favorecedoras da convivencia escolar.

- Fomentar a lectura de libros que fagan fincapé nos valores democráticos, a información sobre outras culturas, relixións, sociedades, a convivencia democrática, a igualdade de dereitos, a tolerancia de ideas e a cultura da paz.
- Favorecer as actitudes dialogantes, de tolerancia, mediación de conflitos e de respecto aos demais dentro e fora das clases.
- Buscar e seleccionar, por parte do alumnado, de imaxes (presentacións) e textos motivadores, de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan a valorar e respectar as diferencias culturais e relixiosas. Defensa dos propios valores, principios e opinións diante o grupo clase por medio da exposición oral ou visual dos temas tratados.
- Realizar debates de xeito democrático sobre temas de actualidade da prensa diaria (cando o tema da actualidade coincida con coa materia que se está impartindo).
- Corrixir por medio do diálogo ao alumnado que manifeste con feitos, ditos ou xestos contrarios a o espírito de convivencia escolar.

19. MECANISMOS DE REVISIÓN, AVALIACIÓN E MODIFICACIÓN DAS PROGRAMACIÓNS DIDÁCTICAS EN RELACIÓN COS RESULTADOS ACADÉMICOS E PROCESOS DE MELLORA.

A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunións do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico.

Rematando o curso, pasaraselles aos alumnos un cuestionario que deben cubrir de xeito anónimo, no que valorarán a labor docente do profesorado.

ÍNDICE

ASIGNATURA	HISTORIA DE ESPAÑA.
PROFESOR	ISAAC CÉSAR GONZÁLEZ ABELLÁS.

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTUALIZACIÓN.

O estudo da historia de España é esencial para o coñecemento e comprensión non só do noso pasado senón tamén do mundo actual. Non menos importante é o carácter formativo da materia de Historia de España, xa que desenvolve capacidades e técnicas intelectuais propias do pensamento abstracto e formal, tales como a observación, a análise, a interpretación, a capacidade de comprensión e o sentido crítico. Por outra banda, a historia contribúe decisivamente á formación de cidadáns e cidadás responsables, conscientes dos seus dereitos e das súas obrigas, así como da herdanza recibida e do seu compromiso coas xeracións futuras.

Historia de España de segundo curso de bacharelato pretende ofrecer unha visión de conxunto dos procesos históricos fundamentais dos territorios que configuran o actual Estado español, prestando, cando cumpra, unha especial atención a Galicia, pero sen esquecer por iso a súa pluralidade interna e a súa pertenza a outros ámbitos máis amplos, coma o europeo e o iberoamericano. Neste sentido, a materia recolle, na análise dos procesos históricos, tanto os aspectos compartidos como os diferenciais.

Concibida como materia común para todas as modalidades de bacharelato, ofrécelles aos alumnos e ás alumnas que chegan á vida adulta a posibilidade de coñeceren a historia de España de xeito continuo e sistemático. Na distribución cronolóxica dos contidos outórgaselle unha maior importancia ao coñecemento da historia contemporánea, sen renunciar por iso aos referidos ás etapas anteriores, pois en grande medida a pluralidade da España actual só é comprensible se nos remontamos a procesos e feitos que teñen a súa orixe nun pasado remoto. Deste xeito, dedícase un primeiro bloque aos comezos da nosa historia, desde os primeiros humanos á monarquía visigoda; o segundo refírese á Idade Media, desde a conquista musulmá da Península; os dous seguintes estudan a Idade Moderna, ata as vésperas da Revolución Francesa; e os oito restantes a Idade Contemporánea.

A través do estudo da Historia de España, o alumnado deberá adquirir determinados valores e hábitos de comportamento, como a actitude crítica cara ás fontes, o recoñecemento da diversidade de España ou a valoración do patrimonio cultural e histórico recibido. Así mesmo, tal estudo deberá contribuír a fomentar unha especial sensibilidade cara á sociedade do presente e a súa problemática, que anime a adoptar unha actitude responsable e solidaria coa defensa da liberdade, a igualdade de entre homes e mulleres, os dereitos humanos, a non-discriminación e os valores democráticos.

A materia é rica en achegas ao coñecemento competencial. As competencias clave sociais e cívicas, e de conciencia e expresións culturais reciben un tratamento moi específico relacionado cos contidos que son propios da historia de España. Ademais, as competencias lingüística, dixital e de aprender a aprender están presentes de maneira constante na súa vertente máis instrumental, e deben impregnar todo o que sexa posible o desenvolvemento curricular da materia. O traballo competencial matemático e en ciencias e tecnoloxía trátase de xeito puntual. A competencia clave de sentido de iniciativa e espírito emprendedor debe estar moi presente nas vertentes máis actitudinais e competenciais da materia.

O tratamento metodolóxico da materia débese axustar ao nivel competencial inicial do alumnado, respectando os ritmos e os estilos de aprendizaxe, e tendo en conta a atención á

diversidade. A materia de Historia de España permite desenvolver metodoloxías activas, nas que o traballo individual e cooperativo estean permanentemente presentes, con elaboración de diferentes tipos de materiais, integrando de xeito especial as tecnoloxías da información e da comunicación.

2. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE. CONCRECIÓN QUE RECOLLA A RELACIÓN DOS ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE AVALIABLES QUE FORMAN PARTE DOS PERFÍS COMPETENCIAIS.

Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Procura información de interese (en libros e internet) sobre a importancia cultural e artística dun personaxe historicamente salientable, un feito ou un proceso histórico, e elabora unha breve exposición.	CCL, CD, CAA, CSC, CSIEE, CCEC
Representa unha liña do tempo situando nunha ringleira os principais acontecementos relativos a determinados feitos ou procesos históricos.	CCL, CAA, CSC
Responde a cuestións propostas a partir de fontes históricas e historiográficas.	CMCCT, CAA, CSC
Distingue o carácter das fontes históricas non só como información, senón tamén como proba para responder ás preguntas que se formulan os/as historiadores/as.	CMCCT, CAA, CSC
Explica as diferenzas entre a economía e a organización social do Paleolítico e do Neolítico, e as causas do cambio.	CCL, CCS
Identifica as diferenzas entre unha imaxe de pintura cantábrica e outra de pintura levantina.	CCEC
Describe os avances no coñecemento das técnicas metalúrxicas e explica as súas repercusións.	CCL, CMCCT, CSC
Resume as características principais do reino de Tartesos e cita as fontes históricas para o seu coñecemento.	CCL, CAA, CSC
Explica o diferente nivel de desenvolvemento das áreas celta e ibérica en vésperas da conquista romana en relación coa influencia recibida dos indoeuropeos, o reino de Tartesos e os colonizadores fenicios e gregos.	CCL, CSC, CCEC
Debuxa un mapa esquemático da Península Ibérica e delimita nel as áreas ibérica e celta.	CAA, CSC
Define o concepto de romanización e describe os medios empregados para levala a cabo.	CCL, CSC, CCEC
Compara o ritmo e grao de romanización dos territorios peninsulares.	CCL, CSC, CCEC
Resume as características da monarquía visigoda e explica por que alcanzou tanto poder a igrexa e a nobreza.	CCL, CSC
Procura información de interese (en libros e internet) sobre o mantemento cultural e artístico do legado romano na España actual, e elabora unha breve exposición.	CCL, CD, CAA, CSIEE, CCEC
Representa unha liña do tempo desde 250 a.C. ata 711 d.C., e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC
Partindo de fontes historiográficas, responde a cuestións ou situacións.	CCL, CSC

Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Explica as causas da invasión musulmá e da súa rápida ocupación da Península.	CCL, CSC
Representa unha liña do tempo desde 711 ata 1474 e sitúa nunha ringleira os principais acontecementos relativos a Al-Andalus e noutra os relativos aos reinos cristiáns.	CMCCT, CAA, CSC
Describe a evolución política de Al-Andalus.	CCL, CSC
Resume os cambios económicos, sociais e culturais introducidos polos musulmáns en Al-Andalus.	CCL, CSC, CCEC
Describe as grandes etapas e as causas xerais que conducen ao mapa político da Península Ibérica ao remate da Idade Media.	CCL, CSC
Explica a orixe das Cortes nos reinos cristiáns e as súas principais funcións.	CCL, CSC
Compara a organización política da coroa de Castela, a de Aragón e o reino de Navarra ao remate da Idade Media.	CCL, CAA, CSC
Comenta o ámbito territorial e as características de cada sistema de repoboación, así como as súas causas e as súas consecuencias.	CCL, CAA, CSC
Describe as grandes fases da evolución económica dos territorios cristiáns durante a Idade Media.	CCL, CSC
Explica a orixe e as características do réxime señorial e a sociedade estamental no ámbito cristián.	CCL, CMCCT, CSC
Describe o labor dos centros de tradución.	CCL, CSC, CCEC
Procura información de interese (en libros e internet) sobre a importancia cultural e artística do Camiño de Santiago, e elabora unha breve exposición.	CCL, CD, CAA, CSIEE, CCEC
Define o concepto de unión dinástica aplicado a Castela e Aragón en tempos dos Reis Católicos e describe as características do novo Estado.	CCL, CSC
Explica as causas e as consecuencias dos feitos máis relevantes de 1492.	CCL, CSC
Analiza as relacións dos Reis Católicos con Portugal e os obxectivos que perseguían.	CCL, CAA, CSC
Compara os imperios territoriais de Carlos I e de Filipe II, e explica os problemas que provocaron.	CCL, CAA, CSC
Explica a expansión colonial en América e no Pacífico durante o século XVI.	CCL, CSC
Analiza a política respecto a América no século XVI e as súas consecuencias para España, Europa e a poboación americana.	CCL, CAA, CSC
Describe a práctica do valemto e os seus efectos na crise da monarquía.	CCL, CSC
Explica os principais proxectos de reforma do Conde Duque de Olivares.	CCL, CSC
Analiza as causas da guerra dos Trinta Anos e as súas consecuencias para a monarquía hispánica e para Europa.	CCL, CSC, CAA
Compara e comenta as rebelións de Cataluña e Portugal de 1640.	CCL, CSC,

Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
	CAA
Explica os principais factores da crise demográfica e económica do século XVII, e as súas consecuencias.	CCL, CSC
Representa unha liña do tempo desde 1474 ata 1700, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC
Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre os seguintes pintores do Século de Ouro español: El Greco, Ribera, Zurbarán, Velázquez e Murillo.	CCL, CD, CAA, CSC, CCEC
Explica as causas da Guerra de Sucesión Española e a composición dos bandos en conflito.	CCL, CSC
Representa unha liña do tempo desde 1700 ata 1788, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC
Detalla as características da nova orde europea xurdida da Paz de Utrecht e o papel de España nela.	CCL, CSC
Define os decretos de nova planta e explica a súa importancia na configuración do novo Estado borbónico.	CCL, CSC
Elabora un esquema comparativo do modelo político dos Austrias e dos Borbóns.	CCL, CSC, CAA
Explica as medidas que adoptaron ou proxectaron os primeiros Borbóns para sanear a Facenda Real.	CCL, CSC
Describe as relacións Igrexa-Estado e as causas da expulsión dos xesuítas.	CCL, CSC
Compara a evolución demográfica do século XVIII coa da centuria anterior.	CCL, CSC, CAA
Desenvolve os principais problemas da agricultura e as medidas impulsadas por Carlos III neste sector.	CCL, CSC
Explica a política industrial da monarquía e as medidas adoptadas respecto ao comercio con América.	CCL, CSC
Especifica as causas da engalaxe económica de Cataluña no século XVIII.	CCL, CSC
Comenta as ideas fundamentais da Ilustración e define o concepto de despotismo ilustrado.	CCL, CAA, CSC, CCEC
Razoa a importancia das Sociedades Económicas de Amigos do País e da prensa periódica na difusión dos valores da Ilustración.	CCL, CSC, CCEC
Resume os cambios que experimentan as relacións entre España e Francia desde a Revolución Francesa ata o comezo da Guerra de Independencia.	CCL, CSC
Describe a Guerra da Independencia: as súas causas, a composición dos bandos en conflito e o desenvolvemento dos acontecementos.	CCL, CSC
Compara as Cortes de Cádiz coas estamentais do Antigo Réxime.	CCL, CSC, CAA
Comenta as características esenciais da Constitución de 1812.	CCL, CSC,

Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
	CAA
Detalla as fases do conflito entre liberais e absolutistas durante o reinado de Fernando VII.	CCL, CSC
Define o carlismo e resume a súa orixe e os apoios con que contaba inicialmente.	CCL, CSC
Representa unha liña do tempo desde 1788 ata 1833 e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC
Representa nun esquema as diferenzas, en canto a sistema político e estrutura social, entre o Antigo Réxime e o réxime liberal burgués.	CCL, CAA, CSC
Explica as causas e o desenvolvemento do proceso de independencia das colonias americanas.	CCL, CSC
Especifica as repercusións económicas para España da independencia das colonias americanas.	CCL, CSC
Procura información de interese (en libros e internet) sobre Goya e elabora unha breve exposición sobre a súa visión da guerra.	CCL, CD, CSC, CCEC
Identifica o ámbito xeográfico do carlismo e explica o seu ideario e os seus apoios sociais.	CAA, CSC
Especifica as causas e consecuencias das dúas primeiras guerras carlistas.	CCL, CSC
Representa unha liña do tempo desde 1833 ata 1874 e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC
Describe as características dos partidos políticos que xurdiron durante o reinado de Isabel II.	CCL, CSC
Resume as etapas da evolución política do reinado de Isabel II desde a súa minoría de idade, e explica o papel dos militares.	CCL, CSC
Explica as medidas de liberalización do mercado da terra levadas a cabo durante o reinado de Isabel II.	CCL, CAA, CSC
Compara as desamortizacións de Mendizábal e Madoz, e especifica os obxectivos dunha e outra.	CCL, CAA, CSC
Especifica as características da nova sociedade de clases e compáraa coa sociedade estamental do Antigo Réxime.	CCL, CSC, CCEC
Compara o Estatuto Real de 1834 e as Constitucións de 1837 e 1845.	CCL, CAA, CSC
Explica as etapas políticas do Sexenio Democrático.	CCL, CSC
Describe as características esenciais da Constitución democrática de 1869.	CCL, CSC
Identifica os grandes conflitos do sexenio e explica as súas consecuencias políticas.	CAA, CSC
Relaciona a evolución do movemento obreiro español durante o Sexenio Democrático coa do movemento obreiro internacional.	CCL, CAA, CSC
Explica os elementos fundamentais do sistema político ideado por Cánovas.	CCL, CAA, CSC

Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Especifica as características esenciais da Constitución de 1876.	CCL, CSC
Describe o funcionamento real do sistema político da Restauración.	CCL, CSC
Representa unha liña do tempo desde 1874 ata 1902 e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC
Resume a orixe e a evolución do catalanismo, o nacionalismo vasco e o rexionalismo galego.	CCL, CSC, CCEC
Analiza as correntes ideolóxicas do movemento obreiro e labrego español, así como a súa evolución durante o derradeiro cuarto do século XIX.	CCL, CAA, CSC, CCEC
Compara o papel político dos militares no reinado de Afonso XII co das etapas precedentes do século XIX.	CCL, CAA, CSC
Describe a orixe, o desenvolvemento e as repercusións da terceira guerra carlista.	CCL, CSC
Explica a política española respecto ao problema de Cuba.	CCL, CSC
Sinala os principais feitos do desastre colonial de 1898 e as consecuencias territoriais do Tratado de París.	CCL, CSC
Especifica as consecuencias para España da crise do 98 nos ámbitos económico, político e ideolóxico.	CCL, CSC, CCEC
Identifica os factores do lento crecemento demográfico español no século XIX.	CCL, CSC
Compara a evolución demográfica de Cataluña coa do resto de España no século XIX.	CCL, CAA, CSC
Explica os efectos económicos das desamortizacións de Mendizábal e Madoz.	CCL, CSC
Especifica as causas dos baixos rendementos da agricultura española do século XIX.	CCL, CSC
Describe a evolución da industria téxtil catalá, a siderurxia e a minaría ao longo do século XIX.	CCL, CSC
Compara a revolución industrial española coa dos países máis avanzados de Europa.	CCL, CAA, CSC
Relaciona as dificultades do transporte e o comercio interior cos condicionamentos xeográficos.	CCL, CAA, CSC
Explica os obxectivos da rede ferroviaria e as consecuencias da lei xeral de ferrocarrís de 1855.	CCL, CSC
Compara os apoios, os argumentos e as actuacións de proteccionistas e librecambistas ao longo do século XIX.	CCL, CAA, CSC
Explica o proceso que conduciu á unidade monetaria e á banca moderna.	CCL, CSC
Explica a reforma Mon-Santillán da Facenda pública e os seus efectos.	CCL, CSC
Especifica como os investimentos en España de Francia e de Inglaterra afectaron o modelo de desenvolvemento económico español durante o século XIX.	CCL, CSC
Define en que consistiu o revisionismo político inicial do reinado de Afonso XIII, e as principais medidas adoptadas.	CCL, CSC
Representa unha liña do tempo desde 1902 ata 1931, e sitúa nela os principais	CMCCT, CAA,

Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
acontecementos históricos.	CSC
Elabora un esquema cos factores internos e externos da quebra do sistema político da Restauración.	CCL, CAA, CSC
Especifica a evolución das forzas políticas de oposición ao sistema: republicanos e nacionalistas.	CCL, CSC
Explica as repercusións da I Guerra Mundial e da Revolución Rusa en España.	CCL, CSC
Analiza as causas, os principais feitos e as consecuencias da intervención de España en Marrocos entre 1904 e 1927.	CCL, CSC
Analiza a crise xeral de 1917: as súas causas, manifestacións e consecuencias.	CCL, CSC
Especifica as causas do golpe de estado de Primo de Rivera e os apoios con que contou inicialmente.	CCL, CSC
Describe a evolución da ditadura de Primo de Rivera, desde o directorio militar ao directorio civil e o seu remate.	CCL, CSC
Explica as causas da caída da monarquía.	CCL, CSC
Analiza os efectos da I Guerra Mundial sobre a economía española.	CCL, CSC
Describe a política económica da ditadura de Primo de Rivera.	CCL, CSC
Explica os factores da evolución demográfica de España no primeiro terzo do século XX.	CCL, CSC
Explica as causas que levaron á proclamación da II República e relaciona as súas dificultades coa crise económica mundial dos anos 30.	CCL, CAA, CSC
Diferencia as forzas de apoio e oposición á República nos seus comezos, e describe as súas razóns e as principais actuacións.	CCL, CAA, CSC
Resume as reformas impulsadas durante o bienio reformista da República.	CCL, CSC
Especifica as características esenciais da Constitución de 1931.	CCL, CSC
Analiza o proxecto de reforma agraria: as súas razóns, o seu desenvolvemento e os seus efectos.	CCL, CSC
Compara as actuacións do bienio radical-cedista coas do bienio anterior.	CCL, CSC, CAA
Describe as causas, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución de Asturias de 1934.	CCL, CSC
Explica as causas da formación da Fronte Popular e as actuacións tras o seu triunfo electoral, ata o comezo da guerra.	CCL, CSC
Especifica os antecedentes da Guerra Civil.	CCL, CSC
Relaciona a Guerra Civil española co contexto internacional.	CCL, CAA, CSC
Compara a evolución política e a situación económica dos dous bandos durante a guerra.	CCL, CAA, CSC
Especifica os custos humanos e as consecuencias económicas e sociais da guerra.	CCL, CSC

Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Sintetiza nun esquema as grandes fases da guerra, desde o punto de vista militar.	CCL, CSC
Representa unha liña do tempo desde 1931 ata 1939, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC
Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre a Idade de Prata da cultura española.	CCL, CD, CAA, CSC, CSIEE, CCEC
Elabora un esquema cos grupos ideolóxicos e os apoios sociais do franquismo na súa etapa inicial.	CCL, CAA, CSC
Diferencia etapas na evolución de España durante o franquismo, e resume os trazos esenciais de cada unha.	CCL, CAA, CSC
Explica a organización política do Estado franquista.	CCL, CSC
Explica as relacións exteriores, a evolución política e a situación económica de España desde o remate da Guerra Civil ata 1959.	CCL, CSC
Explica as relacións exteriores, a evolución política e as transformacións económicas e sociais de España desde 1959 ata 1973.	CCL, CSC
Especifica as causas da crise final do franquismo desde 1973.	CCL, CSC
Relaciona a evolución política do réxime cos cambios que se producen no contexto internacional.	CCL, CSC, CAA
Explica a política económica do franquismo nas súas etapas e a evolución económica do país.	CCL, CSC
Describe as transformacións que experimenta a sociedade española durante os anos do franquismo, así como as súas causas.	CCL, CSC
Especifica os grupos de oposición política ao réxime franquista e comenta a súa evolución no tempo.	CCL, CSC
Representa unha liña do tempo desde 1939 ata 1975, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC
Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre a cultura do exilio durante o franquismo.	CCL, CD, CSIEE, CCEC
Explica as alternativas políticas que se propuñan tras a morte de Franco, e quen defendía cada unha.	CCL, CSC
Describe o papel desempeñado polo Rei durante a transición.	CCL, CSC
Describe as actuacións impulsadas polo presidente de Goberno Adolfo Suárez para a reforma política do réxime franquista: lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, etc.	CCL, CSC
Explica as causas e os obxectivos dos Pactos da Moncloa.	CCL, CSC
Explica o proceso de elaboración e aprobación da Constitución de 1978 e as súas características esenciais.	CCL, CSC
Describe como se estableceron as preautonomías de Cataluña e o País Vasco.	CCL, CSC

Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Elabora un esquema coas etapas políticas desde 1979 ata a actualidade, segundo o partido no poder, e sinala os principais acontecementos de cada unha delas.	CCL, CAA, CSC
Comenta os feitos máis salientables do proceso de integración en Europa e as consecuencias para España desta integración.	CCL, CAA, CSC
Analiza a evolución económica e social de España desde a segunda crise do petróleo en 1979 ata o comezo da crise financeira mundial de 2008.	CCL, CSC
Analiza o impacto da ameaza terrorista sobre a normalización democrática de España, describe a xénese e evolución das organizacións terroristas que actuaron desde a transición democrática ata os nosos días (ETA, GRAPO, etc.) e reflexiona sobre outros temas relacionados: a cidadanía ameazada, os movementos asociativos de vítimas, a mediación en conflitos, etc.	CCL, CSC
Representa unha liña do tempo desde 1975 ata os nosos días, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC
Explica a posición e o papel da España actual na Unión Europea e no mundo.	CCL, CSC

3. CONCRECIÓN DE SER O CASO DOS OBXECTIVOS PARA O CURSO.

O ensino da historia de España no bacharelato terá como finalidade o desenvolvemento das seguintes capacidades:

1. Identificar e situar no espazo e no tempo os procesos globais e acontecementos máis relevantes da historia de España, a súa diversidade territorial e a especificidade de Galicia para comprender a xénese da historia recente.
2. Coñecer e comprender os procesos da historia contemporánea máis importantes, tanto pola súa xénese como polas súas repercusións na actualidade, observando as interrelacións que se dan entre os feitos políticos, sociais, económicos e culturais.
3. Desenvolver unha perspectiva integradora da historia de España que respecte a pluralidade de identidades que a conforman -non só territoriais, senón tamén sociais- e que potencie actitudes de solidariedade.
4. Situar o proceso histórico español e a súa variedade identitaria no marco internacional para poder ver as implicacións e influencias mutuas e ser capaces de ter unha idea coherente e articulada da historia.
5. Distinguir os cambios conxunturais dos trazos que identifican os procesos históricos profundos para ser capaces de pensar historicamente sobre os problemas máis relevantes do mundo actual.
6. Coñecer o proceso de formación das normas que regulan o ordenamento constitucional, promovendo o compromiso cos valores democráticos e o interese por participar na vida cidadá.
7. Valorar e comprender as loitas contra as discriminacións que producen opresión e inxustizas, comprometéndose na defensa dos dereitos humanos e tomando conciencia da necesidade de ter presentes suxeitos xeralmente silenciados na historia, en especial as mulleres.
8. Seleccionar e interpretar información procedente de diversas fontes aplicando as técnicas metodolóxicas propias da materia (composición de textos, interpretación de imaxes, mapas, gráficos) para contrastar diversos puntos de vista e desenvolver a capacidade de exercer a crítica histórica.
9. Realizar investigacións de carácter histórico no ámbito de referencia do alumnado, manexando fontes como a historia oral, a prensa ou as tecnoloxías da información e da

comunicación para aproximarse á propia comunidade, comprender o carácter provisorio do coñecemento e a diversidade das manifestacións históricas.

Todo isto sen esquecer que o obxectivo último do curso debe ser, pensamos, que os nosos alumnos adquiran os coñecementos e preparación básica que lles permita superar con éxito as probas das ABAU, o que lles permitirá continuar coa súa formación.

4. CONCRECIÓN PARA CADA ESTANDAR DE APRENDIZAXE DE TEMPORALIZACIÓN, GRAO MÍNIMO DE CONSECUCIÓN E PPOCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN.

4.1. Periodización.

Bloque 0: polas súas especiais características impartirase ao longo de todo o curso.

1ª Avaliación: bloques 1 a 6.

2ª Avaliación: bloques 6-10.

3ª Avaliación: bloques 11-12.

Estándares de aprendizaxe.

4.2. Grao mínimo de consecución.

4.3. Procedementos e instrumentos de avaliación.

Busca información de interese (en libros ou Internet) sobre a importancia cultural e artística dun personaxe historicamente relevante, feito ou proceso histórico e elabora unha breve exposición.

Representa unha liña do tempo situando nunha ringleira os principais acontecementos relativos a determinados feitos ou procesos históricos.

Responde a cuestións propostas a partir de fontes históricas e historiográficas.

Distingue o carácter das fontes históricas non só como información, senón como proba para responder as preguntas que se formulan os historiadores.

Explica as diferenzas entre a economía e a organización social do Paleolítico e O Neolítico, e as causas do cambio.

Identifica as diferenzas entre unha imaxe de pintura cantábrica e outra de pintura levantina.

Describe os avances no coñecemento das técnicas metalúrxicas e explica as súas repercusións.

Resume as características principais do reino de Tartesos e cita as fontes históricas para o seu coñecemento.

Investigar un tema e expoñelo públicamente en clases.

Elaborar liñas de tempo.

Responder a cuestións simples trala lectura de documentos históricos.

Distinguir e interpretar fontes históricas diversas

Distinguir predador e produtor, nómade e sedentario.

Distinguir polícromía e ausencia de escenas con monocromía e presenza de escenas

Importancia da metalurxia.

Identifica Tartesos nas fontes históricas.

Exposición en clases.

Elaboración dunha liña de tempo.

Cuestionarios tipo test.

Análise de textos.

Cuestionario tipo test.

Análise de imaxes.

Elaboración de textos.

Análise de textos.

Explica o diferente nivel de desenvolvemento das áreas celta e ibérica en vésperas da conquista romana en relación coa influencia recibida dos indoeuropeos, o reino de Tartesos e dos colonizadores fenicios e gregos.	Distingue celtas de iberos e relaciona coa influencia colonizadores.	Elaboración de textos.
Debuxa un mapa esquemático da península Ibérica e delimita nel as áreas ibérica e celta.	Sitúa no mapa as áreas celta e ibera.	Lectura de mapas.
Define o concepto de romanización e describe os medios empregados para levala a cabo.	Identifica tres mecanismos de romanización.	Elaboración de textos.
Compara o ritmo e grao de romanización dos diferentes territorios peninsulares.	Relacionar romanización e culturas prerromanas	Elaboración de textos.
Resume as características da monarquía visigoda e explica por que alcanzou tanto poder a Igrexa e a nobreza.	Sintetiza o reino Visigodo e a orixe da sociedade estamental.	Elaboración de textos.
Busca información de interese (en libros ou Internet) sobre pervivencias culturais e artísticas do legado romano na España actual, e elabora unha breve exposición.	Elaborar una exposición pública sobre o legado romano en España para expor en clases.	Exposición en clases.
Representa unha liña do tempo dende o 250 a. C. ata o 711 d. C., situando nela os principais acontecementos históricos.	Elaborar liñas de tempo.	Elaboración dunha liña de tempo.
Partindo de fontes historiográficas, responde a cuestións ou situacións.	Responder a cuestións simples trala lectura de documentos históricos.	Cuestionarios tipo test.
Explica as causas da invasión musulmá e da súa rápida ocupación da península.	Descomposición da cultura Visigoda e pactos.	Análise de textos.
Representa unha liña do tempo dende 711 ata 1474, situando nunha ringleira os principais acontecementos relativos a Al Andalus e noutra os relativos aos reinos cristiáns.	Elaborar liñas de tempo.	Elaboración dunha liña de tempo.
Describe a evolución política de Al Andalus.	Sintetiza a evolución de Al Andalus	Elaboración de mapas sinópticos.
Resume os cambios económicos, sociais e culturais introducidos polos musulmáns en Al Andalus.	Identificación dos cambios básicos.	Cuestionario tipo test.
Describe as grandes etapas e as causas xerais que conducen ao mapa político da península Ibérica ao remate da Idade Media.	Identifica as grandes etapas da Reconquista.	Elaboración de mapa sinóptico.
Explica a orixe das Cortes nos reinos cristiáns e as súas principais funcións.	Orixe das Cortes medievais	Análise de textos.
Compara a organización política da Coroa de Castela, a Coroa de Aragón e o Reino de Navarra ao remate da Idade Media.	Comparar Castela e Aragón ao remate da Idade Media.	Elaborar cadros comparativos.

Comenta o ámbito territorial e características de cada sistema de repoboación, así como as súas causas e consecuencias.	Distintos sistemas repoboadores e a súa importancia posterior.	Elaboración de textos.
Describe as grandes fases da evolución económica dos territorios cristiáns durante a Idade Media.	Sintetizar evolución económica dos reinos cristiáns	Cadro sinóptico.
Explica a orixe e características do réxime señorial e a sociedade estamental no ámbito cristiá.	Réxime señorial e sociedade estamental.	Análise de textos.
Describe o labor dos centros de tradución.	Importancia da escola de Toledo.	Elaboración de textos.
Busca información de interese (en libros ou Internet) sobre a importancia cultural e artística do Camiño de Santiago e elabora unha breve exposición.	Elaborar una exposición pública sobre o Camiño de Santiago para expor en clases.	Exposición en clases.
Define o concepto de "unión dinástica" aplicado a Castela e Aragón en tempos dos Reis Católicos e describe as características do novo Estado.	Concepto de unión dinástica.	Cuestionario tipo test.
Explica as causas e consecuencias dos feitos máis relevantes de 1492.	Causas dos feitos de 1492	Cuestionario tipo test.
Analiza as relacións dos Reis Católicos con Portugal e os obxectivos que perseguían.	Política matrimonial dos Reis Católicos.	Cuestionario tipo test.
Compara os imperios territoriais de Carlos I e o de Filipe II, e explica os diferentes problemas que provocaron.	Herdanzas e conflitividade de Carlos I e Filipe II	Análise de mapas históricos. Elaboración cadros sinópticos.
Explica a expansión colonial en América e o Pacífico durante o século XVI.	Sintetiza a conquista de América.	Elaboración de cadros sinópticos.
Analiza a política respecto a América no século XVI e as súas consecuencias para España, Europa e a poboación americana.	Explotación de América e críticas a mesma.	Elaboración de textos.
Describe a práctica do valimento e os seus efectos na crise da monarquía.	Importancia e papel da figura do valido	Cuestionario tipo test.
Explica os principais proxectos de reforma do Conde Duque de Olivares.	Explica a Unión de Armas.	Elaboración de textos.
Analiza as causas da guerra dos Trinta Anos, e as súas consecuencias para a monarquía hispánica e para Europa.	Consecuencias de Westfalia	Elaboración de cadros sinópticos.
Compara e comenta as rebelións de Cataluña e Portugal de 1640.	Levantamento Catalán e Portugués. Perda de Portugal.	Elaboración de cadros sinópticos.
Explica os principais factores da crise demográfica e económica do século XVII, e as súas consecuencias.	Consecuencias da crise demográfica e económica.	Elaboración de textos.
Representa unha liña do tempo dende 1474 ata 1700, situando nela os principais acontecementos históricos.	Elaborar liñas de tempo.	Elaboración dunha liña de tempo.

Busca información de interese (en libros ou Internet) e elabora unha breve exposición sobre os seguintes pintores do Século de Ouro español: O Greco, Ribera, Zurbarán, Velázquez e Murillo.	Elaborar una exposición pública sobre un pintor barroco do século de ouro español para expor en clases.	Exposición en clases.
Explica as causas da Guerra de Sucesión Española e a composición dos bandos en conflito.	Causas e bandos enfrontados.	Elaboración de cadros sinópticos.
Representa unha liña do tempo dende 1700 ata 1788, situando nela os principais acontecementos históricos.	Elaborar liñas de tempo.	Elaboración dunha liña de tempo.
Detalla as características da nova orde europea xurdida da Paz de Utrecht e o papel de España nela.	O papel de España tras Utrecht	Cuestionario tipo test.
Define que foron os Decretos de Nova Planta e explica a súa importancia na configuración do novo Estado borbónico.	O modelo centralizado e uniforme.	Análise de textos.
Elabora un esquema comparativo do modelo político dos Austria e dos Borbóns.	Modelo absolutista.	Elaboración de mapa conceptual.
Explica as medidas que adoptaron ou proxectaron os primeiros Borbóns para sanear a Facenda Real.	O Catastro de Ensenada.	Elaboración de textos.
Describe as relacións Igrexa-Estado e as causas da expulsión dos xesuítas.	Regalismo e Concordatos.	Elaboración dun mapa sinóptico.
Compara a evolución demográfica do século XVIII coa da centuria anterior.	Evolución demográfica do século XVIII.	Elaboración de textos.
Desenvolve os principais problemas da agricultura e as medidas impulsadas por Carlos III neste sector.	Situación da agricultura e proxectos de reforma agraria.	Elaboración de textos.
Explica a política industrial da monarquía e as medidas adoptadas respecto ao comercio con América.	Reais fábricas e liberdade comercial.	Elaboración de textos.
Especifica as causas do despegue económico de Cataluña no século XVIII.	O crecemento económico de Cataluña.	Elaboración de mapas sinópticos.
Comenta as ideas fundamentais da Ilustración e define o concepto de despotismo ilustrado.	Ilustración e Despotismo Ilustrado	Cuestionario tipo test.
Razoa a importancia das Sociedades Económicas de Amigos do País e da prensa periódica na difusión dos valores da Ilustración.	Os mecanismos de difusión das ideas ilustradas.	Elaboración de mapas sinópticos.
Resume os cambios que experimentan as relacións entre España e Francia dende a revolución Francesa ata o comezo da Guerra de Independencia.	A política exterior de Godoy	Elaboración de textos.

Describe a Guerra da Independencia: as súas causas, a composición dos bandos en conflito e o desenvolvemento dos acontecementos.	Sintetizar a guerra da independencia.	Elaboración de mapas sinópticos.
Compara as Cortes de Cádiz coas cortes estamentais do Antigo Réxime.	Comparar os dous modelos de Cortes.	Elaboración de mapas sinópticos.
Comenta as características esenciais da Constitución de 1812.	Constitución de 1812.	Elaboración de textos. Análise de textos.
Detalla as fases do conflito entre liberais e absolutistas durante o reinado de Fernando VII.	Sintetizar o reinado de Fernando VII.	Análise de textos. Cuestionario tipo test.
Define o carlismo e resume a súa orixe e os apoios con que contaba inicialmente.	Xénese do Carlismo.	Análise de textos.
Representa unha liña do tempo dende 1788 ata 1833, situando nela os principais acontecementos históricos.	Elaborar liñas de tempo.	Elaboración dunha liña de tempo.
Representa nun esquema as diferenzas, en canto a sistema político e estrutura social, entre o Antigo Réxime e o réxime liberal burgués.	Diferenciar Antigo Réxime e Liberalismo.	Elaboración de mapas conceptuais.
Explica as causas e o desenvolvemento do proceso de independencia das colonias americanas.	Sintetizar o proceso de independencia de América.	Elaboración de mapas sinópticos.
Especifica as repercusións económicas para España da independencia das colonias americanas.	Repercusión económica da independencia.	Análise de gráficas.
Busca información de interese (en libros ou Internet) sobre Goya e elabora unha breve exposición sobre a súa visión da guerra.	Elaborar una exposición pública sobre Goya para expor en clases.	Exposición en clases.
Identifica o ámbito xeográfico do carlismo e explica o seu ideario e apoios sociais.	Carlismo: ideoloxía e área de influencia.	Análise de mapas. Análise de textos.
Especifica as causas e consecuencias das dúas primeiras guerras carlistas.	A primeira guerra carlista.	Elaboración de textos.
Representa unha liña do tempo dende 1833 ata 1874, situando nela os principais acontecementos históricos.	Elaborar liñas de tempo.	Elaboración dunha liña de tempo.
Describe as características dos partidos políticos que xurdiron durante o reinado de Isabel II.	Analizar os principais partidos do momento.	Elaboración de mapas conceptuais.
Resume as etapas da evolución política do reinado de Isabel II dende a súa minoría de idade, e explica o papel dos militares.	Sintetiza o reinado de Isabel II.	Elaboración de mapas sinópticos. Análise de textos.
Explica as medidas de liberalización do mercado da terra levadas a cabo durante o reinado de Isabel II.	Os procesos desamortizador e desvinculador.	Elaboración de textos. Análise de textos.
Compara as desamortizacións de Mendizábal e Madoz, e especifica os obxectivos dunha e outra.	As desamortizacións.	Análise de textos. Análise de gráficas.

Especifica as características da nova sociedade de clases e compáraa coa sociedade estamental do Antigo Réxime. Compara o Estatuto Real de 1834 e as Constitucións de 1837 e 1845.	Comparar sociedade estamental e de clases. Textos constitucionais.	Elaboración de mapas conceptuais. Elaboración de mapas sinópticos. Análise de textos.
Explica as etapas políticas do Sexenio Democrático. Describe as características esenciais da Constitución democrática de 1869. Identifica os grandes conflitos do Sexenio e explica as súas consecuencias políticas. Relaciona a evolución do movemento obreiro español durante o Sexenio Democrático coa do movemento obreiro internacional. Explica os elementos fundamentais do sistema político ideado por Cánovas. Especifica as características esenciais da Constitución de 1876. Describe o funcionamento real do sistema político da Restauración. Representa unha liña do tempo dende 1874 ata 1902, situando nela os principais acontecementos históricos. Resume a orixe e evolución do catalanismo, o nacionalismo vasco e o rexionalismo galego. Analiza as diferentes correntes ideolóxicas do movemento obreiro e campesiño español, así como a súa evolución durante o derradeiro cuarto do século XIX. Compara o papel político dos militares no reinado de Afonso XII co das etapas precedentes do século XIX. Describe a orixe, desenvolvemento e repercusións da terceira guerra carlista. Explica a política española respecto ao problema de Cuba. Sinala os principais feitos do desastre colonial de 1898 e as consecuencias territoriais do Tratado de París. Especifica as consecuencias para España da crise do 98 nos ámbitos económico, político e ideo- lóxico. HEB8.1.1 Identifica os factores do lento crecemento demográfico español no século XIX. Compara a evolución demográfica de Cataluña coa do resto de España no século XIX.	Sintetiza as etapas do Sexenio. Constitución de 1869. A conflitividade do Sexenio. O movemento obreiro: orixe e desenvolvemento. Sintetiza o modelo da Restauración. Constitución 1876. Funcionamento do sistema. Elaborar liñas de tempo. Os nacionalismos periféricos. A oposición ao sistema. Papel dos militares. A terceira guerra carlista. As relacións con Cuba. O desastre do 98. Consecuencias do 98. Modelo demográfico do século XIX Dinámicas demográficas.	Elaboración de mapas sinópticos. Análise de textos. Elaboración de mapas sinópticos. Análise de textos. Elaboración de mapas conceptuais. Elaboración de textos. Análise de textos. Elaborar mapa sinóptico. Análise de textos. Elaboración de textos. Elaboración dunha liña de tempo. Elaboración dun mapa conceptual. Análise de textos. Elaboración dun mapa sinóptico. Elaboración dun mapa sinóptico. Análise de mapas. Elaboración de textos. Elaboración dun mapa sinóptico. Análise de mapas. Elaboración dun mapa sinóptico. Análise de gráficas. Análise de textos. Elaboración de textos. Análise de gráficas. Elaboración de textos. Análise de gráficos.

Explica os efectos económicos das desamortizacións de Mendizábal e Madoz.	Efectos das desamortizacións.	Análise de gráficas. Análise de táboas. Elaboración de textos. Elaborar textos.
Especifica as causas dos baixos rendementos da agricultura española do século XIX. Describe a evolución da industria téxtil catalá, a siderurxia e a minería ao longo do século XIX.	Causas do atraso agrario. Evolución da minería e industria.	Análise de gráficas. Análise de táboas. Elaborar textos.
Compara a revolución industrial española coa dos países máis avanzados de Europa. Relaciona as dificultades do transporte e o comercio interior cos condicionamentos xeográficos.	Deducir tardía e incompleta. Atraso comercial.	Análise de táboas. Análise de gráficas. Análise de táboas. Elaborar textos.
Explica os obxectivos da rede ferroviaria e as consecuencias da Lei Xeral de Ferrocarrís de 1855.	A construción do ferrocarril.	Análise de mapas históricos. Elaborar textos.
Compara os apoios, argumentos e actuacións de proteccionistas e librecambistas ao longo do século XIX.	Política comercial española do século XIX.	Análise de textos. Elaborar textos.
Explica o proceso que conduciu á unidade monetaria e á banca moderna.	Modernización monetaria e bancaria.	Elaborar un mapa conceptual.
Explica a reforma Mon-Santillán da Facenda pública e os seus efectos.	Reforma Facenda.	Elaborar un mapa conceptual. Elaborar textos.
Especifica como os investimentos en España de Francia e Inglaterra afectaron ao modelo de desenvolvemento económico español durante o século XIX.	Valorar o investimento estranxeiro en España.	Elaborar textos.
HEB9.1.1 Define en que consistiu o "revisiónismo político" inicial do reinado de Afonso XIII, e as principais medidas adoptadas.	Os gobernos revisionistas de Maura e Canalejas.	Elaborar mapas conceptuais. Análise de textos.
Representa unha liña do tempo dende 1902 ata 1931, situando nela os principais acontecementos históricos.	Elaborar liñas de tempo.	Elaboración dunha liña de tempo.
Elabora un esquema cos factores internos e externos da quebra do sistema político da Restauración.	Sintetizas as causas da quebra do modelo da Restauración.	Elaboración de mapas sinópticos.
Especifica a evolución das forzas políticas de oposición ao sistema: republicanos e nacionalistas.	A oposición ao sistema a comezos do século XX.	Elaboración de mapas sinópticos.
Explica as repercusións da Primeira Guerra Mundial e a Revolución Rusa en España.	Repercusións do contexto mundial en España.	Elaboración de textos.
Analiza as causas, principais feitos e consecuencias da intervención de España en Marrocos entre 1904 e 1927.	A política colonial en Marrocos.	Análise de mapas. Análise de textos. Elaboración de textos.
Analiza a crise xeral de 1917: as súas causas, manifestacións e consecuencias.	A tripla crise de 1917.	Análise de textos. Elaboración de textos.

Especifica as causas do golpe de Estado de Primo de Rivera e os apoios con que contou inicialmente.	Motivo e apoios ao golpe militar.	Análise de textos. Elaboración de textos.
Describe a evolución da ditadura de Primo de Rivera, dende o Directorio militar ao Directorio civil e o seu remate.	Principais feitos da ditadura de Primo de Rivera.	Elaboración de mapas sinópticos.
Explica as causas da caída da monarquía.	O final da Monarquía.	Elaboración de mapa conceptual. Análise de gráficos. Análise de táboas.
Analiza os efectos da Primeira Guerra Mundial sobre a economía española.	Repercusións económicas da neutralidade Española.	Análise de textos. Análise de táboas. Análise de gráficas. Elaboración de textos.
Describe a política económica da Ditadura de Primo de Rivera.	Explica o nacionalismo económico.	Análise de textos. Análise de táboas.
Explica os factores da evolución demográfica de España no primeiro terzo do século XX.	Factores da transición demográfica Española.	Análise de gráficas. Elaboración de textos.
Explica as causas que levaron á proclamación da Segunda República e relaciona as súas dificultades coa crise económica mundial dos anos 30.	Causas da proclamación da República.	Elaboración dun mapa sinóptico. Análise de textos.
Diferenza as forzas de apoio e oposición á República nos seus comezos, e describe as súas razóns e principais actuacións.	Apoios e oposición á República.	Elaboración dun mapa conceptual. Análise de textos.
Resume as reformas impulsadas durante o bienio reformista da República.	O bienio reformista.	Análise de textos. Elaboración de textos.
Especifica as características esenciais da Constitución de 1931.	A Constitución de 1931	Elaboración de mapa conceptual. Análise de textos.
Analiza o proxecto de reforma agraria: as súas razóns, o seu desenvolvemento e os seus efectos.	A reforma agraria da Segunda República.	Elaboración de textos. Análise de textos.
Compara as actuacións do bienio radical-cedista coas do bienio anterior.	O bienio radical-cedista.	Elaboración de mapas sinópticos.
Describe as causas, desenvolvemento e consecuencias da Revolución de Asturias de 1934.	A revolución de 1934.	Análise de textos. Elaboración de mapas sinópticos.
Explica as causas da formación da Fronte Popular e as actuacións tralo seu triunfo electoral, ata o comezo da guerra.	A Fronte Popular.	Análise de textos. Elaboración de textos.
Especifica os antecedentes da Guerra Civil.	Causas da Guerra Civil.	Elaboración de textos.
Relaciona a Guerra Civil española co contexto internacional.	Os apoios internacionais aos contendentes.	Elaboración de mapas sinópticos. Análise de textos.
Compara a evolución política e a situación económica dos dous bandos durante a guerra.	Os dous bandos na guerra.	Análise de textos. Elaboración de textos.
Especifica os custes humanos e as consecuencias económicas e sociais da guerra.	Consecuencias da guerra.	Análise de táboas. Elaboración de textos.

Sintetiza nun esquema as grandes fases da guerra, dende o punto de vista militar.	O desenvolvemento da guerra.	Análise de mapas. Elaboración dun mapa conceptual.
Representa unha liña do tempo dende 1931 ata 1939, situando nela os principais acontecementos históricos.	Elaborar liñas de tempo.	Elaboración dunha liña de tempo.
Busca información de interese (en libros ou Internet) e elabora unha breve exposición sobre a Idade de Prata da cultura española.	Investigar sobre a idade de prata da cultura española.	Exposición en clases.
Elabora un esquema cos grupos ideolóxicos e os apoios sociais do franquismo na súa etapa inicial.	Os apoios e a ideoloxía do franquismo.	Elaboración dun mapa conceptual. Análise de textos.
Diferenza etapas na evolución de España durante o franquismo, e resume os trazos esenciais de cada unha delas.	As etapas do franquismo.	Elaboración dun mapa sinóptico. Elaboración de textos.
Explica a organización política do Estado franquista.	A organización do franquismo.	Análise de textos. Elaboración de textos.
Explica as relacións exteriores, a evolución política e a situación económica de España dende o remate da Guerra Civil ata 1959.	O primeiro franquismo: relacións exteriores, política e situación económica.	Elaboración dun mapa sinóptico. Análise de textos. Análise de fotografías.
Explica as relacións exteriores, a evolución política e as transformacións económicas e sociais de España dende 1959 ata 1973.	O segundo franquismo: relacións exteriores, política e transformacións económicas e sociais.	Elaboración dun mapa sinóptico. Análise de textos. Análise de fotografías.
Especifica as causas da crise final do franquismo dende 1973.	Causas da crise do franquismo.	Elaboración de textos.
Relaciona a evolución política do réxime cos cambios que se producen no contexto internacional.	Franquismo e contexto internacional.	Análise de textos. Elaboración de textos.
Explica a política económica do franquismo nas súas diferentes etapas e a evolución económica do país.	A economía do franquismo: autarquía, plan de desenvolvemento, desarrollismo e crise.	Análise de gráficas. Análise de táboas. Análise de textos.
Describe as transformacións que experimenta a sociedade española durante os anos do franquismo, así como as súas causas.	Os cambios sociais no franquismo.	Elaboración de textos.
Especifica os diferentes grupos de oposición política ao réxime franquista e comenta a súa evolución no tempo.	A oposición ao franquismo.	Análise de fotografías. Elaboración de textos.
Representa unha liña do tempo dende 1939 ata 1975, situando nela os principais acontecementos históricos.	Elaborar liñas de tempo.	Análise de textos. Elaboración de textos.
		Elaboración dunha liña de tempo.

Busca información de interese (en libros ou Internet) e elabora unha breve exposición sobre a cultura do exilio durante o franquismo.	Elaborar una exposición pública sobre a cultura do exilio durante o franquismo para expor en clases.	Exposición en clases.
Explica as alternativas políticas que se propuñan trala morte de Franco, e quen defendían cada unha delas. Describe o papel desempeñado polo rei durante a transición. Describe as actuacións impulsadas polo presidente de Goberno Adolfo Suárez para a reforma política do réxime franquista: Lei para a Reforma política de 1976, Lei de amnistía de 1977, etc.	As opcións políticas trala morte de Franco. Papel de D. Xoán Carlos I na transición. Os gobernos de Adolfo Suárez.	Análise de textos. Elaboración dun cadro sinóptico. Análise de textos. Elaboración de textos. Análise de textos. Elaboración de textos. Elaboración de mapas sinópticos.
Explica as causas e os obxectivos dos Pactos da Moncloa.	Causas de obxectivos dos Pactos da Moncloa	Análise de táboas. Análise de textos.
Explica o proceso de elaboración e aprobación da Constitución de 1978, e as súas características esenciais.	A Constitución de 1978.	Análise de textos. Elaboración de textos.
Describe como se estableceron as preautonomías de Cataluña e o País Vasco. Elabora un esquema coas etapas políticas dende 1979 ata a actualidade, segundo o partido no poder, e sinala os principais acontecementos de cada unha delas.	O proceso preautonómico. Sintetiza os gobernos democráticos de España.	Elaboración dun mapa conceptual. Elaboración dun mapa sinóptico. Elaboración de textos. Análise de textos.
Comenta os feitos máis relevantes do proceso de integración en Europa e as consecuencias para España desta integración. Analiza a evolución económica e social de España dende a segunda crise do petróleo en 1979 ata o comezo da crise financeira mundial de 2008.	O proceso de integración de España na U.E. Evolución económica de España na transición e democracia.	Análise de táboas. Elaboración de textos.
Analiza o impacto da ameaza terrorista sobre a normalización democrática de España, describe a xénese e evolución das diferentes organizacións terroristas que actuaron dende a transición democrática ata os nosos días (ETA, GRAPO, etc.) e reflexiona sobre outros temas relacionados: a cidadanía ameazada, os movementos asociativos de vítimas, a mediación en conflitos, etc.	O terrorismo en España.	Análise de textos. Análise de fotografías. Elaboración de textos. Elaboración dun mapa sinóptico.
Representa unha liña do tempo dende 1975 ata os nosos días, situando nela os principais acontecementos históricos.	Elaborar liñas de tempo.	Elaboración dunha liña de tempo.
Explica a posición e o papel da España actual na Unión Europea e no mundo.	Papel de España no mundo.	Elaboración de textos.

Común a todos os estándares de aprendizaxe resulta o traballo básico de **vocabulario**. Deben empregar un vocabulario científico e axeitado ao nivel académico que cursan. Ademais, deben ser capaces de definir os 70 termos obxecto de exame nas ABAU.

5. CONCRECIÓNS METODOLÓXICAS QUE REQUIRE A MATERIA.

Fomentaremos a adquisición dos coñecementos históricos necesarios para explicar o funcionamento das sociedades contemporáneas e actuais, criticando as desigualdades e inxustizas que se producen e tomando conciencia da responsabilidade individual e colectiva na construción dun mundo máis xusto, solidario e tolerante.

-Trataremos de integrar o coñecemento histórico coa realidade actual conectando na medida do posible coa realidade próxima do alumnado. Para elo empregaremos:

- Artigos de prensa actuais que expliciten consecuencias no presente de procesos históricos contemporáneos
 - Películas e series televisivas coñecidas por eles que conecten directa o indirectamente co coñecemento histórico. Faremos fincapé en relacións non evidentes.
 - Plasmacións no entorno físico e social próximo de procesos históricos contemporáneos.
- Utilizaremos o coñecemento histórico para cuestionar ideas comunmente aceptadas e desvelar aspectos non evidentes da realidade, de forma que se converta nun coñecemento emancipador que promova a autonomía persoal do alumnado. Inducilo a que revise, matice e perfeccione os seus puntos de vista á luz do coñecemento histórico que manexa na aula.
- Daremos acceso a unha gran variedade de información para que se fagan visibles os discursos dos grupos hexemónicos e dos excluídos, das maiorías e das minorías, dos homes e das mulleres, dos adultos e da mocidade; deste xeito, o alumnado poderá comprender as diferentes perspectivas e intereses presentes na sociedade e formar o seu propio criterio fundado en argumentos.
- Estimularemos o alumnado para que aplique nocións e conceptos históricos a contextos concretos (incluído o contexto máis próximo), de tal xeito que sinta a necesidade de adaptalos e reelaboralos para dar conta de diferentes realidades sociais e históricas.
- Manexaremos informacións de diferentes tipos (textos escritos, imaxes, datos estatísticos, mapas) para que o alumnado obteña información e elabore textos históricos breves a partir delas.
- Promoveremos a necesidade de buscar outras informacións en fontes diferentes do libro de texto ou dos materiais da clase (incluídas as TIC), que complementen ou amplíen a información que proporciona o profesorado.
- Fomentaremos o papel activo do alumnado de forma que participe, exprese opinións, faga presentacións orais e escritas, etc.
- Crearemos situacións de ensinanza que permitan a todas e todos os estudantes compartir e colaborar na planificación, realización e presentación dos resultados dun informe ou proxecto.
- Deseñaremos actividades que resulten atractivas para estudantes con intereses, motivacións e capacidades diversas, e que contribúan a reducir as desigualdades de partida que existen entre eles.

6. MATERIAIS E RECURSOS DIDÁCTICOS QUE SE VAIAN A UTILIZAR.

O alumno seguirá a materia co emprego do material didáctico elaborado polo profesor da mesma.

Nas clases empregaremos o canón que nos permitirá apoiar as explicacións en presentacións preparadas con materiais escollidos que permitan complementar as explicacións dos materiais didácticos.

7. CRITERIOS SOBRE A AVALIACIÓN, CUALIFICACIÓN E PROMOCIÓN DO ALUMNADO.

Adaptamos os nosos criterios de avaliación aos que expón a CIUG na súa páxina web, para os exames de ABAU. Neste curso se incorporan ao temario os bloques 1 a 3, que non se impartiron o curso pasado, completándose así o temario..

En cada avaliación haberá un exame. O modelo do exame será o establecido pola CIUG para as probas das ABAU. Constará, polo tanto, de tres cuestións: definir 4 termos (2 puntos en total), elaborar un tema sobre un aspecto anterior a 1788 (3 puntos) e unha composición histórica referente á historia do século XIX e XX (5 puntos). Se lle facilitarán ao alumno 2 exames para que escolla un. O exame se fará fora do horario para dispor dos 90 minutos establecidos.

Para a valoración do exame, empregaremos as rúbricas que a propia CIUG ten colgadas na súa páxina web no seguinte vínculo:

<http://ciug.gal/PDF/cirinformacioncomplemhist.pdf>

A inclusión dalgún erro moi notorio no exame implica a súa descalificación automática, así como si algún alumno é sorprendido copiando no exame.

Ao igual que ocorre co exame das ABAU, a materia non será eliminatoria, senón que se ira acumulando ao longo do curso para facilitar a preparación dos nosos alumnos para a citada proba. Para premiar o esforzo constante na superación da mesma, as avaliacións terán un peso proporcional á materia incluída en cada unha:

- Primeira Avaliación: 20% da cualificación final (bloques 1 a 6).
- Segunda Avaliación: 30% da cualificación final (bloques 1 a 10).
- Terceira Avaliación: 50% da cualificación final (bloques 1 a 12).

Considerando que no exame de terceira avaliación entra toda a materia obxecto de estudo, a cualificación final do alumno nunca será inferior á obtida no exame desta avaliación.

Non se repetirán exames a aqueles alumnos que non asistan o día sinalado. En todo caso, de ter xustificación a súa ausencia e expectativas de superar a materia, acudirán a recuperación final coa materia correspondente a avaliación na que non se presentaron. De ser inxustificada a ausencia valorarase a avaliación cunha cualificación de 0.

O alumno poderá obter un punto extra coa realización de actividades prácticas que o profesor proporá na aula (elaboración de temas e composicións que sirvan de práctica do que será o exame, ou resposta ás actividades e preguntas que faga o profesor).

Os alumnos que non acaden 15 puntos (incluído o do traballo voluntario) entre as tres avaliacións, terán a posibilidade de realizar, a finais de maio, un exame de recuperación total que inclúa toda a materia, que respectará a estrutura dos exames de avaliación, sendo a materia do exame toda a materia do curso. No caso excepcional, que un alumno acudira a este exame por non terse presentado XUSTIFICADAMENTE ao dunha avaliación, a materia obxecto de exame será o da citada avaliación.

Aqueles alumnos que non superen a materia no mes de maio, disporán dunha nova oportunidade no mes de xuño cun exame sobre toda a materia, que respectará o formato dos exames de avaliación. Nin no exame de recuperación de maio nin do de xuño se terá en conta o traballo, limitándose a cualificación a obtida no exame.

8. INDICADORES DE LOGRO PARA AVALIAR O PROCESO DE ENSINO E A PRÁCTICA DOCENTE.

8.1. Descritores.

Identifica e describe a economía e a organización social do Paleolítico e do Neolítico..

Explica as causas do cambio que leva do Paleolítico ao Neolítico.

Recoñece as diferenzas entre unha pintura de arte cántabro e unha de arte levantino, explicando as súas características.

Identifica e describe os avances técnicos que posibilitan a idade dos metais e as súas repercusións.

A partir de textos proporcionados, distingue a súa importancia para o coñecemento histórico.

Explica as características básicas do reino de Tartesos.

Clasifica nunha táboa os principais pobos colonizadores da Península Ibérica indicando as súas apartacións.

Indica as principais colonias Gregas, Fenicias e Cartaxinesas.

Recoñece nun mapa a área cultural Celta e Ibera.

Explica as distintas fases da conquista da Península Ibérica polos Romanos.

Explica o concepto de romanización e a súa importancia.

Identifica e describe os medios empregados polos Romanos no seu proceso romanizador.

Explica o distinto grao de romanización na Península ibérica indicando as súas causas.

Explica o proceso de invasións dos pobos bárbaros.

Identifica e describe as características da monarquía dos Visigodos.

Xustifica a orixe da Sociedade Estamental na Alta Idade Media.

Explica as causas da caída do reino Visigodo.

Elabora unha exposición para a clase sobre o mantemento do legado cultural e artístico de Roma na España actual.

Elabora un eixe cronolóxico que amose os principais procesos e feitos históricos acaecidos desde o 250 a. C., ata o ano 711.

Explica as causas da invasión dos musulmáns no 711 e os motivos da rápida ocupación.

Elabora unha liña do tempo cos principais feitos e procesos históricos ocorridos en Al-andalus e nos reinos cristiáns entre o ano 711 e o ano 1474.

Identifica e describe as distintas etapas da evolución política de al Andalus.

Explica os cambios económicos, sociais e culturais introducidos en Al Andalus.

Explica a formación dos núcleos de resistencia cristiáns ao avance musulmán.

Identifica e describe as grandes etapas da Reconquista recoñecendoas nun mapa.

Explica a orixe e funcións das Cortes medievais.

Describe a organización política das Coroas de Castela e Aragón ao remate da Idade Media.

Describe os distintos sistemas de repoboación empregados ao longo da Reconquista.

Recoñece a importancia posterior do proceso repoboador.

Explica a evolución económica das Coroas de Castela e Aragón e as súas repercusións.

Describe a formación e características do réxime señorial na España cristiá.

Describe a formación e características da sociedade estamental na España cristiá.

Identifica e describe a interrelación cultural que se produce na España Cristiá coa mestura das tres relixións: cristiáns, musulmáns e xudeus.

Elabora unha exposición para a clase sobre a importancia cultural e artística do Camiño de Santiago.

Explica o concepto de Unión Dinástica.

Describe as características do novo Estado que xurde trala voda de Isabel e Fernando.

Explica a expulsión dos xudeus dentro da política de unidade relixiosa emprendida polos Reis Católicos.

Identifica a conquista de Granada como o último paso da Reconquista.

Relaciona o descubrimento de América coa nova mentalidade renacentista.

Explica os grandes obxectivos da política matrimonial dos Reis Católicos e as consecuencias da mesma.

Elabora unha táboa coas herdanzas de Carlos I e de Filipe II.

Localiza nun mapa de Europa os dominios de Carlos I e de Filipe II.

Describe o modelo político polisinodial dos Austria.

Explica a conflitividade interior e exterior da Monarquía Hispánica no século XVI.

Explica a expansión colonial que ten lugar no século XVI.

Lee o texto de Bartolomé de las Casas e explica as súas críticas, así como as súas repercusións.

Explica os sistemas de explotación colonial en América.

Identifica e describe a repercusión económica para España e Europa do descubrimento do novo mundo.

Explica a figura do valido e o seu papel na crise da Monarquía no século XVII.

Describe e explica o proxecto reformista de Olivares.

Identifica as causas da Guerra dos Trinta Anos e as súas consecuencias para a Monarquía dos Austria. Localiza nun mapa de Europa as consecuencias da paz de Westfalia.

Identifica as causas do levantamento de Cataluña e Portugal en 1640, sinalando as súas similitudes.

Recoñece o diferente resultado das sublevacións de Cataluña e Portugal en 1640.

Identifica e xustifica a crise demográfica e económica do século XVII en España.

Elabora unha liña do tempo cos principais feitos e procesos dos séculos XVI e XVII.

Elabora unha exposición para a clase sobre algún pintor do século de Ouro Español.

Explica o problema sucesorio que leva á Guerra de Sucesión dentro da xeopolítica Europea do momento e localiza nun mapa os distintos bandos enfrontados na Guerra de Sucesión.

Explica o desenvolvemento da guerra e o seu final.

Elabora unha liña do tempo entre 1700 e 1788 situando nela os principais feitos e procesos.

Explica e sitúa nun mapa a paz de Utrecht e a nova orde Europea que xurde nela.

Explica o papel dos Decretos de Nova Planta na configuración do novo modelo de Estado borbónico.

Elabora unha táboa na que compares o modelo administrativos dos Austria co novo implantado polos Borbón.

Explica as medidas emprendidas polos Borbón para sanear a Real Facenda fronte ao complexo sistema fiscal anterior.

Identifica a política regalista dos Borbón como un paso máis no avance cara ao absolutismo.

Explica o motín de Esquilache como resistencia fronte as reformas ilustradas e a expulsión dos xesuítas a consecuencia do mesmo.

Elabora unha táboa comparando a evolución demográfica do século XVII coa do XVIII.

Describe o modelo agrícola do século XVIII en España.

Explica as principais medidas reformistas que sobre a agricultura promoveron os ilustrados españois.

Identifica e xustifica as medidas dos Ilustrados españois tocantes á industria.

Explica a política comercial emprendida con respecto de América.

Xustifica a liberalización do comercio adoptada por Carlos III.

Compara o modelo económico catalán e Galego no século XVIII, identificando semellanzas e diferenzas.

Define Ilustración e Despotismo Ilustrado.

Relaciona o Despotismo Ilustrado co nivel de desenvolvemento económico do país.

Explica as ideas principais dos Ilustrados españois.

Xustifica os diversos mecanismos de difusión do pensamento ilustrados así como a súa repercusión na época.

Razoa a importancia que a Revolución Francesa tivo sobre a política de Carlos IV

Explica a vacilante política exterior de Godoy nas relacións con Francia.

Analiza o proceso que leva a entrada de tropas francesas en España e conduce ás abdicacións de Baiona.

Explica as causas da Guerra da Independencia.

Analiza a composición dos bandos enfrontados na Guerra da Independencia.
 Identifica as principais fases da Guerra da Independencia.
 Explica o proceso que conduce á convocatoria das Cortes de Cádiz e a elección da cidade.
 Indica semellanzas e diferenzas entre as Cortes estamentais do Antigo Réxime e as de Cádiz.
 Enumera as características das Cortes de Cádiz e a súa labor lexislativa.
 Identifica e explica as características da Constitución de 1812.
 Explica a situación que se vive en España ao regreso de Fernando VII e as alternativas do rei, así como a postura adoptada polo mesmo e a reacción que provoca no liberais.
 Analiza a problemática do Trienio Liberal.
 Identifica e describe os problemas que representa a volta ao Antigo Réxime, especialmente o da Facenda.
 Explica o problema sucesorio de Fernando VII.
 Explica a orixe do Carlismo no proceso reformista emprendido por Fernando VII.
 Define o Carlismo e enumera as características do mesmo. Identifica os seus apoios.
 Elabora unha liña de tempo cos principais feitos e procesos acaecidos entre 1788 e 1833.
 Constrúe unha táboa sinalando as diferenzas políticas e sociais entre o Antigo Réxime e o Liberalismo.
 Identifica e describe as causas que impulsaron o proceso de independencia das colonias Españolas de América.
 Explica o proceso de independencia das colonias americanas de España.
 Indica as consecuencias económicas que se derivan para España da perda do seu imperio colonial.
 Elabora unha exposición para a clase sobre a visión que Goya tivo da Guerra da Independencia.
 Localiza nun mapa a área de influencia do Carlismo.
 Lee o texto de María Teresa de Braganza e extrae características do Carlismo.
 Explica a ideoloxía carlista e relaciónaa co contexto internacional.
 Explica os apoios sociais do Carlismo.
 Identifica e explica as causas da primeira Guerra Carlista.
 Identifica e explica as causas da segunda Guerra Carlista.
 Indica as consecuencias da primeira Guerra Carlista.
 Elabora unha liña de tempo cos principais feitos e procesos históricos entre 1833 e 1874.
 Identifica os distintos partidos políticos existentes durante o reinado de Isabel II.
 Caracteriza os distintos partidos políticos existentes no reinado de Isabel II.
 Identifica e describe os principais feitos da Rexencia de María Cristina.
 Identifica e describe os principais feitos da Rexencia de Espartero.
 Explica a organización do estado levada a cabo polos Moderados.
 Identifica e describe os principais feitos do Bienio Progresista.
 Analiza a estabilidade política e a actividade exterior do período da Unión Liberal.
 Explica a crise final do reinado de Isabel II.
 Sinala o papel dos militares nos diferentes períodos do reinado de Isabel II.
 Explica as medidas de liberalización do mercado da terra durante o reinado de Isabel II.
 Analiza as causas, desenvolvemento e consecuencias da desamortización de Mendizabal.
 Analiza as causas, desenvolvemento e consecuencias da desamortización de Madoz.
 Elabora unha táboa comparando a sociedade estamental coa moderna sociedade de clases.
 Identifica e describe as distintas clases sociais existentes con Isabel II.
 A partir da lectura dos textos, extrae características do Estatuto Real, e das Constitucións de 1837 e 1845
 Compara nunha táboa o Estatuto Real e as Constitucións de Isabel II.
 Caracteriza as distintas ideoloxías que inspiran as Constitucións no reinado de Isabel II.

A partir das lecturas da proclama da Xunta de Málaga e da Superior, identifica as dúas revolucións que conflúen na Gloriosa.

Explica as causas que levan a Revolución Gloriosa.

Identifica e xustifica as distintas etapas do Sexenio Democrático.

Extrae características da Constitución de 1869 a partir da lectura de parte do seu articulado.

Explica as características da Constitución de 1869.

Explica o conflitivo reinado de Amadeo I.

Deduce do texto de abdicación de Amadeo I as causas da mesma.

Analiza o proceso da Iª República e explica o seu fracaso.

Explica a ditadura de Serrano como final do Sexenio.

Explica a orixe do movemento obreiro Español.

Identifica e xustifica a conflitividade social na España do século XIX.

Explica os elementos constitutivos fundamentais do sistema Canovista.

A partir da lectura de artigos da Constitución de 1876 extrae as súas características.

Explica as características da Constitución de 1876.

Explica o funcionamento do modelo político da Restauración.

Precisa o papel do rei no modelo da Restauración.

Explica que é o caciquismo e a súa necesidade para o bo funcionamento do sistema.

Enumera distintos mecanismos de fraude electoral.

Enumera as principais medidas dos gobernos de Cánovas del Castillo.

Explica o Pacto de O Pardo.

Enumera as principais medidas dos gobernos de Sagasta.

Elabora unha liña de tempo na que sitúes os principais feitos de procesos históricos entre 1874 e 1902.

Explica a aparición dos nacionalismos periféricos na España do século XIX.

Indica as diferenzas entre Catalanismo, Galeguismo e Nacionalismo Vasco.

Explica a evolución dos Republicanos no último terzo do século XIX.

Explica a evolución do marxismo en España no último terzo do século XIX.

Explica a evolución do anarquismo no último terzo do século XIX.

Elabora unha táboa comparativa do papel dos militares no reinado de Isabel II - Sexenio e na Restauración.

Sintetiza a terceira guerra carlista: causas, desenvolvemento e consecuencias da mesma.

Explica a política española respecto da illa de Cuba.

Sintetiza a guerra de Cuba. Explica a paz de París e as consecuencias para España.

Define o Rexeneracionismo.

Explica as consecuencias económicas do desastre do 98.

Explica as consecuencias políticas do desastre do 98.

Explica as consecuencias ideolóxicas do desastre do 98.

Analiza e explica os factores do lento crecemento da poboación no século XIX español.

Compara nunha táboa a evolución demográfica de Cataluña coa do resto de España e os países máis avanzados de Europa

Analiza os efectos económicos da desamortización de Mendizabal.

Analiza os efectos económicos da desamortización de Madoz.

Sintetiza os límites do crecemento agrario español do século XIX.

Explica e xustifica a causa dos baixos rendementos agrarios na España do século XIX.

Sintetiza a orixe e evolución da industria téxtil catalá.

Sintetiza a orixe e evolución da siderurxia na España do século XIX, con especial incidencia na Biscaíña.

Resume a evolución da minería en España.

Relaciona os aspectos anteriores do desenvolvemento do ferrocarril.

Compara o desenvolvemento industrial de España co dos países máis desenvolvidos de Europa.
 Analiza as dificultades do comercio interior ata a construción do ferrocarril.
 Relaciona o atraso comercial co escaso desenvolvemento industrial.
 Explica o proceso de construción do ferrocarril na España do século XIX.
 Analiza e describe as consecuencias que se derivan para a economía da construción do ferrocarril e aplícaa ao caso Español.
 Compara proteccionismo e librecambio na política comercial Española do século XIX.
 Enumera argumentos e apoios a favor e en contra do librecambio e do proteccionismo.
 Analiza o proceso que leva á unificación monetaria e ao monopolio de emisión do Banco de España.
 Explica o proceso de constitución da moderna banca e o seu papel na economía Española do século XIX.
 Compara o sistema impositivo do Antigo Réxime coa reforma fiscal de Mon-Santillan.
 Explica os elementos básicos do sistema fiscal de Mon-Santillan.
 Valora os efectos da reforma fiscal de Mon-Santillan.
 Analiza o efecto que os investimentos de Francia e Inglaterra xogaron no desenvolvemento económico Español do século XIX.
 Valora os cambios políticos producidos entre o século XIX e XX en España.
 Analiza os gobernos rexeneracionistas e os motivos do seu fracaso.
 Indica as principais medidas rexeneracionistas de Maura.
 Indica as principais medidas rexeneracionistas de Canalejas.
 Elabora unha liña temporal entre 1902 e 1931 situando nela os principais feitos e procesos históricos.
 Elabora un esquema cos factores internos e externos da quebra do sistema político da Restauración.
 Analiza a evolución política dos republicanos no primeiro terzo do século XX.
 Analiza a evolución política dos nacionalismos periféricos no primeiro terzo do século XX.
 Analiza a evolución política do movemento obreiro no primeiro terzo do século XX.
 Identifica e explica as repercusións que a Primeira Guerra Mundial xogou en España.
 Identifica e explica as repercusións que a Revolución Rusa tivo en España.
 Explica as repercusións da Conferencia de Alxeciras en España.
 Explica os intereses e resistencias a intervención española en Marrocos.
 Analiza o proceso de ocupación Española do Rif e as súas dificultades.
 Explica as consecuencias do proceso de ocupación do Rif Español.
 Explica as causas e analiza a tripla crise de 1917.
 Explica as consecuencias de pechar sen solución a crise social de verán do 1917.
 Lee o manifesto de Primo de Rivera e extrae as razóns do seu golpe.
 Especifica os apoios sociais ao golpe de Primo de Rivera.
 Analiza o directorio militar e os feitos máis destacables do mesmo.
 Analiza o directorio civil e o intento de institucionalización da ditadura.
 Xustifica a crecente oposición á ditadura.
 Identifica as causas que levaron ao final da ditadura de Primo de Rivera.
 Sintetiza os intentos de Berenguer e Aznar de volver ao modelo da Restauración.
 Explica as causas da caída da monarquía de Afonso XIII.
 Analiza e explica a idade de prata da economía Española a raíz da neutralidade na Primeira Guerra Mundial.
 Describe o nacionalismo económico Español auspiciado pola ditadura de Primo de Rivera.
 Interpreta unha táboa que amosa o crecemento económico español durante a ditadura de Primo de Rivera.
 Indica as consecuencias posteriores da política económica da ditadura.

Explica a evolución demográfica española do primeiro terzo do século XX.
 Analiza as causas de dita evolución.
 Explica as causas que levan a proclamación da Segunda República.
 Valora as eleccións municipais de 1931.
 Relaciona as dificultades da Segunda República coa crise mundial de 1929 e o contexto político de Europa.
 Identifica os partidos políticos destacados da Segunda República explicando a súa ideoloxía e apoios sociais.
 Explica os apoios e resistencias á República.
 Analiza as eleccións xerais de 1931.
 Analiza a necesidade, desenvolvemento e consecuencias da reforma militar.
 Analiza a necesidade, desenvolvemento e consecuencias da reforma descentralizadora do Estado.
 Analiza a necesidade, desenvolvemento e consecuencias da reforma educativa.
 Analiza a necesidade, desenvolvemento e consecuencias da política laica da república.
 Explica outras reformas levadas a cabo no bienio reformista da República.
 Explica as características da Constitución de 1931.
 Analiza en profundidade o proxecto de reforma agraria da Segunda República: causas, desenvolvemento e consecuencias.
 Explica a tensión social que leva a caída do goberno de Azaña.
 Analiza as eleccións xerais de 1933.
 Analiza a inestabilidade do bienio radical-cedista.
 Analiza as consecuencias derivadas da paralización das reformas do bienio anterior.
 Analiza e xustifica o desenvolvemento da revolución de 1934.
 Explica as consecuencias da revolución de 1934.
 Explica o proceso de supresión da autonomía de Cataluña en 1934.
 Explica as causas que levan á convocatoria de novas eleccións en 1936.
 A partir da lectura do seu manifesto, explica as causas de constitución da Fronte Popular, relacionándoas co contexto Europeo do momento.
 Analiza as principais medidas adoptados polo goberno da Fronte Popular.
 Analiza o proceso da conspiración militar como única alternativa conservadora ante a Fronte Popular.
 Analiza e describe o proceso que conduce a unha Guerra Civil.
 Explica o proceso do levantamento militar e a reacción da república.
 Sitúa o proceso do golpe militar co contexto de crise da democracia que se vive en Europa.
 Especifica os apoios internacionais dos distintos bandos.
 Analiza a evolución política e económica da zona Republicana durante a guerra civil.
 Analiza a evolución política e económica do bando sublevado durante a guerra civil.
 Valora as perdas humanas da Guerra civil, incluída a represión en ambos bandos.
 Analiza os efectos económicos e sociais da guerra.
 Esquematiza a Guerra Civil Española nas súas principais fases e acontecementos.
 Elabora un eixe cronolóxico no que figuren os principais feitos e procesos históricos entre 1931 e 1939.
 Elabora unha exposición para a clase sobre a Idade de Prata da cultura Española.
 Elabora un esquema cos grupos ideolóxicos e sociais que apoian ao franquismo.
 Especifica os tres piares do franquismo.
 Explica a ideoloxía do franquismo.
 Esquematiza as distintas etapas que se poden observar no franquismo, caracterizando os trazos esenciais de cada unha delas.
 Analiza o proceso de institucionalización do Franquismo.

Explica a organización dos distintos apoios do novo réxime e o papel de Franco.

Explica a oscilante política exterior do franquismo ata 1959 e as causas da mesma.

Analiza os distintos gobernos de Franco ata 1959, indicando os motivos dos distintos cambios.

Explica as relacións exteriores do franquismo de 1959 ata o final.

Analiza os gobernos de Franco desde 1959 marcados polo enfrontamento entre inmovilistas e aperturistas.

Analiza a crise política, protestas sociais e económica que concorren en 1973.

Valora a importancia que tivo o asasinato de Luís Carrero Blanco por parte de ETA.

Analiza o goberno de Arias Navarro e o freo ás reformas.

Valora o recrudescemento da represión do réxime.

Destaca os intentos do réxime de disfrazarse de "democracia orgánica"

Valora a importancia que para España tivo o afastamento do Plan Marshall e a negativa ao ingreso na CEE polo modelo político franquista.

Analiza o período autárquico: causas, desenvolvemento e fracaso.

Analiza a importancia e necesidade do Plan de Estabilización.

Explica o proceso do desarrollismo nos anos 60, indicando tamén os seus límites.

Analiza a repercusión da crise económica de 1973 sobre o franquismo.

Analiza a sociedade do primeiro franquismo e o control do Estado e igrexa sobre ela.

Analiza a sociedade do segundo franquismo, moito máis influída pola emigración e turismo.

Explica a oposición ao réxime de Franco no período anterior aos anos 60: interior (política, sindical, maquiá) e do exilio.

Explica a oposición ao réxime de Franco no período posterior a 1959 no interior: social, política, estudantil, terrorismo, ...

Elabora un eixe cronolóxico cos principais feitos e procesos históricos entre 1939 e 1975.

Elabora unha exposición para a clase sobre a cultura do exilio durante o Franquismo.

Sintetiza as tres alternativas que aparecen a nivel político trala morte de Franco e os seus apoios.

Analiza os gobernos de Arias Navarro e o choque co rei.

Valora e explica o papel de D. Xoán Carlos I durante a Transición.

Analiza a necesidade das reformas iniciais de Adolfo Suárez.

Explica o proceso de consenso empregado por Adolfo Suárez.

Analiza e explica a Lei de Reforma Política como peza angular da transición e as resistencias á mesma.

Explica o proceso que conduce ás eleccións democráticas de 1977 e o resultado das mesmas.

Valora as causas e obxectivos dos Pactos da Moncloa. Explica as consecuencias dos mesmos.

Explica o proceso de elaboración da Constitución de 1978 e as súas características.

Describe o proceso de aprobación e referendo da Constitución de 1978.

Describe o proceso de restablecemento das preautonomías de Cataluña e do País Vasco.

Analiza esquematicamente os gobernos de Adolfo Suárez.

Valora as causas da crise da UCD.

Valora e explica as resistencias á transición tanto pola ultradereita como pola ultraesquerda.

Esquematiza o goberno de Calvo Sotelo.

Valora as eleccións de 1982.

Esquematiza os distintos gobernos de Filipe González.

Valora a importancia que tivo o ingreso de España na CEE.

Explica as dificultades dos gobernos do PSOE.

Valora as eleccións de 1996.

Esquematiza as distintas fases da economía Española desde 1979: saída da crise, crecemento, crise do 92, superación, crecemento e crise de 2008.

Analiza o cambio social producido en España despois de morte de Franco.

Analiza o papel xogado polo terrorismo de toda ideoloxía durante o proceso da Transición. Analiza o proceso de desarticulación de ETA. Valora as repercusións actuais do terrorismo. Valora a incidencia do novo terrorismo islamita na sociedade española. Elabora un eixe cronolóxico cos principais feitos e procesos históricos entre 1975 e 2017. Explica a posición e o papel de España actual na Unión Europea e no mundo.

8.2. Valoración dos descritores:

- Indicador de non logrado: ser incapaz de explicalo ou facelo.
- Indicador de logro baixo: ter dificultades para explicalo ou facelo.
- Indicador de logro medio: explicalo ou facelo sen dificultade de forma sinxela.
- Indicador de logro alto: explicalo ou facelo de xeito excelente e ao máximo nivel.

8.3. Valoración da práctica docente.

Falarase abertamente e con frecuencia co alumnado sobre as cuestións académicas que teñan relación coa materia (forma de impartir as clases, metodoloxía, probas teóricas, prácticas, etc) e adoptaranse as medidas oportunas cando se considere conveniente e oportuno co gallo de lograr resultados óptimos e satisfactorios para todos. A finais do curso os alumnos responderan, de xeito anónimo, a un cuestionario elaborado polo departamento.

12. MEDIDAS DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE.

Segundo curso de bacharelato resulta un curso dun gran nivel de esixencia, ao que se une a súa curta duración pois debe estar rematada a materia cara comezos do mes de maio, e a redución horaria a tres horas semanais. Iso dificulta a posible atención á diversidade, compensada, en parte, por unha certa homoxeneidade dos alumnos neste nivel matriculados.

Unha vez explicado o tema o profesor proporá a realización de distintas actividades, tendentes a facilitar un mellor repaso do tema, e que sirve para que o profesor recalque aqueles aspectos nos que puideran xurdir dificultades e permitindo que os alumnos que podan ter maiores dificultades reciban unha atención máis personalizada.

Igualmente, se detectáramos algún caso de alumno con altas capacidades, a realización destas actividades permitiría aplicar un tratamento máis específico ao mesmo, tendendo ao máximo aproveitamento das mesmas.

O profesor, ante a premura do tempo, porá a disposición dos alumnos unha dirección de correo electrónico na que estes poderán formular, chegado o caso, as súas dúbidas, buscando con este procedemento axilizar a resolución das mesmas, sen que iso provoque excesivas interrupcións na aula.

13. CONCRECIÓN DOS ELEMENTOS TRANSVERSAIS QUE SE TRABALLARÁN NO CURSO QUE CORRESPONDE.

Os temas transversais abranguen contidos de varias disciplinas e o seu tratamento debe ser abordado dende a complementariedade.

Non poden formularse como un programa paralelo ao desenvolvemento do currículo senón inserido na dinámica diaria do proceso de ensino-aprendizaxe.

Son transversais porque deben impregnar a totalidade das actividades do centro. Estes temas son: Educación ambiental, Educación para a paz, Educación do consumidor, Educación vial, Educación para a igualdade de oportunidades entre sexos, Educación para a saúde, Educación na sexualidade e Educación cívica e moral

14. ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLARES.

Non está prevista a realización deste tipo de actividades durante o curso.

15. PROGRAMACIÓN DA EDUCACIÓN EN VALORES.

Considerando que valor é a escala ética e moral que o individuo posúe á hora de actuar, é evidente que está directamente relacionada coa educación que cada quen recibe dende a súa infancia.

A formación de valores que se imparte non pode ser só teórica, senón teoricopráctica, debendo os nosos alumnos formar as súas actitudes e condutas, tendo en conta as súas vivencias e experiencias cotiás.

No proceso educativo para a formación e desenvolvemento de valores é necesario cumprir unha serie de requisitos como: Propiciar condutas positivas, Entender as condutas negativas, escoitar antes de criticar, Evitar os prexuízos, Crear un clima cooperativo de traballo, Aprender a autoavaliarse e Formar conviccións.

Os obxectivos da pedagogía dos valores son ensinar a pensar, a decidir, a facer. A súa importancia resáltase ante a presente crise de valores que parece vivir a sociedade actual, chegando a ser considerados a parte máis importante da formación dos alumnos, por encima dos contidos académicos.

A metodoloxía será, fundamentalmente, participativa y diversa: tormenta de ideas, dramatizacións, estudo de casos, mesas redondas, xogos de cooperación, ...

16. ACCIÓNS QDE CONTRIBUCIÓN AO PROXECTO LECTOR.

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. Nunha área como Xeografía e Historia a falta de competencia lingüística convértese nun dos principais obstáculos. Parece, polo tanto, preciso fomentar a lectura para garantir a comprensión lingüística dos alumnos.

- En primeiro lugar, potenciarase a lectura de libros recomendados.
- Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan Historia non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos históricos dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.
- En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.
- En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, económicos, periodísticos ...
- En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán. Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:
 - Actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.
 - Actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.
 - Actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre as ideas (causa-efecto, comparación, semellanza ...) difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.
 - Actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son moi útiles para comprender e estudar. actividades en que se pide aos alumnos que dean a súa opinión persoal e que implican a transformación do estudado en coñecemento propio.

17. ACCIÓN DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN TICs.

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías ábrenlles novos camiños e formas de traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico. As posibilidades de traballar coas novas tecnoloxías son varias, cada profesor pode elixir, segundo os seus gustos e necesidades pero tendo sempre en conta a necesidade de compensar a desigualdade no acceso

- Recorreremos a Internet para buscar información sobre actividades ou diversos aspectos da materia
- Empregaremos recursos multimedia, con presentacións audiovisuais para cada un dos bloques que conforman a materia. Estas presentacións poden proxectarse de dúas maneiras: ben nun encerado dixital, se o houbera, ben simplemente cun ordenador e un canón. Estas presentacións poden incluír animacións, vídeos, imaxes, esquemas, textos e actividades que poden proxectarse ao longo da explicación na clase e que, sen dúbida, farán máis rica e interesante a exposición.

18. ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN DE CONVIVENCIA.

A escola ten por función educar e formar a persoas para a vida e na vida é necesario saber convivir para adaptarse á sociedade na que nacemos ou vivimos. A convivencia resulta, con moita frecuencia, problemática: a escola, a rúa, a sociedade son, a veces, un territorio adverso para que os nosos alumnos/as aprendan a convivir. Por iso, o ensino e a práctica da convivencia escolar ten unha esixencia de actualidade.

A lectura e a práctica de actividades democráticas dentro da aula convértese en prioritarias para comprender, expresar e comprender a realidade de forma axeitada.

Na área de Xeografía e Historia podemos realizar as seguintes accións favorecedoras da convivencia escolar.

- Fomentar a lectura de libros que fagan fincapé nos valores democráticos, a información sobre outras culturas, relixións, sociedades, a convivencia democrática, a igualdade de dereitos, a tolerancia de ideas e a cultura da paz.
- Favorecer as actitudes dialogantes, de tolerancia, mediación de conflitos e de respecto aos demais dentro e fora das clases.
- Buscar e seleccionar, por parte do alumnado, de imaxes (presentacións) e textos motivadores, de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan a valorar e respectar as diferencias culturais e relixiosas. Defensa dos propios valores, principios e opinións diante o grupo clase por medio da exposición oral ou visual dos temas tratados.
- Realizar debates de xeito democrático sobre temas de actualidade da prensa diaria (cando o tema da actualidade coincida con coa materia que se está impartindo).
- Corrixir por medio do diálogo ao alumnado que manifeste con feitos, ditos ou xestos contrarios a o espírito de convivencia escolar.

19. MECANISMOS DE REVISIÓN, AVALIACIÓN E MODIFICACIÓN DAS PROGRAMACIÓNS DIDÁCTICAS EN RELACIÓN COS RESULTADOS ACADÉMICOS E PROCESOS DE MELLORA.

A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunións do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico.

Cando remate o curso, pasaraselle aos alumnos un cuestionario, elaborado polo departamento, no que os alumnos valoren a labor docente.

[índice](#)

ASIGNATURA	XEOGRAFÍA DE ESPAÑA
PROFESOR	MARÍA DEL CARMEN CUQUEJO BELLO

1. Introdución e contextualización.

A área ten unha recoñecida especificidade nas últimas construcións curriculares e resulta innegable que constitúe unha contribución fundamental para a formación do alumnado na educación secundaria obrigatoria.

Coas materias desta área preténdese profundar no coñecemento da sociedade, da súa organización e funcionamento nun territorio, a través do tempo e na actualidade, utilizando o aprendido polo alumnado na etapa anterior na área de coñecemento do medio natural, social e cultural.

A atención particular que se concede á xeografía e á historia como referentes da área, queda xustificada polo seu acusado carácter integrador e globalizador e pola súa sensibilidade ao interpretar o espazo natural e social e a súa evolución a través do tempo. Por outra parte, a complexidade das sociedades actuais e a aparición de novas temáticas -educación ambiental, cívica, para o consumo, a paz ou o lecer-, recomendan a incorporación de contidos procedentes doutras disciplinas como a socioloxía, a antropoloxía, a economía, ou a ecoloxía, que ofrecen perspectivas de análise diferentes para lograr o obxectivo común, que é o coñecemento da realidade social.

Para a análise da dimensión espacial resulta axeitado o enfoque ecoxeográfico, que permite tomar en consideración as múltiples variables -naturais e antrópicas- que conforman un espazo e, ademais, atende o dinamismo interno de cada variable e das súas interaccións. A paisaxe, como unidade espacial de análise ecoxeográfica, ten especial relevancia e permite abordar o estudo dos problemas a que a xeografía debe dar reposta.

A historia débelle proporcionar ao alumnado un coñecemento global que resulta necesario para entender o presente e para mellorar o futuro. É preciso tamén facer emerxer no seu estudo suxeitos históricos ata hai pouco moi silenciados, como as mulleres, a clase obreira, os pobres... dándolles o protagonismo que lles corresponde e que vai permitir unha renovación do discurso histórico.

En ambas as dúas materias non se debe esquecer o importante que resulta adquirir un vocabulario conceptual propio e a capacidade para utilizalo e xeneralizalo correctamente. Do mesmo xeito, cumpriría enfiar ao longo do currículo de todos os

cursos tres elementos de análise que consideramos imprescindibles para comprender a realidade social: a historia, o espazo e os recursos.

Por outra parte, as dúas materias permiten desenvolver unha metodoloxía que compare o inmediato e o afastado, o propio e o alleo, o máis concreto e o máis abstracto, xustificando así a importancia que no currículo debe concederse aos aspectos da xeografía, a historia e a cultura de Galicia.

Non debe esquecerse, á hora de introducir contidos metodolóxicos, a importancia de saber interpretar fontes de diversa tipoloxía, a comprensión da multicausalidade e a intencionalidade na interpretación dos procesos, o uso adecuado da información e o manexo da documentación.

A finalidade destas materias concretaríase en dar unha visión global do mundo e un conxunto de valores para que os alumnos e alumnas adopten unha actitude ética e comprometida dentro dunha sociedade plural e solidaria.

Os contidos e criterios de avaliación organízanse por cursos. Por claridade, os primeiros agrúpanse en bloques, e estes diferencian epígrafes con aspectos concretos. En todos os cursos prevese un bloque inicial denominado Contidos comúns no cal se inclúe a aprendizaxe de aspectos fundamentais no coñecemento xeográfico e histórico, e que valoran, sobre todo, procedementos e actitudes que, en certa forma, condicionan o desenvolvemento dos contidos das outras epígrafes.

Abórdase o estudo dos medios naturais de España, o estudo da poboación, dos comportamentos e tendencias demográficas e das súas consecuencias. Abórdase tamén a realidade rural e urbana, con especial atención aos procesos e modalidades de creación do espazo urbano, As actividades económicas, aí como España e a súa división territorial, ea a súa integración no contexto da UE e no mundo

2.Contribución ao desenvolvemento das competencias clave. Concreción que recolla a relación dos estándares de aprendizaxe avaliábeis da materia que forman parte dos perfís competenciais.

- Describe a finalidade do estudo da xeografía, e as principais ferramentas de análise e os seus procedementos (CMCCT ; CAA; CCL; CD)
- Identifica as paisaxes xeográficas (CMCCT ; CAA; CCL)
- Enumera e describe as características das paisaxes xeográficas (CMCCT; CAA)
- Utiliza adecuadamente as ferramentas características da ciencia xeográfica. (CMCCT; CAA; CD)
- Extrae información do mapa topográfico mediante os procedementos de traballo do xeógrafo. (CMCCT; CAA; CD)
- Extrae a información de mapas e planos de diferentes escalas. (CMCCT; CD)
- Identifica nunha paisaxe as diferenzas entre paisaxe natural e cultural. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Analiza e extrae conclusións da observación dun plano e dun mapa, comentando as características do espazo xeográfico. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Debuxa e sinala sobre un mapa físico de España as unidades do relevo español, comentando as súas características. (CMCCT; CAA; CCL; CD)

- Identifica e representa nun mapa os elementos do relevo que son similares e diferentes do territorio peninsular e insular. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Enumera e describe os principais trazos do relevo de España. (CMCCT; CAA; CCL)
 - Clasifica as unidades do relevo español segundo as súas características xeomorfolóxicas. (CMCCT; CAA; CCL)
 - Describe sumariamente nun mapa a evolución xeolóxica e a conformación do territorio español. (CMCCT; CAA; CCL)
 - Realiza un corte topográfico e explica o relevo que reflicte. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Enumera e describe os elementos constitutivos dos tipos de solo de España. (CMCCT; CAA; CCL)
 - Localiza nun mapa de España os tipos de solos peninsulares e insulares. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Localiza os climas nun mapa de España. (CMCCT; CA; CD)
 - Describe e compara os climas en España, enumerando os factores e os elementos característicos. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Representa e comenta climogramas específicos de cada clima. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Comenta as características dos climas españois a partir dos seus climogramas representativos. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Enumera os trazos dos tipos de tempo atmosférico reflectidos nas estacións climatolóxicas. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Identifica e interpreta nun mapa do tempo os elementos que explican os tipos de tempo atmosférico. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Comenta un mapa do tempo de España distinguindo os elementos que explican o tipo de tempo característico da estación do ano correspondente. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Analiza como afecta a España o cambio climático. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Extrae conclusións ambientais, utilizando gráficas e estatísticas que reflicten as chuvias torrenciais. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Identifica nun mapa os dominios vexetais, e describe e comenta as súas características (CMCCT; CAA)
 - Ante unha paisaxe natural, identifica as formacións vexetais que aparezan. (CMCCT; CA; CD)
 - Explica a diversidade hídrica en España. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Localiza nun mapa de España as principais cuncas fluviais. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Relaciona os réximes hídricos dos cursos fluviais coas posibilidades de aproveitamento hídrico en España. (CMCCT; CAA)
 - Localiza nun mapa as zonas húmidas españolas, e debate un aspecto de actualidade sobre este tema. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Sitúa nun mapa da rede hidrográfica española os grandes encoros, e deduce consecuencias, analizando tamén as características climáticas. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Analiza e comenta gráficas e estatísticas que reflicten as épocas de seca en relación cun mapa de tipos de réximes fluviais dos ríos da Península Ibérica, e saca conclusións. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Selecciona imaxes e novas xornalísticas que reflictan a desigualdade hídrica española e a súa interacción coas actividades humanas. (CMCCT; CAA; CCL; CD)

- Distingue as características dos grandes conxuntos paisaxísticos españois. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Localiza no mapa as paisaxes naturais españolas e identifica as súas características. (CMCCT; CAA; CCL; CSC)
 - Identifica e formula os problemas suscitados pola interacción entre persoa e natureza sobre as paisaxes. (CMCCT; CAA; CCL; CSC)
- Analiza algún elemento lexislador correctivo da acción humana sobre a natureza. (CMCCT; CAA; CCL; CSC)
- Diferencia as paisaxes humanizadas das naturais. (CMCCT; CAA; CCL)
- Selecciona e analiza novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia do medio na actividade humana. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Selecciona e analiza a partir de distintas fontes de información novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia das persoas sobre o medio. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Obtén e analiza a información que apareza nos medios de comunicación social referida á destrución do medio natural por parte do ser humano. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Diferencia as paisaxes naturais españolas a partir de fontes gráficas e comenta imaxes representativas de cada unha das variedades de paisaxes naturais localizadas en medios de comunicación social, internet ou outras fontes bibliográficas. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Utiliza as ferramentas de estudo da poboación. (CMCCT; CA; CD)
 - Comenta a pirámide actual de poboación española e compáraa con algunha dun período anterior ou de previsións futuras. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Distingue as pirámides de poboación na súa evolución histórica. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Aplica a teoría da transición demográfica ao caso español. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Elixo datos e taxas demográficas que amosen a configuración da poboación dun territorio. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Comenta o mapa da densidade de poboación actual en España. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Explica os procesos migratorios antigos que afectan a España. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Identifica e analiza as migracións recentes. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Explica as relacións entre comunidades autónomas en relación coas migracións interiores. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Compara e comenta a poboación das rexións que medran e as que diminúen a súa poboación. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Analiza un gráfico da estrutura da poboación española. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Resolve problemas de demografía referidos ao cálculo de taxas de poboación. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Selecciona e analiza información sobre as perspectivas de futuro da poboación española. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Presenta e defende información sobre a poboación española salientando os aspectos máis significativos, utilizando gráficos, mapas, pirámides, etc., nunha presentación informática ou en exposicións en directo (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Identifica as actividades agropecuarias e forestais. (CMCCT; CAA; CCL; CD)

- Diferencia as actividades do sector primario doutras actividades económicas. (CCL; CAA; CD)
- Sitúa nun mapa a distribución dos principais aproveitamentos agrarios. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Achega os aspectos do pasado histórico que incidiron nas estruturas agrarias españolas. (CAA; CCL)
- Selecciona e comenta imaxes que poñen de manifesto as características das paisaxes agrarias españolas. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Define historicamente, de forma sumaria, a estrutura da propiedade. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Identifica e analiza as características das paisaxes agrarias españolas. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Achega datos ou gráficos de aspectos estruturais que expliquen o dinamismo dun sector agrario dado. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Comenta textos xornalísticos que expliquen a situación española na PAC. (CCL; CAA)
- Establece as características e as peculiaridades da actividade pesqueira española e galega. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Selecciona e analiza novas xornalísticas que tratan problemas pesqueiros e identifica a súa orixe. (CCL; CAA)
- Confecciona gráficos comparativos do peso específico no PIB das actividades agrarias, gandeiras, forestal e pesqueiras españolas fronte a outros sectores de actividade. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Selecciona e analiza información sobre os problemas e a configuración da industria española. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Establece un eixe cronolóxico para explicar a evolución histórica da industrialización española. (CCL; CAA; CMCCT)
- Selecciona e analiza imaxes que amosen a evolución histórica da industria española nunha zona concreta ou dun sector concreto. (CCL; CAA; CD)
- Relaciona o nacemento da industria e a localización de fontes de enerxía e materias primas en España. (CMCCT; CAA; CCL; CDC)
- Enumera as características da industria española e as súas diferenzas rexionais. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Confecciona e analiza gráficas e estatísticas que expliquen as producións industriais. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Analiza e comenta paisaxes de espazos industriais. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Sinala nun mapa os asentamentos industriais máis importantes, distinguindo entre os sectores industriais. (CCL; CD; CAA)
- Localiza e describe as rexións industriais e os eixes de desenvolvemento industrial. (CAA; CD)
- Describe os eixes ou focos de desenvolvemento industrial, e as súas perspectivas de futuro. (CMCCT; CAA; CCL; CD; CCL)
- Describe as políticas industriais da Unión Europea e a súa influencia nas españolas. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Identifica as características do sector terciario español. (CMCCT; CAA; CCL; CD)

- Explica a incidencia do sector servizos para a economía española. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Describe como se articulan os medios de comunicación máis importantes de España (ferrocarrís, estradas, portos e aeroportos). (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Comenta sobre un mapa de transportes a transcendencia que este sector ten para articular o territorio. (CMCCT; CAA; CCL)
- Describe e analiza mapas que reflectan un sistema de transporte determinado. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Distingue nun mapa os principais nodos de transporte español. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Resolve problemas formulados nun caso específico sobre vías de comunicación no noso país. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento comercial. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Analiza e explica as desigualdades do espazo turístico. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento turístico español. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Explica como articulan o territorio outras actividades terciarias. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Analiza e comenta imaxes do espazo destinado a transportes, comercial ou outras actividades do sector servizos. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Confecciona esquemas para analizar a influencia do sector servizos na economía e no emprego en España, a partir de imaxes que reflectan o seu impacto nunha paisaxe. (CMCCT; CAA; CCL; CD; CSC)
- Define cidade e achega exemplos. (CMCCT; CAA; CCL)
- Analiza e explica o plano da cidade máis próxima ao lugar de residencia, ou a máis significativa. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Identifica as características do proceso de urbanización. (CMCCT; CAA; CCL)
- Explica e propón exemplos de procesos de planificación urbana. (CAA; CCL)
- Sinala a influencia histórica no plano das cidades españolas. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Explica a morfoloxía urbana e sinala as partes dunha cidade sobre un plano desta. (CCL; CD; CAA)
- Comenta unha paisaxe urbana a partir dunha fonte gráfica. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Selecciona e analiza imaxes que expliquen a morfoloxía e a estrutura urbana dunha cidade coñecida. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Explica a xerarquización urbana española. (CMCCT; CAA; CCL)
- Describe e analiza as influencias mutuas entre a cidade e o espazo que a rodea. (CMCCT; CAA; CCL)
- Selecciona e analiza novas xornalísticas que amosen a configuración e a problemática do sistema urbano español. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Localiza e explica nun mapa a organización territorial española, partindo do concello e da comunidade autónoma. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Explica a ordenación territorial española a partir de mapas históricos e actuais. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Caracteriza a ordenación territorial establecida pola Constitución de 1978. (CMCCT; CAA; CCL; CD)

- Compara a ordenación territorial actual e a da primeira metade do século XX. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Distingue e enumera as comunidades autónomas, as principais cidades en cada unha e os países fronteirizos de España. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Enumera os desequilibrios e os contrastes territoriais existentes na organización territorial española. (CMCCT; CAA; CCL)
 - Explica as políticas territoriais que practican as comunidades autónomas en aspectos concretos. (CMCCT; CAA; CCL)
 - Distingue os símbolos que diferencian as comunidades autónomas. (CMCCT; CAA; CCL)
 - Explica razoadamente os trazos esenciais das políticas territoriais autonómicas. (CAA; CCL)
 - Localiza nun mapa as grandes áreas xeoeconómicas e sinala aquelas coas que España ten máis relación. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Identifica aspectos salientables de España na situación mundial. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Localiza a situación española entre as grandes áreas xeoeconómicas mundiais. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Explica a posición de España na Unión Europea. (CAA; CCL; CMCCT)
 - Extrae conclusións das medidas que a Unión Europea toma en política rexional e de cohesión territorial que afectan a España. (CMCCT; CAA; CCL)
 - Comenta novas xornalísticas ou textos que explican a posición de España na Unión Europea. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
 - Identifica e describe os trazos da globalización con exemplificacións que afecten a España. (CMCCT; CAA; CCL; CSC)
- Confecciona cadros comparativos da aplicación a casos concretos dos conceptos de mundialización e de diversidade territorial. (CMCCT; CAA; CCL; CD)
- Explica as repercusións da inclusión de España en espazos xeopolíticos e socioeconómicos continentais e mundiais a partir de distintas fontes de información xeográfica. (CMCCT; CAA; CCL; CD)

3. Concreción de ser o caso dos obxectivos para o curso

Unidade 1

Definir e utilizar correctamente os termos básicos propios da xeomorfoloxía.

- Coñecer e describir a composición do espazo xeográfico español e distinguir e valorar os elementos que lle confiren unidade e diversidade.
- Localizar e identificar en mapas as principais unidades morfoestruturais do relevo español e os accidentes máis destacados do relevo costeiro.
- Coñecer e explicar os trazos principais da evolución xeolóxica do territorio español; a litoloxía e as formas de modelado; e as unidades morfoestruturais do relevo peninsular e insular.
- Coñecer as especificidades do espazo xeográfico de Galicia.
- Utilizar as principais ferramentas e procedementos do método xeográfico relacionados co estudo do relevo obtendo, interpretando, analizando e comentando mapas, bloques diagrama, perfís topográficos e imaxes.

- Valorar a diversidade do espazo xeográfico e do relevo español.

Unidade 2

Definir e utilizar correctamente os termos básicos propios da meteoroloxía e da climatoloxía.

- Coñecer e describir os factores e os elementos que determinan os tipos de tempo atmosférico e os climas de España; e os trazos dos dominios climáticos españois, establecendo comparacións entre eles.
- Localizar e identificar en mapas os fenómenos meteorolóxicos e os dominios climáticos de España.
- Utilizar as principais ferramentas e procedementos do método xeográfico relacionados co clima: mapas, gráficos e datos estatísticos.
- Apreciar a diversidade climática de España e obter, seleccionar e comentar informacións procedentes de diversas fontes onde se pon de manifesto.
- Coñecer as particularidades e os distintos tipos de clima no territorio galego, e localizalos e identificalos no mapa.

Unidade 3

- Definir e utilizar correctamente os termos básicos propios da hidrografía, os bioclimas e a edafoloxía.
- Coñecer e describir os factores que inflúen na diversidade hídrica, vexetal e edáfica de España; caracterizar os principais elementos hídricos; e describir e comparar as diferentes paisaxes vexetais e os distintos tipos de chans.
- Localizar e identificar en mapas os principais elementos hídricos, as formacións e as paisaxes vexetais, e os tipos de solo da Península e das illas Baleares e Canarias.
- Utilizar as principais ferramentas e os procedementos do método xeográfico relacionados coas augas, a vexetación e o solo: mapas, imaxes, datos estatísticos, hidrogramas de caudal, cliseries e perfís do solo.
- Apreciar a diversidade hídrica, vexetal e edáfica de España e obter, seleccionar e comentar informacións procedentes de diversas fontes onde se pon de manifesto.
- Coñecer os principais trazos hidrolóxicos e de vexetación do territorio galego

Unidade 4

- Definir e utilizar correctamente os termos básicos propios das paisaxes naturais e das interaccións entre o medio natural e a actividade humana.
- Describir, caracterizar, diferenciar e comparar as principais paisaxes naturais de España; coñecer a influencia do medio natural como recurso e como risco; e explicar os principais problemas ambientais debidos á acción antrópica e as políticas favorecedoras do medio natural.
- Utilizar as principais ferramentas e os procedementos do método xeográfico relacionados coas paisaxes naturais e as interrelacións entre o medio natural e a actividade humana: comentario de imaxes de paisaxes naturais, mapas, datos estatísticos, gráficos e textos legais relativos á corrección de problemas ambientais.
- Valorar a diversidade de paisaxes naturais de España e de Galicia, e dos recursos que achegan; identificar os riscos e problemas ambientais; e propoñer solucións fronte a eles.

Unidade 5

- Definir e utilizar correctamente os termos básicos propios dos espazos rurais e pesqueiros.
- Describir, caracterizar e explicar os condicionantes e as características das actividades agrarias; identificar, diferenciar e comparar as paisaxes agrarias de España; e coñecer os problemas e as dinámicas recentes do espazo rural.
- Describir, caracterizar e explicar os condicionantes, as características e os problemas da actividade pesqueira e da acuicultura.
- Utilizar as principais ferramentas e os procedementos do método xeográfico relacionados cos espazos agrarios e pesqueiros: comentario de paisaxes agrarias a través de imaxes ou de observacións de campo; e obtención, análise e comentario de mapas, datos estatísticos, gráficos e textos.
- Valorar os espazos agrarios e pesqueiros de España; coñecer e tomar conciencia dos seus problemas; e avaliar as posibles solucións.

Unidade 6

- Definir e utilizar correctamente os termos básicos propios dos espazos mineiros, enerxéticos e industriais.
- Describir, caracterizar e explicar a evolución, os trazos, a localización, os problemas e as políticas actuais sobre as actividades mineiras, enerxéticas e industriais de España.
- Utilizar as principais ferramentas e procedementos do método xeográfico relacionados cos espazos mineiros, enerxéticos e industriais de España: comentario de paisaxes industriais a través de imaxes ou de observacións de campo; e obtención, análise e comentario de mapas, datos estatísticos, gráficos e textos.
- Valorar os espazos mineiros, enerxéticos e industriais de España e Galicia; coñecer e tomar conciencia dos seus problemas; e avaliar as posibles solucións.

Unidade 7

- Definir e utilizar correctamente os termos básicos propios dos espazos terciarios.
- Describir, caracterizar e explicar o proceso de terciarización da economía española; os modos de transporte e o seu impacto espacial; o turismo; o comercio exterior e interior; e outras actividades terciarias.
- Utilizar as principais ferramentas e procedementos do método xeográfico relacionados cos espazos terciarios: comentario de paisaxes turísticas; e obtención, análise e comentario de mapas, datos estatísticos, gráficos, imaxes e textos relacionados co transporte, o turismo e o comercio.
- Valorar a importancia das actividades terciarias, tomar conciencia dos seus problemas e formular solucións fronte a eles.
- Coñecer as peculiaridades do sector terciario en Galicia: o sistema de transportes e o turismo e comercio.

Unidade 8

- Definir e utilizar correctamente os termos básicos relativos á poboación española.
- Describir, analizar, caracterizar e explicar a distribución, o movemento natural, os movementos migratorios, o crecemento, a estrutura e as tendencias de futuro da poboación española e galega.
- Utilizar e aplicar as principais ferramentas e procedementos do método xeográfico

ao estudo da poboación española.

- Expresar opinións e xuízos críticos sobre problemas demográficos e mostrar actitudes de tolerancia e solidariedade ante calquera forma de discriminación.

Unidade 9

- Definir e utilizar correctamente os termos básicos relativos ao espazo urbano español.
- Describir, analizar, caracterizar e explicar o concepto de cidade; o proceso de urbanización; a morfoloxía e a estrutura urbana; os problemas das cidades; a ordenación do espazo urbano e o sistema de cidades de España.
- Describir, analizar, caracterizar e explicar o proceso de urbanización de Galicia, as peculiaridades do subsistema urbano galego e das setes cidades da nosa comunidade.
- Utilizar e aplicar as principais ferramentas e procedementos do método xeográfico ao estudo do espazo urbano español e galego.
- Mostrar interese polos problemas urbanos e as actuacións encamiñadas a soluciónalos; avaliar estas actuacións e realizar propostas de mellora.

Unidade 10

- Definir e utilizar correctamente os termos básicos propios da organización, os desequilibrios e as políticas territoriais de España.
- Describir, caracterizar e explicar a evolución histórica da organización territorial e os seus trazos actuais; as causas, indicadores, evolución e situación actual dos desequilibrios territoriais; e a política rexional e de cohesión territorial da UE, o Estado español e as comunidades autónomas.
- Utilizar as principais ferramentas e procedementos do método xeográfico relacionados coa organización, os desequilibrios e as políticas territoriais: comentario de mapas, datos estatísticos, imaxes, gráficos e textos.
- Valorar a descentralización político-administrativa; recoñecer os desequilibrios territoriais; e apreciar as actuacións encamiñadas a palialos.

Unidade 11

- Definir e utilizar correctamente os termos básicos relativos ao espazo físico e humano europeo e á integración de España na Unión Europea.
- Describir, analizar, caracterizar e explicar o proceso de construción e o funcionamento da UE; os seus contrastes físicos, humanos e rexionais; e a posición de España en Europa.
- Utilizar e aplicar as principais ferramentas e procedementos do método xeográfico ao Estudo de Europa e da posición de España na Unión Europea.
- Valorar o proceso de integración e ampliación de Europa, e opinar sobre as diferentes políticas comunitarias.
- Describir, analizar e valorar o proceso de integración de Galicia na Unión Europea.

Unidade 12

Definir e utilizar correctamente os termos básicos relativos ao sistema mundial e á integración de España no mundo.

- Describir, analizar, caracterizar e explicar os trazos do sistema mundo: as áreas mundiais; as relacións e o proceso de globalización; a xerarquía do poder mundial e as

ordes resultantes; e a posición de España nas áreas xeopolíticas e xoeconómicas do mundo e nas relacións internacionais.

- Utilizar e aplicar as principais ferramentas e procedementos do método xeográfico ao estudo do sistema mundial e da posición de España no mundo.
- Avaliar criticamente a globalización; recoñecer as desigualdades mundiais e apreciar as iniciativas de solidariedade coas persoas e os espazos mundiais desfavorecidos; e valorar as vantaxes do poder brando.

4. Concreción para cada estándar de aprendizaxe

Estándar	Temporalización	Grao mínimo de consecución para superar a materia (CONTIDOS MÍNIMOS)	Procedementos e instrumentos de avaliación
BLOQUE 1: A xeografía e o estudo do espazo xeográfico			
Describe a finalidade do estudo da xeografía, e as principais ferramentas de análise e os seus procedementos	1º trimestre	Recoñecer a peculiaridade do coñecemento xeográfico utilizando as súas ferramentas de análise e os seus procedementos	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Identifica as paisaxes xeográficas. Enumera e describe as características das paisaxes xeográficas.	1º trimestre	Identificar o espazo xeográfico como tal nas súas diversas ocupacións, entendéndoo como centro de relacións humanas e sociais	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Utiliza adecuadamente as ferramentas características da ciencia xeográfica	1º trimestre	Distinguir e analizar os tipos de planos e mapas con diferentes escalas, identificándoos como ferramentas de representación do espazo xeográfico	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Extrae información do mapa topográfico mediante os procedementos de traballo do xeógrafo. Extrae a información de mapas e planos de diferentes escalas	1º trimestre	Analizar e comentar o mapa topográfico nacional E: 1/50.000.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Identifica nunha paisaxe as diferenzas entre paisaxe natural e cultural	1º trimestre	Deseñar e comparar mapas sobre espazos xeográficos próximos utilizando os procedementos característicos	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados

Analiza e extrae conclusións da observación dun plano e dun mapa, comentando as características do espazo xeográfico	1º trimestre	Procurar, seleccionar e elaborar información de contido xeográfico obtida de fontes diversas, e presentala de xeito adecuado	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
BLOQUE 2: O relevo español: a súa diversidade xeomorfolóxica			
Debuxa e sinala sobre un mapa físico de España as unidades do relevo español, comentando as súas características	1º trimestre	Distinguir as singularidades do espazo xeográfico español establecendo os aspectos que lle confiren unidade e os elementos que ocasionan diversidade	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Identifica e representa nun mapa os elementos do relevo que son similares e diferentes do territorio peninsular e insular	1º trimestre	Describir os trazos do relevo español, situando e analizando as súas unidades de relevo.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Enumera e describe os principais trazos do relevo de España	1º trimestre	Definir o territorio español subliñando as diferenzas das unidades morfoestruturais.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Clasifica as unidades do relevo español segundo as súas características xeo-morfolóxicas	1º trimestre	Diferenciar a litoloxía de España, incidindo nas súas características e na modelaxe	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Describe sumariamente nun mapa a evolución xeolóxica e a conformación do territorio español.	1º trimestre	Utilizar correctamente o vocabulario específico da xeomorfoloxía.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías.

			Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Realiza un corte topográfico e explica o relevo que reflicte.	1º trimestre	Procurar e seleccionar información do relevo obtido de fontes diversas (bibliográficas, cartográficas, internet ou traballos de campo), e presentala de xeito adecuado sinalando os condicionamentos que o relevo pode impor.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Enumera e describe os elementos constitutivos dos tipos de solo de España. Localiza nun mapa de España os tipos de solos peninsulares e insulares	1º trimestre	Identificar as características edáficas dos solos.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Bloque 3. A diversidade climática e a vexetación			
Localiza os climas nun mapa de España.		Sinalar nun mapa de España os dominios climáticos	
Describe e compara os climas en España, enumerando os factores e os elementos característicos	1º trimestre	Distinguir os climas en España e comentar as súas características, sinalando os factores e os elementos que os compoñen, para diferenciais.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Representa e comenta climogramas específicos de cada clima.	1º trimestre	Distinguir os climas en España e a súa representación en climogramas.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Comenta as características dos climas españois a partir dos seus climogramas representativos.	1º trimestre	Comentar a información climatolóxica que se deduce utilizando mapas de temperaturas ou precipitacións de España.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de

			léxico específico en contextos adecuados
Enumera os trazos dos tipos de tempo atmosférico reflectidos nas estacións climatolóxicas. Identifica e interpreta nun mapa do tempo os elementos que explican os tipos de tempo atmosférico.	1º trimestre	Analizar os tipos de tempo atmosférico en España utilizando os mapas de superficie e de altura	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Comenta un mapa do tempo de España distinguindo os elementos que explican o tipo de tempo característico da estación do ano correspondente.	1º trimestre	Interpretar un mapa do tempo aplicando as características dos tipos de tempo peninsulares ou insulares.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Analiza como afecta a España o cambio climático. Extrae conclusións ambientais, utilizando gráficas e estatísticas que reflicten as chuvias torrenciais	1º trimestre	Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo á diversidade climática de España utilizando as fontes dispoñibles, tanto de internet como de medios de comunicación social, ou bibliografía.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Identifica nun mapa os dominios vexetais, e describe e comenta as súas características	1º trimestre	Identificar as rexións vexetais.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Ante unha paisaxe natural, identifica as formacións vexetais que aparezan. Analiza razoadamente unha cliserie	1º trimestre	Diferenciar razoadamente as formacións vexetais españolas	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Bloque 4. A hidrografía			
Explica a diversidade hídrica en España.	1º trimestre	Explicar a diversidade hídrica da Península Ibérica e nas illas, enumerando e localizando os tipos de	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas,

		elementos hídricos que se poden percibir coa observación da paisaxe	gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Localiza nun mapa de España as principais cuncas fluviais.	1º trimestre	Describir as cuncas fluviais españolas situándoas nun mapa e enumerando as súas características	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Relaciona os réximes hídricos dos cursos fluviais coas posibilidades de aproveitamento hídrico en España.	1º trimestre	Identificar os réximes fluviais máis característicos.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Localiza nun mapa as zonas húmidas españolas, e debate un aspecto de actualidade sobre este tema.	1º trimestre	Enumerar as zonas húmidas de España, localizalas nun mapa e comentar as súas características.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Sitúa nun mapa da rede hidrográfica española os grandes encoros, e deduce consecuencias, analizando tamén as características climáticas. Analiza e comenta gráficas e estatísticas que reflicten as épocas de seca en relación cun mapa de tipos de réximes fluviais dos ríos da Península Ibérica, e saca conclusións	1º trimestre	Analizar o aproveitamento dos recursos hídricos en España, incluíndo as características de seca e das chuvias torrenciais do clima	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Selecciona imaxes e novas xornalísticas que reflictan a desigualdade hídrica española e a súa interacción coas actividades humanas.	1º trimestre	Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo á hidroloxía española, incidindo na explotación das augas subterráneas, utilizando distintas fontes de información.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de

			léxico específico en contextos adecuados
Bloque 5. As paisaxes naturais e as relacións entre natureza e sociedade			
Distingue as características dos grandes conxuntos paisaxísticos españois. Localiza no mapa as paisaxes naturais españolas e identifica as súas características.	1º trimestre	Describir e reflectir nun mapa as paisaxes naturais españolas, identificando os seus trazos.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
XHB5.2.1. Identifica e formula os problemas suscitados pola interacción entre persoa e natureza sobre as paisaxes. Analiza algún elemento lexislador correctivo da acción humana sobre a natureza.	1º trimestre	Relacionar o medio natural coa actividade humana, describindo casos de modificación do medio polo ser humano	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Diferencia as paisaxes humanizadas das naturais	1º trimestre	Describir os espazos humanizados e enumerar os seus elementos constitutivos.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Selecciona e analiza novas xornalís-ticas ou imaxes nas que se perciba a influencia do medio na actividade humana. Selecciona e analiza a partir de distintas fontes de información novas xornalísticas ou imaxes nas que se perciba a influencia das persoas sobre o medio. Obtén e analiza a información que apareza nos medios de comunicación social referida á destrución do medio natural por parte do ser humano.	1º trimestre	Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo ás paisaxes naturais e as relacións entre natureza e sociedade, utilizando fontes en que estea dispoñible, tanto en internet como en bibliografía ou medios de comunicación social.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Diferencia as paisaxes naturais españolas a partir de fontes gráficas e comenta imaxes representativas de cada unha das variedades de paisaxes naturais localizadas en medios de comunicación social, internet ou outras fontes bibliográficas.	1º trimestre	Comparar imaxes das variedades de paisaxes naturais.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de

			léxico específico en contextos adecuados
Bloque 6. A poboación española			
Utiliza as ferramentas de estudo da poboación.	2º trimestre	Identificar as fontes para o estudo da poboación establecendo os procedementos que permiten estudar casos concretos.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Comenta a pirámide actual de poboación española e compáraa con algunha dun período anterior ou de previsións futuras. Distingue as pirámides de poboación na súa evolución histórica.	2º trimestre		Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
	2º trimestre	Comentar gráficos e taxas que amosen a evolución da poboación española.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Aplica a teoría da transición demográfica ao caso español. Elixo datos e taxas demográficas que amosen a configuración da poboación dun territorio.	2º trimestre	Caracterizar a poboación española identificando os movementos naturais.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Comenta o mapa da densidade de poboación actual en España	2º trimestre	Diferenciar a densidade de poboación no espazo peninsular e insular, explicando a distribución de poboación	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Explica os procesos migratorios antigos que afectan a España.	2º trimestre	Explicar a distribución da poboación española identificando as migracións.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas,

Identifica e analiza as migracións recentes Explica as relacións entre comunidades autónomas en relación coas migracións interiores.			gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Compara e comenta a poboación das rexións que medran e as que diminúen a súa poboación.	2º trimestre	Analizar a poboación das comunidades autónomas, definindo a súa evolución e a problemática de cada unha.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Analiza un gráfico da estrutura da poboación española.	2º trimestre	Comentar un mapa da densidade de poboación de España, analizando a súa estrutura.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Resolve problemas de demografía referidos ao cálculo de taxas de poboación.	2º trimestre	Analizar as pirámides de poboación das comunidades autónomas, incidindo no caso galego, e comentar as súas peculiaridades	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Selecciona e analiza información sobre as perspectivas de futuro da poboación española.	2º trimestre	Explicar as perspectivas de poboación española e a ordenación do territorio	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Presenta e defende información sobre a poboación española salientando os aspectos máis significativos, utilizando gráficos, mapas, pirámides, etc., nunha presentación informática ou en exposicións en directo.	2º trimestre	Obter e seleccionar información de contido demográfico utilizando fontes en que estea dispoñible, tanto en internet como noutras fontes de información.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados

Bloque 7. O espazo rural e as actividades do sector primario			
Identifica as actividades agropecuarias e forestais. Diferencia as actividades do sector primario doutras actividades económicas.	2º trimestre	Describir as actividades agropecuarias e forestais, especificando as características de España.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Sitúa nun mapa a distribución dos principais aproveitamentos agrarios. Achega os aspectos do pasado histórico que incidiron nas estruturas agrarias españolas.	2º trimestre	Distinguir as paisaxes agrarias, a súa morfoloxía e as súas estruturas, establecendo as súas características.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Selecciona e comenta imaxes que poñen de manifesto as características das paisaxes agrarias españolas.	2º trimestre	Analizar adecuadamente unha paisaxe rural distinguindo o terreo de labor, os bosques e o hábitat	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Define historicamente, de forma sumaria, a estrutura da propiedade	2º trimestre	Comprender a evolución da estrutura da propiedade e identificar formas de tenza da terra.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Identifica e analiza as características das paisaxes agrarias españolas	2º trimestre	cas das paisaxes agrarias españolas en conta as súas estruturas da propiedade e as características das súas explotacións	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Achega datos ou gráficos de aspectos estruturais que expliquen o dinamismo dun sector agrario dado. Comenta textos xornalísticos que expliquen a		Explicar a situación do sector agrario español tendo en conta o contexto europeo e as políticas da Unión Europea	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías.

situación española na PAC.			Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Establece as características e as peculiaridades da actividade pesqueira española e galega. Selecciona e analiza novas xornalísticas que tratan problemas pesqueiros e identifica a súa orixe.	2º trimestre	Analizar a actividade pesqueira, e definir as súas características e os seus problemas	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Confecciona gráficos comparativos do peso específico no PIB das actividades agrarias, gandeiras, forestal e pesqueiras españolas fronte a outros sectores de actividade	2º trimestre	Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo ao espazo rural, silvícola ou pesqueiro, utilizando fontes dispoñibles en internet, en medios de comunicación social ou na bibliografía.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Bloque 8. As fontes de enerxía e o espazo industrial			
Selecciona e analiza información sobre os problemas e a configuración da industria española. Establece un eixe cronolóxico para explicar a evolución histórica da industrialización española. Selecciona e analiza imaxes que amosen a evolución histórica da industria española nunha zona concreta ou dun sector concreto.	2º trimestre	Analizar o proceso de industrialización español establecendo as características históricas que conducen á situación actual	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Relaciona o nacemento da industria e a localización de fontes de enerxía e materias primas en España.	2º trimestre	Relacionar as fontes de enerxía e a industrialización, e describir as súas consecuencias en España.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Enumera as características da industria española e as súas diferenzas rexionais. Confecciona e analiza gráficas e estatísticas que expliquen as producións industriais.	2º trimestre	Coñecer os factores da industria en España.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de

			léxico específico en contextos adecuados
Analiza e comenta paisaxes de espazos industriais.	2º trimestre	Identificar e comentar os elementos dunha paisaxe industrial dada.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Sinala nun mapa os asentamentos industriais máis importantes, distinguindo entre os sectores industriais. Localiza e describe as rexións industriais e os eixes de desenvolvemento industrial Describe os eixes ou focos de desenvolvemento industrial, e as súas perspectivas de futuro.	2º trimestre	Describir os eixes de desenvolvemento industrial sobre un mapa, establecendo as súas características e as posibilidades de rexeneración e cambio no futuro.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Describe as políticas industriais da Unión Europea e a súa influencia nas españolas.	2º trimestre	Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo ao espazo industrial español e a influencia nel da política industrial europea, utilizando fontes en que estea dispoñible, tanto en internet, como na bibliografía ou nos medios de comunicación.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Bloque 9. O sector servizos			
Identifica as características do sector terciario español	2º trimestre	Analizar a terciarización da economía española establecendo as súas características e a influencia no produto interior bruto, e utilizar correctamente a terminoloxía do sector servizos.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Explica a incidencia do sector servizos para a economía española	2º trimestre	Identificar a presenza dos servizos no territorio, analizando a súa distribución e o impacto no medio	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Describe como se articulan os medios de	2º trimestre	Explicar o sistema de transporte en España,	Exercicios prácticos: Identificación,

comunicación máis importantes de España (ferrocarrís, estradas, portos e aeroportos). Comenta sobre un mapa de transportes a transcendencia que este sector ten para articular o territorio. Describe e analiza mapas que reflectan un sistema de transporte determinado. . Distingue nun mapa os principais nodos de transporte español. Resolve problemas formulados nun caso específico sobre vías de comunicación no noso país.		distinguindo a articulación territorial que configura	interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento comercial.	2º trimestre	Describir o desenvolvemento comercial e a ocupación territorial que impón, e establecer as súas características.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Analiza e explica as desigualdades do espazo turístico	2º trimestre	Localizar nun mapa os espazos turísticos, e enumerar as súas características e as desigualdades rexionais.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Comenta gráficas e estatísticas que expliquen o desenvolvemento turístico español. Explica como articulan o territorio outras actividades terciarias. Analiza e comenta imaxes do espazo destinado a transportes, comercial ou outras actividades do sector servizos	2º trimestre	Obter e seleccionar información de contido xeográfico relativo á actividade ou ao espazo do sector servizos español, utilizando fontes en que estea dispoñible, tanto en internet como na bibliografía ou nos medios de comunicación social.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Confecciona esquemas para analizar a influencia do sector servizos na economía e no emprego en España, a partir de imaxes que reflectan o seu impacto nunha paisaxe	2º trimestre	Identificar e comentar unha paisaxe transformado por unha importante zona turística.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas

			Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Bloque 10. O espazo urbano			
Define cidade e achega exemplos	3º trimestre	Definir a cidade.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Analiza e explica o plano da cidade máis próxima ao lugar de residencia, ou a máis significativa.	3º trimestre	Analizar e comentar planos de cidades, distinguindo os seus trazados	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Identifica as características do proceso de urbanización. Explica e propón exemplos de procesos de planificación urbana.	3º trimestre	Identificar o proceso de urbanización e enumerar as súas características e as planificacións internas	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Sinala a influencia histórica no plano das cidades españolas. Explica a morfoloxía urbana e sinala as partes dunha cidade sobre un plano desta.	3º trimestre	Analizar a morfoloxía e a estrutura urbana, e extraer conclusións da pegada da historia e a súa expansión espacial, reflexo da evolución económica e política da cidade.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Comenta unha paisaxe urbana a partir dunha fonte gráfica. Selecciona e analiza imaxes que expliquen a morfoloxía e a estrutura urbana dunha cidade coñecida.	3º trimestre	Analizar e comentar unha paisaxe urbana.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Explica a xerarquización urbana española.	3º trimestre	Identificar o papel das cidades na ordenación do	Exercicios prácticos: Identificación,

		territorio.	interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Describe e analiza as influencias mutuas entre a cidade e o espazo que a rodea.	3º trimestre	Describir a rede urbana española e comentar as súas características.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Selecciona e analiza novas xornalísticas que amosen a configuración e a problemática do sistema urbano español.	3º trimestre	Obter, seleccionar e analizar información de contido xeográfico relativo ao espazo urbano español, utilizando fontes en que estea dispoñible, en internet, nos medios de comunicación social ou na bibliografía	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Bloque 11. Formas de organización territorial			
Localiza e explica nun mapa a organización territorial española, partindo do concello e da comunidade autónoma	3º trimestre	Describir a organización territorial española analizando a estrutura local, autonómica e estatal	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Explica a ordenación territorial española a partir de mapas históricos e actuais. Caracteriza a ordenación territorial establecida pola Constitución de 1978. Compara a ordenación territorial actual e a da primeira metade do século XX. Distingue e enumera as comunidades autónomas, as principais cidades en cada unha e os países fronteirizos de España	3º trimestre	Explicar a organización territorial española e establecer a influencia da historia e da Constitución de 1978, mediante o emprego de mapas históricos e actuais.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Enumera os desequilibrios e os contrastes territoriais	3º trimestre	Analizar a organización territorial española e	Exercicios prácticos: Identificación,

existentes na organización territorial española.		describir os desequilibrios e os contrastes territoriais, así como os mecanismos correctores	interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Explica as políticas territoriais que practican as comunidades autónomas en aspectos concretos	3º trimestre	Describir a transcendencia das comunidades autónomas e definir as políticas territoriais que levan a cabo, incidindo no caso de Galicia.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Distingue os símbolos que diferencian as comunidades autónomas. Explica razoadamente os trazos esenciais das políticas territoriais autonómicas	3º trimestre	Obter, seleccionar e analizar información de contido xeográfico relativo ás formas de organización territorial en España, utilizando fontes en que estea dispoñible en internet, nos medios de comunicación social ou na bibliografía.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Bloque 12. España en Europa e no mundo			
Localiza nun mapa as grandes áreas xoeconómicas e sinala aquelas coas que España ten máis relación. Identifica aspectos salientables de España na situación mundial. Localiza a situación española entre as grandes áreas xoeconómicas mundiais.	3º trimestre	Definir a situación xeográfica de España no mundo, establecendo a súa posición e localizando os seus territorios	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Explica a posición de España na UE	3º trimestre	Describir o continente europeo distinguindo a súa estrutura territorial e os contrastes físicos e socioeconómicos	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Extrae conclusións das medidas que a Unión Europea toma en política rexional e de cohesión territorial que afectan a España. Comenta novas xornalísticas ou textos que explican a	3º trimestre	Identificar a posición de España na Unión Europea, enumerando as políticas rexionais e de cohesión territorial que se practican en Europa e que afectan a España	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas

posición de España na Unión Europea			Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Identifica e describe os trazos da globalización con exemplificacións que afecten a España.	3º trimestre	Definir a globalización e explicar os seus trazos	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Confecciona cadros comparativos da aplicación a casos concretos dos conceptos de mundialización e de diversidade territorial	3º trimestre	Comparar os procesos de mundialización e diversidade territorial, resumindo as características de ambos.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados
Explica as repercusións da inclusión de España en espazos xeopolíticos e so-cioeconómicos continentais e mundiais a partir de distintas fontes de información xeográfica	3º trimestre	Explicar as repercusións da inclusión de España en espazos socioeconómicos e xeopo-líticos continentais e mundiais, utilizando fontes diversas baseadas en material bibliográfico ou en liña e en opinións expostas nos medios de comunicación social.	Exercicios prácticos: Identificación, interpretación e comentario mapas, gráficos, ilustracións e fotografías. Desenvolvemento de cuestións teóricas Definición, comprensión e integración de léxico específico en contextos adecuados

Grao mínimo de consecución para superar a materia (contidos mínimos)
serán os recollidos nas directrices establecidas polo grupo de traballo de xeografía (CIUG) na súa páxina Web para o curso 2018-2019:

<http://ciug.gal/grupos/xeografia.php>

5. Concrecións metodolóxicas que require a materia

Na metodoloxía que se pon en práctica na aula concrétase todo un conxunto de decisións, algunhas previas á súa realización, outras condicionadas polas necesidades do momento. Sen embargo, calquera das decisións que configuran unha proposta metodolóxica (función do profesor/a, papel atribuído á actividade do alumno/a, organización dos contidos, distribución do espazo e do tempo, agrupación dos alumnos/as ...) Ten uns referentes básicos, por unha parte, na función social que se lle atribúe á ensinanza (traducida na importancia relativa que se lles concede a uns contidos sobre outros) e, pola outra, na concepción que se posúe, non sempre explícita, sobre como se aprende e como se ensina. Neste apartado vanse revisar estes referentes desde a perspectiva en que foron adoptados na Reforma.

Principios da aprendizaxe significativa

O modelo curricular da Reforma baséase nunha concepción constructivista da aprendizaxe. O constructivismo non pretende ser unha nova teoría que satisfaga tódalas esixencias, senón unha visión de conxunto que permite acceder ó coñecemento dos principios comúns das distintas teorías que comparten postulados constructivistas.

O termo aprendizaxe significativa se refire á posibilidade de establecer vínculos substantivos e non arbitrarios entre o novo contido a aprender e o que xa se sabe. Para conseguir que se realice unha aprendizaxe significativa é necesario romper o equilibrio inicial dos esquemas de coñecemento respecto ó novo contido de aprendizaxe. Mais non é suficiente que se produza o desequilibrio, que o alumno tome conciencia disto e estea motivado para superar ese estado, senón que é preciso que se orixine un novo equilibrio mediante a modificación dos seus esquemas ou construíndo uns novos.

Os principios básicos compartidos, que se mencionan a continuación, deben impregnar o Desenvolvemento Curricular de calquera materia e manifestarse na concreción dos seus elementos, nas decisións relativas á súa estrutura formal e nas indicacións que concirnen ó seu desenvolvemento e á súa aplicación na aula, especialmente deben manifestarse na metodoloxía.

Para que un alumno/a poida acadar uns coñecementos novos é imprescindible que substitúa, modifique ou complete os coñecementos previos que xa adquirira. Estes coñecementos poden ser o resultado de experiencias educativas anteriores ,

escolares ou non, ou de aprendizaxes espontáneas. Poden ser erróneos, parciais ou incompletos, mais serán o punto de partida para a adquisición de novos contidos.

Só se lles poderá axudar na adquisición de novas aprendizaxes si se ten en conta o seu nivel de desenvolvemento nos seus distintos aspectos: lóxico, afectivo, motor....

Cando a distancia entre o que o alumno/a sabe e o que pretende aprender é excesiva, pode bloquearse a súa capacidade de aprender creando unha autoimaxe negativa, unha sensación de impotencia ou unha actitude de desinterese. Do mesmo xeito, se a distancia é mínima, prodúcese un efecto de desmotivación e cansazo ó non sentir a necesidade de revisar uns coñecementos previos que difiren moi pouco do que se presenta como novo.

A ensinanza eficaz é , pois, a que parte do nivel de desenvolvemento do alumno/a, máis non para acomodarse a el, senón para facelo progresar.

Ademais dos principios básicos citados, para que a metodoloxía empregada favoreza unha aprendizaxe significativa, cómpre ter en conta unha serie de requisitos:

Un novo contido debe ser potencialmente significativo tanto desde o punto de vista lóxico como psicolóxico. Un contido ten significatividade lóxica cando é coherente coa lóxica interna da disciplina e na forma en que é presentado e ten significatividade psicolóxica se permite establecer conexións entre o contido a traballar e os coñecementos previos dos alumnos/as o seu nivel de desenvolvemento e as súas estratexias de aprendizaxe.

Igualmente a significatividade da aprendizaxe está moi relacionada coa funcionalidade, de maneira que os contidos adquiridos, xa sexan conceptuais, procedementais ou actitudinais, poidan ser utilizados cando os alumno/as os necesiten.

É necesario que os alumnos/as teñan unha actitude favorable, é dicir , deben estar motivados para relacionar o que aprenden co que xa saben, de aí a importancia que adquire o autoconceito e a autoestima.

Cómpre que os alumnos/as do IES Xesús Taboada Chivite ,realicen unha actividade mental para establecer as relacións entre o novo contido e os elementos xa dispoñibles na súa estrutura cognoscitiva ; é un labor propio e individual no que o profesor/a non os pode substituír, aínda que a súa intervención didáctica deberá constituír o marco de axuda e de guía no que a actividade mental poida ter lugar.

Finalmente, para que a nova aprendizaxe chegue a ser significativa e funcional, requírese a memorización comprensiva, que permite que o contido se integre na memoria dos alumnos/as e que quede almacenado para a súa recuperación posterior

6. Materiais e recursos didácticos que se vaian a utilizar

Os alumnos utilizarán o longo do curso os seguintes recursos didácticos:

Libro de texto "Xeografía" de Editorial Anaya.

Gráficos, mapas, medios audiovisuais, etc.

Presentacións elaboradas polo profesor proxectadas co canón.
Comentarios prácticos
Actividades propostas para a súa realización e corrección na aula.
Prácticas de examen seguindo o modelo das PAAU ou das novas probas que se programen.

7. Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado.

Criterios sobre avaliación

As probas de avaliación, centraranse no espazo España - Galicia e adecúanse aos modelos propostos pola CIUG.

Actualmente as partes son as seguintes:

PRIMEIRA PREGUNTA: definir conceptos xeográficos e indicar algún exemplo (2 PUNTOS)

Trátase ademais de que o alumnado saiba usar axeitadamente a terminoloxía xeográfica relacionándoa cun exemplo.

SEGUNDA PREGUNTA: desenvolver unha pregunta práctica consistente na localización, lectura, interpretación, explicación e análise crítica dun documento gráfico relacionado coas destrezas e habilidades xeográficas fundamentais. (1+4 PUNTOS)

TERCEIRA PREGUNTA: desenvolver unha cuestión teórica referida aos temas extraídos dos bloques de coñecemento. Nesta pregunta inclúiranse orientacións para o seu desenvolvemento. (3 PUNTOS)

Na proba especifícase a puntuación de cada exercicio, tal e como se indica no apartado anterior, e conforme as probas PAUU.

Se estas probas sufriran cambios, derivados de unha nova proposta por parte do grupo de traballo de Xeografía (CIUG), adecuaríanse ás novas propostas.

No suposto de que se detectaran alumnos/as con altas capacidades deseñaríanse actividades adaptadas para ditos alumnos/as.

As cualificacións do curso de segundo de bacharelato virán fortemente condicionadas pola presentación dos alumnos que superen á materia ás probas de selectividade. Por elo, tanto as probas escritas como a materia a impartir axustaránse ás directrices da CIUG e do seu grupo de traballo.

Daráselle gran relevancia a realización de prácticas por parte dos alumnos/as na casa, xa que supoñen unha oportunidade de reforzar a materia dende unha perspectiva práctica e, por outra banda, serven para exercitarse nunha modalidade de exercicio tipo ABAU, que permitirá afrontar con maior éxito as probas trimestrales e a propia proba ABAU.

EXAMES

En cada avaliación realizarase un único exame GLOBAL seguindo o modelo proposto pola CIUG, facilitando deste xeito a adaptación dos alumnos as citadas probas.

O exame GLOBAL de avaliación representa o 90% da nota. O 10 % restante obterase a partir de probas parciais sobre mapa político e físico de España, sobre vocabulario proposto pola CIUG, actividades de aula ou outros aspectos que a profesora considere oportunos.

Ó finalizar cada trimestre, o profesor comentará os datos da avaliación cos alumnos para que, se houbera lugar se introducirán medidas correctoras no proceso de aprendizaxe de estes de cara á proba de recuperación final.

A materia non se acumula, polo tanto, os temas explicados en cada avaliación serán liberados nas seguintes avaliacións, excepto o mapa político e físico de España que sempe se pregunta na cuestión 2 do exame, do mesmo xeito que nas probas ABAU.

Para a realización do exame precísanse 90 minutos (para axustalo ao modelo das probas ABAU) polo que se non é posible encaixalo pola mañá, os alumnos terán que realizalo fora do horario escolar (pola tarde)

A materia apróbase coa nota mínima de 5 na avaliación

Non se repetirán os exames a aqueles alumnos que non asistan o día sinalado. Estes alumnos acudirán á proba final de maio.

A estrutura do curso será a seguinte:

- 1ª avaliación- temas: 1, 2, 3, 4
- 2ª avaliación- temas: 5, 6, 7, 8,
- 3ª avaliación- temas: 9, 10, 11, 12

RECUPERACIÓN

Soamente se fará unha recuperación final no mes de maio, posterior á proba da terceira avaliación, para aqueles alumnos que acadaran unha cualificación final (media das tres avaliacións) inferior a 5 puntos. A materia desta recuperación será a das tres avaliacións. A nota obtida neste exame será a que figure na avaliación ordinaria, independentemente de que sexa inferior ou superior á obtida na media das tres avaliacións.

- **Subir nota.**-so poderán presentarse ó exame final para subir nota aqueles alumnos/as que acaden no exame da terceira avaliación unha nota inferior a dous puntos a media aritmética obtida entre a nota da primeira e da segunda

avaliación. A nota obtida neste exame será a que figure na avaliación ordinaria, independentemente de que sexa inferior ou superior á obtida na media das tres avaliacións ou na terceira avaliación.

Criterios de Cualificación

A **cualificación final** da materia será:

Sempre que a nota do exame global de avaliación sexa como mínimo de 5 puntos, as probas parciais, orais ou escritas poderán sumar ata 1 PUNTO. As actividades de aula poden ser cualificados en cada avaliación con Moi Ben, Ben, Regular ou Mal. A cualificación Moi Ben ou Ben, valorarase en 0,5 ou 0,25 puntos respectivamente. Con outra cualificación no haberá ningún aumento de puntuación.

A cualificación final de avaliación será a suma do exame global máis os aumentos, se procede, por probas parciais, traballos de aula ou de casa. Se o resultado iguala ou supera as cinco décimas, obterase como nota final de avaliación o número enteiro posterior; se non chega, o inmediatamente inferior (exemplo: 5,5 = 6; 5,4 = 5).

Cada día un alumno, por orde alfabético, empezará a clase facendo un resumo do explicado na clase anterior. De non facelo ou facelo mal, restaráselle cada vez 0,1, da nota final de avaliación.

Por cada **falta de ortografía**, nas probas escritas, restarase 0,1

Acudirán a **avaliación extraordinaria** os alumnos/as que non acaden unha nota mínima de 5 na convocatoria ordinaria de xuño. Na cualificación extraordinaria, só se terá en conta, a nota que o alumno/a obteña en dita proba.

8. Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a práctica docente

Indicadores para avaliar o proceso de ensino.

Descritores

- Realizar con interese a lectura comprensiva dos contidos das diferentes epígrafes das unidades.
- Definir termos utilizando o vocabulario xeográfico adecuado
- Ler e comenta textos
- Redactar a resposta ás actividades e os traballos formulados
- Expor oralmente, con corrección e coherencia, a resposta ás actividades didácticas formuladas polo profesorado
- Respetar as normas de comunicación na clase

- Obter e elabora información da Rede
- Coidar a presentación do caderno de traballo e a execución dos actividades
- Participar activamente en clase formulando preguntas; contestando a interrogantes; manifestando opinións
- Respetar as intervencións en clase dos demais estudantes.
- Manifestar unha actitude atenta en clase e respectuosa coas indicacións do profesorado
- Apoiar a aprendizaxe dos contidos utilizando un esquema e confeccionando cadros comparativos
- Comparar informacións e interpreta imaxes, mapas e gráficos relativos aos diversos temas da xeografía
- Utilizar datos estatísticos para obter información

Unidade 1

- Calcular as coordenadas xeográficas de España; e a porcentaxe que representa cada un dos territorios que a integran.
- Observar e deduce, a partir dun mapa físico, a que se debe a escasa influencia do mar e a elevada altitude media da Península.
- Observar e deduce, a partir dun mapa físico, cales son as características do relevo galego e de España
- Relacionar contidos: vínculos entre historia xeolóxica, rochedo e relevo.
- Explicar feitos relativos ao relevo español
- Utilizar e traballa con mapas; - Localiza en mapas os relevos montañosos e os principais cabos e golfos da Península
- Elaborar e comenta un perfil topográfico a partir dun mapa topográfico

Unidade 2

- Calcular: amplitudes térmicas anuais e o índice de aridez de De Martonne; e aplica os índices de aridez de Gaussen e de De Martonne
- Explicar feitos relativos ao clima español
- Utilizar e traballa con mapas sinópticos de tempo, isotermas e isohietas
- Localizar en mapas e comenta os diferentes dominios climáticos
- Elaborar e comenta climogramas

Unidade 3

- Tomar conciencia dos cambios producidos pola actividade humana no medio ambiente
- Calcular: o caudal relativo e a irregularidade anual dun río e indica as unidades en que se mide o caudal absoluto e relativo dun río
- Explicar feitos relativos ás augas, a vexetación e o solo
- Comparar os bosques caducifolio, marcescente e perennifolio; e a landa coa maquia

Unidade 4

- Tomar conciencia dos problemas ambientais e valora as medidas encamiñadas a conseguir un desenvolvemento sostible

- Comprométese na mellora do medio
- Entender como inflúen os distintos elementos do medio natural no poboamento e o hábitat, e nas actividades humanas

Unidade 5

- Saber explicar o espazo rural e a súa diversidade
- Comparar as vantaxes e inconvenientes dos cambios nas técnicas e sistemas agrarios
- Conocer as diferentes políticas agrarias
- Conocer as características da actividade agraria, gandeira e pesca tradicional e actual
- Comparar as vantaxes e inconvenientes dos cambios nas técnicas e sistemas agrarios; dos cultivos forzados; dos usos tradicionais e dos novos usos no espazo rural
- Conocer a política hidráulica
- Conocer as diferentes paisaxes rurais

Unidade 6

- Tomar conciencia dos cambios producidos pola actividade humana no contorno e é consciente das medidas para aforrar enerxía na vida cotiá e propón solucións para os problemas ambientais causados pola minaría e pola industria
- Relacionar a localización dos principais depósitos de enerxía non renovable coas redes de transporte e as instalacións de transformación; e a suba do prezo do petróleo coa crise industrial española de 1975
- Explicar as causas e as consecuencias do elevado consumo enerxético en España; os factores de localización das enerxías renovables; as consecuencias da elevada importación enerxética; as razóns da dependencia externa e escasa proxección exterior da industria española no período 1855-1975; os factores que propiciaron a implantación das primeiras industrias en Asturias, País Vasco, Cataluña e Madrid; e as causas da concentración e da difusión industrial.
- Comparar as vantaxes e inconvenientes das fontes de enerxía renovables e non renovables

Unidade 7

- Conocer as características dos diferentes sistemas de transporte e os impactos ambientais
- Relacionar contidos: os principais problemas do sistema de transporte español coas actuacións da política de transporte para solucionarlos; e os trazos que comparte o comercio polo miúdo tradicional moderno co tradicional clásico e o de libre servizo
- Razoar sobre a relación entre un PIB elevado e un alto desenvolvemento económico

Comparar as tendencias de localización da industria e dos servizos

Unidade 8

- Explicar a influencia dos factores físicos, económicos, demográficos e políticos na distribución da poboación; a influencia do crecemento natural e das migracións en cada etapa do crecemento da poboación española; a influencia na taxa de actividade das migracións, o dinamismo económico, a duración da escolarización, o traballo da muller fóra do fogar e a idade da xubilación; e os factores que influíron na taxa de paro en España.
- Comparar o censo co padrón municipal; a metodoloxía dos censos actuais e a dos censos por lumes; as migracións estacionais e temporais co éxodo rural; a emigración tradicional transoceánica e a europea; e as consecuencias das migracións exteriores tradicionais e actuais.
- Diferenciar o crecemento natural e o crecemento real da poboación.
- Buscar noticias sobre problemas relacionados co movemento natural da poboación; e sobre as migracións.
- Comentar textos xeográficos sobre o envellecemento demográfico.
- Saber calcular e interpretar taxas e índices demográficos
- Conocer a evolución da mortalidade infantil; a evolución da esperanza de vida; a evolución das migracións interiores tradicionais; as migracións segundo o tamaño dos municipios; a evolución da estrutura por idade; e a evolución da poboación ocupada por sectores económicos.
- Conocer a evolución da densidade de poboación en España; os saldos migratorios das migracións interiores actuais; e diferentes documentos sobre a inmigración estranxeira en España.
- Elaborar, comenta e compara pirámides de poboación de España

Unidade 9

- Tomar conciencia dos cambios producidos pola actividade humana no contorno: recompila noticias sobre problemas urbanos relacionados coa deterioración ambiental.
- Explicar as razóns da importancia urbana das cidades españolas na Idade antiga, Media e de na Idade Moderna e contemporánea; e os trazos que miden a proxección internacional dunha cidade
- Comparar os barrios obreiros tradicionais e as colonias de Casas Baratas do período industrial; e os obxectivos e actuacións do urbanismo desde a segunda metade do século XIX ata a actualidade.
- Diferenciar unha aglomeración urbano-industrial e unha urbanización difusa, e relaciónaas cunha etapa do proceso de urbanización
- distinguir nunha imaxe os trazos propios dunha cidade; e describe a información que achegan imaxes sobre o plano, a trama, a edificación e os usos do solo da zona antiga no pasado e na actualidade.
- Conocer a evolución das cidades españolas en 1900 e en 1970; e sobre as relacións entre a cidade central e os núcleos da área metropolitana na época industrial e postindustrial.

- Comentar o plano urbano de Palma seguindo a técnica proporcionada no libro de texto

Unidade 10

- Explicar as principais diferenzas entre as distintas vías seguidas polas comunidades para acceder á autonomía; o réxime de financiamento autonómico foral e común;
- Como se garante a todas as comunidades un nivel de cobertura mínimo para os servizos fundamentais e o pagamento das competencias transferidas;
- Conocer a información que achegan os diferentes indicadores para medir os desequilibrios territoriais;
- Conocer a evolución dos desequilibrios territoriais no crecemento do PIB e da poboación, e a converxencia económica, demográfica e social entre as rexións españolas; frases relacionadas coa política rexional do Estado;
- Entender os principais problemas da ordenación do territorio en España.
- Comparar os fondos da política de cohesión europea.
- Clasificar as comunidades autónomas españolas nas diferentes categorías de rexións europeas.
- Comentar textos xeográficos sobre artigos da Constitución española relativos ao financiamento autonómico.
- Elaborar mapas sobre a división autonómica, a división provincial e os países fronteirizos de España.
- Comentar mapas dos incentivos rexionais.

Unidade 11

- Comentar unha táboa estatística sobre o progreso de España nos obxectivos da Estratexia Europa 2020: crecemento intelixente, sostible e integrador+
- Relacionar contidos: cada un dos obxectivos da Estratexia Europa 2020 coa correspondente prioridade.
- Explicar as causas e as consecuencias da dependencia enerxética da UE; os factores de localización das áreas industriais da UE; as causas da elevada urbanización da UE; o motivo da expansión superficial das cidades europeas; e os cambios nos desequilibrios territoriais da UE.
- Clasificar noticias relativas a temas europeos e á posición de España na UE; e clasifica os datos dunha táboa estatística sobre a posición de España na UE.
- Comparar os trazos da estrutura agraria e pesqueira da UE; e as semellanzas e diferenzas entre a política rexional e a política de ordenación do territorio da UE.
- Comparar mapas: os conxuntos rexionais da UE e a clasificación das rexións na política rexional.
- Realizar un eixe cronolóxico sobre o proceso de ampliación europeo

Unidade 12

- Utilizar índices para sacar conclusións sobre a posición relativa de España no mundo e as fortalezas e as debilidades de España no contexto internacional.

- Empregar datos estatísticos para xustificar a situación de España nas áreas mundiais.
- Comenta unha táboa estatística sobre diferenzas entre países pertencentes a distintas áreas mundiais.
- Razoar as vantaxes que ten para un país ter unha boa reputación exterior.
- Explicar o papel que desempeñan na globalización os transportes, as comunicacións, o sistema capitalista e as organizacións e axentes internacionais.
- Clasificar a información proporcionada por unha táboa estatística sobre as distintas áreas mundiais.
- Comparar a evolución do desenvolvemento humano nos países de alto desenvolvemento, emerxentes e de baixo desenvolvemento; e as fortalezas e debilidades que impulsan e limitan o poder dos países emerxentes no contexto internacional.
- Buscar noticias sobre a globalización na súa dimensión política, económica, social, cultural e ambiental.
- Comentar gráficos sobre a axuda oficial ao desenvolvemento dos países do CAD (Comité de Axuda ao Desenvolvemento) e de España; e sobre a presenza exterior de España segundo os indicadores do IEPG.

Indicadores

- Indicador de logro baixo: Ter dificultades para explicalo.
- Indicador de logro medio: Explicalo sen dificultade de forma sinxela.
- Indicador de logro alto: Explicalo ao máximo nivel de forma excelente.

Indicadores para avaliar a práctica docente.

Falarase abertamente e con frecuencia co alumnado (maior de idade ou a punto de selo) sobre as cuestións académicas realacionadas coa materia (forma de impartir as clases, metodoloxía, probas teóricas, prácticas, etc) e adoptaranse as medidas oportunas cando se considere convinte e oportuno co gallo de lograr resultados óptimos e satisfactorios para todos.

Ademais teranse en conta as cualificacións finais acadadas polo alumnado e o resultado das probas externas.

A final de curso realizarase unha enquisa ao alumnado seguindo os criterios establecidos na CCP correspondente a fin de valorar a práctica docente e establecer medidas correctoras se fose preciso.

9. Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes

Os alumnos de 2º de bacharelato coa materia de 1º de bacharelato pendente poderán recupera-la mediante un exame; haberá dous convocatorias, unha ordinaria e outra extraordinaria en setembro. A materia do exame corresponde ós contidos mínimos esixibles da materia de Historia do Mundo Contemporáneo de 1º de bacharelato. O exame consistirá en: un tema a desenvolver a elixir entre dúas

opcións (3 puntos), un comentario dun texto histórico ou dunha gráfica (3puntos) e catro preguntas curtas (1 punto cada pregunta).

O procedemento de recuperación é o seguinte:

Para a proba de recuperación o alumno elixirá entre dúas opcións

A. - fragmentar a materia en dúas probas:

1. a **primeira** proba realízase no mes de xaneiro, e incluíra o *temario ata a I Guerra Mundial*

2. A *segunda* proba realízase en abril e comprenderá *dende a I Guerra Mundial ata o final do temario*

A Cualificación será o resultado da media das dúas probas, pero será necesario acadar en cada proba un mínimo de 3, con nota inferior a tres non se fará media, e en consecuencia o alumno /a terá que ir a proba final de maio

B. Examinarse dunha única proba: aqueles alumnos/as que non acadaran unha nota igual ou superior a tres nas probas parciais, ou non conseguiran unha media de 5, ou non se presenten, irán a un exame global que Xefatura de Estudos programará para maio.

- Por cada falta de ortografía , en cada proba escrita, restarase 0,1 punto

10. Organización dos procedementos que lle permitan ao alumnado acreditar os coñecementos necesarios en determinadas materias, no caso do Bacharelato.(BAC artigo 3.7 Orde 24/06/2008).

Non afecta a este Departamento.

11. Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados.

En Bacharelato non se realiza ningunha avaliación inicial. E no suposto de que os resultados non sexan satisfactorios xa se deixará constancia das medidas adoptadas na acta mensual do departamento.

12.Medidas de atención á diversidade En Xeografía, unha vez explicado o tema, realízanse as actividades do libro e aproveitamos a realización de prácticas para repasar recalando aqueles aspectos máis destacados e prestando unha atención máis individualizada a aqueles alumnos que presentan problemas ou dificultades de aprendizaxe.

13. Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso que corresponda

Os temas transversais abranguen contidos de varias disciplinas e o seu tratamento debe ser abordado dende a complementariedade.

Non poden formularse como un programa paralelo ao desenvolvemento do currículo senón inserido na dinámica diaria do proceso de ensino-aprendizaxe.

Son transversais porque deben impregnar a totalidade das actividades do centro. Estes temas son:

- Educación ambiental
- Educación para a paz
- Educación do consumidor
- Educación vial
- Educación para a igualdade de oportunidades entre sexos
- Educación para a saúde
- Educación na sexualidade
- Educación cívica e moral

14. Actividades complementarias e extraescolares programadas por cada departamento didáctico

Non se realizan, pois o programa resulta moi amplo e o tempo é necesario para o desenvolvemento do mesmo.

15. Programación da educación en valores

Interese por coñecer e explicar os antecedentes históricos do mundo actual.

- Fomentar a tolerancia e o respecto cara a crenzas distintas á propia.
- Recoñecer a importancia da conservación do patrimonio arquitectónico e artístico.
- Fomento da igualdade entre os membros da sociedade.
- Valoración do papel da muller e da igualdade entre os sexos.
- Valoración da convivencia entre culturas e relixións.
- Valorar o nacemento do sistema parlamentario e as institucións e principios democráticos.
- Valoración dos sistemas democráticos.
- Rexeitamento do racismo e a xenofobia causado, na maioría das ocasións, pola inmigración.
- Sensibilizar os estudantes sobre os problemas dos máis necesitados.
- Mostrar rexeitamento á discriminación laboral da muller.
- Interese por coñecer a organización das sociedades actuais e as súas diferenzas.
- Valoración dos sistemas democráticos e dos seus principios e institucións.
- Valoración da idea de Europa e da pertenza á UE.
- Mostrar rexeitamento polas formas de goberno autoritarias.
- Fomento do respecto polos principios e institucións democráticos.
- Aprecio da importancia das transformacións sociais contemporáneas.
- Valoración da incorporación da muller ao mundo laboral e actitude favorable ante tal situación.

- Actitude crítica ante os medios de comunicación, valorando as opinións achegadas por eles relacionadas coa estratificación social.
- Interese por coñecer as causas e as consecuencias do fenómeno urbano.
- Aprecio da importancia por conservar os vestixios urbanos do pasado.
- Recoñecemento da importancia de axudar á non contaminación urbana.

16. Accións de contribución ao proxecto lector

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. Nunha área como Xeografía e Historia a falta de competencia lingüística convértese nun dos principais obstáculos. Parece, polo tanto, preciso fomentar a lectura para garantir a comprensión lingüística dos alumnos.

- En primeiro lugar, potenciarase a lectura dos libros de texto así como as páxinas específicas dedicadas á lectura.
- Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan Xeografía e Historia non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos históricos dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.
- En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.
- En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, testimoniais, literarios, etc.
- En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán. Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:
 - actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.
 - actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.
 - actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre as

ideas (causa - efecto, comparación, semellanza ...). difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.

- actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son moi útiles para comprender e estudar . actividades en que se pide aos alumnos que dean a súa opinión persoal e que impliquen a transformación do estudado en coñecemento propio

17. Accións de contribución ao plan TIC

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que Iles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías ábrenlles novos camiños e formas de traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico. As posibilidades de traballar coas novas tecnoloxías son varias, cada profesor pode elixir, segundo os seus gustos e necesidades

- Pódese recorrer a Internet para buscar información sobre actividades ou diversos aspectos da materia
- Pódense empregar recursos multimedia, con presentacións audiovisuais para cada un dos temas do libro. Estas presentacións poden proxectarse de dúas maneiras: ben nun encerado dixital, se o houbera, ben simplemente cun ordenador e un canón. Estas presentacións poden incluír animacións, vídeos, imaxes, esquemas, textos e actividades que poden proxectarse ao longo da explicación na clase e que, sen dúbida, farán máis rica e interesante a exposición.
- Pódense empregar proxectos específicos de investigación en Internet: as WebQuests. Trátase de grandes propostas de investigación que os alumnos realizarán en grupo e que ocuparán varias clases. Cada investigación supón a elaboración dun traballo sobre un tema do curso cuxa información debe buscarse en Internet. As WebQuests poden servir para traballar algúns temas do curso cunha metodoloxía indagadora, diferente da tradicional metodoloxía expositiva común na nosa materia, ao mesmo tempo que Iles ensinan aos alumnos a procurar información en Internet e a traballar en grupo.

18. Accións de contribución ao plan de convivencia

A escola ten por función educar e formar a persoas para a vida e na vida é necesario saber convivir para adaptarse á sociedade na que nacemos ou vivimos. A convivencia resulta, con moita frecuencia, problemática: a escola, a rúa, a sociedade son, a veces, un territorio adverso para que os nosos alumnos/as aprendan a convivir. Por iso, o ensino e a práctica da convivencia escolar ten unha esixencia de actualidade.

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. A aparición de Internet supón unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que o profesorado lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para ser cidadán do mundo e abrir ventás a realidade actual ou novos camiños e enfoques didácticos.

A lectura e a practica de actividades democráticas dentro da aula convértense en prioritarias para comprender, expresar e comprender a realidade de forma axeitada.

Na área de Xeografía e Historia podemos realizar as seguintes accións favorecedoras da convivencia escolar.

- Fomentar a lectura, en coordinación co plan Lector, de libros que fagan fincapé nos valores democráticos, a información sobre outras culturas, relixións, sociedades, a convivencia democrática, a igualdade de dereitos, a tolerancia de ideas e a cultura da paz.
- Favorecer as actitudes dialogantes, de tolerancia, mediación de conflitos e de respecto aos demais dentro e fora das clases.
- Buscar e seleccionar, por parte do alumnado, de imaxes (presentacións) e textos motivadores, de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan a valorar e respectar as diferencias culturais e relixiosas. Defensa dos propios valores, principios e opinións diante o grupo clase por medio da exposición oral ou visual dos temas tratados.
- Visionar películas, documentais ou imaxes das redes sociais en clases de cidadanía, ética e titorías, que fagan fincapé nos valores democráticos de igualdade, dereitos humanos, cultura do entendemento, respecto a toda manifestación cultural e social.
- Realizar debates de xeito democrático sobre temas de actualidade da prensa diaria (cando o tema da actualidade coincida con coa materia que se está impartindo).
- Corrixir por medio do diálogo ao alumnado que manifeste con feitos, ditos ou xestos contrarios a o espírito de convivencia escolar.

19. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.

-A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunións do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico..

- A partir da análise dos resultados da avaliación final do curso anterior introduciranse as medidas oportunas.
- Consensuar fórmulas de atención a diversidade.
- Avaliaranse os procesos de aprendizaxe e de ensinanza.
- Para evitar o fracaso escolar controlaráse o absentismo do alumnado de etnia xitana ou de calquera outro alumno se se dera o caso.

ASIGNATURA	HISTORIA DA ARTE
PROFESOR	JUAN GUERRA LÓPEZ

1. Introducción e contextualización

Historia da Arte ten por obxecto de estudo a obra de arte como produto resultante da intelixencia, da creatividade e da actuación humanas, que se manifestaron de xeito diferente nas diversas sociedades e culturas ao longo do tempo.

O estudo da historia da arte débelle achegar ao alumnado os coñecementos necesarios para a análise, a interpretación e a valoración da arte a través da linguaxe das formas e do pensamento visual. A obra de arte, xunto con outras fontes de coñecemento histórico, constitúe un valioso testemuño para coñecer a mentalidade, a cultura e a evolución das sociedades: é, daquela, imprescindible estudala no seu contexto histórico, social e cultural, incidindo á vez no feito de que as obras artísticas poden perdurar a través do tempo con usos e funcións sociais diferentes en cada época. Tampouco hai que esquecer que na sociedade actual, altamente tecnificada, o ámbito das artes plásticas tradicionais se viu agrandado coa achega doutras manifestacións procedentes das novas tecnoloxías e dos medios de comunicación visual, de maneira que o universo da imaxe forma parte da nosa realidade cotiá.

Propónse unha selección que permita unha aproximación xeral ao desenvolvemento da arte occidental, desde o nacemento do clasicismo na antigüidade grecorromana ata a arte contemporánea. Neste sentido, resulta preferible centrar o estudo nas características esenciais dos períodos, estilos ou correntes máis significativos da arte occidental, así como na súa evolución, a través da análise dun número limitado

de obras representativas ou nomeadamente salientables, aínda que iso obrigue a renunciar de antemán a certos/as artistas e obras de interese indiscutible.

A complexidade dos factores que interveñen na creación da obra de arte e a especificidade de cada linguaxe artística esixen utilizar un método de análise que integre distintas perspectivas, entre as que poden sinalarse, polo menos, a formal, a sociolóxica e a iconolóxica. A perspectiva formal oríéntase a ver, recoñecer e valorar a materialidade das formas artísticas como unha linguaxe específica, a descubrir os seus procesos e as técnicas de creación, a función ou as funcións para as que foron creadas, así como as concepcións estéticas que manifestan. A perspectiva sociolóxica aborda a relación entre os/as artistas e a os/as clientes, as persoas destinatarias da obra, as formas de patrocinio, a consideración social do/da artista, ou a demanda e o consumo de arte. Canto á perspectiva iconolóxica, parte da análise iconográfica para indagar no significado último que o/a autor/a da obra pretende transmitir.

O coñecemento da historia da arte consolida nos alumnos e nas alumnas certos valores e actitudes fundamentais, como a tolerancia e o respecto polos valores e as crenzas das demais persoas, a capacidade de satisfacción ante a contemplación da arte, o respecto pola creación artística, aínda que non exento de espírito crítico, e de forma moi especial a valoración do patrimonio artístico e a responsabilidade da súa conservación, xa que se trata dun legado que se lles debe transmitir ás xeracións futuras.

2. Contribución ao desenvolvemento das competencias clave.

Historia da Arte é rica en achegas ao coñecemento competencial. A competencia clave de conciencia e expresións culturais está presente nos cento setenta estándares de aprendizaxe xa que recibe un tratamento moi específico, relacionado cos contidos que son propios da historia da arte. A competencia lingüística, obviamente, está presente tamén nos cento setenta estándares de aprendizaxe desta materia e como vertente máis instrumental debe impregnar todo o que sexa posible o seu desenvolvemento curricular. O mesmo ocorre, aínda que en menor medida coa competencia clave de aprender a aprender, presente en cento dezasete dos cento setenta estándares de aprendizaxe. A competencia social e cívica está presente en trinta e un dos cento setenta estándares de aprendizaxe e desenvólvese tamén en tanto que a arte reflicte as ideoloxías, as estruturas económicas e políticas e as formas de organización social que conforman as sociedades. A competencia clave de sentido de iniciativa e espírito emprendedor está presente en doce dos cento setenta estándares de aprendizaxe, fundamentalmente en aqueles nos que o alumnado investiga e fai traballos ben en grupo, ben individualmente. A competencia dixital tamén está presente en moi poucos estándares de aprendizaxe, concretamente en 8 dos cento setenta, relacionados ao igual que a competencia anterior cos traballos de investigación. Por último a competencia clave de matemática e básicas en ciencia e tecnoloxía é meramente testemuñal pois só aparece en dous estándares de aprendizaxe, un relacionado coa época da revolución industrial e outro coa época, máis recente, da novas tecnoloxías.

O tratamento metodolóxico da materia débese axustar ao nivel competencial inicial do alumnado, respectando os distintos ritmos e estilos de aprendizaxe e tendo en conta a atención á diversidade. Historia da Arte permite desenvolver metodoloxías activas, nas que o traballo individual e cooperativo estean permanentemente presentes, con elaboración de diferentes tipos de materiais, e

integrando de xeito especial as TIC.

3. Concreción, de ser o caso, dos obxectivos para o curso

1. Comprender e valorar os cambios na concepción da arte e as súas distintas funcións ó longo da historia.
2. Entender as obras de arte na súa globalizade, como expoñentes da creatividade humana, susceptibles de seren admiradas por si mesmas, e de seren valoradas como documento testemuñal dunha época histórica, dunha sociedade e dunha cultura.
3. Manexar a linguaxe artística de cada unha das artes visuais e utilizar diferentes metodoloxías para a análise das obras de arte desenvolvendo, ó tempo, a propia sensibilidade e a imaxinación.
4. Recoñecer e diferenciar as manifestacións artísticas máis destacadas dos principais estilos e artistas da arte occidental e, particularmente, as de Galicia, situándoas no seu contexto histórico, valorando as posibles influencias e a súa pervivencia na arte posterior.
5. Recoñecer a través dos cambios iconográficos dun mesmo tema a modificación dos valores estéticos, de mentalidade e pensamento propios de cada estilo artístico, do seu contexto histórico e da personalidade do artista.
6. Realizar actividades de documentación e investigación a partir de fontes diversas sobre determinados aspectos da historia da arte.
7. Coñecer, valorar e apreciar o patrimonio artístico, especialmente o de Galicia, contribuíndo á súa conservación como fonte de riqueza e posibilitando que se transmita ás futuras xeracións.

8. Valorar a cidade, na súa dimensión espacial e temporal, como obxecto da historia da arte e marco privilexiado das súas manifestacións e proxectar esta conciencia cara á súa evolución futura.
9. Contribuír á formación estética, analítica e crítica, así como á capacidade de comunica-la empatía ante as creacións artísticas.

4. Concreción para cada estándar de aprendizaxe de: temporalización, grao mínimo de consecución para superar a materia e procedementos e instrumentos de avaliación

Bloque 1. Raíces da arte europea: o legado da arte clásica

B1.1. Grecia, creadora da linguaxe clásica: principais manifestacións.

HAB1.1.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo a partir de fontes históricas ou historiográficas. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte grega en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB1.1.2. Define o concepto de orde arquitectónica e compara as tres ordes da arquitectura grega. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: Concretar que é a orde arquitectónica e diferenciar as tres ordes da arquitectura grega. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB1.1.3. Describe os tipos de templo grego, con referencia ás características arquitectónicas e a decoración escultórica. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: diferenciar os tipos de templo

grego, as súas características arquitectónicas e a decoración escultórica. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB1.1.4. Describe as características do teatro grego e a función das súas partes. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características do teatro grego e a función das súas partes. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB1.1.5. Explica a evolución da figura humana masculina na escultura grega a partir do "Kouros" de Anavysos, o "Doríforo" de Policleto e o "Apoxiomenos" de Lisipo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a evolución da figura humana masculina na escultura grega. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B1.2. A función social da arte en Grecia

HAB1.2.1. Especifica quen eran os/as principais clientes da arte grega, e a consideración social da arte e dos/das artistas. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a función social da arte grega, especificando o papel desempeñado polos clientes e artistas, e as relacións entre eles. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B1.3. Comentario de obras de arte: Grecia.

HAB1.3.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas gregas: Partenón, Tribuna das Cariátides do Erecteion, templo de Atenea Niké e teatro de Epidauro. Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras

mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB1.3.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas gregas: Kouros de Anavysos, Auriga de Delfos, Discóbolo (Mirón), Doríforo (Policleto), unha metopa do Partenón (Fidias), Hermes con Dioniso neno (Praxíteles), Apoxiomenos (Lisipo), Vitoria de Samotracia, Venus de Milo e friso do altar de Zeus en Pérgamo (detalle de Atenea e Gea). Temporalización: tres horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B1.4. Visión do clasicismo en Roma. A arte na Hispania romana e na Gallaecia.

HAB1.4.1. Explica as características esenciais da arte romana e a súa evolución no tempo a partir de fontes históricas ou historiográficas. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte romana en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB1.4.2. Especifica as achegas da arquitectura romana en relación coa grega. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as achegas da arte romana, diferenciándoas das gregas. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB1.4.3. Describe as características e funcións dos principais tipos de edificio romanos. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para

superar a materia: explicar as características básicas que teñen os edificios romanos máis salientables. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB1.4.4. Compara o templo e o teatro romanos cos respectivos gregos. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: diferenciar o templo romano do templo grego. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB1.4.5. Explica os trazos principais da cidade romana a partir de fontes históricas ou historiográficas. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a estrutura básica dunha cidade romana. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB1.4.6. Especifica as innovacións da escultura romana en relación coa grega. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as diferenzas básicas entre as dúas esculturas. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB1.4.7. Describe as características xerais dos mosaicos e a pintura en Roma a partir dunha fonte histórica ou historiográfica. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características básicas de mosaicos e pintura romanos. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B1.5. Función social da arte en Roma.

HAB1.5.1. Especifica quen eran os/as principais clientes da arte romana, e a consideración social da arte e dos/das artistas. Temporalización: quince minutos

de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a función social da arte romana, especificando o papel desempeñado polos clientes e artistas, e as relacións entre eles. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B1.6. Comentario de obras de arte: Roma.

HAB1.6.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas romanas: Maison Carrée de Nimes, Panteón de Roma, teatro de Mérida, Coliseo de Roma, basílica de Maxencio e Constantino en Roma, ponte de Alcántara, acueduto de Segovia, arco de Tito en Roma e columna de Traxano en Roma. Temporalización: catro horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB1.6.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas romanas: Augusto de Prima Porta, estatua ecuestre de Marco Aurelio, relevo do Arco de Tito (detalle dos soldados co candelabro e outros obxectos do Templo de Xerusalén) e relevo da columna de Traxano. Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B1.7. Traballo de investigación sobre historia da arte.

HAB1.7.1. Realiza un traballo de investigación sobre Fidias. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a

importancia de Fidias na construción da Acrópole de Atenas e o seu papel innovador na escultura. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación en grupo.

HAB1.7.2. Realiza un traballo de investigación sobre o debate acerca da autoría grega ou romana do grupo escultórico de "Laocoonte e os seus fillos". Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar o por que do debate sobre a autoría do grupo escultórico "Laocoonte e os seus fillos". Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación en grupo.

B1.8. Conservación do patrimonio: arte grecorromana.

HAB1.8.1. Confecciona un catálogo, con breves comentarios, das obras máis salientables da arte antiga que se conservan en Galicia. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: presentar un traballo coas obras e as súas características máis destacadas da arte clásica en Galicia. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación individual.

Bloque 2. Nacemento da tradición artística occidental: a arte medieval

B2.1. Achea cristiá na arquitectura e na iconografía.

HAB2.1.1. Explica as características esenciais da arte paleocristiá e a súa evolución no tempo a partir de fontes históricas ou historiográficas. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características básicas da arte paleocristiá en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.1.2. Describe a orixe, as características e a función da basílica paleocristiá. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar os orixes romanos basílica, as súas características báicas e cal era a súa función. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.1.3. Describe as características e función dos baptisterios, mausoleos e "martiria" paleocristiáns, e as súas partes. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características báicas e as funcións dos baptisterios, mausoleos e "matiria" paleocristiáns. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.1.4. Explica a evolución da pintura e o mosaico na arte paleocristiá, con especial referencia á iconografía. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características principais e significado dos mosaicos e pinturas paleocristiáns. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B2.2. Arte bizantina.

HAB2.2.1. Explica as características esenciais da arte bizantina a partir de fontes históricas ou historiográficas. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte bizantina en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.2.2. Explica a arquitectura bizantina a través da igrexa de Santa Sofía de Constantinopla. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as liñas básicas da arquitectura bizantina e clasificar, analizar e comentar a obra mencionada dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas, exames visuais e comentarios de texto.

HAB2.2.3. Describe as características do mosaico bizantino e dos temas iconográficos do Pantocrátor e a Virxe e a Déesis, así como a súa influencia na arte occidental. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicas as características básicas do mosaico bizantino e dos temas iconográficos do Pantocrátor e a Virxe e a Déesis, así como a súa influencia na arte occidental. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B2.3. Comentario de obras de arte bizantina.

HAB2.3.1. Identifica, analiza e comenta o mosaico do Cortexo da emperatriz Teodora en San Vital de Rávena. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar a obra mencionada dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas, exames visuais e comentarios de texto.

B2.4. Arte prerrománica.

HAB2.4.1. Define o concepto de arte prerrománica e especifica as súas manifestacións en España e en Galicia. Temporalización: media hora de clase. Grao

mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte prerrománica en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.4.2. Identifica e clasifica razoadamente no seu estilo as seguintes obras: San Pedro da Nave (Zamora), Santa María do Naranco (Oviedo), San Miguel da Escalada (León), Santa Comba de Bande e San Miguel de Celanova (Ourense). Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B2.5. Configuración e desenvolvemento da arte románica. Igrexas e mosteiros. Iconografía románica.

HAB2.5.1. Describe as características xerais da arte románica a partir de fontes históricas ou historiográficas. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte romana en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.5.2. Describe as características e as función das igrexas e dos mosteiros na arte románica. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características básicas e as funcións esenciais das igrexas e dos mosteiros románicos. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.5.3. Explica as características da escultura e a pintura románicas, con especial referencia á iconografía. Temporalización: unha hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características básicas da esultura e pintura románica e o seu significado. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B2.6. Función social da arte románica.

HAB2.6.1. Especifica as relacións entre artistas e clientes da arte románica. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a función social da arte románica, especificando o pael de clientes e artistas e as relacións entre eles. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B2.7. Comentario de obras de arte románica.

HAB2.7.1. Identifica, analiza e comenta as esculturas románicas do Xuízo Final no tímpano de Santa Fe de Conques (Francia). Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar a obra mencionada dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B2.8. Achega do Gótico: expresión dunha cultura urbana. A catedral e a arquitectura civil. Modalidades escultóricas. Pintura italiana e flamenga, orixe da pintura moderna.

HAB2.8.1. Describe as características xerais da arte gótica a partir de fontes

históricas ou historiográficas. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas básicas e as características esenciais da arte gótica en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.8.2. Describe as características e a evolución da arquitectura gótica e especifica os cambios introducidos respecto á románica. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características básicas da arquitectura gótica e a súa diferenciación con respecto a románica. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.8.3. Describe as características e a evolución da escultura gótica, e especifica as súas diferenzas tipolóxicas, formais e iconográficas respecto á escultura románica. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características básicas da escultura gótica e a súa diferenciación con respecto a románica. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.8.4. Recoñece e explica as innovacións da pintura de Giotto e do Trecento italiano respecto á pintura románica e bizantina. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as innovacións do Trecento italiano con respecto a pintura do resto de Europa. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.8.5. Explica as innovacións da pintura flamenga do século XV e cita algunhas obras dos seus principais representantes. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as innovacións básicas

da pintura flamenga do século XIV. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B2.9. Función social da arte gótica.

HAB2.9.1. Especifica as relacións entre artistas e clientes da arte gótica, e a súa variación respecto ao románico. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a función social da arte gótica, especificando o papel desempeñado por clientes e artistas e as relacións entre eles. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B2.10. Comentario de obras de arte gótica.

HAB2.10.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas góticas: fachada occidental da catedral de Reims, interior da planta superior da Sainte Chapelle de París. Temporalización: unha hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB2.10.2. Identifica, analiza e comenta o grupo da Anunciación e a Visitación da catedral de Reims. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar o grupo de obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB2.10.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas góticas: escena de "A fuxida a Exipto", de Giotto, na Capela Scrovegni de Padua, "Matrimonio Arnolfini", de Jan Van Eyck, "O descendemento da cruz", de Roger van der Weyden, e o "Xardín das Delicias, de Hieronymus Bosch. Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B2.11. O peculiar desenvolvemento artístico da Península Ibérica. Arte hispanomusulmá. O Románico no Camiño de Santiago. O Gótico e a súa longa duración.

HAB2.11.1. Explica as características e evolución da arte románica e gótica en España. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a evolución da arte románica e gótica en España. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.11.2. Explica as características xerais da arte islámica a partir de fontes históricas ou historiográficas. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características básicas da arte islámica. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.11.3. Describe os trazos esenciais da mesquita e o pazo islámico. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar os características básicas da mesquita e do pazo islámico. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.11.4. Explica a evolución da arte hispanomusulmá. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a evolución da arte hispanomusulmá. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.11.5. Explica as características da arte mudéjar e especifica, con exemplos de obras concretas, as diferenzas entre o mudéjar popular e o cortesán. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características básicas da arte mudéjar, diferenciando o popular do cortesán. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B2.12. Comentario de obras de arte medieval española.

HAB2.12.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas románicas: San Vicente de Cardona (Barcelona), San Martín de Frómista e a catedral de Santiago de Compostela. Temporalización: hora e media de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB2.12.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas románicas: "A dúbida de San Tomé", no ángulo do claustro de San Domingos de Silos (Burgos), "Última cea" do capitel historiado do claustro de San Xoán da Peña (Huesca) e fachada de Praterías e Pórtico da Gloria da catedral de Santiago. Temporalización: hora e media de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques

(técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB2.12.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas murais románicas: bóveda da Anunciación aos pastores no Panteón Real de San Isidoro de León, e ábsida de San Clemente de Tahull (Lleida). Temporalización: hora e media de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB2.12.4. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas góticas: fachada occidental e interior da catedral de León, interior da catedral de Barcelona, e interior da igrexa de San Xoán dos Reis, de Toledo. Temporalización: hora e media de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB2.12.5. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas góticas: tímpano da Portada do Sarmental da catedral de Burgos, e retablo de Gil de Siloé, na Cartuxa de Miraflores (Burgos). Temporalización: hora e media de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB2.12.6. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras hispanomusulmás: Mesquita de Córdoba, Aljafería de Zaragoza, Giralda de Sevilla e Alhambra de

Granada. Temporalización: hora e media de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B2.13. Traballo de investigación sobre historia da arte.

HAB2.13.1. Realiza un traballo de investigación sobre o tratamento iconográfico e o significado da visión apocalíptica de Cristo e o Xuízo Final na arte medieval. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar o tratamemnto que se lle da desde o punto de vista iconográfico e o significado da visión apocalíptica de Cristo e o Xuízo Final. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación en grupo.

B2.14. Conservación do patrimonio: arte medieval.

HAB2.14.1. Explica a importancia da arte románica no Camiño de Santiago. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a importancia da arte románica ao longo de todo o Camiño de Santiago. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB2.14.2. Confecciona un catálogo, con breves comentarios, das obras máis salientables de arte medieval que se conservan en Galicia. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: confeccionar un catálogo, con breves comentarios, das obras máis importantes e destacadas da arte medieval galega. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación individual.

Bloque 3. Desenvolvemento e evolución da arte europea no mundo moderno

B3.1. Renacemento. Patróns e artistas. Orixe e desenvolvemento da nova linguaxe en arquitectura, escultura e pintura. Achegas de grandes artistas do Renacemento italiano.

HAB3.1.1. Explica as características esenciais do Renacemento italiano e a súa periodización a partir de fontes históricas ou historiográficas. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte renacentista en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.1.2. Especifica as características da arquitectura renacentista italiana e explica a súa evolución, desde o Quattrocento ao manierismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as características esenciais da arquitectura renacentista e a súa evolución. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.1.3. Especifica as características da escultura renacentista italiana e explica a súa evolución, desde o Quattrocento ao manierismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as características esenciais da escultura renacentista e a súa evolución. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.1.4. Especifica as características da pintura renacentista italiana e explica a súa evolución, desde o Quattrocento ao manierismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e

explicar as características esenciais da pintura renacentista e a súa evolución. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.1.5. Compara a pintura italiana do Quattrocento coa dos pintores góticos flamengos contemporáneos. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e diferenciar a pintura italiana do século XV coa flamenga contemporánea. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.1.6. Explica a peculiaridade da pintura veneciana do Cinquecento e cita os artistas máis representativos. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características básicas da pintura veneciana do Cinquecento. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B3.2. Función social da arte no Renacemento.

HAB3.2.1. Describe a práctica do patrocínio no Renacemento italiano e as novas reivindicacións dos artistas en relación co seu recoñecemento social e a natureza do seu labor. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a función social da arte renacentista, especificando o papel desempeñado polos clientes e artistas, e as relacións entre eles. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B3.3. Comentario de obras de arte: arte do Renacemento.

HAB3.3.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas do Renacemento italiano: cúpula de Santa María das Flores e interior da igrexa de

San Lorenzo, ambas en Florencia e de Brunelleschi; pazo Médici-Riccardi en Florencia, de Michelozzo; fachada de Santa María Novella e do pazo Rucellai, ambos en Florencia e de Alberti; templo de San Pietro in Montorio en Roma, de Bramante; cúpula e proxecto de planta de San Pedro do Vaticano, de Michelangelo; Il Gesù en Roma, de Giacomo della Porta e Vignola; Villa Capra (Villa Roton- da) en Vicenza, de Palladio. Temporalización: tres horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB3.3.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas do Renacemento italiano: primeiro panel da "Porta do Paraíso" (da creación do mundo á expulsión do Paraíso), de Ghiberti; "Gattamelata", de Donatello; "Piedade" do Vaticano, "David", "Moisés" e as tumbas mediceas, de Michelangelo; "O rapto das sabinas", de Giambologna. Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB3.3.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas do Renacemento italiano: "O tributo da moeda" e A "Trindade", de Masaccio; "Anunciación" do Convento de San Marcos en Florencia, de Fra Angelico; "Madonna do Duque de Urbino", de Piero della Francesca; "A Virxe das rochas", "A última cea" e "A Gioconda", de Leonardo da Vinci; "A Escola de Atenas" de Rafael; a bóveda e o "Xuízo Final" da Capela Sixtina, de Michelangelo; "A tempestade", de Giorgione; "Venus de Urbino" e "Carlos V en Mühlberg", de Tiziano; "O lavatorio", de Tintoretto; "As vodas de Caná", de Veronés. Temporalización: cinco horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar

as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B3.4. A recepción da estética renacentista na Península Ibérica.

HAB3.4.1. Especifica as características peculiares do Renacemento español en comparación co italiano. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte renacentista española en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.4.2. Describe a evolución da arquitectura renacentista española. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da arquitectura renacentista española e a súa evolución. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.4.3. Explica a peculiaridade da escultura renacentista española. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da escultura renacentista española e a súa evolución. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.4.4. Explica as características da pintura de El Greco a través dalgunhas das súas obras máis representativas. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da pintura de El Greco. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B3.5. Comentario de obras de arte: arte española do Renacemento.

HAB3.5.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas do Renacemento español: fachada da Universidade de Salamanca; pazo de Carlos V na Alhambra de Granada, de Pedro Machuca; mosteiro de San Lorenzo de El Escorial, de Juan de Herrera. Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB3.5.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras escultóricas do Renacemento español: "Sacrificio de Isaac" do retablo de San Bieito de Valladolid, de Alonso Berruguete; "Santo enterro", de Juan de Juni. Temporalización: unha hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB3.5.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas de El Greco: "O expolio", "A Santa Liga" ou "Adoración do nome de Xesús", "O martirio de San Mauricio", "O enterro do Señor de Orgaz", "A adoración dos pastores", "O cabaleiro da man no peito". Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B3.6. Unidade e diversidade do Barroco. Linguaxe artística ao servizo do poder civil e eclesiástico. Urbanismo barroco. Igrexas e pazos. Principais tendencias.

HAB3.6.1. Explica as características esenciais do Barroco. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte barroca en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.6.2. Especifica as diferenzas entre a concepción barroca da arte e a renacentista. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as diferentes características entre as concepcións da arte barroca e renacentista. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.6.3. Compara a arquitectura barroca coa renacentista. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as diferentes características entre a arquitectura barroca e renacentista. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.6.4. Explica as características xerais do urbanismo barroco. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais do urbanismo barroco. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.6.5. Compara a escultura barroca coa renacentista a través da representación de "*David*" por Michelangelo e por Bernini. Temporalización: quince

minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as diferentes características entre a escultura barroca e renacentista. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.6.6. Describe as características xerais da pintura barroca e especifica as diferenzas entre a Europa católica e a protestante. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da pintura barroca católica e protestante. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.6.7. Distingue e caracteriza as grandes tendencias da pintura barroca en Italia e os seus principais representantes. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da pintura barroca en Italia. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.6.8. Especifica as peculiaridades da pintura barroca flamenga e holandesa. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da pintura flamenga e holandesa. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B3.7. Función social da arte no Barroco.

HAB3.7.1. Describe o papel desempeñado no século XVIII polas academias en toda Europa e, en particular, polo Salón de París. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a función social da arte especificando o papel desempeñado por patróns, academias, clientes e artistas, e as relacións entre eles. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B3.8. Comentario de obras de arte: arte no barroco.

HAB3.8.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas do Barroco europeo do século XVII: fachada de San Pedro do Vaticano, de Carlo Maderno; columnata da praza de San Pedro do Vaticano, de Bernini; San Carlos das Catro Fontes en Roma, de Borromini; Pazo de Versailles, de Le Vau, J.H. Mansart e Le Nôtre. Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB3.8.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas de Bernini: "David", "Apolo" e "Dafne", "A éxtase de Santa Teresa", "Cátedra de San Pedro". Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB3.8.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas do Barroco europeo do século XVII: "Vocación de San Mateo" e "Morte da Virxe", de Caravaggio; "Triunfo de Baco e Ariadna", na bóveda do pazo Farnese de Roma, de Annibale Carracci; "Adoración do nome de Xesús", bóveda de Il Gesù en Roma, de Gaulli (Il Baciccia); "Adoración dos Magos", "As tres Grazas" e "O xardín do Amor", de Rubens; "A lección de anatomía do doutor Tulpy", "A rolda nocturna", de Rembrandt. Temporalización: catro horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B3.9. Barroco hispánico. Urbanismo e arquitectura. Imaxinaría barroca. Achega da pintura española: grandes figuras do Século de Ouro.

HAB3.9.1. Explica as características do urbanismo barroco en España e a evolución da arquitectura española durante o século XVII. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais do urbanismo e arquitectura barrocos e a súa evolución durante o século XVII. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.9.2. Explica as características da imaxinaría barroca española do século XVII e compara a escola castelá coa andaluza. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da imaxinaría barroca castelá e andaluza do século XVII. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.9.3. Explica as características xerais da pintura española do século XVII. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da pintura barroca española do século XVII. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.9.4. Describe as características e evolución da pintura de Velázquez a través dalgunhas das súas obras máis significativas. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais e as distintas etapas da pintura de Velázquez. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B3.10. Comentario de obras de arte: arte española do Barroco.

HAB3.10.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas do Barroco español do século XVII: Praza Maior de Madrid, de Xoán Gómez de Mora; Retablo de Santo Estevo de Salamanca, de Churriguera. Temporalización: unha hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB3.10.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes esculturas do Barroco español do século XVII: "Piedad", de Gregorio Fernández; "Inmaculada do facistol", de Alonso Cano; "Magdalena penitente", de Pedro de Mena. Temporalización: unha hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB3.10.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas españolas do Barroco español do século XVII: "Martirio de San Filipe", "O soño de Xacob" e "O zambro", de Ribera; "Bodegón" do Museo do Prado, de Zurbarán; "O augador de Sevilla", "Os borrachos", "A fragua de Vulcano", "A rendición de Breda", "O Príncipe Baltasar Carlos a cabalo", "A Venus do espello", "As meninas" e "As fiandeiras", de Velázquez; "A Sagrada Familia do paxariño", "A Inmaculada de El Escorial", "Os nenos da concha" e "Nenos xogando aos dados", de Murillo. Temporalización: catro horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B3.11. Século XVIII. Mantemento do Barroco. Refinamento rococó. Neoclasicismo e Romanticismo.

HAB3.11.1. Explica o século XVIII como época de coexistencia de vellos e novos estilos artísticos nun contexto histórico de cambios profundos. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da última etapa do Barroco e os primeiros pasos no Neoclasicismo e Romanticismo no século XVIII. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.11.2. Compara o Barroco tardío e o Rococó, e especifica a diferente concepción da vida e a arte que encerran. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as diferenzas básicas entre o Barroco tardío e o Rococó. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.11.3. Explica as razóns do xurdimento do Neoclasicismo e as súas características xerais en arquitectura, escultura e pintura. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar por que surge o neoclasicismo e as súas características esenciais. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.11.4. Comenta a escultura neoclásica a través da obra de Canova. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características fundamentais da escultura neoclásica. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.11.5. Especifica as posibles coincidencias entre o Neoclasicismo e o Romanticismo na pintura de David. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características fundamentais das pinturas neoclásica e romántica. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.11.6. Distingue entre a corrente tradicional e a clasicista da arquitectura barroca española do século XVIII. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as diferenzas básicas entre a corrente tradicional e a clasicista da arquitectura barroca española do século XVIII. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB3.11.7. Explica a figura de Salzillo como derradeiro representante da imaxinaría relixiosa española en madeira policromada. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características fundamentais das esculturas de Salzillo. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B3.12. Comentario de obras de arte: arte do século XVIII.

HAB3.12.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas do século XVIII: fachada do Hospicio de San Fernando de Madrid, de Pedro de Ribera; fachada do Obradoiro da catedral de Santiago de Compostela, de Casas e Novoa; Pazo Real de Madrid, de Juvara e Sacchetti; Panteón de París, de Soufflot; Museo do Prado en Madrid, de Juan de Villanueva. Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB3.12.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras escultóricas do século XVIII: "A oración no horto", de Salzillo; "Eros e Psique" e "Paulina Bonaparte", de Canova. Temporalización: unha hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural,

sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB3.12.3. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras de David: "O xuramento dos Horacios" e "A morte de Marat". Temporalización: unha hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B3.13. Traballo de investigación en historia da arte.

HAB3.13.1. Realiza un traballo de investigación sobre o proceso de construción da nova basílica de San Pedro do Vaticano ao longo dos séculos XVI e XVII. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar o o proceso de construción da nova basílica de San Pedro do Vaticano ao longo dos séculos XVI e XVII. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación en grupo.

B3.14. Conservación do patrimonio: arte moderna.

HAB3.14.1. Confecciona un catálogo, con breves comentarios, das obras máis salientables da arte dos séculos XVI ao XVIII que se conservan en Galicia. Temporalización: media hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: presentar un traballo coas obras e as súas características máis destacadas da arte dos séculos XVI ao XVIII en Galicia. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación individual.

Bloque 4. O século XIX: a arte dun mundo en transformación

B4.1. A figura de Goya.

HAB4.1.1. Analiza a evolución da obra de Goya como pintor e gravador, desde a súa chegada á Corte ata o seu exilio final en Bordeos. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as características esenciais das distintas etapas de Goya. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.1.2. Compara a visión de Goya nas series de gravados "Os caprichos" e "Os disparates ou proverbios". Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a visión goyesca de caprichos e disparates. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B4.2. Comentario de obras de arte: Goya.

HAB4.2.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras de Goya: "O parasol", "A familia de Carlos IV", "O 2 de maio de 1808 en Madrid" ("A loita cos mamelucos"), "Os fusilamentos do 3 de maio de 1808"; desastre nº 15 ("E non hai remedio") da serie "Os desastres da guerra"; "Saturno devorando un fillo" e "A leiteira de Bordeos". Temporalización: tres horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B4.3. A Revolución Industrial e o impacto dos novos materiais na arquitectura. Do Historicismo ao Modernismo. A Escola de Chicago. Nacemento do urbanismo moderno.

HAB4.3.1. Describe as características e a evolución da arquitectura do ferro no século XIX, en relación cos avances e as necesidades da revolución industrial. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da arquitectura do ferro do século XIX. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.3.2. Explica as diferenzas entre enxeñeiros e arquitectos na primeira metade do século XIX. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as diferenzas básicas entre arquitectos e inxenieros na primeira metade do XIX. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.3.3. Explica as características do neoclasicismo arquitectónico durante o Imperio de Napoleón. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arte neoclásica en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.3.4. Explica as características do historicismo en arquitectura e a súa evolución cara ao eclecticismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais do historicismo en arquitectura e a súa evolución. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.3.5. Explica as características e principais tendencias da arquitectura modernista. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución

para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arquitectura modernista. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.3.6. Especifica as achegas da Escola de Chicago á arquitectura. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as achegas da Escola de Chicago. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.3.7. Describe as características e os obxectivos das remodelacións urbanas de París, Barcelona e Madrid na segunda metade do século XIX. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais do urbanismo en París, madrid e Barcelona na segunda metade do século XIX. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B4.4. Comentario de obras de arte: arquitectura do século XIX.

HAB4.4.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas: templo da Madalena en París, de Vignon; Parlamento de Londres, de Barry e Pugin; Auditorio de Chicago, de Sullivan e Adler; torre Eiffel de París; templo da Sagrada Familia en Barcelona, de Gaudí. Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B4.5. Evolución da pintura: Romanticismo, Realismo, Impresionismo e Simbolismo. Os postimpresionistas, xerme das vangardas pictóricas do século XX.

HAB4.5.1. Describe as características do Romanticismo na pintura e distingue entre o romanticismo da liña de Ingres e o romanticismo da cor de Gericault e Delacroix. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais do Romanticismo na pintura. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.5.2. Compara as visións románticas da paisaxe en Constable e Turner. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as diferenzas básicas entre as paisaxes de Constable e Turner. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.5.3. Explica o Realismo e a súa aparición no contexto dos cambios sociais e culturais de mediados do século XIX. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais do Realismo. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.5.4. Compara o Realismo co Romanticismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as diferenzas básicas entre o realismo e o Romanticismo. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.5.5. Describe as características xerais do Impresionismo e o Neoimpresionismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas

e as características esenciais do Impresionismo e o Neoimpresionismo. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.5.6. Define o concepto de postimpresionismo e especifica as achegas de Cézanne e Van Gogh como precursores das grandes correntes artísticas do século XX. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais do Postimpresionismo. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.5.7. Explica o Simbolismo de finais do século XIX como reacción fronte ao Realismo e ao Impresionismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais do Simbolismo. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B4.6. Función social da arte no século XIX.

HAB4.6.1. Explica os cambios que se producen no século XIX nas relacións entre artistas e clientes, referidos á pintura. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a función social da arte do século XIX, especificando o papel desempeñado polos clientes e artistas, e as relacións entre eles. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B4.7. Comentario de obras de arte: o século XIX.

HAB4.7.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes pinturas do século XIX: "O baño turco", de Ingres; "A balsa da Medusa", de Gericault; "A liberdade guiando ao

pobo", de Delacroix; "O carro de feo", de Constable; "Chuvia, vapor e velocidade", de Turner; "O enterro de Ornans", de Courbet; "O ánxelus", de Millet; "Almorzo sobre a herba", de Manet; "Impresión, sol nacente" e a serie sobre a Catedral de Ruán, de Monet; "Le Moulin de la Galette", de Renoir; "Unha tarde de domingo na Grande Jatte", de Seurat; "Xogadores de cartas" e "Mazás e laranxas", de Cézanne; "A noite estrelada" e "O segador", de Van Gogh; "Visión despois do sermón" e "O mercado" ("Ta matete"), de Gauguin. Temporalización: cinco horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B4.8. Escultura: mantemento do clasicismo. Rodin.

HAB4.8.1. Relaciona a produción e o academicismo dominante na escultura do século XIX coas transformacións levadas a cabo nas cidades (monumentos conmemorativos en prazas, parques e avenidas, e esculturas funerarias nos novos cemiterios). Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da escultura do século XIX en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB4.8.2. Explica as características da renovación escultórica emprendida por Rodin. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estética e as características esenciais da escultura de Rodin. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B4.9. Comentario de obras de arte: século XIX.

HAB4.9.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras de Rodin: "O pensador" e "Os burgueses de Calais". Temporalización: unha hora de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B4.10. Traballo de investigación en historia da arte.

HAB4.10.1. Realiza un traballo de investigación sobre as exposicións universais do século XIX e a súa importancia desde o punto de vista arquitectónico. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a importancia das exposicións universais dende o punto de vista arquitectónico. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación en grupo.

HAB4.10.2. Realiza un traballo de investigación sobre a influencia da fotografía e o gravado xaponés no desenvolvemento do Impresionismo, con referencias a obras concretas. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a influencia da fotografía e o gravado xaponés no Impresionismo. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación en grupo.

B4.11. Conservación do patrimonio: arte do século XIX.

HAB4.11.1. Confecciona un catálogo, con breves comentarios, das obras máis salientables da arte do século XIX que se conservan en Galicia. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: presentar un traballo coas obras e as súas características máis destacadas da arte do século XIX en Galicia. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de

investigación. individual.

Bloque 5. A ruptura da tradición: a arte na primeira metade do século XX

B5.1. O fenómeno das vangardas nas artes plásticas: Fauvismo, Cubismo, Futurismo, Expresionismo, pintura abstracta, Dadaísmo e Surrealismo.

HAB5.1.1. Define o concepto de vangarda artística en relación co acelerado ritmo de cambios na sociedade da época e a liberdade creativa dos/das artistas iniciada na centuria anterior. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar o concepto de vangarda artística en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB5.1.2. Describe a orixe e as características do Fauvismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da arte fauvista en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB5.1.3. Describe o proceso de xestación e as características do Cubismo, distinguindo entre o Cubismo analítico e o sintético. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as características esenciais da arte cubista en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB5.1.4. Describe o ideario e os principios do futurismo. Temporalización: quince

minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as características esenciais da arte futurista en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB5.1.5. Identifica os antecedentes do expresionismo no século XIX, explica as súas características xerais e especifica as diferenzas entre os grupos alemáns "A ponte" e "O xinete azul". Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características dos antecedentes do expresionismo e os seus grupos en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB5.1.6. Describe o proceso de xestación e as características da pintura abstracta, distingue a vertente cromática e a xeométrica, e especifica algunhas das súas correntes máis significativas, como o Suprematismo ruso ou o Neoplasticismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as características esenciais da arte abstracta, vertentes e correntes en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB5.1.7. Describe as características do Dadaísmo como actitude provocadora nun contexto de crise. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as características esenciais da arte dadaísta en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB5.1.8. Explica a orixe, as características e os obxectivos do Surrealismo.

Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as características esenciais da arte surrealista en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB5.1.9. Explica a importancia dos pintores españois Picasso, Miró e Dalí no desenvolvemento das vangardas artísticas. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as características esenciais dos pintores Picasso, Miró e Dalí en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB5.1.10. Explica a renovación temática, técnica e formal da escultura na primeira metade do século XX, distinguindo as obras relacionadas coas vangardas pictóricas e as que utilizan recursos ou linguaxes independentes. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as características esenciais da escultura na primeira metade do século XX en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B5.2. Comentario de obras de arte: a plástica na primeira metade do século XX.

HAB5.2.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras: "A alegría de vivir", de Matisse; "As señoritas de Aviñón", "Retrato de Ambroise Vollard", "Natureza morta con cadeira de reixa de cana" e "Guernica", de Picasso; "A cidade que emerxe", de Boccioni; "O berro", de Munch; "A rúa", de Kirchner; "Lírica" e "Sobre branco II", de Kandinsky; "Cadrado negro", de Malevich; "Composición II", de Mondrian; "L.H.O.O.Q.", de Duchamp; "O elefante das Celebes", de Ernst; "A chave dos campos", de Magritte; "O entroido de Arlequín" e "Mulleres e

paxaros á luz da lúa", de Miró; "O xogo lúgubre" e "A persistencia da memoria", de Dalí. Temporalización: seis horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

HAB5.2.2. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras escultóricas: "O profeta", de Gargallo; "Formas únicas de continuidade no espazo", de Boccioni; "Fonte", de Duchamp; "Muller peiteándose ante un espello", de Xulio González; "Mademoiselle Pogany I", de Brancusi; "Lagosta, nasa e cola de peixe", de Calder; "Figura reclinada", de Henry Moore. Temporalización: tres horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B5.3. Renovación da linguaxe arquitectónica: o funcionalismo do Movemento Moderno e a arquitectura orgánica.

HAB5.3.1. Explica o proceso de configuración e os trazos esenciais do Movemento Moderno en arquitectura. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais do Movemento Moderno en arquitectura en relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB5.3.2. Especifica as achegas da arquitectura orgánica ao Movemento Moderno. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais da arquitectura orgánica ao Movemento Moderno en

relación co seu contexto histórico e cultural. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B5.4. Comentario de obras de arte: arquitectura da primeira metade do século XX.

HAB5.4.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras arquitectónicas: edificio da Bauhaus en Dessau (Alemaña), de Gropius; pavillón de Alemaña en Barcelona, de Mies van der Rohe; Vila Saboia en Poissy (Francia), de Le Corbusier; casa Kaufman (Casa da Cascada), de Frank Lloyd Wright. Temporalización: dúas horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B5.5. Traballo de investigación en Historia da Arte.

HAB5.5.1. Realiza un traballo de investigación sobre o Grupo de Artistas e Técnicos Españois Para o Progreso da Arquitectura Contemporánea (GATEPAC). Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a importancia do Grupo de Artistas e Técnicos Españois Para o Progreso da Arquitectura Contemporánea (GATEPAC) e o seu papel innovador na arquitectura. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación en grupo.

B5.6. Conservación do patrimonio: arte do século XX.

HAB5.6.1. Selecciona unha obra arquitectónica, unha escultura ou unha pintura da primeira metade do século XX, das existentes en Galicia, e xustifica a súa elección. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar

a materia: presentar un traballo coas tres obras e as súas características máis destacadas e explicar por que se elixiron. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación, individual.

Bloque 6. A universalización da arte desde a segunda metade do século XX

B6.1. Predominio do Movemento Moderno ou Estilo Internacional en arquitectura. A arquitectura á marxe do estilo internacional: High Tech, arquitectura Posmoderna e Deconstrución.

HAB6.1.1. Explica o papel desempeñado no proceso de universalización da arte polos medios de comunicación de masas e as exposicións e feiras internacionais de arte. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar someramente a influencia que tivo na universalización da arte o papel desempeñado polos medios de comunicación e as exposicións e feiras internacionais. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.1.2. Explica as razóns do mantemento e a difusión internacional do Movemento Moderno en arquitectura. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar someramente as razóns da expansión do Movemento Moderno en arquitectura. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.1.3. Distingue e describe as características doutras tendencias arquitectónicas á marxe do Movemento Moderno ou Estilo Internacional, en particular a High Tech, a posmoderna e a deconstrución. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar

someramente as concepcións estéticas e as características esenciais da arquitectura de High Tech, a posmoderna e a deconstrucción. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B6.2. Comentario de obras de arte: arquitectura desde a segunda metade do século XX.

HAB6.2.1. Identifica, analiza e comenta as seguintes obras: "Unité d'habitation" en Marsella, de Le Corbusier; edificio Seagram en Nova York, de Mies van der Rohe e Philip Johnson; o museo Guggenheim de Nova York, de F. Lloyd Wright; a Casa da Ópera de Sydney, de J. Utzon; o centro Pompidou de París, de R. Piano e R. Rogers; o AT & T Building de Nova York, de Philip Johnson; o museo Guggenheim de Bilbao, de F. O. Gehry. Temporalización: catro horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B6.3. Artes plásticas: das segundas vangardas á posmodernidade.

HAB6.3.1. Explica e compara o Informalismo europeo e o Expresionismo abstracto norteamericano. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as diferenzas básicas entre os dous estilos pictóricos. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.3.2. Explica a abstracción postpictórica. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da abstracción postpictórica. Procedementos e

instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.3.3. Explica o Minimalismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais do Minimalismo. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.3.4. Explica a arte cinética e a Op-Art. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da arte cinética e a Op-Art. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.3.5. Explica a arte conceptual. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da arte conceptual. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.3.6. Explica a Arte Povera. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da Arte Povera. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.3.7. Distingue e explica algunhas das principais correntes figurativas: Pop-Art, Nova Figuración, Hiperrealismo. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais do Pop-Art, Nova Figuración e Hiperrrealismo. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.3.8. Explica en que consisten as seguintes manifestacións de arte non duradeira: Happening, Body Art e Land Art. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar as características esenciais da Happening, Body Art e Land Art. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.3.9. Describe os formulacións xerais da posmodernidade, referida ás artes plásticas. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar someramente a postmodernidade nas artes plásticas. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B6.4. Comentario de obras de arte: a arte desde a segunda metade do século XX.

HAB6.4.1. Identifica o autor e a corrente artística (non necesariamente o título), e analiza e comenta as seguintes obras: "Pintura" (Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía de Madrid), de Tapies; "Grito nº 7", de Antonio Saura; "One: number 31, 1950", de J. Pollock; "Ctesiphon III", de F. Stella; "Equivalente VIII", de Carl André; "Vega 200", de Vasarely; "Unha e tres cadeiras", de J. Kosuth; "Iglú con árbore", de Mario Merz; "Marilyn Monroe" (serigrafía de 1967), de A. Warhol; "O Papa que berra" (estudo a partir do retrato do Papa Inocencio X), de Francis Bacon; "A Gran Vía madrileña en 1974", de Antonio López. Temporalización: catro horas de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: clasificar, analizar e comentar as obras mencionadas dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico). Procedementos e instrumentos de avaliación: comentarios de texto.

B6.5. Novos sistemas visuais: fotografía, cine e televisión, cartelismo e cómic.

Combinación de linguaxes expresivas.

HAB6.5.1. Explica brevemente o desenvolvemento dos novos sistemas visuais e as características da súa linguaxe expresiva: fotografía, cartel, cine, cómic, producións televisivas, videoarte e arte por computador. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar someramente as características esenciais da fotografía, cartel, cine, cómic, producións televisivas, videoarte e arte por computador. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B6.6. Impacto das novas tecnoloxías na difusión e na creación artística.

HAB6.6.1. Especifica as posibilidades que ofrecen as novas tecnoloxías para a creación artística e para a difusión da arte. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar de forma moi breve as posibilidades que ofrecen as novas tecnoloxías para a creación artística e para a difusión da arte. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B6.7. Arte e cultura visual de masas.

HAB6.7.1. Define o concepto de cultura visual de masas, e describe os seus trazos esenciais. Temporalización: quince minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: definir de forma moi breve o concepto de cultura visual de masas. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.7.2. Identifica a arte nos diferentes ámbitos da vida cotiá. Temporalización:

quinze minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: Por exemplos da presenza da arte no mundo actual. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

B6.8. O patrimonio artístico como riqueza cultural. A preocupación pola súa conservación. A UNESCO.

HAB6.8.1. Explica a orixe do Patrimonio Mundial da UNESCO e os seus obxectivos. Temporalización: quinze minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: explicar a orixe e obxectivos da UNESCO. Procedementos e instrumentos de avaliación: probas escritas e exames visuais.

HAB6.8.2. Realiza un traballo de investigación relacionado cos bens artísticos de España e de Galicia inscritos no catálogo do Patrimonio Mundial da UNESCO. Temporalización: quinze minutos de clase. Grao mínimo de consecución para superar a materia: presentar un traballo coas obras e as súas características máis destacadas dos bens artísticos españois e galegos inscritos como Patrimonio Mundial da Unesco. Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación individual.

Bloque 7. O vocabulario artístico

B7.1. Vocabulario artístico.

HAB7.1.1. Utiliza con corrección a terminoloxía especificadas artes en exposicións orais e escritas. Temporalización: todo o curso. Grao mínimo de consecución para superar a materia: utilizar a terminoloxía específica da arte nas exposicións orais e escritas, denominando con precisión os elementos e as técnicas principais.

Procedementos e instrumentos de avaliación: traballo de investigación. individual.

Na primeira avaliación desenvolveranse os bloques 1 e 2. Na segunda avaliación desenvolveranse os bloques 3 e 4. Na terceira avaliación desenvolveranse os bloques 5 e 6. O bloque 7 ao versar sobre vocabulario artístico desenvolverase durante todo o curso nas tres avaliacións.

5. Concrecións metodolóxicas que require a materia

Como subliña o currículo oficial, e o Departamento de Xeografía e Historia do IES Xesús Taboada Chivite pretende, esta materia propónse sintetizar os coñecementos que constitúen o que denominamos Historia da Arte e afondar no coñecemento da arte mesmo, da súa natureza e da súa función. Á vez, persegue estimular o aprendizaxe da materia dotándoa dunha maior flexibilidade para que se acolla a medida de cada alumno/a deste centro. Para acadar estes obxectivos, intentaremos seguir o seguinte esquema metodolóxico.

Selección do contido

O contido responde a catro criterios fundamentais: ó da relevancia, ó de a organización, ó de a sistematización e ó da diferenciación.

- O contido é relevante, porque está seleccionado cos criterios de rigor, actualidade e vinculación os intereses do alumno/a.
- O contido está organizado, porque presentase de acordo coa progresión lóxica da materia.
- O contido é sistemático, porque cubre sen lagoas a información e as actividades necesarias para lograr os obxectivos educativos.
- O contido está diferenciado, porque, respondendo a diversidade, divide a información en dous niveis: a información básica, exixible e alcanzable para todos, e a información complementaria, de carácter ampliativo e monográfico.

Identificación do proceso didáctico co obxectivo fundamental da materia

O obxectivo primordial do Departamento de Xª e Historia do Centro é lograr que os alumnos/as adquiran os coñecementos necesarios para comprender tanto a evolución histórica da arte como as leis internas que o rexen e a linguaxe das súas formas, e aprendan así a ver e a comentar obras de arte. Por elo, cada unidade está estruturada en función dos obxectivos da materia.

Cada unidade didáctica está estruturada en catro apartados:

- 1. Contexto:** sitúa o estilo artístico na súa dimensión espazo-temporal.

2. Características e difusión: desenrola as concepcións estéticas do mesmo.

3. Análises das obras: estuda unha obra concreta representativa do estilo artístico.

4. Actividades: están deseñadas cun dobre obxectivo: consolidar o aprendizaxe e facilitar a adaptación a la diversidade do alumnado. A organización das actividades se estrutura en tres apartados:

- Estudar o tema: e plantexar preguntas clave en función dunha mellor asimilación teórica.
- Comentar obras de arte: asegurar a posta en práctica dos coñecementos adquiridos.
- Realizar traballos: combinar a asimilación teórica coa posta en práctica a través de traballos individuais ou en grupo relacionado coas Artes.

O aspecto visual, de enorme importancia nunha materia destas características, queda apoiado polo libro de texto e as láminas que se mostren empregando o proxector conectado ao PC.

As actividades desenroladas o longo do curso estarán deseñadas cun dobre obxectivo: consolidar o aprendizaxe e facilitar a adaptación a diversidade do alumnado. A organización das actividades estruturarase en dous apartados fundamentais:

- Estudar o Tema: O que plantexa preguntas claves en función de una mellor asimilación teórica
- Comentar obras de arte: O que asegura a posta en práctica dos coñecementos adquiridos

6. Materiais e recursos didácticos que se vaian a utilizar.

Utilizaremos o longo do curso o seguinte material didáctico:

- Libro de texto, monografías, folletos de exposicións e demais propaganda referente aos distintos temas a tratar.
- Láminas e películas que fagan referencia a arte.

- Visitaremos exposicións de pintura e escultura ás que poidamos ter acceso.
- Faremos unha ruta histórico-cultural pola zona.
- Visitaremos, así mesmo a catedral de Santiago de Compostela e monumentos artísticos cercanos en función das actividades do Departamento.
- Libro de texto: Historia del arte; J.R. Triadó Tur, M. Pendas García e X. Triadó Subirana; Vicens Vives; 2016.
- Bibliografía diversa sobre arte a disposición dos alumnos na biblioteca do centro. O alumno debe ter localizadas todas as láminas vistas na clase, ben utilizando o libro de texto ou, cando non viñeran no libro de texto, utilizando os libros da biblioteca, internet, etc.

7. Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado.

NORMAS XERAIS

- 1- Puntualidade británica.
- 2- Seriedade ben entendida.
- 3- Responsabilidade: atención e traballo.
- 4- Colaboración cos compañeiros
- 5- Quenda para preguntar ou intervir: imprescindible levantar a man.
- 6- Colocación sempre a mesma: o sitio elixido o primeiro día de clase será o mesmo ata final de curso.
- 7- A asistencia a clase é imprescindible para poder aprobar esta materia basicamente visual. Cada falta de asistencia necesitará do seu xustificante se a falta é por motivos oficiais ou por enfermidade, aplicándose para as faltas por motivos persoais o recolleito nas Normas de Organización e Funcionamento deste centro no seu artigo 40, punto 5. O alumno que perda o dereito á avaliación continua nesta materia perderá todas as cualificacións obtidas ata ese momento e poderá presentarse ao exame final.

LIBRO DE TEXTO

Historia da arte; J. R. Triadó Tur, M. Pendas García e X. Triadó Subirana; Vicens Vives; 2016.

CADERNOS

Dous:

- Unha grande para tomar apuntamentos sobre as láminas comentadas en clase.
- Unha pequena para facer os comentarios de diapositivas e definicións de conceptos que se manden para casa.

EXAMES

Haberá ao longo do curso catro probas menores e tres maiores ou globais. Das catro menores, dous realizaranse na primeira avaliación, outra na segunda e a outra na terceira. As tres maiores ou globais, que son exames de avaliación, realizaranse en decembro, marzo e maio, coincidindo cos finais da primeira, segunda e terceira avaliación respectivamente.

RECUPERACIÓNS

- Da primeira avaliación á volta das vacacións de Nadal.
- Da segunda avaliación á volta das vacacións de Semana Santa.
- Da terceira avaliación non haberá recuperación.

EXAME FINAL

Coincidindo coa data da terceira avaliación haberá unha proba final para aqueles alumnos que perdesen a avaliación continua. Tamén se poderán presentar a este exame os alumnos que teñan algunha das dúas primeiras avaliacións suspensas.

CRITERIOS DE CUALIFICACIÓN

- As probas globais de avaliación consistirán en dous comentarios de láminas, das vistas en clase, e catro conceptos a definir. Os comentarios puntuarán ata un máximo de catro puntos cada un e os conceptos ata un máximo de medio punto cada un.
- As probas menores de avaliación consistirán en vinte preguntas curtas ou vinte identificacións de láminas, que puntuarán cada unha ata un máximo de medio punto, ou un traballo en grupo ou individual sobre algún aspecto da historia da arte que puntuará ata dez puntos.
- Cada semana mandarase facer en casa comentarios de láminas dos xa feitos en clase e definicións de conceptos. Ao día seguinte serán lidos rotatoriamente na aula. Antes da avaliación recolleranse os cadernos pequenos para puntualas ata un máximo de dez puntos.

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

- Para aprobar calquera avaliación hai que obter na cualificación final un mínimo de 5 puntos.
- O exame global supoñerá o 85% da cualificación final da avaliación.
- As probas menores de avaliación supoñerán o 10% da cualificación final da avaliación. Na primeira avaliación, como haberá dúas probas parciais, sumaranse os puntos obtidos nelas e dividirase o resultado por dous.
- O caderno pequeno de comentarios de texto e cuestionarios de preguntas supoñerá o 5% da cualificación final da avaliación.
- Sempre que o alumno ou a alumna non teña ningunha falta sen xustificar e teña como cualificación final un mínimo de cinco, se o resultado final da avaliación

igual ou supera as cinco décimas, obterá como nota final o número enteiro posterior; se non chega, o inmediatamente inferior (exemplo: 5,5 = 6; 5,4 = 5). Se o alumno/para ten faltas sen xustificar na avaliación, non se redondeará nunca á alza (exemplo: 5,1; 5,2; 5,3; 5,4; 5,5; 5,6; 5,7; 5,8 ou 5,9 = 5).

- A cualificación final de curso en maio será a suma das cualificacións finais de avaliación, divididas entre tres. Do mesmo xeito que nas avaliacións parciais, sempre que o alumno ou a alumna non teña ningunha falta sen xustificar, se o resultado iguala ou supera as cinco décimas, obterase como nota final de curso o número enteiro posterior.
- Na avaliación final extraordinaria de xuño contabilizarase exclusivamente dita proba.

DATAS DE PROBAS GLOBAIS E RECUPERACIÓNS

- 1ª Avaliación:
 - . Proba global:
 - . Recuperación:
- 2ª Avaliación:
 - . Proba global:
 - . Recuperación:
- 3ª Avaliación e exame final:
 - . Venres,

MATERIA POR AVALIACIÓNS

- 1ª avaliación: Temas 1 ao 11.
- 2ª avaliación: Temas 12 e 13.
- 3ª avaliación: Temas 14 ao 17.

BIBLIOGRAFÍA

Toda a bibliografía de arte está na biblioteca. Hai moitas coleccións de arte, desde o antigo ata o contemporáneo. O alumno debe ter localizadas todas as láminas vistas en clase, ben utilizando o libro de texto ou, cando non aparecesen no libro de texto, utilizando os libros da biblioteca, internet, etc.

8. Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a práctica docente.

Indicadores para avaliar o proceso de ensino.

Descritor: Recoñecer e explicar as concepcións estéticas e as características esenciais dos diferentes estilos da arte en relación co seu contexto histórico e cultural.

Indicador de logro baixo: Ter dificultades para explicalo.

Indicador de logro medio: Explicalo sen dificultade de forma sinxela.

Indicador de logro alto: Explicalo ao máximo nivel de forma excelente.

Descritor: Explicar a función social da arte nos diferentes períodos históricos, especificando o papel desempeñado polos clientes e artistas, e as relacións entre eles.

Indicador de logro baixo: Ter dificultades para explicalo.

Indicador de logro medio: Explicalo sen dificultade de forma sinxela.

Indicador de logro alto: Explicalo ao máximo nivel de forma excelente.

Descritor: Clasificar, analizar e comentar obras de arte dende diferentes enfoques (técnico, formal, semántico, cultural, sociolóxico e histórico).

Indicador de logro baixo: Ter dificultades para clasificar e analizar

Indicador de logro medio: Clasificar e analizar sen dificultade de forma sinxela.

Indicador de logro alto: Clasificar e analizar ao máximo nivel de forma excelente.

Descritor: Explicar as diferenzas básicas entre dous estilos ou entre dúas obras de arte.

Indicador de logro baixo: Ter dificultades para diferencialos.

Indicador de logro medio: Diferencialos sen dificultade de forma sinxela.

Indicador de logro alto: Diferencialos ao máximo nivel de forma excelente.

Descritor: Traballo de investigación.

Indicador de logro baixo: Traballo mal feito ou copiado.

Indicador de logro medio: Traballo ben feito de forma sinxela.

Indicador de logro alto: Traballo feito ao máximo nivel de forma excelente.

Descritor: Traballo sobre conservación do patrimonio.

Indicador de logro baixo: Traballo mal feito ou copiado.

Indicador de logro medio: Traballo ben feito de forma sinxela.

Indicador de logro alto: Traballo feito ao máximo nivel de forma excelente.

Indicadores para avaliar a práctica docente.

Ao rematar o curso pasaráselle a todos os alumnos e alumnas un cuestionario para que valoren o ano académico que rematou relacionado coa materia de Historia da Arte. No cuestionario pediráselle que valoren de 1 a 5, sendo 1 a cualificación máis baixa e 5 a máis alta, os seguintes aspectos:

- A forma de dar as clases o profesor.
- A metodoloxía empregada.
- A división de bloques por avaliación.
- Os comentarios e cuestións que se mandan facer na casa.
- Os traballos que se realizan individualmente ou en grupo.
- O tipo de exames parciais.
- O tipo de exames globais.
- Os criterios de avaliación.
- Os criterios de cualificación.
- O que sinten que aprenderon.

Ademais teranse en conta as cualificacións finais acadadas polo alumnado e o resultado das probas externas.

Coas respostas dos cuestionarios e as cualificacións do alumnado, farase unha reflexión para mellorar o enfoque da materia o próximo curso escolar.

9. Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes.

Os alumnos de 2º de bacharelato coa materia de 1º de bacharelato pendente (Historia do mundo contemporáneo), poderán recuperala mediante un exame; haberá dúas convocatorias, unha ordinaria e outra extraordinaria en setembro. A materia do exame corresponde ós contidos mínimos esixibles da materia de Historia do Mundo Contemporáneo de 1º de bacharelato. O exame consistirá en: un tema a desenvolver a elixir entre dúas opcións (3 puntos), un comentario dun texto histórico ou dunha gráfica (3 puntos) e catro preguntas curtas (1 punto cada pregunta).

O procedemento de recuperación é o seguinte:

Para a proba de recuperación o alumno elixirá entre dúas opcións:

A. Fragmentar a materia en dúas probas:

1. A primeira proba realízase no mes de xaneiro, e incluírá o *temario ata a I Guerra Mundial*.

2. A *segunda* proba realízase en abril e comprenderá *dende a I Guerra Mundial ata o final do temario*.

A Cualificación será o resultado da media das dúas probas, pero será necesario acadar en cada proba un mínimo de 3, con nota inferior a tres non se fará media, e en consecuencia o alumno ou a alumna terá que ir a proba final de maio.

B. Examinarse dunha única proba: aqueles alumnos/as que non acadaran unha nota igual ou superior a tres nas probas parciais, ou non conseguiran unha media de 5, ou non se presenten, irán a un exame global que Xefatura de Estudos programará para maio.

10. Organización dos procedementos que lle permitan ao alumnado acreditar os coñecementos necesarios en determinadas materias, no caso do bacharelato

Non afecta a este Departamento.

11. Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados

En Bacharelato non se realiza ningunha avaliación inicial.

12. Medidas de atención á diversidade.

No momento no que nesta materia houbera alumnos con necesidade de medidas de atención educativa ben por dificultades na aprendizaxe ben por sobredotación intelectual, tomaríanse as medidas oportunas consensuadas co departamento de Orientación do centro. Se fora preciso pediríase ayuda o Centro de Orientación Específico de Ourense.

13. Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso que corresponda.

Os temas transversais abranguen contidos de varias disciplinas e o seu tratamento debe ser abordado dende a complementariedade. Non poden formularse como un programa paralelo ao desenvolvemento do currículo senón inserido na dinámica diaria do proceso de ensino-aprendizaxe.

Son transversais porque deben impregnar a totalidade das actividades do centro.

Estes temas son:

- Educación ambiental
- Educación para a paz
- Educación do consumidor
- Educación vial
- Educación para a igualdade de oportunidades entre sexos
- Educación para a saúde
- Educación na sexualidade
- Educación cívica e moral

14. Actividades complementarias e extraescolares.

Dentro das posibilidades do Centro e cando o desenvolvemento do curso o permita, poderán realizarse as seguintes actividades complementarias e extraescolares:

- Exposicións de arte no Centro.
- Visita guiada para coñecer a arte da bisbarra.
- Viaxe a Santiago de Compostela para estudar o Románico e o Barroco compostelán.
- Viaxe a Madrid para visitar os museos: Reina Sofía, Prado e Thisen.

15. Programación de educación en valores.

- Interese por coñecer e explicar os antecedentes históricos do mundo actual.
- Fomentar a tolerancia e o respecto cara a crenzas distintas á propia.
- Recoñecer a importancia da conservación do patrimonio arquitectónico e artístico.
- Fomento da igualdade entre os membros da sociedade.
- Valoración do papel da muller e da igualdade entre os sexos.
- Valoración da convivencia entre culturas e relixións.
- Valorar o nacemento do sistema parlamentario e as institucións e principios democráticos.
- Valoración dos sistemas democráticos.
- Rexeitamento do racismo e a xenofobia causado, na maioría das ocasións, pola inmigración.
- Sensibilizar os estudantes sobre os problemas dos máis necesitados.
- Mostrar rexeitamento á discriminación laboral da muller.
- Interese por coñecer a organización das sociedades actuais e as súas diferenzas.
- Valoración dos sistemas democráticos e dos seus principios e institucións.
- Valoración da idea de Europa e da pertenza á UE.
- Mostrar rexeitamento polas formas de goberno autoritarias.
- Fomento do respecto polos principios e institucións democráticos.
- Aprecio da importancia das transformacións sociais contemporáneas.
- Valoración da incorporación da muller ao mundo laboral e actitude favorable ante tal situación.
- Actitude crítica ante os medios de comunicación, valorando as opinións achegadas por eles relacionadas coa estratificación social.
- Interese por coñecer as causas e as consecuencias do fenómeno urbano.
- Aprecio da importancia por conservar os vestixios urbanos do pasado.
- Recoñecemento da importancia de axudar á non contaminación urbana.

16. Accións de contribución ao proxecto lector.

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. Nunha materia como Historia da arte a falta de competencia lingüística convértese nun dos principais obstáculos. Parece, polo tanto, preciso fomentar a lectura para garantir a comprensión lingüística dos alumnos.

- En primeiro lugar, potenciarase a lectura dos libros de texto así como as páxinas específicas dedicadas á lectura.
- Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan Historia da arte non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos históricos dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.
- En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.
- En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, testemuñais, literarios, etc.
- En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán. Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:
 - Actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.

- Actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.
- Actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre as ideas (causa-efecto, comparación, semellanza...) difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.
- Actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son moi útiles para comprender e estudar. actividades en que se pide aos alumnos que dean a súa opinión persoal e que implican a transformación do estudado en coñecemento propio.

17. Acción de contribución ao plan TICs.

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. Por unha banda, a aparición de Internet supuxo unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para a nosa materia. As novas tecnoloxías ábrenlles novos camiños e formas de traballar na clase, que poden resultar motivadoras para os alumnos e moi potentes desde o punto de vista didáctico. As posibilidades de traballar coas novas tecnoloxías son varias, cada profesor pode elixir, segundo os seus gustos e necesidades

- Pódese recorrer a Internet para buscar información sobre actividades ou diversos aspectos da materia
- Pódense empregar recursos multimedia, con presentacións audiovisuais para cada un dos temas do libro. Estas presentacións poden proxectarse de dúas maneiras: ben nun encerado dixital, se o houbera, ben simplemente cun ordenador e un canón. Estas presentacións poden incluír animacións, vídeos, imaxes, esquemas, textos e actividades que poden proxectarse ao longo da explicación na clase e que, sen dúbida, farán máis rica e interesante a exposición.
- Pódense empregar proxectos específicos de investigación en Internet: as WebQuests. Trátase de grandes propostas de investigación que os alumnos realizarán en grupo e que ocuparán varias clases. Cada investigación supón a elaboración dun traballo sobre un tema do curso cuxa información debe buscarse en Internet. As WebQuests poden servir para traballar algúns temas do curso cunha metodoloxía indagadora, diferente da tradicional metodoloxía expositiva común na nosa materia, ao mesmo tempo que lles ensinan aos alumnos a procurar información en Internet e a traballar en grupo.

18. Acción de contribución ao plan de convivencia.

A escola ten por función educar e formar a persoas para a vida e na vida é necesario saber convivir para adaptarse á sociedade na que nacemos ou vivimos. A convivencia resulta, con moita frecuencia, problemática: a escola, a rúa, a sociedade son, a veces, un territorio adverso para que os nosos alumnos/as aprendan a convivir. Por iso, o ensino e a práctica da convivencia escolar ten unha esixencia de actualidade.

As novas tecnoloxías da información e a comunicación (TIC) forman parte do proxecto educativo actual. A aparición de Internet supón unha revolución na forma de procurar e tratar a información, ata o punto de que se ten convertido na principal fonte de información para case todos; por iso, cómpre que o profesorado lles ensinemos aos alumnos a manexar Internet e a aproveitar as posibilidades que ofrece para ser cidadán do mundo e abrir ventás a realidade actual ou novos camiños e enfoques didácticos.

A lectura e a práctica de actividades democráticas dentro da aula convértense en prioritarias para comprender, expresar e comprender a realidade de forma axeitada.

Na materia de Historia da arte podemos realizar as seguintes accións favorecedoras da convivencia escolar.

- Fomentar a lectura, en coordinación co plan Lector, de libros que fagan fincapé nos valores democráticos, a información sobre outras culturas, relixións, sociedades, a convivencia democrática, a igualdade de dereitos, a tolerancia de ideas e a cultura da paz.
- Favorecer as actitudes dialogantes, de tolerancia, mediación de conflitos e de respecto aos demais dentro e fora das clases.
- Buscar e seleccionar, por parte do alumnado, de imaxes (presentacións) e textos motivadores, de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de

que os alumnos aprendan a valorar e respectar as diferencias culturais e relixiosas. Defensa dos propios valores, principios e opinións diante o grupo clase por medio da exposición oral ou visual dos temas tratados.

- Visionar películas, documentais ou imaxes da redes sociais en clases de cidadanía, ética e titorías, que fagan fincapé nos valores democráticos de igualdade, dereitos humanos, cultura do entendemento, respecto a toda manifestación cultural e social.
- Realizar debates de xeito democrático sobre temas de actualidade da prensa diaria (cando o tema da actualidade coincida con coa materia que se está impartindo).
- Corrixir por medio do diálogo ao alumnado que manifeste con feitos, ditos ou xestos contrarios a o espírito de convivencia escolar.

[ÍNDICE](#)

19. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.

A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunións do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico.

Despois de analizar os resultados, o departamento se compromete a introducir na súa memoria anual, que se envía á inspección educativa, as propostas de mellora para o curso seguinte; propostas das que partirá a programación didáctica do próximo ano académico. Os aspectos para a mellora son os seguintes:

- A partir da análise dos resultados de avaliación final, introducir as modificacións oportunas.
- Debater aspectos metodolóxicos en aras á mellora de resultados.
- Consensuar fórmulas de atención á diversidade.
- Avaliar non só o proceso de aprendizaxe, senón tamén o de ensinanza.
- Diseñar actividades para alumnos con latas capacidades de ser o caso.
- A programación didáctica do curso que ven debe incluír tamén as medidas para a redución do fracaso escolar.

ASIGNATURA	ETICA E FILOSOFÍA DO DEREITO
PROFESOR	Mº DEL CARMEN CUQUEJO BELLO

1.Introdución e contextualización

Entre as capacidades que o Bacharelato ha de desenvolver nos alumnos, hai tres que se inscriben na finalidade formativa que dito nivel de estudos establece. En primeiro lugar, a de consolidar unha madurez persoal, social e moral que lles permita actuar de forma responsable e autónoma.

En segundo lugar, analizar e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo e os antecedentes e factores que inflúen nel.

En terceiro lugar, comprende-los elementos fundamentais da investigación e do mundo científico.

Ademais, como obxectivo común a tódalas materias, trataríase de fomenta-la participación solidaria no desenvolvemento e mellora do seu contorno social.

A historia dos problemas filosóficos é unha das raíces máis significativas na constitución do noso presente. O ensino da actividade filosófica supón dotar ós nosos alumnos dunha equipaxe crítica fundamental para analizar e enxuizalas preguntas que lles presenta a realidade.

A ciencia e a técnica teñen na nosa circunstancia vital un papel dominante. Só unha comprensión a fondo do fenómeno científico e tecnolóxico fai posible ser cidadán activo no diálogo social e político que ha de conforma-lo noso mundo.

A filosofía é un modo de saber racional peculiar -distinto das ciencias e doutros saberes- que se vai construindo ó longo da súa historia facendo unha «reflexión radical e crítica» sobre os problemas específicos referidos á totalidade da experiencia humana.

Un curso introdutorio debe proporcionarlle ó alumnado unha visión coherente da filosofía e esixe a consideración integral dos seus problemas estruturais, sen limitarse a reflexións illadas sobre cuestións inconexas que poidan privilexiar partes da materia en detrimento doutras igualmente relevantes, porque só deste

modo o alumnado pode facerse cargo do que significou e significa a filosofía como saber arredor da totalidade.

Dado que a introdución nesta materia se pode realizar desde calquera consideración sistemática, o profesorado pode adopta-la perspectiva que lle pareza máis oportuna, pero o esencial para que a filosofía cumpra coa súa función integradora, neste período de formación da persoa, é que lle dea ó alumnado unha visión coherente dos problemas filosóficos da experiencia humana e dos seus distintos intentos de solución. Con esta finalidade introducirase o alumnado na linguaxe dos textos filosóficos.

Coa filosofía, como materia do bacharelato, pretendemos que o alumnado sexa capaz de:

- * Adquirir unha actitude reflexiva e crítica creándolle o hábito da análise rigorosa das ideas, feitos ou valores.
- * Utiliza-la capacidade de pensar de modo coherente, usando a razón como instrumento de análise, diálogo e persuasión.
- * Habituar-se a pensar de modo autónomo, adoptando unha actitude persoal ante os problemas.
- * Integrar nunha visión de conxunto a diversidade de coñecementos, crenzas e valores.
- * Valora-la capacidade normativa da filosofía como instrumento de transformación e cambio.

Para cumprir estas funcións, neste curso introdutorio, a materia deberá dota-los alumnos dunha estrutura conceptual suficiente de carácter filosófico. Débese adoptar unha actitude crítica e reflexiva; dotarémolos de criterios axeitados para esixirlle ás teorías ou feitos -de modo especial ós feitos sociais- un grao suficiente de evidencia ou necesidade; deben aprender a usa-la razón, deberán coñecer, alomenos de modo práctico, as principais regras da lóxica; deberán pensar de modo autónomo, aprendendo filosofía á vez que filosofan, débeselles esixir que traten de fundamenta-lo que digan ou escriban... A filosofía debe servir-lles para acadar unha concepción integrada do seu mundo, debe proporcionar-lles unha visión global do papel que desempeñan os distintos saberes e crenzas, e tamén da organización sistemática do propio pensar filosófico.

2.Contribución ao desenvolvemento das competencias clave. Concreción que recolla a relación dos estándares de aprendizaxe avaliáveis da materia que forman parte dos perfís competenciais

Estándares de aprendizaxe	Competencias clave
Bloque 1. A ética como reflexión filosófica sobre o feito moral	
Discirne entre os conceptos de "ética" e "moral", e valora a necesidade da reflexión racional sobre a moralidade como	CCL

xeito de dar sentido e entender mellor un ámbito ineludible da experiencia de todas as persoas.	CAA
Define "feito moral" e explica con rigor conceptual as características que distinguen os feitos morais doutras facetas da realidade humana, salientando a construción da propia persoa en cada un dos feitos morais dos que somos suxeitos.	CCL CSC CSIEE
Elabora, usando a súa iniciativa persoal e empregando ferramentas informáticas, unha presentación na que se recollan situacións en que, ben por falta de liberdade, ben por limitacións da racionalidade, non se lle poida atribuír responsabilidade moral ao suxeito.	CD CSIEE
Investiga, en colaboración grupal, procurando e seleccionando información en internet, acerca de cales son os argumentos empregados polas escolas deterministas, e razoa sobre a incidencia deses argumentos en conceptos morais asociados ao de responsabilidade, como os de mérito e culpa.	CD CAA CCL
Identifica nalgún texto de Kant a súa concepción sobre a persoa como suxeito autónomo capaz de ditar as súas propias normas morais, apreciando o valor máximo e innegociable que teñen as persoas segundo esta tese.	CCL CSC
Enumera e explica con rigor conceptual os caracteres que fan que unha norma poida ser considerada como norma moral.	CCL
Elabora un cadro comparativo de distintos tipos de códigos normativos que regulan a conduta humana, incluíndo o moral, reflexionando sobre a claridade ou a vaguidade dos límites entre os diferentes códigos.	CAA CSIEE
Recoñece e valora criticamente o carácter histórico-cultural dos códigos morais, pondo exemplos deste carácter buscados e seleccionados en internet, e identificando os procesos de reprodución e transmisión deses códigos nos distintos contextos históricos e culturais onde xurdiron e operan.	CCEC CD CSC
Recoñece os caracteres do etnocentrismo, identificando lexitimacións históricas de imposicións etnocéntricas de normas e valores morais, e amosando especial coidado por evitar esa actitude cando se axuizan valores e normas de culturas alleas.	CCL CSC
Argumenta, en colaboración grupal, sobre os riscos de entender que a validez e o sentido das normas morais depende por completo do contexto social en que esas normas xurdiron e operan, para o que propón exemplos obtidos en internet e valora a posibilidade de progreso moral nos códigos, perfilando un camiño que nos puidera apartar á vez dos riscos do etnocentrismo e do relativismo extremo.	CAA CD CSC CCL
Explica e valora a necesidade de que a norma sexa interior ao suxeito para que poida ser considerada como moral, expondo ao mesmo tempo o problema da existencia doutros suxeitos igualmente lexitimados para emitir normas propias, e valorando criticamente o perspectivismo moral ao que nos conduciría unha postura estritamente subxectivista.	CCL CSC
Valora criticamente o intento de fundamentar a validez das normas morais na realidade obxectiva, en forma de entidades ou calidades morais, localizando en internet e describindo algún exemplo dese tipo de fundamentación, e reflexionando sobre a dificultade de establecer criterios para aceptar tanto a realidade desas entidades ou calidades morais como a validez dos coñecementos que puidésemos ter delas.	CD CSC CAA CMCCT
Le textos de Hume e/ou outros/as autores/as nos que se expoña a falacia naturalista, e deseña desde a súa iniciativa argumentos a favor e en contra desa tese.	CAA CCL CSIEE
Bloque 2. A ética prescritiva. O problema do ben moral	
Expón a dimensión prescritiva da ética e a súa utilidade para fundamentar códigos morais racionalmente baseados, disertando por escrito sobre as consecuencias que para a racionalidade supón a variedade destes códigos.	CCL CAA
Utiliza o rigor e a precisión conceptual e terminolóxica para analizar criticamente textos filosóficos de autores que se ocuparon de definir o ben moral, como Platón, Aristóteles, Epicuro, autores estoicos, Tomé de Aquino, Kant ou Stuart Mill e outros, e identifica neles os trazos máis salientables das súas teorías éticas.	CCL CSC
Utiliza ferramentas informáticas para elaborar unha liña de tempo que recolla os principais autores da Antigüidade e do Medioevo que relacionaron ben moral e felicidade, sinalando en cada un deles os trazos máis característicos da súa reflexión.	CD CAA CSIEE
Identifica os trazos básicos do utilitarismo, amosando tanto o que o une á tradición clásica das éticas da felicidade como o que o separa delas, por esquecerse da virtude do axente e pór nas consecuencias medibles todo o peso do xuízo moral.	CCL
Comenta e explica as tres formulacións do imperativo categórico kantiano, pondo de relevo como cada unha delas (universalidade, persoa como ben en si e autonomía da vontade) contribúe á pura formalidade, e valorando a esixencia de rigor analítico que termina por plasmarse no amor ao deber como norma básica e máxima de acción.	CCL CSC
Elabora, con axuda de ferramentas informáticas, un mapa conceptual explicativo das diferenzas entre as tres grandes correntes éticas actuais (a deontoloxía, o consecuencialismo e as éticas da virtude), imaxinando situacións onde se manifesten as diferenzas entre as análises.	CD CAA CSIEE
Procura información sobre o tratamento da virtude en distintas tradicións non occidentais, e compón un pequeno relato en que o/a protagonista se enfrente a unha situación onde ten que escoller entre cumprir cunha virtude e alcanzar outros fins.	CCL CD CCEC CSIEE
Argumenta, en colaboración grupal, sobre problemáticas éticas contemporáneas, identificando as posicións que sobre eses problemas manteñen as teorías éticas, e incorporando na súa análise moral tanto o plano material como o formal-	CCL CAA

procedementa das normas, transferindo a situacións concretas os conceptos e os principios éticos adquiridos.	CSC
Analiza textos de Aristóteles e de Stuart Mill onde se poña de relevo o carácter supremo do ben común.	CCL CSC
Explica o principio universal do dereito e a lei universal do dereito, expondo como se formula con eles a reconciliación entre o respecto máximo ao individuo como libre e ben supremo e a harmonización necesaria entre distintas vontades autónomas obrigadas a convivir.	CCL
Participa nun foro nalguna plataforma informática onde se debata se a ética precisa do dereito para a súa realización plena, ou se poderíamos vivir só con normas morais, argumentando a súa posición con rigor terminolóxico e conceptual, amosando respecto cara ao resto de participantes e tolerancia cara ás súas preferencias e os seus puntos de vista, e tendo como guía de debate a racionalidade, a orde e a solidez dos argumentos empregados.	CCL CSC CAA CSIEE CD CMCCT
Bloque 3. O dereito	
Distingue as características propias das normas xurídicas, pondo exemplos propios de como outros códigos normativos non reúnen todos eses trazos.	CCL CSIEE
Explica e caracteriza con precisión a noción de dereito e a súa conexión cos principios básicos da moralidade, salientando as posibles semellanzas, diferenzas e relacións dialécticas entre as normas morais e as legais.	CCL CSC
Procura información sobre a traxedia de Antígona e, tomándoa como referencia, analiza outros casos, reais ou ficticios (literarios ou cinematográficos) de dilemas e conflitos entre moralidade e legalidade.	CCL CSC CCEC
Expón con rigor conceptual a noción de ordenamento xurídico, referíndoo á comunidade política en que impera e indicando que características presenta a súa estruturación das normas, con aprecio á racionalidade intrínseca no feito de que os ordenamentos aspiren a ser ordenados, completos e consistentes.	CCL CSC CMCCT
Investiga casos de lagoas xurídicas, usando distintas fontes, e utiliza a súa iniciativa persoal para imaxinar unha situación de lagoa xurídica e expor argumentadamente o problema que supón para o ordenamento e suxerir unha posible solución.	CD CSIEE CCL
Utiliza, en colaboración grupal, a técnica de brainstorming para recoller un abano moi variado de normas, e logo procura e selecciona información de distintas fontes e xera, coa axuda de medios informáticos, un mapa conceptual das ramas do dereito, define o obxecto propio de cada unha delas e sinala en que rama se situaría cada unha das normas antes recollidas.	CAA CD CSC CCL
Realiza, usando ferramentas informáticas, un glosario cos conceptos básicos do dereito que inclúa termos como persoa, suxeito activo, suxeito pasivo, ben, propiedade, obriga, prestación, dereito real, dereito persoal, acción xurídica, delito, sanción, suposto xurídico, carácter coercitivo do dereito, etc., e fai un uso rigoroso deses termos en preferencias tanto orais como escritas.	CAA CD CCL
Presenta nunha composición escrita distintos procedementos de creación de normas por parte de órganos xurídicos competentes que se dan no ordenamento español, reflexionando argumentadamente sobre o motivo que pon en marcha o proceso, os posibles problemas de competencias entre órganos que poden aparecer, e os problemas de coherencia e xerarquía entre normas derivados do encaixe da nova norma co ordenamento vixente.	CCL CSC
En colaboración grupal, procura e selecciona información en distintas fontes sobre o procedemento xudicial, e usa esa información para realizar unha presentación en soporte informático dun caso penal hipotético, que inclúa unha liña do tempo desde a comisión do delito ata a resolución do caso na xustiza penal, describindo con precisión o papel que xogan os axentes xurídicos en cada momento do procedemento.	CD CSC CCL CSIEE CCEC
Define xurisprudencia e distingue, a partir do papel xogado por esta figura, as tradicións do dereito de casos ("common law") e o dereito de código ("civil law"), sinalando vantaxes e inconvenientes que atope en cada tradición.	CCL CSC
Identifica as características do dereito anglosaxón de casos, usando a súa iniciativa para as exemplificar con referentes literarios ou da cultura popular audiovisual.	CCEC CSIEE
Procura e selecciona información en internet, e realiza, en colaboración grupal, unha wiki na que os contidos destaquen o mantemento nos códigos civís actuais de categorías, institucións, conceptos e normas do dereito romano tal e como foi compilado polo emperador Xustiniano.	CD CAA CSC
Elabora un pequeno traballo de investigación sobre a orixe e o sentido do código civil napoleónico no contexto da Revolución Francesa, e a súa enorme influencia na lexislación doutros moitos países que manteñen un dereito de código.	CAA CCL
Utiliza a súa iniciativa para atopar información sobre algunha tradición xurídica de corte non occidental, como as do oriente asiático, a hindú, a musulmá, etc., e diserta argumentadamente sobre os seus trazos esenciais, analizándoa nos seus logros e nas súas carencias, e comparándoa co dereito de códigos continental e o dereito de casos anglosaxón.	CD CSIEE CCEC CSC
Le algún texto de carácter mítico-relixioso no que se faga referencia á orixe e ao valor dos códigos xurídicos, e analízao e coméntao á luz do fragmento do Eutifrón platónico, onde se discute a fundamentación relixiosa da xustiza.	CCL CSC CCEC

Procura e selecciona información sobre a figura e o pensamento de autores sofistas como Protágoras, Critias, Antífote, Gorgias, Hipias, Trasímaco, Calicles e outros, e, en colaboración grupal, realiza un cadro esquemático coas posturas máis salientables de cada un ao respecto da validez da norma social ou nomos.	CD CSC CCL
Define a posición iusnaturalista e analiza textos clásicos de Platón, Cicerón e autores estoicos onde se evidencie a existencia desa lei natural que pode ser coñecida polos seres humanos.	CCL CSC
Expón a posición da lei natural no contexto da teoría da lei de Tomás de Aquino, identificando os ámbitos da acción humana nos que se manifesta, e argumentando a posición subsidiaria en que queda a lexislación positiva sobre eses ámbitos.	CCL
Procura información en internet sobre o xurdimento do iusnaturalismo na modernidade nas obras de Grocio, Pufendorf ou Tomasio, e elabora un mapa conceptual onde se recollan tanto as características dese movemento que o diferencian do iusnaturalismo clásico, como as relacións de semellanza e distinción que gardan as escolas iusnaturalistas en filosofía do dereito e filosofía política.	CD CCL CSC CAA
Diserta sobre os problemas que formulan as fundamentacións iusnaturalistas do dereito, relacionándoos cos que se lles presentaban ás posicións obxectivistas en ética, e expón con rigor as teses básicas do iuspositivismo.	CCL CSC
Procura e selecciona información en distintas fontes sobre o libro "Teoría pura do dereito", de Hans Kelsen, e elabora, en colaboración grupal, un esquema dos temas máis importantes tratados nel, facendo especial incidencia na separación entre dereito e moral, a concepción do dereito como unha árbore xerárquica baseada na norma fundante, ou o carácter coercitivo das normas, que apuntan ao exercicio do poder, e valorando o intento de "purificar" o coñecemento xurídico para o converter nun discurso estritamente científico.	CD CCL CAA CMCCT
Participa nun debate en grupo sobre os riscos contrarios de naturalizar ou positivizar completamente o dereito, expondo de xeito argumentado as súas propias conclusións sobre as limitacións de ambos os enfoques, e amosando respecto e tolerancia polas razóns achegadas por outras persoas que poidan disentir.	CCL CSC CSIEE
Bloque 4. A xustiza, a democracia e os dereitos humanos como puntos de encontro da ética, a filosofía do dereito e a filosofía política	
Identifica no concepto de xustiza a referencia á intersubxectividade e aos criterios para repartir bens, dereitos, obrigas e cargas entre os membros dun grupo, e explica como estes trazos permiten que sirva coma ponte entre o ámbito da moral e o do dereito, podendo ser tomada como a finalidade última dos ordenamentos xurídicos.	CSC CCL
Explica o concepto de xustiza distributiva, comparándoa cos outros tipos de xustiza.	CCL
Usando a técnica de brainstorming en colaboración grupal, identifica as vantaxes e os inconvenientes que presenta cada un dos principais criterios de aplicación da xustiza distributiva (necesidade, igualdade e mérito), argumenta de xeito rotatorio a favor de cada un dos criterios e extrae as súas propias conclusións.	CCL CAA CSC CSIEE
Realiza, en colaboración grupal e usando a súa creatividade, unha presentación audiovisual onde se presenten as teses básicas da teoría da xustiza de John Rawls, a da posición orixinal e os dous principios da xustiza, como criterios para comprobar a xustiza de determinadas situacións ou accións.	CSC CSIEE CD CAA CCEC
Explica como a democracia é a forma de goberno que máis se adecúa ao ideal de xustiza, comprendendo e valorando o carácter específico da lexitimidade democrática fronte a outras modalidades de lexitimación.	CCL CSC
Procura e selecciona información en internet e realiza, en colaboración grupal, unha wiki sobre a democracia, onde se recollan, polo menos, os seguintes ítems: as formas de goberno alternativas, as regras básicas do xogo democrático, as súas dimensións social e liberal, os seus tipos con respecto á distribución territorial da soberanía, a representatividade, os tipos de elección, os poderes, etc.	CD CCL CSC CAA CSIEE
Identifica e define con rigor os valores esenciais dos sistemas democráticos (liberdade, igualdade, solidariedade e pluralismo político) e, en colaboración grupal, elabora a presentación dunha distopía onde un deses valores desaparecera.	CCL CSC CSIEE CCEC
Explica as limitacións aos ideais de democracia, xustiza e dereitos humanos derivadas do feito de que os ordenamentos xurídicos sexan estatais, reflexiona sobre a problemática do dereito internacional, e formula as súas propias conclusións ao respecto dos medios para facer real unha xustiza global, valorando a contribución das institucións internacionais nese sentido.	CCL CSC
Analiza os artigos da Declaración e valóraos como posible norma fundante (no sentido de Kelsen) dos ordenamentos xurídicos xustos.	CCL CSC
Selecciona e integra fontes de información diferentes, e transfire conceptos desenvolvidos ao longo do proceso de aprendizaxe a situacións e acontecementos salientables da actualidade (discriminación, tortura, terrorismo, fundamentalismo, ausencia de liberdades, etc.), examinándoos á luz da Declaración Universal dos Dereitos Humanos e argumentando sobre eles, amosando tolerancia e respecto cara ás opinións das demais persoas, pero guiándose polo rigor, a coherencia e a solidez dos argumentos empregados.	CD CCL CSC CMCCT

3. Concreción de ser o caso dos obxectivos para o curso

1.- Analizar, contrastar e interpretar informacións diversas sobre os diferentes aspectos das conductas e códigos morais e a súa teorización ética, realizando actividades de documentación e de indagación, e incorporando á expresión persoal, tanto oral como escrita, o correspondente vocabulario específico.

2.- Comprender as raíces da estrutura moral do ser humano e a xénese histórico-cultural dos códigos morais, analizando críticamente as súas diferentes formas de lexitimación e de reprodución.

3.- Caracterizar e avaliar os diferentes tipos e niveis de conciencia moral valorando especialmente aquelas modalidades que comportan o desenvolvemento dunha racionalidade crítica e autónoma.

4.- Analizar a funcionalidade dos códigos morais e as frecuentes pretensións etnocéntricas dos mesmos así como o grao de conciencia de dita funcionalidade, tendo en conta a posibilidade dunha dobre perspectiva de interpretación, interna e acrítica ou externa e crítica ("emic"/"etic"), en termos da Antropoloxía cultural).

5.- Desenvolver formas de racionalidade dialóxica adoptando as actitudes de empatía, respecto e tolerancia que as fan posibles.

6.- Coñecer -fundamentalmente ó traveso da análise de textos- as diferentes interpretacións que do ben moral fan as diversas teorías éticas e apreciar as súas propostas como aportacións valiosas para o desenvolvemento moral tanto persoal como da sociedade contemporánea.

7.-Analizar e comprender as relacións entre moral e dereito dende a perspectiva da xustiza, como ideal de imparcialidade, e valorar as posturas de desobediencia civil lexítima -fronte a outros tipos de dsobediencia ó dereito- como manifestacións e esixencias de actitudes morais críticas e orientadas a promover un ordenamento legal máis xusto.

8.- Comprender e valorar o significado e alcance da formulación e da proclamación moderna dos dereitos humanos e a problemática da súa implantación práctica, adoptando actitudes de solidariedade e de compromiso consecuentes.

9.- Comprender que a dignidade humana ten a súa base na liberdade e autonomía moral do individuo, asumindo, en consecuencia, a primacía da función práctica ou moral da razón como guía última de todo esforzo de emancipación, tanto individual como colectiva.

4. Concreción para cada estándar de aprendizaxe

Estándar	Temporalización	Grao mínimo de consecución dos obxectivos	Procedementos e instrumentos de avaliación
-Discirne entre os conceptos de "ética" e "moral", e valora a necesidade da reflexión racional sobre a moralidade como xeito de dar sentido e entender mellor un ámbito ineludible da experiencia de todas as persoas. -Define "feito moral" e explica con rigor conceptual as características que distinguen os feitos morais doutras facetas da realidade humana, salientando a construción da propia persoa en cada un dos feitos morais dos que somos suxeitos. - Elabora, usando a súa iniciativa persoal e empregando ferramentas informáticas, unha presentación na que se recollan situacións en que, ben por falta de liberdade, ben por limitacións da racionalidade, non se lle poida atribuír responsabilidade moral ao suxeito. - Investiga, en colaboración grupal, procurando e seleccionando información en internet, acerca de cales son os argumentos empregados polas escolas deterministas, e razoa sobre a incidencia deses argumentos en conceptos morais asociados ao de responsabilidade, como os de mérito e culpa. - Identifica nalgún texto de Kant a súa concepción sobre a persoa como suxeito autónomo capaz de ditar as súas propias normas morais, apreciando o valor máximo e innegociable que teñen as persoas segundo esta tese. - Enumera e explica con rigor conceptual os caracteres que fan que unha norma poida ser considerada como norma moral. -Elabora un cadro comparativo de distintos tipos de códigos normativos que regulan a conduta humana, incluíndo o moral, reflexionando sobre a claridade ou a vaguidade dos límites entre os diferentes códigos - Recoñece e valora criticamente o carácter histórico-cultural dos códigos morais, pondo exemplos deste carácter buscados e seleccionados en internet, e identificando os procesos de reprodución e transmisión deses códigos nos distintos contextos históricos e culturais onde xurdiron e operan. - Recoñece os caracteres do etnocentrismo, identificando lexitimacións históricas de imposicións etnocéntricas de normas e valores morais, e amosando especial coidado por evitar esa actitude cando se axuizan valores e normas de culturas alleas. Argumenta, en colaboración grupal, sobre os riscos de entender que a validez e o sentido das normas morais depende por completo do contexto social en que esas normas xurdiron e operan, para o que propón exemplos obtidos en internet e valora a posibilidade de progreso moral nos códigos, perfilando un camiño que nos puidera apartar á vez dos riscos do etnocentrismo e do relativismo extremo.	1º trimestre	- A natureza e a convención (natureza, cultura, socialización e insuficiencia da moral establecida) - Relativismo e moral (relatividade, lexitimación, perspectivas éticas e emic, o etnocentrismo)	- Análise e comentario teórico e práctico individual e colectivo de textos e documentos diversos e en formatos múltiples. - Exercitarse no debate e na discusión intercambiando distintas opinións aplicando una actitude ética e social de valores de solidariedade, tolerancia, igualdade, respecto ás diferenzas e non á discriminación - Exposición de pensamento crítico - Desenvolver una comunicación asertiva dende o respecto e a cortesía

- Explica e valora a necesidade de que a norma sexa interior ao suxeito para que poida ser considerada como moral, expondo ao mesmo tempo o problema da existencia doutros suxeitos igualmente lexitimados para emitir normas propias, e valorando criticamente o perspectivismo moral ao que nos conduciría unha postura estritamente subxectivista. -Valora criticamente o intento de fundamentar a validez das normas morais na realidade obxectiva, en forma de entidades ou calidades morais, localizando en internet e describindo algún exemplo dese tipo de fundamentación, e reflexionando sobre a dificultade de establecer criterios para aceptar tanto a realidade desas entidades ou calidades morais como a validez dos coñecementos que puidésemos ter delas. -Le textos de Hume e/ou outros/as autores/as nos que se expoña a falacia naturalista, e deseña desde a súa iniciativa argumentos a favor e en contra desa tese.			
-Expón a dimensión prescritiva da ética e a súa utilidade para fundamentar códigos morais racionalmente baseados, disertando por escrito sobre as consecuencias que para a racionalidade supón a variedade destes códigos. -Utiliza o rigor e a precisión conceptual e terminolóxica para analizar criticamente textos filosóficos de autores que se ocuparon de definir o ben moral, como Platón, Aristóteles, Epicuro, autores estoicos, Tomé de Aquino, Kant ou Stuart Mill e outros, e identifica neles os trazos máis salientables das súas teorías éticas. -Utiliza ferramentas informáticas para elaborar unha liña de tempo que recolla os principais autores da Antigüidade e do Medievo que relacionaron ben moral e felicidade, sinalando en cada un deles os trazos máis característicos da súa reflexión. -Identifica os trazos básicos do utilitarismo, amosando tanto o que o une á tradición clásica das éticas da felicidade como o que o separa delas, por esquecerse da virtude do axente e pór nas consecuencias medibles todo o peso do xuízo moral. -Comenta e explica as tres formulacións do imperativo categórico kantiano, pondo de relevo como cada unha delas (universalidade, persoa como ben en si e autonomía da vontade) contribúe á pura formalidade, e valorando a esixencia de rigor analítico que termina por plasmarse no amor ao deber como norma básica e máxima de acción. -Elabora, con axuda de ferramentas informáticas, un mapa conceptual explicativo das diferenzas entre as tres grandes correntes éticas actuais (a deontoloxía, o consecuencialismo e as éticas da virtude), imaxinando situacións onde se manifesten as diferenzas entre as análises. -Procura información sobre o tratamento da virtude en distintas tradicións non occidentais, e compón un pequeno relato en que o/a protagonista se enfronte a unha situación onde ten que escoller entre cumprir cunha virtude e alcanzar outros fins.	1º / 2º trimestre	-Enunciados de feito e enunciados de valor. - Heteronomía, autonomía. Niveis de desenvolvemento moral. - Esquema básico das principais teorías éticas dende a antigüidade até a ética contemporánea	- Análise e comentario teórico e práctico individual e colectivo de textos e documentos diversos e en formatos múltiples. - Exercitarse no debate e na discusión intercambiando distintas opinión aplicando una actitude ética e social de valores de solidariedade, tolerancia, igualdade, respecto ás diferenzas e non á discriminación - Exposición de pensamento crítico - Desenvolver una comunicación asertiva dende o respecto e a cortesía

-Argumenta, en colaboración grupal, sobre problemáticas éticas contemporáneas, identificando as posicións que sobre eses problemas manteñen as teorías éticas, e incorporando na súa análise moral tanto o plano material como o formal-procedemental das normas, transferindo a situacións concretas os conceptos e os principios éticos adquiridos. -Analiza textos de Aristóteles e de Stuart Mill onde se poñía de relevo o carácter supremo do ben común. - Explica o principio universal do dereito e a lei universal do dereito, expondo como se formula con eles a reconciliación entre o respecto máximo ao individuo como libre e ben supremo e a harmonización necesaria entre distintas vontades autónomas obrigadas a convivir. - Participa nun foro nalguna plataforma informática onde se debata se a ética precisa do dereito para a súa realización plena, ou se poderíamos vivir só con normas morais, argumentando a súa posición con rigor terminolóxico e conceptual, amosando respecto cara ao resto de participantes e tolerancia cara ás súas preferencias e os seus puntos de vista, e tendo como guía de debate a racionalidade, a orde e a solidez dos argumentos empregados.			
-Distingue as características propias das normas xurídicas, pondo exemplos propios de como outros códigos normativos non reúnen todos eses trazos. -Explica e caracteriza con precisión a noción de dereito e a súa conexión cos principios básicos da moralidade, salientando as posibles semellanzas, diferenzas e relacións dialécticas entre as normas morais e as legais. -Procura información sobre a traxedia de Antígona e, tomándoa como referencia, analiza outros casos, reais ou ficticios (literarios ou cinematográficos) de dilemas e conflitos entre moralidade e legalidade. -Expón con rigor conceptual a noción de ordenamento xurídico, referíndoo á comunidade política en que impera e indicando que características presenta a súa estruturación das normas, con aprecio á racionalidade intrínseca no feito de que os ordenamentos aspiren a ser ordenados, completos e consistentes. -Investiga casos de lagoas xurídicas, usando distintas fontes, e utiliza a súa iniciativa persoal para imaxinar unha situación de lagoa xurídica e expor argumentadamente o problema que supón para o ordenamento e suxerir unha posible solución. -Utiliza, en colaboración grupal, a técnica de brainstorming para recoller un abano moi variado de normas, e logo procura e selecciona información de distintas fontes e xera, coa axuda de medios informáticos, un mapa conceptual das ramas do dereito, define o obxecto propio de cada unha delas e sinala en que rama se situaría cada unha das normas antes recollidas. -Realiza, usando ferramentas informáticas, un glosario cos conceptos	2º / 3º trimestre	- noción de ordenamento xurídico - conceptos básicos do derito	Análise e comentario teórico e práctico individual e colectivo de textos e documentos diversos e en formatos múltiples. - Exercitarse no debate e na discusión intercambiando distintas opinión aplicando una actitude ética e social de valores de solidariedade, tolerancia, igualdade, respecto ás diferenzas e non á discriminación - Exposición de pensamento crítico - Desenvolver una comunicación asertiva dende o respecto e a cortesía

básicos do dereito que inclúa termos como persoa, suxeito activo, suxeito pasivo, ben, propiedade, obriga, prestación, dereito real, dereito persoal, acción xurídica, delito, sanción, suposto xurídico, carácter coercitivo do dereito, etc., e fai un uso rigoroso deses termos en preferencias tanto orais como escritas. -Presenta nunha composición escrita distintos procedementos de creación de normas por parte de órganos xurídicos competentes que se dan no ordenamento español, reflexionando argumentadamente sobre o motivo que pon en marcha o proceso, os posibles problemas de competencias entre órganos que poden aparecer, e os problemas de coherencia e xerarquía entre normas derivados do encaixe da nova norma co ordenamento vixente. -En colaboración grupal, procura e selecciona información en distintas fontes sobre o procedemento xudicial, e usa esa información para realizar unha presentación en soporte informático dun caso penal hipotético, que inclúa unha liña do tempo desde a comisión do delito ata a resolución do caso na xustiza penal, describindo con precisión o papel que xogan os axentes xurídicos en cada momento do procedemento. -Define xurisprudencia e distingue, a partir do papel xogado por esta figura, as tradicións do dereito de casos ("common law") e o dereito de código ("civil law"), sinalando vantaxes e inconvenientes que atope en cada tradición. -Identifica as características do dereito anglosaxón de casos, usando a súa iniciativa para as exemplificar con referentes literarios ou da cultura popular audiovisual. -Procura e selecciona información en internet, e realiza, en colaboración grupal, unha wiki na que os contidos destaquen o mantemento nos códigos civís actuais de categorías, institucións, conceptos e normas do dereito romano tal e como foi compilado polo emperador Xustiniano. -Elabora un pequeno traballo de investigación sobre a orixe e o sentido do código civil napoleónico no contexto da Revolución Francesa, e a súa enorme influencia na lexislación doutros moitos países que manteñen un dereito de código. -Utiliza a súa iniciativa para atopar información sobre algunha tradición xurídica de corte non occidental, como as do oriente asiático, a hindú, a musulmá, etc., e diserta argumentadamente sobre os seus trazos esenciais, analizándoa nos seus logros e nas súas carencias, e comparándoa co dereito de códigos continental e o dereito de casos anglosaxón. -Le algún texto de carácter mítico-relixioso no que se faga referencia á orixe e ao valor dos códigos xurídicos, e analízao e coméntao á luz do fragmento do Eutífrón platónico, onde se discute a fundamentación relixiosa da xustiza. -Procura e selecciona información sobre a figura e o pensamento de			

autores sofistas como Protágoras, Critias, Antifonte, Gorgias, Hipias, Trasímaco, Calicles e outros, e, en colaboración grupal, realiza un cadro esquemático coas posturas máis salientables de cada un ao respecto da validez da norma social ou nomos. -Define a posición iusnaturalista e analiza textos clásicos de Platón, Cicerón e autores estoicos onde se evidencie a existencia desa lei natural que pode ser coñecida polos seres humanos. -Expón a posición da lei natural no contexto da teoría da lei de Tomás de Aquino, identificando os ámbitos da acción humana nos que se manifesta, e argumentando a posición subsidiaria en que queda a lexislación positiva sobre eses ámbitos. -Procura información en internet sobre o xurdimento do iusnaturalismo na modernidade nas obras de Grocio, Pufendorf ou Tomasio, e elabora un mapa conceptual onde se recollan tanto as características dese movemento que o diferencian do iusnaturalismo clásico, como as relacións de semellanza e distinción que gardan as escolas iusnaturalistas en filosofía do dereito e filosofía política. -Diserta sobre os problemas que formulan as fundamentacións iusnaturalistas do dereito, relacionándoos cos que se lles presentaban ás posicións obxectivistas en ética, e expón con rigor as teses básicas do iuspositivismo. -Procura e selecciona información en distintas fontes sobre o libro "Teoría pura do dereito", de Hans Kelsen, e elabora, en colaboración grupal, un esquema dos temas máis importantes tratados nel, facendo especial incidencia na separación entre dereito e moral, a concepción do dereito como unha árbore xerárquica baseada na norma fundante, ou o carácter coercitivo das normas, que apuntan ao exercicio do poder, e valorando o intento de "purificar" o coñecemento xurídico para o converter nun discurso estritamente científico. -Participa nun debate en grupo sobre os riscos contrarios de naturalizar ou positivizar completamente o dereito, expondo de xeito argumentado as súas propias conclusións sobre as limitacións de ambos os enfoques, e amosando respecto e tolerancia polas razóns achegadas por outras persoas que poidan disentir.			
Identifica no concepto de xustiza a referencia á intersubxectividade e aos criterios para repartir bens, dereitos, obrigas e cargas entre os membros dun grupo, e explica como estes trazos permiten que sirva coma ponte entre o ámbito da moral e o do dereito, podendo ser tomada como a finalidade última dos ordenamentos xurídicos. Explica o concepto de xustiza distributiva, comparándoa cos outros tipos de xustiza. Usando a técnica de brainstorming en colaboración grupal, identifica as vantaxes e os inconvenientes que presenta cada un dos principais criterios	3º trimestre	-Relación entre moral e dereito. - A democracia na ética e na política. -A desobediencia civil. A ética da convicción e a ética da responsabilidade. -O sentido dos dereitos humanos.	Análise e comentario teórico e práctico individual e colectivo de textos e documentos diversos e en formatos múltiples. - Exercitarse no debate e na discusión intercambiando distintas opinións aplicando una actitude ética e social de valores de solidariedade, tolerancia, igualdade, respecto ás diferenzas e non á discriminación - Exposición de pensamento crítico - Desenvolver una comunicación asertiva dende o respecto e a cortesía

de aplicación da xustiza distributiva (necesidade, igualdade e mérito), argumenta de xeito rotatorio a favor de cada un dos criterios e extrae as súas propias conclusións. Realiza, en colaboración grupal e usando a súa creatividade, unha presentación audiovisual onde se presenten as teses básicas da teoría da xustiza de John Rawls, a da posición orixinal e os dous principios da xustiza, como criterios para comprobar a xustiza de determinadas situacións ou accións. Explica como a democracia é a forma de goberno que máis se adecúa ao ideal de xustiza, comprendendo e valorando o carácter específico da lexitimidade democrática fronte a outras modalidades de lexitimación. Procura e selecciona información en internet e realiza, en colaboración grupal, unha wiki sobre a democracia, onde se recollan, polo menos, os seguintes ítems: as formas de goberno alternativas, as regras básicas do xogo democrático, as súas dimensións social e liberal, os seus tipos con respecto á distribución territorial da soberanía, a representatividade, os tipos de elección, os poderes, etc. Identifica e define con rigor os valores esenciais dos sistemas democráticos (liberdade, igualdade, solidariedade e pluralismo político) e, en colaboración grupal, elabora a presentación dunha distopía onde un deses valores desaparecera. Explica as limitacións aos ideais de democracia, xustiza e dereitos humanos derivadas do feito de que os ordenamentos xurídicos sexan estatais, reflexiona sobre a problemática do dereito internacional, e formula as súas propias conclusións ao respecto dos medios para facer real unha xustiza global, valorando a contribución das institucións internacionais nese sentido. Analiza os artigos da Declaración e valóraos como posible norma fundante (no sentido de Kelsen) dos ordenamentos xurídicos xustos. Selecciona e integra fontes de información diferentes, e transfire conceptos desenvolvidos ao longo do proceso de aprendizaxe a situacións e acontecementos salientables da actualidade (discriminación, tortura, terrorismo, fundamentalismo, ausencia de liberdades, etc.), examinándoos á luz da Declaración Universal dos Dereitos Humanos e argumentando sobre eles, amosando tolerancia e respecto cara ás opinión das demais persoas, pero guiándose polo rigor, a coherencia e a solidez dos argumentos empregados.			

5. Concrecións metodolóxicas que require a materia

Pensamos que os principios metodolóxicos nesta materia deben ser consoantes cos postulados da Tª da aprendizaxe significativa, e polo tanto favorecer a actividade, a participación e a autoestima. Trataremos de posibilitar que as aprendizaxes sexan realizadas da maneira máis autónoma posible; que sexan significativas, construídas e vencelladas ós coñecementos e esquemas conceptuais xa existentes na mente do alumno-a; e, finalmente, que se realicen nun ambiente de participación tolerante e solidario.

Sobre a base destes principios o conxunto de actividades (estratexias didácticas) que van ser realizadas serán as seguintes:

- Motivación e eliminación de preconceitos: Co gallo de atinxir o máximo grao de motivación e aproveitamento por parte do alumnado, o punto de partida en cada tema serán as vivencias, experiencias e cosmovisión dos propios alumnos, ou ben os feitos da actualidade cultural máis próxima. Cuestionarios, imáxenes ou un diálogo maiéuticamente dirixido polo profesor-a serán instrumentos prioritarios no comezo dos temas. Asemade tamén poderán ser realizadas experiencias que provoquen na mente do alumnado algún tipo de conflito cognitivo (ruptura de esquemas).
- Clases expositivas: O profesor-a presenta temas, feitos e conceptos de xeito que introduzan e sitúen ó alumno-a ante calquera dos temas do curso. Sen fornecer ó alumnado dos instrumentais semánticos e teóricos axeitados e uns criterios de discusión non se poden levar a cabo, con froito, os diálogos e traballos. Xa que logo, a explicación e orientación do profesor-a é outro elemento importante do proceso.
- Traballos de Investigación: O alumnado indaga sobre os problemas nos que teña que utilizar reflexivamente conceptos, procedementos e actitudes, garantizando así a súa adquisición e aplicación. Tratarase de facer lecturas, debates sobre textos, películas, feitos de actualidade, investigacións simples, búsqueda e selección de información de fontes diversas...; mesmo é posible facer traballos de campo.
- Lectura e comentario semanal de textos filosóficos, literarios e ensaísticos. A lectura de textos relacionados co contido desta materia pode considerarse un fin en si mesmo e acaso un medio para estimular a reflexión ética e irse achegando a algunhas obras de referencia da cultura occidental.

6. Materiais e recursos didácticos que se vaian a utilizar

Empregaremos textos orixinais de diferentes pensadores, textos anónimos, textos mitolóxicos e xornalísticos.

Utilizaremos o cine, redes sociais, documentais extraídos da internet servíndonos para elo do ordenador da aula.

Non utilizaremos un libro de texto específico e o departamento aportará os apuntes que os alumnos deben tomar en clase.

7. Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado

Manexar e analizar información, procedente fundamentalmente de Etoloxía, de Antropoloxía e de Psicoloxía, referida a condutas animais e humanas, establecendo analoxías e contrastes.

Con este criterio preténdese comprobar as capacidades dos alumnos para caracterizar a especificidade da conduta moral humana e da estrutura psico-social da mesma.

- Manexar e analizar información, procedente fundamentalmente da Socioloxía e da Antropoloxía cultural, referida ás producións morais humanas (normas e valores), poñendo de manifesto aqueles aspectos que teñen relación cos contextos históricos e culturais nos que xorden e operan.

Preténdese, desta forma, comprobar a capacidade dos alumnos para descubrir e recoñecer o carácter histórico-cultural dos códigos morais, para reconstruír os procesos de reprodución e transmisión dos mesmos, así como para diferenciar e analizar os seus diversos planos: graos de consciencia respecto á súa funcionalidade, variantes de lexitimación e proxeccións etnocéntricas.

- Participar en debates e discusións especificamente morais, preferentemente centrados en problemáticas do mundo actual. Verificarase así a capacidade dos alumnos para adoptar perspectivas empáticas, e de respecto e tolerancia fronte a outros puntos de vista ou ideoloxías diferentes, así como a capacidade para argumentar racional e ordenadamente.

- Analizar textos filosóficos pertencentes ás principais teorías éticas, así como calquera outros tipos que presenten un claro contido moral (literarios, cinematográficos, etc.) caracterizando as súas diferentes interpretacións do ben moral e os postulados filosóficos e as circunstancias históricas que subxacen nos mesmos. Trátase, mediante este criterio, de comprobar a capacidade dos alumnos para identificar, e expresar con precisión conceptual e terminolóxica, non só os trazos básicos das diferentes teorías éticas filosóficas e a súa dependencia das circunstancias históricas nas que se elaboraron, senón tamén comprobar a súa capacidade para descubrir e comprender as diversas interpretacións que existen do ben moral no seo da sociedade actual, reflectidas na literatura, no cine, etc.

- Analizar casos reais e hipotéticos de dilemas e conflitos entre moralidade e legalidade, sinalando e caracterizando os supostos teóricos a que remiten as diversas argumentacións.

Este criterio trata de avaliar a capacidade dos alumnos para comprender e caracterizar con precisión a noción de dereito e a súa conexión cos principios básicos da moralidade, así como o carácter específico de a lexitimidade democrática fronte a outras modalidades de lexitimación. O criterio deberá verificar, paralelamente, o progreso no desenvolvemento dunha consciencia moral crítica e autónoma.

- Seleccionar e integrar información, procedente de diversas fontes, en relación coa problemática dos dereitos humanos

A través de este criterio verificarase a capacidade dos alumnos para seleccionar e integrar fontes de información diferentes, así como para transferir conceptos desenvolvidos ao longo do proceso de aprendizaxe a situacións e acontecementos relevantes da actualidade (discriminación, tortura, terrorismo, ausencia de liberdades, etc.). O criterio deberá verificar así mesmo o grado de sensibilidade do alumnado en relación cos citados problemas.

- Analizar datos e problemáticas orixinadas polo uso en exclusiva dun modelo de racionalidade puramente tecnolóxica e instrumental (desastres ecolóxicos, derivación bélica da tecnoloxía, etc.)

Con este criterio preténdese verificar a capacidade dos alumnos para valorar criticamente as diversas funcións e usos da razón, así como a capacidade para transferir os conceptos e principios éticos desenvolvidos ao longo do proceso de ensino-aprendizaxe a situacións reais.

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

EXAMES

Realizarase un exame por trimestre (representa o 50% da nota da avaliación)

ACTIVIDADES DE AULA

Realizaranse diversas actividades ao trimestre, de carácter individual ou en grupo (representan o 50% da nota da avaliación)

CRITERIOS DE CUALIFICACIÓN

Respecto á **cualificación**, será a media da proba de avaliación (50%) sobre o marco teórico visto e tratado na aula e as actividades realizadas na aula (50%). As actividades de aula valoraranse coa cualificación de *moi ben*, *ben*, *regular* e *mal*. *Moi ben* e *ben*, valóranse con 1 punto e 0,5 respectivamente. Para a cualificación de *regular* e *mal* non se contempla ningunha valoración.

Os criterios de corrección empregados para as actividades escritas individuais ou en grupo serán os seguintes:

- adecuación da resposta á pregunta
- aspectos formais de presentación. Entre outros requisitos, se considerarase a pulcritude, a división en apartados ou epígrafes que faciliten a presentación ordenada de ideas e a organización armónica dos contenidos.
- ortografía correcta: uso adeccuado de grafías, tildes e signos de puntuación. Empleo adecuado de maiúsculas e minúsculas.
- Propiedade léxica e riqueza de vocabulario e o seu uso correcto no contexto que se está empregando.
- a corrección sintáctica: concordancia nominal e verbal

- outros aspectos semánticos e textuais. A xusta correspondencia entre o que se quere dicir e o que se dice.
- considerarase o grao de madurez intelectual e cultural alcanzado polol alumno, a súa capacidade para analizar críticamente xuízos alleos e a coherencia rigurosa na redación das conclusións.

Para as actividades orais, como por exemplo, a exposición dun traballo, etc. considerarase:

Aspectos formais:

- Facer un uso adecuado do tempo disponible (o tempo chégalle para un desenvolvemento completo del tema)
- Utilizar a linguaxe con precisión e elegancia (non ten muletillas, usa un léxico amplo o oportuno)
- Comunicarse adecuadamente (mantiene o contacto visual co público, non se pon de costas, transmite unha sensación de seguridade)
- Ter unha boa postura corporal (colocase con naturalidade fronte ó público, non se contorsiona nin ten xestos repetitivos)
- Facer un bo uso da voz (vocaliza con claridade e precisión, faise escoitar por todo o auditorio, non tartamudea)
- empregar adecuadamente as axudas audiovisuais (non se limita a ler o que dicen as ayudas, éstas están ben diseñadas e facilitan o entendemento do tema)

Aspectos de contido

Introducción - presentar o contexto e a idea central. Indicar o recorrido da exposición
Desenvolvemento- Desenvolver os diversos argumentos que sustentan a idea central con corrección e suficiencia. Pertinencia da documentación e as referencias. Corrección e adecuación da estrutura argumental e narrativa global

Conclusión- recapitulación clara, sucinta e retoma la idea central . A exposición prepara para un debate posterior.

A nota global de avaliación será a a suma da proba de avaliación (50%) máis as actividades de aula (50%).

Se o resultado iguala ou supera as cinco décimas, obterase como nota final de avaliación o número enteiro posterior; se non chega, o inmediatamente inferior (exemplo: 5,5 = 6; 5,4 = 5). O alumno terá a avaliación aprobada cunha nota mínima de 5 puntos. Nas probas de avaliación indicárase a valoración de cada exercicio.

As actividades de aula realizaranse exclusivamente na aula, e non se recollerán actividades entregadas fora de prazo. Se un alumno non realiza unha actividade debido a unha ausencia, so poderá entregala se xustifica documentalmente esa ausencia.

A cualificación final, por tanto, será a **media aritmética** das obtidas nas distintas avaliacións. O alumno que obteña 15 puntos na suma das tres avaliacións terá a materia aprobada, se non fora así, acudirá a unha proba de recuperación final que versará sobre os contidos mínimos.

RECUPERACIÓN

Non se contemplan. O alumno que non acade unha media de 5 puntos en xuño terá que presentarse a unha proba sobre os contidos mínimos de toda a materia explicada ao longo do curso. A nota final será a que se obteña na proba.

O alumno/a que non acade a puntuación mínima de 5 puntos na avaliación ordinaria, deberá presentarse á convocatoria extraordinaria. A nota correspondente á avaliación extraordinaria será a que o alumno obteña no exame.

8. Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a práctica docente

Indicadores para avaliar o proceso de ensino.

Descritores

- Conocer a relación entre os conceptos: natureza, cultura, socialización e insuficiencia da moral establecida)
- Saber definir: Relativismo e moral (relatividade, lexitimación, perspectivas etic e emic, o etnocentrismo
- Comprender os enunciados de feito e enunciados de valor.
- Entender: Heteronomía, autonomía. Niveis de desenvolvemento moral.
- Conocer o esquema básico das principais teorías éticas dende a antigüidade até a ética contemporánea
- Conocer a noción de ordenamento xurídico
- Conocer e comprende conceptos básicos do dereito
- Entender a relación entre moral e dereito.
- Valorar e recoñece a importancia da democracia na ética e na política.
- Diferenciar entre a ética da convicción e a ética da responsabilidade.
- Entender a importancia e o valor e o sentido dos dereitos humanos.

Indicadores

- Indicador de logro baixo: Ter dificultades para explicalo.
- Indicador de logro medio: Explicalo sen dificultade de forma sinxela.
- Indicador de logro alto: Explicalo ao máximo nivel de forma excelente.

Indicadores para avaliar a práctica docente.

Falarase abertamente e con frecuencia co alumnado (maior de idade ou a punto de selo) sobre as cuestións académicas realacionadas coa materia (forma de impartir as clases, metodoloxía, probas teóricas, prácticas, etc) e adoptaranse as medidas oportunas cando se considere convinte e oportuno co gallo de lograr resultados óptimos e satisfactorios para todos. A final de curso realizarase unha enquisa ao alumnado seguindo os criterios establecidos na CCP correspondente a fin de valorar a práctica docente e establecer medidas correctoras se fose preciso.

9. Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes

Non afecta a esta materia

10. Organización dos procedementos que lle permitan ao alumnado acreditar os coñecementos necesarios en determinadas materias, no caso do Bacharelato.

Non afecta a este Departamento

11. Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados

Non afecta a esta materia

12. Medidas de atención á diversidade

Para poder atender á diversidade poderanse:

- Secuenciar os contidos tendo en conta por unha parte a propia orde lóxica da disciplina, e pola outra, a lóxica da aprendizaxe do alumnado. Neste sentido é moi importante coordinarse con outros departamentos e ter en conta as interrelacións funcionais que poida haber cos contidos doutras áreas.
- Formular os obxectivos de xeito desglosado para que sexa posible plantexar, a partir deles, tarefas e contidos de distinto nivel de dificultade
- Seleccionar e conceder protagonismo aos contidos básicos para acadar os obxectivos previstos.
- Atender aos contidos procedimentais e actitudinais no sentido de garantir unha presenza equilibrada dos mesmos.
- Formular os criterios de avaliación de xeito flexíbel, atendendo aos diversos graos de aprendizaxe e centrándose nos obxectivos básicos previstos para a materia.
- Deseñaranse actividades para os alumnos con altas capacidades de ser o caso

13. Concreción dos elementos transversais que se traballarán no curso que corresponda

Os temas transversais abranguen contidos de varias disciplinas e o seu tratamento debe ser abordado dende a complementariedade.

Non poden formularse como un programa paralelo ao desenvolvemento do currículo senón inserido na dinámica diaria do proceso de ensino-aprendizaxe.

Son transversais porque deben impregnar a totalidade das actividades do centro. Estes temas son:

- Educación ambiental
- Educación para a paz
- Educación do consumidor
- Educación vial
- Educación para a igualdade de oportunidades entre sexos
- Educación para a saúde
- Educación na sexualidade
- Educación cívica e moral

14. Actividades complementarias e extraescolares programadas por cada departamento didáctico

Dende o departamento, en coordinación co departamento de actividades extraescolares, se as circunstancias son propicias, intentarase participacr nos actos conmemorativos relacionados cos contidos do currículo: 10 de Decembro. Día dos dereitos humanos, 30 de Xaneiro, día mundial da paz, 8 de Marzo día da muller traballadora, 14 de Marzo, Dereitos do consumidor, 5 de Xuño, día mundial do medio ambiente.

A implicación do noso alumnado nestas conmemoracións poderá ter lugar de diferentes maneiras: informes individuais e de grupo, murais, exposicións fotográficas, asistencia e participación activa en charlas ou conferencias, etc. Realizarase tamén de acordo coa vicedirección do centro unha saída didáctica , asistencia a algunha conferencia ou película ou calquera outra actividade de interese.

15. Programación da educación en valores

O conxunto de actividades desenvoltas na materia debe fomentar a educación en valores, especialmente aqueles relativos a:

- fomento de actividades democráticas
- respecto ás diferencias.
- construción de sociedades pluais
- pluralismo ideolóxico.
- valores de xustiza universal

16. Accións de contribución ao proxecto lector

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. Nunha área como filosofía a falta de competencia lingüística convértese nun dos principais obstáculos. Parece, polo tanto, preciso fomentar a lectura para garantir a comprensión lingüística dos alumnos.

- En primeiro lugar, potenciarase a lectura de libros relacionados coas temáticas que se vaian estudando
 - Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos descubran a Filosofía non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos s dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.
 - En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.
 - En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, económicos, periodísticos ...
 - En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán . Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:
- actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.
 - actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.
 - actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre as ideas (causa - efecto, comparación, semellanza ...). difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.
 - actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son moi útiles para comprender e estudar . actividades en que se pide aos alumnos que dean a súa opinión persoal e que implican a transformación do estudado en coñecemento propio.

17. Accións de contribución ao plan TIC

Utilizaremos as Tecnoloxías da Información e Comunicación para recabar información sobre os temas propostos así como o uso do cine que sí nos abre un

importante campo na aprendizaxe da Ética e Filosofía do Dereito por aportarnos valiosos materiais relacionados cos contidos que se impartirán ao longo do curso. Empregaremos o ordenador da aula e o cañón para apoiar as explicacións

18. Accións de contribución ao plan de convivencia

Mediante a lectura e análise de textos e documentos en distintos formatos traballaremos as diferenzas

19. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora

A programación é revisada ao longo de todo o curso escolar nas sucesivas reunións do Departamento que se realizan mensualmente, con especial fincapé na reunión final, tralo remate do curso académico.

O Departamento de Xeografía e Historia nas súas reunións mensuais avalia o desenvolvemento da programación e cando procede, analiza os resultados obtidos e fai a seguinte proposta para acadar unhas resultados máis eficientes:

- Lograr a asistencia regular (diaria) a clase do alumnado de étnia xitana e inmigrantes
- Lograr que o alumnado de étnia xitana e inmigrantes traia o material a clase
- Inculcar e ensinar hábitos de estudo ao alumnado de étnia xitana e inmigrantes, a través de conversas coas familias
- Establecer maior control no traballo diario no fogar do alumnado de étnia xitana e inmigrantes, a través de conversas coas familias
- Mantemento dos grupos de reforzo
- Mantemento dos grupos de IMEI, para a adquisición da lingua galega, vital para a comprensión da materia (impartida en lingua galega)

Mantemento do profesorado de Pedagogía terapéutica, para reforzar a comprensión e asimilación dos contidos así como as estratexias de traballo.